

24538

CURS COMPLET DE LIMBA ROMÂNĂ
PENTRU ȘCOALELE SECUNDARE

MANUAL
DE
LIMBA
ROMÂNĂ

CLASA III-a

GIMNAZII ȘI LICEE DE
BĂIEȚI ȘI FETE, ȘCOLI
NORMALE, SEMINARIU,
ETC.

DE

CONST. BOTEZ
INSPECTOR SECUNDAR

ȘI

GH. NEDIOGLU
DIRECTORUL LICEULUI GH. ȘINCAI
DIN BUCUREȘTI

Aprobat de Ministerul Instrucțiunii

EDIȚIA III-a

EXEMPLAR PENTRU CONSULTARE
OFERIT
DOAMNELOR ȘI DOMNILOR PROFESORI
DIN PARTEA
EDITUREI „CARTEA ROMÂNEASCĂ”

CĂRȚI APĂRUTE:

	<u>Lei</u>
Alecsandri V., Poezii, cu o introducere de prof. G. Adamescu	90
Alexandrescu Gr., Poezii și proză cu o introducere, biografie și note de prof. G. Adamescu	50
Aldea-Sandu C., In urma plugului Ed. III	65
Bassarabescu A. I., Vu'turii, Ed. II	40
Bolintineanu C., Călătorii	30
Brătescu-Voinești A. I., In lumea dreptății	90
Caraivan Virgil, La șezătoare, Ed. II	
Coșbuc G., Povestea unei coroane de oțel	
" " Războiul nostru pentru neatârnare, Ed. cartonată	
" " Cântece de vitejie	
Crașescu Victor, Schițe și nuvele Ed. II	
Creangă I., Opere complete	
Dragoslav I., Facerea lumii Ed. II	
Dulfu P., Dumnezeu și oamenii	
" " Isus Mântuitorul	
" " Visuri împlinite	
Gorun I., Nu te supăra	
Hașdeu P. B., Ion Vodă cel cumplit	
Lungianu M., Inseilări, Ed. IV	
Maria, Regina României, Povești, Vol. II	180
Moldovanu Corneliu, Rădulescu D. Mircea, Pe aici nu se trece	4
Moșoiu Alfred, Toader nebunul	25
Odobescu Al., Opere complete, Vol. I	60

Bibl. Universitare Sibiu
 0769961160
 Biblioteca Centrala a ULB Sibiu

L-IV. 1

Fond Pimen. SRP / Unicat

CURS COMPLET DE LIMBA ROMÂNĂ
PENTRU ȘCOALELE SECUNDARE

81/842

MANUAL

DE

LIMBA ROMÂNĂ

CLASA III-a

GIMNAZII ȘI LICEE DE BĂIEȚI ȘI FETE, ȘCOLI NORMALE
SEMINARII, etc.

DE

CONST. BOTEZ
INSPECTOR SECUNDAR
PENTRU L. ROMÂNĂ

ȘI

GH. NEDIOGLU
DIRECTORUL LICEULUI GH. ȘINCAI
DIN BUCUREȘTI

Aprobat de Ministerul Instrucțiunii

EDIȚIA III-a

EXEMPLAR PENTRU CONSULTARE

O F E R I T

DOAMNELOR ȘI DOMNILOR PROFESORI

DIN PARTEA

EDITUREI „CARTEA ROMÂNEASCĂ”

547--3--933

W
Bibl. Institut. de inv. superior Sibiu

INV. Nr. 53 134

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

13 FEB 1982

Toate exemplarele vor purta numărul de ordine și semnăturile noastre.

C. I. Ionescu
Dr. I. Ionescu

49219

P R E F A Ț A

EDIȚIUNII A TREIA

Pusă la punct după principiile care au prezidat la remanierea manualelor de cl. I și a II, în ceea ce privește partea de lectură și compunere, — această nouă ediție a manualului de clasa III se prezintă cu câteva inovații de detaliu, menite să înlesnească aplicarea prevederilor programei analitice, în legătură cu scopul pe care-l urmărește studiul limbii române în liceu.

Pe lângă citirea expresivă și dicțiunea corectă, pe lângă formarea și dezvoltarea gustului literar al elevilor, pe lângă exprimarea corectă și frumoasă a ideilor și a stărilor sufletești, — programa fixează ca țintă principală, „cunoștința cât mai dezvoltată și mai precisă a vocabularului și a construcțiilor originale”. Acestei cerințe a programei am încercat să răspund prin edițiunea de față.

Se știe cât de însemnată și cât de gingașă totdeauna este chestiunea vocabularului care trebuie stăpânit de elevi în așa fel, încât fiecare cuvânt întâlnit să trezească în ei limpede, imaginea obiectului corespunzător. Problema este cu atât mai grea, cu cât ea se pune la o vârstă când copiii trăesc mai mult în lumea închipuirii decât în aceea a realității. Oricât de sugestiv ar fi lămurite cuvintele neînțelese, explicarea nu poate da copilului imaginea lucrurilor pe care el n'a ajuns încă să le cunoască prin propria sa experiență sau despre care nu i-au rămas decât amintiri vagi. În acest caz, ilustrația

stabilește imediat o legătură directă între cuvântul abstract și obiectul concret pe care-l reprezintă, dând o temelie solidă celui dintâiu. Iată de ce în manualele primelor două clase, am recurs la cuvântul ilustrat, ori de câte ori mi s'a părut că obiectul corespunzător este mai departe de lumea cunoștințelor directe ale elevilor. Aplicând acest procedeu mai ales la lumea animalelor pentru clasa I-a și în deosebi la aceea a plantelor în cl. II-a, am căutat să dau satisfacție în același timp și principiului corelațiunii dintre diferitele materii, care în cazul de față își află cea mai firească aplicare, cu materialul predat la Științele naturale. Obișnuiți să-și controleze mereu conținutul noțiunilor, copiii își vor însuși înțelesul exact al cuvintelor întâlnite, vor dobândi obișnuința de a face la fel și cu prilejul lecturilor lor particulare și-și vor croi astfel o sănătoasă metodă de lucru pentru viitor.

Cunoașterea unei limbi nu constă însă numai în judicioasa întrebuințare a cuvintelor, după cum nu constă numai în aplicarea corectă a regulilor gramaticale. Vocabularul întocmește numai materialul brut, iar gramatica numai mecanismul tipic după care sunt împreunate cuvintele, în chipul cel mai corect, dar și cel mai sarbăd și mai inexpressiv. Nu putem spune că cunoaștem o limbă decât numai când ne-am însușit geniul ei, care rezultă din felul particular de a privi lumea și viața, din chipul deosebit de a gândi și a simți al poporului. Acest geniu care este sufletul graiului, schimbă adesea înțelesul cuvintelor, tot așa după cum modifică și ordinea lor gramaticală în propozițiune și se vedește în idiotismele pline de sevă ale expresiei populare și în construcțiunile create de marii scriitori.

În această direcțiune trebuie deci canalizată sistematic și neconținut îndreptată atenția elevilor.

Operațiune de ordin practic mai mult decât teoretic, cunoașterea limbii trebuie urmărită prin contactul di-

rect cu cât mai multe și mai felurite modele de scris artistic românesc. Călăuziți metodic, elevii vor ajunge în chipul acesta, să-și dea seama că o limbă — oricât de evoluată ar fi ea — nu poate avea câte un cuvânt deosebit pentru fiecare noțiune; că vocabularul nu posedă decât cuvintele menite să exprime ideile comune, în legătură cu nevoile vieții materiale de toate zilele; că traducerea năzuințelor mai înalte ale gândirii și simțirii omenești nu se poate face decât prin schimbarea înțelesului cuvintelor, că scriitorii cunosc taina de a da unui cuvânt o putere de expresie cu mult mai mare decât aceea pe care o avea până la ei; că această taină este în legătură cu chipul nou în care artiștii scrisului îmbină cuvintele existente; că multiple și nesfârșite sunt aceste feluri de împreunare a cuvintelor, pentru exprimarea tuturor nuanțelor de cugetare și de sentiment ale sufletului omenească; și într'un cuvânt că limba este un organism viu, care se dezvoltă și se mlădiază mereu, sub puterea cugetului și a simțirii ce-o frământă și-o modelează fără preget.

Acesta este rostul stăruitoare insistențe cu care am cerut elevilor să explice expresiile figurate din fiecare bucată. Introducându-i în tainele scrisului marilor maeștri și făcându-i să vadă de aproape un mare număr de frumuseți de expresie, care scapă neobservate la citirea obișnuită, când toată atenția copiilor este concentrată asupra ideilor bucății, — elevii vor ajunge să se pătrundă de geniul limbii și să-și însușească încetul pe încetul procedeul. Experiența pe care am făcut-o în această direcțiune, mi-a adus mulțumirea de a fi stimulat puterea de invențiune verbală a elevilor și de a fi descoperit uneori resurse de neașteptată bogăție.

Toate aceste pregătiri sunt făcute în vederea compoziției, care trebuie să întocmească centrul preocupărilor noastre și ținta supremă a cursului de limbă românească. Fără practica compunerii metodice, elevul nu-și va putea

însuși temeinic meșteșugul scrisului. Pentru o parte din compoziții am dat planul, care—cum am mai spus-o și altă dată,—nu are altă menire decât aceea de a călăuzi primii pași, șovăelnici încă, ai copiilor, în arta de a-și aduna, rândui și exprima ideile. Indrumați astfel, ei vor pași mai sigur la întocmirea compunerilor libere, menite să le încerce puterea de observare și de redare a celor văzute. Pentru stimularea acestei puteri, am ales din tablourile marilor noștri pictori și din fotografiile documentare, după natură, pe cele care sunt mai aproape de mintea și sufletul elevilor și care nu depășesc experiența acestora.

Reproducerea artistică ale acestor tablouri pe hârtie specială de ilustrații—pentru care exprim mulțumirile mele casei editoare — vor câștiga, sper, simpatia elevilor și-i vor face să lucreze cu plăcere, un câștig în plus pentru scopul urmărit.

Iulie 1933

PROF. GH. NEDIOGLU

RUGĂCIUNE

Crăiasă alegându-te,
Ingenunchiem, rugându-te,
Înaltă-ne, ne mântue
Din valul ce ne bântue !
Fii scut de întărire
Și zid de mântuire !
Privirea-ți adorată
Asupra-ne coboară,
O, maică preacurată
Și pururea fecioară,
Marie !

Noi ce din mila Sfântului,
Facem umbră pământului,
Rugămu-ne 'ndurărilor,
Luceafărului mărilor.
Ascult' a noastre plângeri,
Regină peste îngeri,
Din neguri te arată,
Lumină dulce, clară,
O, maică preacurată,
Și pururea fecioară,
Marie !

M. EMINESCU
Din Poezii.

Vocabular. — **Crăiasă:** regină, împărăteasă.

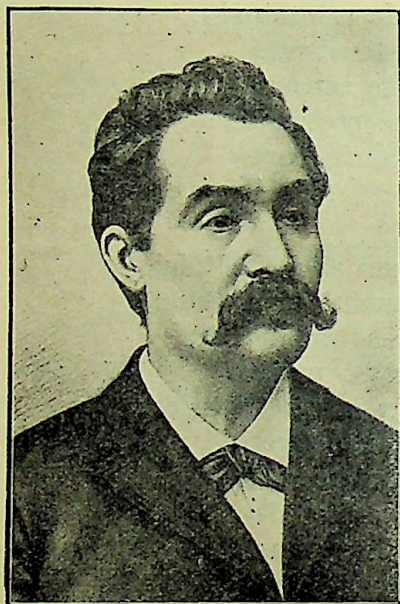
Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. *Inalță-ne din valul ce ne bântue!* — 2. *Fii scut de înlărire și zid de mântuire!* — 3. *Noi ce din mila Sfântului, facem umbră pământului.* — 4. *Rugămu-ne în durărilor, luceafărului mărilor.*

Noțiuni de teorie literară

În poezia citată, Mihail Eminescu imploră ajutorul Prea Sfintei Născătoare, pentru alinarea durerilor omenirii. O astfel de poezie se numește *rugăciune*.

Versurile „O, maică prea curată și pururea fecioară Marie!”, care se repetă la sfârșitul fiecărei strofe, întocmesc aceea ce se cheamă *refren*.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

M. Eminescu (1850—1889) s'a născut la Boișani. Întrerupându-și studiile pe care le făcea la Gimnaziul din Cernăuți, el colindă, ca sufler al unui teatru ambulant, Ardealul, Banatul, părțile românești ale Ungariei și Muntenia, culegând de pretutindeni poezii populare și cultivându-se singur. Mai târziu, M. Eminescu își continuă studiile la Universitatea din Viena și apoi la cea din Berlin, însușindu-și o adâncă cultură, care se străvede în poeziile sale. Stăpânit de un puternic sentiment de iubire de țară, el a cântat timpurile glorioase ale

trecutului nostru național și și-a exprimat adâncă durere pentru suferințele neamului său cotropit de străini.

Mihail Eminescu este cea mai înaltă expresie a geniului poetic românesc.

GANGURUL

Iar în leagăn de mătase, gangurul misterios,
Cu privighetoarea dulce se îngân' armonios.

V. ALECSANDRI

1. Mulți și variați sunt locuitorii înaripați ai pădurilor noastre. Unii se disting prin culoare, alții prin cântec, alții prin meșteșugul cuibului. Gangurul le are pe toate. 2. Nu vine prea de vreme din țările calde. Înainte de începutul lunii lui April, niciodată nu se arată ;

sosirea lui este însă repede știută. 3. El o dă de știre prin șuierul său așa de melodios, „hurluiuluu !“, așa de viguros, încât îl auzi cine știe de unde. Uplete pădurea cu cântecul lui ; crezi că fiecare copac din via întinsă adăpostește câte un gangur. 4. În realitate, o singură pasăre dă viciață întregului *pâlc* de pădure, pentrucă e neastâmpărat. Acum e într'un copac, acum în altul, acum e ascuns prin frunziș. Sboară dintr'o parte a poienii, făcând câteva *sinuozițăși*, în altă parte. E greu să-l vezi,

pentru că e sperios : se ascunde îndată. 5. Când îl zărești în sbor, bătut de soare, pare că-i de aur. Peste tot e galben, un galben de șofran ! Numai aripile și mijlocul cozii sunt negre. De altfel, culoarea lui variază în fel și chipuri ; dar întotdeauna fondul este galben, fie că uneori e mai verzuu, alte ori ca floarea de păpădie. Partea femeiască e întotdeauna mai ștearsă ca îmbrăcăminte, fiind pe spate verzuie, iar pe piept albicioasă. 6. Meșter e mai ales în facerea cuibului ; e poate cel mai meșter dintre păsările pădurilor. Mai întâi, locul și-l alege, mai întotdeauna, între două crenguțe mlădioase. Iși face dintr'odată un schelet, împletind în jurul crenguțelor fire de lână, *tort* de cânepă, pânză de păianjen. Apoi se apucă de împlinește ochiurile. Iese în cele din urmă un leagăn, ținut de crenguțe, în care se leagănă, la bătaia vântului, puișorii. Materialul ales pentru facerea cuibului are mai întotdeauna o culoare deschisă, argintie, (*licheni* amestecați cu pene și pânze de păianjen, lână, *fuior*), ca să nu fie prea bătător la ochi și să răsară din frunziș.

7. Pe cât e de frumos, pe atât aduce însă stricăciune pometurilor. După cireșe umblă mort. De aceea, prin luna lui Iunie, se aude șuierul lui destul de des, în preajma viilor. 8. Pleacă dela noi curând ; cei bătrâni apucă înaintea celor tineri. Venind târziu îndărăt, nu sunt decât musafiri de vară, atâta cât își cresc odrasla.

I. SIMIONESCU

Din lumea păsărilor noastre.

Vocabular. — **Pâlc:** grup. — *Pâlc de pădure:* crâng. — **Sinuozitate:** cotitură, întorsătură. — **Tort:** fir tors. — **Lichen:** mușchiu de munte. — **Fuior:** legătura de in, cânepă sau lână, din care se toarce firul.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeu. — 1. Mulți sunt *locuitorii în aripași* ai pădurilor noastre. — 2. *Umplă pădurea cu cântecul lui.* — 3. O singură pasăre *dă vieață* întregului pâlc de pădure. — 4. *Bătutul de soare,* pare că-i de aur. — 5. Culoarea lui variază în *jet*

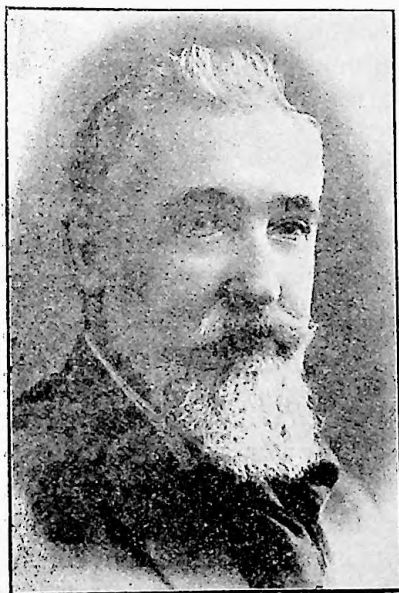
și chipuri. — 6. Partea femeiască e mai *ștearsă* ca îmbrăcăminte. — 7. Apoi *împlinește ochiurile.* — 8. După cireșe *umblă mort.* — 9. Șuierul lui se aude mai ales *în preajma viilor.* — 10. Pleacă dela noi curând; cei bătrâni *apucă* înaintea celor tineri.

Planul bucății : 1. Caracterizare generală. — 2. Sosirea gangurului la noi. — 3. Cântecul lui. — 4. Neastâmpăru-i caracteristic. — 5. Culoarea penelor. — 6. Cuibul. — 7. Hrana lui de predilecție. — 8. Plecarea gangurului.

Noțiuni de teorie literară

Bucata reprodusă arată însușirile și apucăturile cele mai însemnate ale gangurului. Este o *descriere*. Ea urmărește ținta de a ne zugrăvi gangurul, în tot ce are

el mai deosebit sau mai caracteristic, ca să-l putem recunoaște și distinge de celelalte păsări.

NOTIȚA BIOGRAFICA

I. Simionescu (născut la 1873) este unul dintre marii noștri oameni de știință. Profesor la Universitatea din București și membru al Academiei Române, el a scris un însemnat număr de lucrări, în care ne-a zugrăvit, în culori vii, flora și fauna țării noastre.

Mai bine o pasăre în colivie decât zece pe gard.
Proverb

O CĂLĂTORIE ORIGINALĂ

Intr'o seară din luna trecută, eram adunați mai mulți prieteni, toți lungiți pe divanuri, după obiceiul oriental și înarmați cu ciubuce mari, care produceau o atmosferă de fum, vrednică de sala unui pașă.

Printre noi, se găsea un tânăr pictor francez, care pentru întâia dată ieșise din țara lui, spre a face un voiaj în Orient și care ne povesti cum a făcut drumul până la Balta Albă.

Oprindu-mă la Brăila, ne spuse el, consulul francez mă pofti la dânsul acasă.

La consulat, se aflau adunați mai mulți străni, cari vorbeau cu mare entuziasm de o baltă făcătoare de minuni, ce se descoperise de vreo câțiva ani și care se numea Balta-Albă.

După zisa prietenilor consulului, peste zece mii de oameni se găseau acum împrejurul acelei bălți și se lecuiau văzând cu ochii, de tot soiul de patimi. În acel izvor de tămăduire, orbii câștigau vederile, surzii auzul, ologii picioarele, bătrânii puterile ș. c. l.

Cum auzii pomenind de o asemenea minune, rugai pe consul să-mi îlesnească vreun chip de a mă duce îndată la Balta-Albă și peste o jumătate de ceas, un arnăut intră în salon, vestindu-mi că trăsura era gata. Imi luai un sac de drum și mă coborîi iute în uliță.

Când colo, ce să văd?... În loc de diligență, o cutioară plină de fân, pe patru roți de lemn cu *schifele* stricate. Patru cai mici, numai oasele și pielea, pe care erau săpate urme adânci de biciu și un om sălbatic, bărbos, sdrențaros și înarmat cu un harapnic, lung de un *stânjen*. Acesta era *echipajul* meu! Rămăsei încremenit la o așa de ciudată priveliște; dar consulul ce se coborîse începu a râde și, incredințându-mă că acela era chipul de a călători în Valahia, mă îndemnă a mă sui în căruță.

— N'ai grijă, adăugă el, cu trăsura aceasta primitivă și cu caii aceștia care seamănă mai mult a niște mâțe postite, vei face un drum, de care-ți vei aduce aminte cât vei trăi. Ține-te bine însă.

Primii aceste sfaturi ca o glumă din partea compatriotului meu și clătinând din cap în semn de îndoială, mă aruncau în cutie, strigând la poștaș : Allons !

Deodată căruța fugi de sub mine ca un șarpe, iar eu, făcând în aer o tumbă neașteptată, mă trezii pe *pavea*. Ce se întâmplase, nu știu. Atâta numai îmi aduc aminte că, în vremea cât m'am sculat din *colb*, amețit și sdruncinat, echipajul meu se făcuse nevăzut.

Consulul își ținea șoldurile de răs și oamenii din uliță, care fuseseră de față la această întâmplare comică, ziceau hohotind : Neamțo dracoli.

Peste zece minute, căruța veni înapoi ca să mă ia a doua oară. Poștașul se sbuciuma de răs pe cal ; iar eu eram așa de turburat, încât mi se părea că și roțile râdeau scârțâind de mine !

Mă urcai în sfârșit din nou pe cuibul acela de fân ; dar de astă dată mă apucau cu mâinile țeapăn de căruța : Allons !

— Alon domnule ! strigă poștașul și înțepenindu-se în scări, chiuind ca un furios și poenind grozav din harapnic, porni ca o bombă.

— Ce să vă spun, domnilor ?... De când sunt nu mi-am închipuit o alergare așa de infernală, un lucru atât de original !

Intr'un nor de colb ce sbura pe fața pământului, caii alergau ca și când ar fi intrat dracul într'înșii ; căruța fugea de nu mai avea vreme să scârțâe ; roțile se alungau, săltând din hopuri în hopuri și asvârlindu-mă în sus ca pe o minge ; surugiul țipa, vorbea, pocnea de asurzea câmpii ; iar eu... dacă mi-ar fi fost cu putință să mă las cu mâna de trăsură și s'o bag în buzunarul cu pistoalele, aș fi intrat negreșit, în păcat. Un vârtej gro-

zav mă cuprinsese în sânul acelei goane diavolești : ochii îmi ieșeau din cap, creierii mi se clătinau ca o apă într'o garafă, șoldurile mă dureau, dinții îmi clănțăneau, urechile îmi țiuiau ; și de câte ori mă văitam la vreun hop mai adânc, de câte ori strigam : „ai, ai !”, postașul îmi răspundea : „hai, hai, domnule !” și bătea caii din nou și chiuia încă mai sălbatic și căruța fugea încă mai iute și eu ameteam încă mai tare.

Deodată, cum ne coboram pe o costișă, șăuașul se poticni ; roata de dinainte se izbi de el în repejune și se sfărâmă pe loc ; iar căruța răsturnându-se cu mine și lăsându-mă lat în mijlocul drumului, lângă bietul cal ce-și scrântise piciorul, fugi înainte la vale, cu trei cai, cu trei roți și cu postașul aninat ca un scaiu de coama lăturașului.

Această de pe urmă întâmplare mă făcu să blestem impresiile de voiaj din Valahia. Două *sprăvălituri* într'o zi, fără a socoti tot colbul ce înghițisem, durerile ce câștigasem în tot trupul și mai ales *perspectiva* ce-mi rămânea de a sta pe jos, singur, în câmpiile acelea pustii ! Toate aceste împrejurări mă aduseseră într'o astfel de furie, c'aș fi mâncat atunci cu mare mulțumire carne de Valah !

Stam în drum, lângă nenorocitul șăuaș care gema la pământ și mă gândeam ce să mă fac, încotro să-mi îndrept pașii, pentrucă de jur împrejurul meu nu zăream alta decât șesuri goale... când mă trezii iarăși cu postașul lângă mine. El nu pățise nimic, pentrucă, precum v'am spus, se aninase de coama lăturașului, când i se poticnise calul.

Cătam la dânsul, întrebându-l prin semne ce avea de gând să facă. Dar el, bodogănind din gură, ca un urs supărat și apăsându-și căciula pe ochi cu mânie, se descinse de brâu, legă cu el schițele roții celei stricate și o așeză la locul ei ; pe urmă seotând șaua din spinarea calului celui căzut, o puse pe lăturaș și mai adăugând câteva no-

duri la frânghiile ce slujeau de hamuri, încălecă și-mi făcu semn să mă suiu în căruță.

Ce puteam să fac? Mă urcai din nou, cu capul plecat ca un osândit la moarte ce s'ar sui pe carul *ghilotinei* și pornii iarăși în fuga mare, deși căruța nu mai avea decât trei roți și jumătate, deși postașul nu mai avea de bătut cu harapnicul decât trei cai, adică doi înainte și unul la oiște, pe care el era călare. Cât pentru nenorocitul dobitoc ce-și scrintise piciorul, el rămase singur în urma noastră, neavând altă mângâiere decât cuvintele ce-i zise postașul, când se despărți de dânsul, adică „Mânca-te-ar lupii!”

Soarele asfințise acum și luna împreună cu stelele se arătaseră pe cer, întocmai ca niște privitori pe băncile unui teatru. Mi se părea că toate planetele se uitau cu ochii strălucitori la mine și asistase la *epizodul* voiajului meu, ca la cea mai poznașă comedie de pe fața pământului. Și atâta-mi vuia capul din pricina sdruncinăturilor ce sufeream, că mi se părea că aud din vreme în vreme, un hohot lung și răsunător, deasupra capului meu!

Cu toate acestea, pe la vreo zece ceasuri de noapte, am ajuns pe malurile unei bălți late care sticlea ca o *tabla* de argint, la razele lunii.

Încă o fugă bună de cal și am sosit într'un sat alcătuit de bordeie acoperite cu stuh și încoronate de cuiburi de cocostârci. Forma bizară a acelor locuințe — printre care se înălțau o mulțime de cumpene de fântâni, ca niște găuri de cocoare uriașe — urletul câinilor ce alergau pe subt garduri, ciocănitul berzelor care-și dau capul pe spate, la razele lunii și într'un cuvânt, amestecul acela de umbră și de lumină, care da lucrurilor o privire *fantastică*, mă făcură să mă cred în altă lume.

V. ALECSANDRI
Din Balta Albă.

Vocabular. — **Schiță:** spiță, fiecare din razele ce unesc butul roții cu obezile ei. — **Stânjen:** veche măsură de lungime, care avea aproape doi metri. — **Echipaj:** trăsură de lux. — **Pavea:** pavaj. — **Colb:** praf. — **Șăuaș:** calul pe care călărește surugiul, când conduce diligența. — **Sprăvălitoră:** căzătură. — **Perspectivă:** întâmplare la care se poate aștepta cineva în viitor. — **Lăturaș:** cal înhămat alături de cel pe care călărește surugiul. — **Ghilotină:** aparatul cu care erau decapitați osândiții la moarte. *Carul ghilotini:* carul cu care erau transportați condamnații, până la ghilotină. — **Epizod:** întâmplare neprevăzută în cursul unei acțiuni. — **Tablă:** tavă mare, rotundă. — **Fantastic:** care nu este în legătură cu realitatea, ceva creat de închipuirea omenească.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Se lecuiau *văzând cu ochii*. — 2. Patru cai mici, *numai oasele și pielea*, pe care erau *să p a l e urme a d â n c i de biciu*. 3. Consulul *își ținea șoldurile de răs*. — 4. Caii alergau *ca și când ar fi intrat dracul într'înșii*. — 5. Căruța se răsturnă, *lăsându-mă l a l*, în mijlocul drumului. — 6. *Incă o fugă bună de cal* și am sosit în sat. — 7. Bordeie acoperite cu stuh și *încoronate de cuiburi de costrăci*.

Noțiuni de teorie literară

În această bucată, poetul V. Alecsandri ne *povestește* peripețiile unei călătorii cu căruța. Este o *narațiune*. O povestire plină de haz, cum este aceasta, se numește *narațiune umoristică*.

*Calul de dar nu se caută la dinți.
Calul are patru picioare și tot se poticnește.*
Proverbe

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

V. Alecsandri (1819—1890) este cel mai de frunte poet al nostru, între anii 1850 și 1880. De aceea, Mihail Eminescu l-a numit „regele poeziei românești”. El a cântat iubirea de țară, salutând toate evenimentele însemnate, care au adus înălțarea României și slăvind gloria soldaților noștri, în războiul pentru independență. În *Pasteluri*, a înțeles adânc și ne-a înfățișat cu multă măiestrie frumusețile naturii românești. *Comediile* lui oglindesc societatea timpului, cu toate scăderile și părțile-i ridicule. În sfârșit, în *Despot-Vodă*, el ne-a re-

prezentat trecutul românesc, iar în *Fântâna Blanduziei* și *Ovidiu* pe acela al străbunilor romani.

PORTILE DE FIER

1. Soarele scapătă spre asfințit. Crestele munților par aprinse. Incet se desfac și se aștern pe văi, perdele de umbră.

2. Înaintea noastră, pe luciul plumburiu al apei, se ivește în curmeziș, mai întâi o dungă, o coamă gălbuie și creață. Ne apropiem de pragul *gherdapurilor*. Dunărea începe să vâjâie mânioasă; e un sbucium și un clocot de valuri dintr'un mal în altul. Peste adâncimi, se fac ochiuri mari, care rotesc în loc. Ici apa se scufundă, bolborosind, ca suptă de gura unei *văltori*, — colo se umflă,

se burdușește și urlă, făcând clăbuci, bătându-se de stânci care nu se văd.

3. Vaporul merge mai încet, mai cu pază. Patru oameni stau la roata dela cârmă. Amândoi comandantii sunt pe punte, în picioare, cu ochii ațintiți înainte : trecem printre *gherdapuri*. Dunărea mugește mai tare. Cu ochii închiși, te-ai crede într'un codru, pe-o vijelie cumplită. Din fundul ei, se întind, pe subt valuri, ne-numărate brațe de piatră, gata s'apuce vasul și să-l sfarme în bucăți, la cea mai mică nebagare de seamă. Aici, subt *volbura* asta de valuri, e încheietura Balcanilor cu Carpații. Peste pumnii lor încleștați, Dunărea se aruncă furioasă, rupând cu sgomot cele din urmă *stăvilare*, ce i se mai ridică în cale. Și în învălmășagul acestei ciocniri de titani, fiecare val pare că strigă, fiecare stâncă pare că se mișcă. 4. Deodată, apa lunecă de pe zăgazul colțuros și se întinde ca o pânză. Lupta, năprasnica luptă dintre cei doi uriași, cari de aici încolo au a purta străjile României, s'a încheiat. Munții învinși se dau la o parte. Zarea se deschide. Din stânga, de subt curmătura unui deal, vine râul Bahna, să întâmpine, să salute sosirea marelui fluviu, la pragul țării, cu al cărei pământ și destin se leagă pentru totdeauna. Din ce depărtări scoboară și cât a luptat Dunărea, ca să străbată încoace ! A trebuit să spintece munții, să-și sape albia în piatră, de-a-curmezișul Carpaților. A bătut și „Porțile de fier” s'au deschis, în fața puterii eterne a valurilor ei.

5. Acum vuetul contenește. Biruitoare, apa se așează între maluri, potolită, netedă ca o oglindă. Carpații își împing spre miazănoapte înălțimile, învălitate în codru. Câteva stânci curioase își mai ridică, din desișul verde, capetele pleșuve, ca și cum ar vrea să mai privească odată potopul acesta călător, căruia nimic nu i-a putut sta împotrivă.

AL. VLAHUȚĂ
Din România pitorească.

Vocabular. — **Gherdapuri:** stâncile care-și ridică colturile pe sub apele Dunării, la Porțile-de-fier și care primejdiesc navigația în acele părți. — **Vâltoare:** adâncătură în cursul unui râu, unde apa se învârtește, formând un vârtej. — **Volbură:** vârtej. — **Stăvilar:** piedică, împotrivire, barieră.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Soarele *scapătă spre asfințil.* — 2. Incet se *aștern* pe văi, *perdele de umbră.* — 3. Pe luciul plumburii al apei, se ivește *o coamă gălbuie.* — 4. Ne apropiem de *pragul gherdapurilor.* — 5. Dunărea începe să *vâjje mâniaoasă.* — 6. E un *sbucium și un clocol de valuri.* — 7. Ici apa se scufundă, *bolborosind ca suptă de gura unei vâl'ori; colo se umflă, se burdușește și urlă...* — 8. Dunărea *mugește* mai tare. 9. Din fundul ei, se întind nenumărate *brațe de piatră*, gata s'apuce vasul. — 10. Aici e *încheietura Balcanilor cu Carpații.* — 11. Peste *pumnii lor înțelețați*, Dunărea se aruncă *jurioasă.* — 12. În *învălmășagul acestei ciocniri de titani*, fiecare val pare că strigă. — 13. *Năprasnica luptă dintre cei doi uriași* s'a încheiat. — 14. *Munții învinși se dau la o parte.* — 15. Din stânga, *vine râul Bahna, să înlămpine, să salute sosirea marelui fluviu.* — 16. *Cât a luptat Dunărea*, ca să străbată încoace! — 17. A trebuit să *spintelece munții, să-și sape albia în piatră.* — 18. *A bătut și „Porțile de fier” s'au deschis.* — 19. *Biruitoare*, apa se așează *pololită între maluri.* — 20. Câteva stânci *curioase își mai ridică*, din desișul verde, *capetele pleșuve.*

Planul bucății: 1. Un asfințit de soare. — 2. Vaporul se apropie de strâmtoare. — 3. Printre gherdapuri. — 4. Călătorii ies din Porțile-de-fier. — 5. Ei plutesc acum pe Dunărea intrată în câmpie.

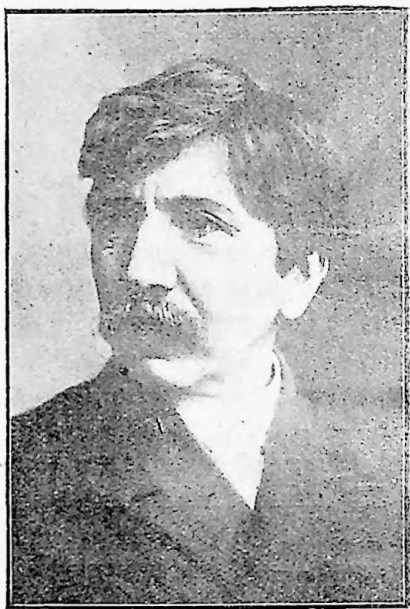
Noțiuni de teorie literară

În această compunere, Al. Vlahuță ne *povestește* o călătorie cu vaporul, prin Porțile-de-fier. În fiecare din momentele povestirii însă, poetul *descrie* și pozițiunile prin care trece. Descrierea ocupă astfel un loc atât de însemnat, încât covârșește narațiunea și formează teneiul bucății. De aceea se și numește o *descriere de călătorie*.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Alex. Vlahuță (1859—1919) a fost cel mai însemnat dintre discipulii marelui nostru poet, Mihail Eminescu. Deși puternic influențat de acesta, Alex. Vlahuță a reușit să dea în opera sa și o notă originală: analiza adâncă a sufletului omenesc.

Pe lângă poezii, el a zugrăvit frumusețile țării noastre, în minunatele sale descrieri de călătorie, care întocmesc opera lui *Român'a pitorească*, a evocat figurile marilor noștri Domni într'o altă lucrare, *Din trecutul nostru* și a făcut o frumoasă analiză a tablourilor celui mai mare pictor, român, Nic. Grigorescu.

CĂINELE ȘI MĂGARUL

1. Cu urechea pleoștită, cu coada 'ntre picioare,
Căinele trist și jalnic, mergea pe o cărare.
2. După îndestul umblet, iată că-l întâlnește
Un măgar și-l oprește :
— „Unde te duci?“ îi zise.

3. „Știi parcă te-a plouat; ce rău ți s'a întâmplat?
Așa stai de mâhnit!“
— „Da, sunt nemulțumit.
4. La împăratul leu, în slujbă m' am aflat;
Însă purtarea lui,
De e slobod s'o spui,
M'a silit în sfârșit să fug, să-l părăsesc.
Acum cat alt stăpân, bun; unde să-l gădesc?“
5. — „Numai de-atât te plângi?“ măgarul întrebă.
„Stăpânul l-ai găsit; îl vezi, de față stă.
Vino numaidecât, la mine să te bagi;
Eu îți făgăduesc
Nu rău să te hrănesc;
Nimic n'o să lucrezi, nici grijă n'o să tragi.“
6. La propunerea sa, câinele i-a răspuns:
— „Ascultă-mă, să-ți spui, e rău a fi supus
La oricare tiran; dar slugă la măgar
E mai umilitor și încă mai amar.“

GR. ALEXANDRESCU
Din F a b u l e.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. *Cu urechea pleoștită, cu coada 'ntre picioare.* — 2. *Parcă te-a plouat.*

Noțiuni de teorie literară

În această poezie, poetul Gr. Alexandrescu ne zugrăvește atitudinea demnă a omului care, plecând de la un stăpân tiran și fiind deci fără slujbă, nu poate primi umilirea de a sta în serviciul unui prost, oricare ar fi avantajele pe care i le-ar oferi acesta. Toate personagiile din această povestire sunt reprezentate prin animale. Stăpânul cel despotice este înfățișat prin *leu*, stăpânul prost prin *măgar*, iar omul care nu admite să fie jignit

cu seamă luarea aminte asupra ruinelor dela Turnu-Severin. El măsură, desenă și descrie cu de-amănuntul toate rămășițele încă existente ale podului și întocmi din ele al doilea volum al colosalei publicațiuni tipărite de dânsul, la 1726, în șapte mari volume *in-folio*, sub titlul : *Danubius Pannonico-Mysicus*¹.

Lui îi datorim dar prima constatare serioasă a localității unde a fost construit podul pe Dunăre al lui Apollodor; dovezile *produse* de dânsul sunt destul de temeinice, spre a nu lăsa îndoieli. Cu toate acestea, învățatul german dr. H. Francke din Wismar, carele acum vreo treizeci și mai bine de ani a tipărit o prețuită istorie a lui Traian, bazându-se pe calcule greșite în măsurătoarea lărgimii Dunării, la locul podului, a susținut că al lui Traian, așezat, precum se știe, pe stâlpi de piatră, a fost clădit la Celei și că cel dintre Cladova și Severin este podul de lemn al lui Constantin cel Mare. Aceste neînțemeiate presupuneri și-au făcut pârție în public și alți istorici străini, tot cu așa slabe *cuvinte* ca și ale lui Francke, au căutat, nu numai să așeze podul cel cu stâlpi de lemn acolo unde ruinile din apă sunt învederat de zidărie, ci chiar să facă loc trecătoarei lui Traian cu câțiva kilometri mai în sus de Rușava, în dreptul Ogradinei, unde pe malul sârbesc este o mare și frumoasă inscripțiune antică, constatând că Traian, de trei ori consul, la anul 100 după Hr., a surpat stâncile și a *instrunat* pâraiele, ca să deschidă o cale pe malul drept al Dunării, iar nu de loc, ca să facă pe acolo pod stătător peste apă.

Podul lui Traian rămâne dar fără îndoială acela ale cărui ruine se văd sub Turnu-Severinului și care în vechime se pornea din cetatea Egeta², de pe malul drept,

1. Adică Dunărea pe parcursul ei prin Ungaria (vechea Panonie), Jugoslavia și Bulgaria (vechea Moesie). — 2. Cetatea romană *Egeta* era pe malul drept al Dunării, cam în fața îmbucăturii râului Cerna.

ca să răspundă dincolo, la o altă localitate între Zernes¹ și Drobetis², a cărei numire nu se poate determina încă cu precizie. Este de prisos a se mai împotrivi cineva evidenței, subt zadarnicul *cuvânt* că la acel loc matca râului nu este prăpăstioasă și așternută cu pământ tinos, cum pretinde Dion Cassiu³. Cât despre măsurătoarea distanței dela un mal la altul, dată de acest istoric, aceasta a fost constatată, cu foarte neînsemnate diferențe și de comitele Marsigli și de alți exploratori mai noi.

Intâmplarea a adus însă rezultate cu mult mai fructuoase. Acum șaisprezece ani, în luna lui Ianuarie 1858, apele Dunării au scăzut în mod cu totul excepțional, în ziua de 15 ale lunii și au lăsat să se vadă în albia râului, șaisprezece stâlpi de zidărie, pe cari cercetându-i, se găsiră construiți, ca și capetele podului dela maluri, cu pietroaie și cu mocirlă de ciment roman și căptușiți cu cărămidă mare pătrată; ei erau spațiați într' astfel de-a latul râului, încât locul unde lipseau dintr'înșii patru, spre a se face douăzeci cu totul, era acoperit de o insulă care pe semne pctmolise pe aceia.

Un inginer militar din Rușava și un conductor de clădiri al companiei vapoarelor din Turnu-Severin făcură măsurători și explorațiuni minuțioase. Ei dovediră în interiorul zidăriei, nu numai găuri regulat dispuse, în care fusese așezate bârne încrucișate, dar încă aflare și câteva crâmpeie de lemn de stejar; cărămizile care acopereau stâlpii purtau mărcile a trei diferite *cohorțe* auxiliarii din a XIII-a *legiune* Gemina, care negușit au fost întrebuițate la lucrarea podului. Din acele cărămizi, avem și noi în Muzeul nostru național.

AL. ODOBESCU

Din Antichitățile României.

1. *Zernes* sau *Tierna* este numele vechiu al Cernei. — 2. Severinul de astăzi. — 3. Istoric grec, care a trăit prin veacul al II-lea d. Hr. și care a scris o *Istorie romană* în grecește.

Vocabular. — **Masiv:** îndesat, greu, plin. — **Decindea:** (adverb): dincolo. — **In-folio:** o carte de format mare, în care coala de tipar este îndoită numai în două și întocmește doar patru pagini. — **Dovezi produse:** aduse. — **Cuvânt:** dovadă („Slabe cuvinte“, „zadarnicul cuvânt“). — **A înstruna:** a înfrâna, a birui. — **Legiune:** corp de armată la vechii Romani; cuprindea 5—6000 de pedestrași și 300 de călăreți. — **Cohortă:** a zecea parte dintr'o legiune.

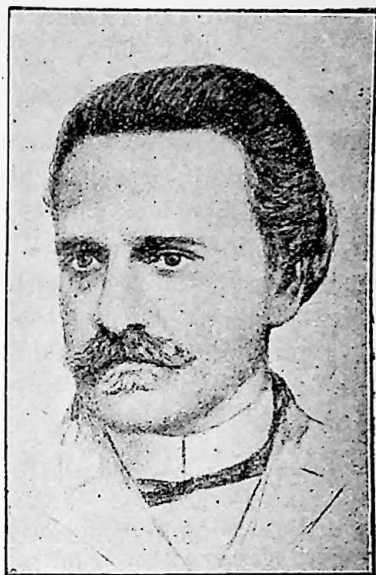
Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. În *fiecare zi de la Dumnezeu*, Mehedințenii din Severin, văd pe țărmul Dunării, acea surpătură de zid, ... *strajă seculară*, care *stă cu ochii fițiți la soții ei* de decindea râului și amândouă *duc dorul* altor optsprezece ca dânsle...—2. Podul pe care-l *așternuse* peste Istru, marele Apollodor...—3. Aceste neîntemeiate presupuneri *și-au făcut parte în public*.

Noțiuni de teorie literară

În această bucată, Al. Odobescu ne vorbește despre locul unde a fost construit, peste Dunăre, podul împăratului Traian. Combătând cu argumente părerea exprimată de câțiva istorici că acest pod ar fi fost clădit la Celei, ori mai sus de Orșova, scriitorul nostru *susține* *cu dovezi* că vestita operă a lui Apollodor din Damasc este aceea ale cărei urme se văd până astăzi la Turnu-Severin. Autorul vrea deci să ne convingă, adică să ne facă să credem aceea ce crede și el, întocmai cum caută să facă un orator prin cuvântarea sa. Arta vorbirii convingătoare este *retorică*. Expunerea lui Al. Odobescu are deci un caracter *reloric*.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Alexandru Odobescu (1834—1895) este unul din marii noștri scriitori, care s'a impus mai ales prin frumusețea neîntrecută a limbii. El a scris două însemnate nuvele istorice: *Mihnea Vodă cel Rău* și *Doamna Chiajna*. Cea mai impunătoare lucrare a lui Alexandru Odobescu este *Pseudokinetikos* sau *Falsul tratat de vânătoare*, în care ne-a dat, între altele, frumoasa descriere a Bărăganului nostru și cunoscuta povestire vânătoarească *Vulpea bearcă*.

Vrei să deprinzi meșteșugul scrisului? Citește pe marii scriitori. Nu însă mult dintr'odată și pe nerăsuflăte, ca să ajungi mai repede la sfârșit. Citirea superficială, grăbită sau incompletă — zice un artist al scrisului — este mai rea decât lipsa de lectură. Urmărește atent fiecare frază și deprinde-te să vezi expresiile, întorsăturile și construcțiile de care se folosește autorul, ca să-și exprime ideile și sentimentele. Îți vei însuși astfel procedeele lui, fără să-l imiți în chip servil, reproducându-i cuvintele.

COMPOZIȚIA I

PODUL LUI TRAIAN DE PESTE DUNĂRE

(Vezi planșa I dela finele cărții)

PREGĂTIREA

Notiță explicativă. — Acest pod se găsește sculptat în marmură, pe columna pe care Traian a ridicat-o în forul din Roma, ca să comemoreze biruința sa împotriva Dacilor. Operă a vestitului arhitect Apollodor din Damasc, triumfala columnă a lui Traian poartă săpate, într'o spirală de 200 metri, admirabile basoreliefuri, care reprezintă epizoade ale războiului dacic. Deasupra ei, era așezată statuia în bronz aurit a împăratului biruitor.

Vocabular. — **Siluetă:** reprezentarea conturului unei figuri sau al unui obiect. — **Arcadă:** construcție în formă de arc. — **Basorelief:** sculptură ale cărei figuri sunt numai puțin ieșite din planul monumentului pe care sunt săpate.

P L A N U L

Introducerea.— Ce monument ne-a păstrat înfățișarea vestitului pod al lui Traian? Unde, când, de cine și în ce scop a fost înălțată columna lui Traian?

Tratarea.— Ce proporții are podul? Ce observați în capătul din stânga al acestui pod uriaș? Dar dincolo de poarta arcuită? Distingeți silueta vreunei case, în această fortăreață romană? Cum se sfârșește podul în dreapta? Ne arată această bruscă întrerupere că el se continuă mai departe? Pe ce se sprijinește podul? Câți stâlpi se văd? Din ce sunt construiți? Prin ce sunt legați acești stâlpi solizi din blocuri de piatră cioplită? Ce susțin, la rândul lor, întreitele arcade de bărne, care se sprijinesc pe stâlpi? De ce sunt mărginite amândouă laturile părții de deasupra podului? Cum sunt așezate barele de lemn, între stâlpii parapetelor?

Incheierea. — Ce însemnătate are acest basorelief pentru istoria noastră națională? Ne-a păstrat el aspectul împunătorului monument străbun, din care astăzi n'a mai rămas decât piciorul podului, la Turnu-Severin?

E D E R

În strada tăcută, pustie, magazii vechi, înalte, mirosind a grâne coapte, a belșug, stau la rând, în loc de case. Drugi mari de fier încrucișați, prinși în lacăte, încuie ușile ciudate dela catul de sus, de unde cobori pe scări cu trepte rare, drept în uliță. Pe caldarâmul lătăreț, bătut de mii de care cu poveri, o risipă de coceni, paie și semințe, pe care se bat ciripind vrăbii grase și neastâmpărate. În fundul curților largi, albesc case vechi, cu ferestre bogate 'n ochiulețe, cu geamlâcuri de sticlă roșie sau cu pridvoare mari, deschise, bune de odihnă. Trei case răzlețe dau singure în stradă, la rând cu magazinele. La umbra uneia, a celei mai înalte dintre ele, se joacă doi câini : unul roșu, de vânătoare, cu urechile cât foaia de *lipan* și cu ochii de copil, își pune mintea cu un cățeluș alb, de o schioapă, alergându-l, tăvălindu-l în praf, scuturându-i din când în când blana prietenește. E singura vieață, în bucățica de umbră ce se întinde ca un covor, pe trotuarul colțuros, de-a-lungul casei, în arșița după-amiezii de August.

Dar după câteva clipe, se duc și câinii. Pe cel mare l-a strigat cineva, un glas slios, venit dintre zăbrelele porții din drept.

— Eder, vin' aici !

Căinele se strecoară prin porțița crăpată, care se închide repede. Apoi cu pași mari, se îndreaptă spre umbra unui zarzăr bătrân, crescut aproape de stradă, între intrarea casei și o magazie vecină.

Un băiat ca de doisprezece ani i-a deschis. O fată

mai mică și un băiat și mai mic așteaptă la masa de subț zarzăr. Câteși trei, cu pălării mari pe cap, stau gata de plecare.

Vorbesc în șoaptă, parcă potrivit cu liniștea locului.

— Te-ai uitat tu bine?

— Da.

— Tușa doarme?

— Da.

— Dar mama?

— Sforăe...

— Unde e Vasile?

Băiatul cel mai mic aleargă în fundul curții, la bucătărie. Vizitiul iese cu un coșuleț gol subț brațul drept : cum îl văd, copiii îi dau zor din mâini :

— Hai mai repede, Vasile !

Umbra magaziilor de pe partea stângă a trecut de trotuar. Copiii o iau pe acolo. Din fundul curților se aude gunguritul somnoros al porumbeilor. Ca să scurteze drumul, se 'nvoiesc s'o ia cu toții, prin curtea bisericii. E o potecă bătătorită și o iarbă mărunță. Să tot mergi. La umbra altarului, băiatul popii joacă arșice cu un prieten desculț.

Străzile se fac tot mai largi, casele mai mici, mai rare și mai albe. Parcă e la țară. Un Bulgar cu fes de păslă duce pe cap o tabla cât o masă gospodărească, plină cu cocoșei de zahăr, roșii, străvezii, înfipti în bețe curate. Pasul îi e târăgănat și când strigă alene „Alviță !” parcă se vaietă de zăduf. Pe jos, pietrele s'au isprăvit. O pătură grea de praf se așterne dela un cap la altul al uliței. Făgașuri adânci, lăsate de căruțe, îi măsoară grosimea. Eder parcă a înnebunit. Se oprește în fața stăpânilor și cu picioarele de dinapoi le asvârle norișori de pulbere în față.

Se simte după sbârnăitul din aer, că se apropie câmpul. Peste gardul viilor se zărește lucind Dunărea, printre răchitele și sălciile ostroavelor, printre vârfuri de

catarte, aruncând sclipiri ce-ți iau ochii, până în țăr-
mul bulgăresc, prăfuit de ceața zării, ca un vis.

La poarta viei, s'au opri o clipă, ca să răsufle. Eder,
fără să mai stea pe gânduri, a sărit ulucile. Se aude —
după mârâit — că a și dat peste un tovarăș de joc.

Vasile bate cu o piatră, ca să vie moș Ioniță, să des-
chiză. Și moșul îi dă zor cu pași mărunți, cu cheia 'n
mână. Parcă e un unchiaș din basme. Are ochii verzi și
vorba dulce ca strugurii pe care-i păzește. E singur ;
dar îi ghicești vrednicia după curățenia din bătătură,
după brazdele de crini și maci din fața căsuței lui singu-
ratic, după stupii de albine ce stau la rând ca soldații,
cum intri în vie.

— Aoleo ! Ce căutați pe zăduful ăsta ?... Știe cuconul ?
V'ați făcut tot una de praf, pe ghete...

— Moș Ioniță, să nu ne spui. Ți-am adus tutun.

Toate țigarile asvârlite erau strânse cu sfințenie pen-
tru vier.

— Bine, dar pacostea de ce-o mai luarăți ?

Pacostea era Eder. Moșul nu putea să-l sufere.

— Așa câine stricător !

Îi călca florile, intra ca boierii în casă la răcoare, sco-
tocea cu nasul în toate părțile, răscolind cu puterea ră-
sufllării praful de prin colțuri, răsturnând străchinile.
Un zănelic.

Copiii i-au dat nas. Mai ales cel mic.

— Eder, vin' aici !

Și el n'așteaptă să-i mai spui odată. Vine sărind și
până să zică *au?* îi pune două labe pe umeri, strâmbă
frumos capul — și fiindcă-l întrece în înălțime — se uită
la el de sus în jos, drept în ochi, parc'ar vrea să-l întrebe :

— Ce poștiți ?

Și când te țintește așa, e peste putință să nu râzi.

Crescut între copii, a îmbătrânit fără să învețe nimic :
chinez la vânătoare, iar la aport se face niznai.

— Eder, aport !

Ți-ai găsit ! Drept răspuns vine să-ți pue pe haine pecețile labelor de dinainte, cu câte cinci degete pline când de praf, când de noroiu.

— Incultule, nu știi nici două clase primare ! Bine-ți zice nenea. Blok al dumnealui e bacalaureat, merge la iepuri, la prepelițe. Și ascultă de cei mari... Hai să te învăț abecedarul.

Și, pe un scăunel, lângă măsuța de subt zarzăr, cu mânuța stângă încolăcită după gâtul câinelui, cu dreapta gata de cârpit, îi apleacă botul cu sila, spre abecedarul culcat pe pietriș.

— A... zi a, leneșule !

Urmează o palmă, un chelălăit înfundat.

— Așa, bravo, acum zi b...

Intr'o zi a zis foarte bine pe r, când strâns cam tare de gât, Eder a început să amenințe : Mrrr !

...In vie, cald. Un cântec aieva în aer, parcă ar ieși din tremurul văzduhului. Vița, încinsă la soare, alcătuește o pădure pitică, destul de înaltă însă pentru stăpânii mici ai lui Eder. Frunzele îngălbenite ici-colo, strugurii grăsuți, chiar *lăstarele* întinse spre potecă, cu coarneau lor de gândac, împrăștie mirosuri de grădină, de liniște. Din când în când, un fâșiit de frunze, apoi deodată țicăitul unor piciorușe speriate ridică 'n sus, urechile lui Eder, care se repede spre frunziș... Fâl-fâl-fâl...cârrr ! Se aude o lovitură înfundată, apoi țipete desnădăjduite de găină prinsă.

Copiii aleargă. Eder îi așteaptă cu laba pe pradă : un puiu rătăcit pe pământ străin, cade jertfă în mâini nemiloase.

Și Vasile, care n'are de lucru — fiindcă-i iubește — le face foc de vreascuri în fundul viei și le trage puil în frigare de lemn...

Seara, la masă, adio foame ! Muma se uită îngrijorată. Diavolii, ce-au căutat la vie, prin arșiță ? De nu i-ar prinde frigurile.

— A, să vă săturați, nu vă e rușine, neascultătorilor !
Și mâna ei trece de pe o frunte pe alta.

— Ard !... Ce-o să-i fac ticălosului de Vasile... Noaptea, legați la cap cu tulpane, dorm până a doua zi în zori, când deschid ochii voioși, chiamă câinele, fac noi planuri.

* * *

Iarnă grea, viscoloasă, aducătoare de știri mari de pe alt tărâm.

Dunărea a înghețat tun.

Mișună lumea pe albia ei amortită, ca la târg. Unii cu patine, alții cu săniile, cei mai mulți pe jos, un furnicar împestrit venit să se minuneze de întinderea asta neașteptată a hotarului spre miazăzi. Au pus muzica militară să le cânte pe ghiță, în mijlocul fluviului. La o parte copiii au făcut o femeie de zăpadă, cu rochia în cute, cu mijlocul gros, încins cu cordon de frânghie, cu ochii de tăciune și cu capul chel. Când a văzut-o Eder, a lătrat la ea ca la un hoț. Apoi n'a mai băgat-o în seamă...

Abecedarul trecuse acum la gura sobei, în iatac. Viforul povestea parcă din pustiuri. Și gazetele aduceau — nu știa de unde — știri tot mai triste de boli, de războire.

Multe erau cu cadre.

Intr'una era înfățișată o femeie de pe altă lume, cu chipul de schelet, cu coasa în mână, plină de sdrențe negre, gonind o țărancă tânără, frumoasă. O chema Ciuma și venea din Rusia ; țăranca era țara românească.

Muscalii... Vorbă nouă, răsărită din văzduh. S'a vorbit de ei toată iarna. Odată cu desghețul s'au și înființat.

Treceau turme nesfârșite de oameni scunzi, cu mantale cenușii, încinși în zeci de curele, cu șepci de lac, cu ochii amețiți, cu nasul roșu. Au venit câțiva și în casă, în „*fartir*”.

Erau doi, cam în vârstă, cari-și fierbeau ceai toată ziua, într'un samovar de alamă. Unul, bălan, uriaș,

cu ochii spălăciți și buni, ținea mult la copii. Când venea acasă, îi căuta, îi lua de subțiori și-i ridica în sus — vai ce sus — aproape de tavan. Apoi îi săruta și le da parale de aur și zahăr. Lăsase și el acasă, în țara lui, patru. Iși potolea dorul.

Eder turbase, lătrând în stradă. Mai ales sunetul trâmbițelor îl scotea din sărite.

Dar au plecat și Muscalii.

Samovarul arsese scrinul de nuc, lăsând pete negre, neșterse, ici-colo. Canapelele, scaunele, păstrau urme de *vax* și de unsoare.

Orașul începuse să semene a pustiu.

Odată cu înflorirea liliacului, un zvon amenințător mai 'nainte prinse ființă : Turcii aveau să bombardeze. Lumea trebuia să fugă. Nu le venea să creadă. Au lăsat până în clipa din urmă. Toată casa fu îngrămădită în două chervane uriașe. Trenurile nu primeau bagaje.

Ferestrele — ca niște ochi omenеști — se uitau posomorît. Odăile sunau a gol. Smochinul, abia desmorțit, făgăduia mai mult ca în toți anii. Grădina plângea în fund, cu pomii în floare, părăsită pentru totdeauna.

Dar zarzărul de lângă poartă ! Câte nu amintea pomul ăsta cu frunzele mărunte, cu frunțele lui dese pline de pistrui, cu crăcile lui înnegrite de vremuri, împingând cu putere în scândurile magaziei de alături. Când intrai în curte, de el ți se izbeau mai întâi ochii, de el și de masa rotundă dela umbra lui.

La masa aceea răsuseră de atâtea ori, dimineața, lângă cafelele cu lapte ; fuseseră martori la curățitul prunelor pentru dulceață, la spartul nucilor, luându-și totdeauna — cu voie sau fără voie — partea cuvenită. In jurul ei întârziaseră adeseaori, până spre miezul nopții, spunându-și basme născocite, fără început și fără sfârșit, vorbind de stafii sau de hoți, făcând planuri, până la ceasul când hotărau că e timpul să scoată la iveală pe-penele lăsat de cu vreme, pe furiș, în fundul puțului dela

poarta grădinii. Nopti de August, înecate în spuza stelelor... a nemiloaselor stele, care spun totdeauna cam târziu oamenilor, cât sunt de neprețuite uneori.

A doua zi în zori, pe când tatăl îi asvârlea în vagoane unul câte unul, ca pe mingii, tunul începea să bubue, ca la paradă...

Eder vine cu chervanele.

Gândul acesta i-a liniștit. Și-apoi, atâtea întâmplări, trenul, câmpul... cum nu erau să se liniștească?

Dar câinele n'a venit. Când să intre în București, s'a rătăcit pe străzi... Așa li s'a spus.

Târziu, după cincisprezece ani, s'a dat pe față adevărul, pe care-l știuseră numai slugile :

Eder rămăsese acasă, uitat.

În ziua fugii, era vorba să fie dus odată cu lucrurile, într'un chervan. Dar seara când porni bagajul, nu se arătă. Poate se dusesse după copii, să-i caute la vie.

L-a văzut în urmă coana Uța, care sta într'o căsuță alături. Dunneaci n'a părăsit orașul în timpul bombardării. Ziua sta în pivniță cu lampa aprinsă, cu pisoiul la picioare, cosând și plângând. Seara, când încetau ghiulele, se furișa pe lângă garduri, prin fundul grădinii, printr'o ulucă scoasă, la o prietenă. Atunci i-a ajuns la urechi urletul câinelui. I s'a făcut milă și a trinis pe băiatul cizmarului de peste drum, să-l ia. Copilul s'a dus. L-a găsit sub zarzăr, cu două labe pe scăunel, lângă o cărticică ruptă, abecedarul ! L-a luat în brațe. S'a lăsat ca un miel, dar peste noapte s'a strecurat pe furiș și s'a întors tot unde știa...

După două zile pieri.

Coana Uța îl plânse, dar avu o singură mângâiere, că dacă își pierdea mințile cumva sau dacă turba, n'ar fi luat cu el abecedarul, să-și caute stăpânul, prietenul, în lumea largă....

I. A. BASSARABESCU
Din Domnu' Dincă.

Vocabular. — **Lipan:** brusture, plantă înaltă, cu frunzele foarte mari și late, care crește de-a-lungul drumurilor și prin locurile necultivate. — **Tablă:** tavă mare, rotundă, pe care alvițarii o poartă pe cap. — **Zănatic:** fienit, deșucheat, smintit. — **Lăstar:** mlădișă de viță, viță tânără. — **Fartir** (din *cvartir* sau *cfartir*): gazdă. — **Vax:** substanță unsuroasă, de culoare neagră, cu care se lustruiesc ghetetele, hamurile, etc.

Lămuriri expresiile. Insușiți-vă procedeele. — 1. Drugi mari de fier *înncuie ușile*. — 2. În fundul curților largi, *albesc case* vechi, cu ferestrele *bogate în ochiulețe*. 3. Un câine mare *își pune mintea* cu un cățeluș *de-o șchioapă*, tăvălindu-l în praf, *scuturându-i blana prietenește*. — 4. E singura vieață, în *bucățica de umbră* ce se întinde de-a-lungul casei. — 5. E o potecă bătătorită. *Să tol mergi!* — 6. Făgașuri adânci, lăsate de căruțe, *măsoară grosimea prafului*. — 7. Dunărea *aruncă sclipiri ce-ți ia uchi*. — 8. Moșul *îi dă zor*, cu pași mărunți. — 9. Are *vorba dulce*. — 10. *V'ați făcut tot una de praf*, pe ghetete. — 11. Copiii *i-au dat nas*. — 12. E *peste puțină* să nu râzi. — 13. Eder vine să-ți pue pe haine, *pecețile labelor* lui. — 14. Ii apleacă botul spre *abecedarul culcat* pe pietriș. 15. Vița *încinsă de soare* alcătuește o *pădure pitică*. — 16. *Strugurii grăsun*i și chiar lăstarele, *cu carnea lor de gândac*, împrăștie mirosuri de grădină. — 17. Ticăitul unor piciorușe speriate *ridică în sus urechile lui Eder*. — 18. Seara, la masă, *adio foame!* — 19. Dunărea *a înghețat tun*. — 20. *Mișună lumea*, pe *albia ei amorțită*. — 21. Apoi *n'a mai băgat-o în seamă*. — 22. *Abecedarul trecuse* acum la gura sobei. — 23. *Vișorul poveste*a parcă din pustiuri. — 24. Muscalii... vorbă nouă, *răsărită din văzduh*. — 25. Treceau *turme nesfârșite de oameni scunzi*. — 26. Sunetul trâmbițelor *îl scoala din sărite*. — 27. *Odale sunau a gol*. — 28. *Smochinul făgăduia* mai mult ca în toți anii. — 29. *Grădina plângea* cu po-

mii în floare. — 30. Zarzărul cu *fructele lui pline de p i s t r u i*. — 31. Nopti de August, *innecate în s p u z a stelelor*. — 32. Atunci *i-a ajuns la urechi* urletul câinelui. — 33. S'a dus să-și caute stăpânul *în lumea largă*.

Noțiuni de teorie literară

În bucata Eder, autorul ne povestește câteva întâmplări din lumea copiilor, în legătură cu un câine, tovarășul lor de sburdăluicii. Din povestire se desprinde puternic simțământul de iubire al câinelui pentru micii lui stăpâni. O astfel de narațiune se numește *poetică*.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Ion Al. Bassarabescu, născut la 1870, este profesor la liceul din Ploești și unul din marii noștri povestitori contemporani. Între multe altele, a scris un număr de schițe foarte reușite, din lumea copilăriei, printre care este și bucata E d e r. Povestirile lui sunt publicate în *Vulturii*, *Norocul*, *Noi și vechi*, *Un dor împlinit*, *Moș Stan*, *Dumnu' Dincă* ș. a.

*Și câinele iese din iarnă, dar numai pielea lui o știe.
Nu e numai un câine scurt de coadă.*

Proverbe

COMPOZIȚIA II

UN SACRIFICIU ROMAN

(Vezi planșa I dela finele cărții)

P L A N U L

Introducerea. — Ce reprezintă scena pe care o vedeți în fața podului lui Traian? In ce scop face împăratul acest sacrificiu?

Tratarea. — a. *Centrul scenei.* — Cine ocupă centrul scenei? Ce vedeți pe acest mic altar de piatră, împodobit cu ghirlande? Găsiți vreo apropiere între obiceiul Romanilor de a aduce prinos, zeilor, fructe ca acelea care se văd pe altar, împrejurul flăcăvii și vechea noastră datină de a se sfinți la biserică, primele roade ale pământului?

Cine stă în imediata apropiere a altarului? Cum este învesmântat împăratul Traian? Ce haină îl îmbracă până peste genunchi? Ce poartă împăratul deasupra acestei tunici cu mâneci? Cum numeau Romanii acest fel de mantie? (Paenula) Peste ce toarnă el lichidul sfânt din cupă? Cine-i întinde cutia cu mirodeniile pe care le va vărsa peste flacăra de pe altar? Puteți spune ceva despre figura acestui copil? Pe cine vedeți în stânga copilului? Ce face acest cântăreț? Cum este fluierul în care suflă? Dar pe sacrificator îl recunoașteți? Incotro se uită omul acesta cu figura bărboasă și cu trupul vânjos, gol pe jumătate? Ce face el cu dreapta? Ce menire are taurul pe care-l ține de căpăstru?

b. *Grupul din stânga.* — Ce reprezintă acest grup? Din cine se compune detașamentul militar pe care-l vedeți? Ce fac cei șapte soldați, cei trei stegari și ofițerul din fruntea lor? După ce cunoa-

șteți că sunt în marș și vin să asiste la solemnitatea sacrificiului? Cum sunt echipați soldații? Recunoașteți în costumele lor, uniformele legionarilor romani? În care mână-și poartă scuturile? Observați pe cei trei stegari din fruntea detașamentului? Unde-a ajuns ofițerul care-i conduce? De ce s'a oprit în fața altarului, între sacrificator și cântăreț? Cu ce gest salută el pe împărat?

c. *Grupul din dreapta.* — Pe cine a reprezentat artistul în grupul din dreapta? Câți sunt acești însoțitori ai împăratului? Cum sunt așezați? Încotro privesc cei doi din extremitatea dreaptă? Tot spre altar se uită și ceilalți doi, așezați de o parte și de alta a împăratului? Se aseamănă îmbrăcămintea lor cu aceea a lui Traian? Știți cu cine a fost identificat, de cercetători, personajul care, întors pe jumătate cu spatele spre noi, stă chiar în stânga împăratului și se uită atent la acesta? (Cu însuși Apollodor din Damasc, vestitul făuritor al podului, al columnei și al forului lui Traian din Roma).

Incheierea. — Ce prețioase amănunte ne dă această scenă, asupra vieții materiale (îmbrăcăminte, armament, steaguri, etc.) și sufletești (sacrificiul a strămoșilor noștri)?

DECEBAL CĂTRE POPOR

Vieța asta-i bun pierdut,
Când n'o trăești cum ai fi vrut!
Și-acum ar vrea un neam călău
S' arunce jug în gâtul tău!
E rău destul că ne-am născut,
Mai vrem și-al doilea rău?

Din zei de-am fi scoborîtori,
C' o moarte tot suntem datori !
Tot una e dac' ai murit
Flăcău ori moș îngârbovit ;
Dar nu-i tot una leu să mori
Ori câine 'nlănțuit.

Cei ce se luptă murmurând,
De s'ar lupta și 'n primul rând,
Ei tot atît de buni ne par
Ca ori și care laș fugar !
Murmurul, azi și ori și când,
E plânsset în zadar !

Iar a tăcea și lașii știu !
Toți morții tac ! Dar cine-i viu
Să rîdă ! Bunii rîd și cad !
Să rîdem dar, viteaz răsad,
Să fie-un hohotit și-un chiu,
Din ceruri pînă 'n iad !

De-ar curge sângele pârău,
Nebiruit e brațul tău,
Când morții 'n față nu tresari !
Și însuți ție-un zeu îți pari,
Când râzi de ce se tem, mai rău,
Dușmanii tăi cei tari.

Ei sunt Romani ! Și ce mai sunt ?
Nu ei, ci de-ar veni Cel-sfânt,
Zamolxe, c' un întreg popor
De zei, i-am întreba ce vor
Și nu le-am da nici lor pămînt,
Căci ei au cerul lor !

Și-acum, bărbați, un fier și-un scut !
E rău destul că ne-am născut ;
Dar cui i-e frică de război,
E liber de-a pleca 'napoi ;
Iar cine-i vânzător vândut
Să iasă dintre noi !

Eu nu mai am nimic de spus !
Voi brațele jurând le-ați pus
Pe scut ! Puterea este 'n voi
Și 'n zei ! Dar vă gândiți, eroi,
Că zeii sunt departe sus,
Dușmanii lângă noi !

GH. COȘBUC
Din Fire de tort.

Notiță explicativă. — *Zamolxe*, miticul legislator al Getilor, a dat neamului său o adâncă și înaltă credință. De aceea a și fost divinizat după moarte. Religia lui Zamolxe făgăduia credincioșilor săi nemurirea. Stăpâniți de ideea că moartea îi mântue de suferințele lumești și le deschide calea spre viața viitoare, Geții și Dacii erau de o vitejie fără pereche, mai ales când luptau pentru libertatea lor și a țării.

Atât de adânc înrădăcinată într' înșii era credința nemuririi, încât — după cum ne spune Herodot — la naștere ei își plâneau copiii, pentru nefericirea pe care aveau s'o îndure în timpul vieții și dimpotrivă petreceau cu strigăte de bucurie pe cei morți, fericindu-i că au scăpat de durerile lumii. Poetul ne-a redat bine această credință a străvechilor noștri strămoși, când, în clipele de supremă primejdie, ni-l arată pe Decebal îndemnându-și soții de arme să 'ntâmpine moartea cu hohote de râs și cu chiote de bucurie :

Bunii răd și cad !
Să râdem dar, viteaz răsad,
Să fie-un hohotit și-un chiu,

Din ceruri până 'n iad.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Ar vrea un *neam călău s'arunce jug* în gâtul tău.— 2. Din zei de-am fi scoborîtori, c'o *moarte tot suntem datori*. — 3. Nu e tot una *leu să mori ori căine în lănluit*. — 4. Să fie-un hohotit și-un chiu, *din ceruri până 'n iad*. — 5. *De-ar curge sângele parău, nebiruit e brațul tău*, când morții 'n fală nu tresari.

Noțiuni de teorie literară

În această poezie, Gh. Coșbuc ne înfățișează admirabil vieața sufletească a strămoșilor noștri Daci și în deosebi *iubirea de libertate*, care-l face pe viteazul lor rege să prefere o moarte demnă unei vieți robite.

LA ADAMCLISI

Cel care ia drumul de fier la Cernavoda sau la Constanța, trebuie să descindă la stațiunea Megidia, dacă voește a se duce la Adamclisi. Trăsurile ce poți avea la dispozițiune sunt din cele mai primitive: o *haraba*, făcută numai din lemn și de tot descoperită. Într'un astfel de *echipaj*, ai să faci un drum de 4—5 ore, care, cu toate sdruncinările, cu tot praful sau ploaia ce-ar putea să te supere, nu este lipsit de oarecare plăcere. Megidia, punctul de unde îți începi călătoria, este un orașel care numără vreo 1750 de familii, cei mai mulți Tătari din Crimeia, emigrați în Dobrogea, în urma războiului dela 1853. Guvernatorul de atunci al provinciei, Sayd-Pașa, avu ideea să strângă laolaltă aceste familii risipite și fundă, într'o vale mlăștinoasă, lângă bălțile Karasului, un nou oraș. pe care-l numi Megidia, în onoarea Sultanului Abdul Megid. Cu toată situațiunea lui nesănătoasă, orașul prosperă foarte iute. Astăzi¹, deși po-

1. Autorul scria în anul 1882.

pulațiunea sa a scăzut, din cauza emigrării Tătarilor, dar însemnătatea lui comercială și industrială crește din zi în zi, fiind așezat la răspântia principalelor căi ale Dobrogei și lângă o stațiune ferată. Chiar și *fizionomia* orașului a început să se schimbe, devenind din ce în ce mai românească. Lângă frumoasa geamie, cea mai mare și mai însemnată din toată Dobrogea, se înalță o biserică, ce în curând are să fie deschisă dreptcredincioșilor. Trecem prin fața palatului administrativ și pe lângă biserică și ieșim din oraș, urcând încontinuu coasta dealului Ali-Bei Ciair Bair. Ajunși pe culmea dealului, ni se desfășoară o priveliște, ce cată să ne surprindă în stepele dobrogene, căci spre sud se ridică dealuri după dealuri, care de care mai înalte, întretăiate de văi adânci; către nord, o câmpie largă se pierde departe în orizont, iar pe coasta dealului, *valul* cel mare de pământ îl vezi cum trece mândru, ca o brazdă uriașă dela apus spre răsărit. Ne scoborâm apoi pe o pantă repede, într'o vale îngustă, din care ieșim urcând pas la pas, dealul Congas Bair. Sus pe deal, trecem pe lângă două movili înalte. La 200 de metri mai departe, călcăm valul cel mic de pământ; iar la 500 metri înainte, spre miazăzi, ne apare între miile de movile resfirate pe câmpii, una mai răsărită: sunt ruinele monumentului, care în albeața lor, sclipesc ca un punct strălucitor în orizont; dar până la ele mai avem cale de 21 de kilometri. Drumul merge de aci oblu spre vale, până ce intrăm într'o vâlcea îngustă și lungă, pe ale cărei coaste întâlnești ici și colo stânci mari. După un mers monoton de vreo jumătate de oră, ajungi la Saidia, cu o mică cârciumă și vreo 3—4 căscioare împrejur. Aici afli primul și singurul puț cu apă de băut, prima și singura locuință omenească, în tot drumul până la Adamclisi. Puțin mai departe, în dreptul Peșterei, este un cimitir turcesc părăsit, cu multe și mari pietre; acolo descoperirăm primele bucăți provenind de sigur dela monument. Am numărat patru asemenea blocuri și mai

departe încă zece. Acestea erau din pietrele cubice, care îmbrăcaseră odinioară marea construcțiune și care se găsesc împrăștiate mai în tot județul Constanța. Dela Peșteră, ne suim cu greu pe dealul Ivrinez, unde monumentul se arată iarăși ochilor noștri și mai deslușit, însă numai pentru puțin timp, căci în valea Caramancea îl pierdem din vedere. În capul dealului Canli, lăsăm drumul Megidia—Ostrov și ne abatem la stânga, până ce dăm în frumoasa vale Calfa. Aici drumul îngust șerpuește prin dese tufișuri și livezi cu frumoase flori de câmp. Ici colo, stânci înalte și prăpăstii adânci, umbră și răcoare plăcută, parcă te-ai găsi în munți. După 4 kilometri, această vale cotește spre sud, către satul Enigè, devenind din ce în ce mai lată ; calea însă care duce direct la monument urcă o râpă adâncă și trei dealuri, dintre care cele două din urmă sunt despărțite printr'o vale romantică numită Enigèa Alceag.

Acum avem monumentul în față ; câteva sute de pași încă și suntem la poalele lui. Impresiunea ce-ți produce este din cele mai impunătoare ; numai acum îți dai seama de grandoarea, tăria și înălțimea clădirii ; iar după ce, agățându-te de colțurile bolovanilor și mai mult pe brânci, ajungi sus pe creștetul ei, rămâi câtva timp nemișcat, într'o mută contemplație, înaintea mărețului și variatului spectacol, ce se înfățișează ochilor. Iată colo spre nord, în zarea depărtată, dealurile de deasupra satelor Arabagi și Mulciova, pe care se zăresc, ca niște mușuroaie, înaltele movili ; mai aproape, în coasta văii dela Arabagi, albe stânci prin tufișuri înverzite ; subt dealul Giatri-Bair, stă pitulaț satul Mulciova ; pe sprinceana dealului, se vede marginea unei dese păduri ; aproape de ruine, începe o vâlcea împădurită, care intră pierzându-se în valea Mulciovei. Spre nord-est, se zăresc ca o dungă albăstruie, dealurile din sudul Carachioiului. Drept spre răsărit, ni se arată la orizont un șes larg și întins, podișul Copadinului, dincolo de care ne-am aștepta ca să vedem

marea, dar ea e ascunsă subț ărmul ridicat. Mai aproape de noi, sunt dealurile late delângă Cocargea, iar subț coasta dealului Adamclisi, acolo unde se află două mori de vânt, zace ascuns satul Enigē. Dacă ne 'ntoarcem apoi privirile spre sud și sud-vest, avem în depărtare, frumoasele păduri de pe fruntaria Bulgariei¹; lângă monument, crângurile încântătoare dela Ghiolpunar, satul Adamclisi, din care se văd numai vârfurile pomilor și câteva case; în stânga, pe culmea dealului, cimitirul turcesc de lângă sat, cu o movilă înaltă în mijlocul lui și acoperit peste tot de pietre și coloane din ruinele antice învecinate; pe un deal și mai mare, ochiul se oprește cu plăcere asupra satului Kerim-Cuiusu, asupra grădinilor și livezilor lui frumoase, asupra țârelor lui împrejmuite cu garduri lungi de nuiete; în valea Urluia, este satul cu același nume, iar în mijlocul unui circ format de coline împădurite, albesc zidurile dărâmate ale unei vechi cetăți cu un șanț adânc de jur împrejur, cu temeliiile turnurilor bine deosebite, din care o boltă stă încă în picioare, îmbrăcată de toate părțile cu iederă. În fine, îndreptându-ne privirile iarăși către miazănoapte, vedem în depărtare sclipind Balta-Baciului și după un colț de deal, când timpul e senin, lucesc ca un ochiu, apele Dunării, confundându-se cu cerul, la spatele ușorilor aburi ai dimineții.

Astfel monumentul fiind bine situat, era văzut din toate părțile, insufla respect și admirațiune tuturor și era merit să eternizeze printre veacuri gloria și mărirea ziditorului lui.

GR. TOCILESCU

Din Monumentul dela Adamclisi.

Vocabular. — **Haraba:** car mare pentru transporturi. — **Echipaj:** trăsură de lux. — **Fizionomie:** expresiunea feței. —

1. Este vorba de vechea graniță din spre Bulgaria, înainte de anexarea Cadrilaterului.

Val: șanț mare, de forma unui val de apă; servește ca întăritură sau meterez pentru o oaste.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Megidia este așezată *la răspântia principalelor căi* ale Dobrogei. — 2. *Fizionomia orașului* a început să se schimbe. — 3. De pe culmea dealului, ni se *desfășoară o priveliște*, ce *cată să ne surprindă* în stepele dobrogene. — 4. Spre sud, se ridică *dealuri după dealuri, care de care*, mai înalte, *întretăiaie de văi adânci*. — 5. Spre nord, o *câmpie largă se pierde* departe, în orizont; iar pe coasta dealului, *valul cel mare de pământ trece mândru*, ca o brazdă uriașă. — 6. La 200 metri mai departe, *călcăm valul cel mic*. — 7. În valea Caramancea îl *pierdem din vedere*. — 8. Această *vale cotește* spre sud. — 9. După ce ajungi sus, pe *creștetul clădirii*,... — 10. Subt dealul Giatri-Bair, *stă pitulată satul* Mulciova. — 11. Pe *sprinceana dealului* se vede marginea unei păduri. — 12. *Marea e ascunsă* subt țărnul ridicat. — 13. *Ochiul se oprește cu plăcere* asupra satului. — 14. *O boltă, îmbrăcată cu iederă, stă încă în picioare*. — 15. Monumentul, *insuflă respect și admirațiune tuturor*.

Noțiuni de teorie literară

În bucata reprodusă, istoricul nostru Gr. Tocilescu ne descrie o călătorie dela Megidia la Adamclisi, zugrăvindu-ne și priveliștea pe care a admirat-o de pe înălțimea monumentului. Este prin urmare tot o *descriere de călătorie*, ca și „Portile de fier”. Și totuși găsim o deosebire între aceste două descrieri. Poetul Al. Vlahuță ne face să simțim mai mult *sentimentele* de care a fost stăpânit, pe când istoricul-arheolog Gr. Tocilescu

ne dă mai mult idee sale, în legătură cu constatările făcute. Prima e o *descriere poetică*, a doua una *științifică*.

NOTIȚA BIOGRAFICA

Gr. Tocilescu (1850—1909) a fost unul dintre marii noștri istorici. Specializându-se în epigrafie — știința descifrării inscripțiilor — și în arheologie — studiul monumentelor antice — el a scris importante lucrări de istorie veche, dintre care cele mai însemnate sunt: *Dacia înainte de Romani* și *Monumentul dela Adamclisi*.

Spuneți că n'am prietini? Ba am din toate țările și din toate timpurile. Unii îmi povestesc ce s'a întâmplat în trecut; alții ce se petrece acum. Unii mă învață să trăesc bine; alții să mor bine. Unii mă duc de mână pe calea științelor, alții îmi arată că-rarea virtuții. Pentru toate binefacerile a-cestea, ei nu-mi cer decât o cameră modestă, în care să fie scutiți de praș. Când ies, îi iau cu mine. Liniștea câmpiilor și umbra copacilor le place mai mult decât sgomotul orașelor. Știți cine sunt acești prieteni ai mei? Sunt cărțile pe care le citesc.

PETRARCA

Celebru poet italian (1304—1374)

COMPOZIȚIA III

MONUMENTUL DELA ADAMCLISI

(Vezi planșele II și III dela finele cărții)

PREGATIREA

Notiță explicativă. — La vreo 20 km. spre sud-est de micul port dunărean Rașova, din județul Constanța, stăpânește până astăzi, în singurătatea stepei, o uriașă măgură de piatră și beton masiv, rămășiță ruinită a faimosului trofeu, pe care împăratul Traian l-a înălțat în anul 109 d. Hr. Monumentul avea o înălțime de 32 de metri, iar baza lui, un diametru de 38 m. Clădit pe un podiș destul de ridicat, acest monument avea menirea să slăvească biruința repurtată împotriva Dacilor, cari năvălind în Moesia, au fost surprinși de Traian și înfrânți în aceste părți, tocmai când se întorceau cu carele pline de pradă.

Ilustrațiile noastre ne reprezintă monumentul, așa cum a fost reconstituit de marele învățat și arhitect german Georg Nieman, care în colaborare cu savantul nostru arheolog Grigore Tocilescu, a publicat o importantă lucrare asupra acestui monument.

P L A N U L

Introducerea. — Unde se află acest monument? Când și cine l-a înălțat? Cu ce prilej? În ce stare se găsește astăzi?

Tratarea. — Ce formă are? Vă puteți da seama de porțiile acestui monument circular, dacă-l comparați cu statura legionarilor și a călăreților romani, pe care-i vedeți lângă el? Din câte părți se compune?

1. **Baza.** — Din ce era întocmită baza monumentului? Putem spune că ultima treapta forma ca o platformă? Ce întocmește deci baza circu-

lară pentru întreg edificiul? Contribue acest postament la înălțarea monumentului?

2. **Corpul cilindric.** — Din câte părți se compune corpul cilindric?

a. *Imbrăcămintea de piatră cioplită.* — Din ce era formată imbrăcămintea din partea de jos a cilindrului? Ce formă au aceste blocuri de piatră cioplită?

b. *Decorațiunile sculpturale.* — Cu ce era imbrăcată partea de sus a corpului cilindric? Cum se numește chenarul lat de piatră, pe care sunt sculptate vrejuri încolăcite? (*F r i z ă*). Dar blocurile mari de piatră, pe fața cărora sculptorul a reprezentat diferite scene din luptele cu Dacii? (*M e t o p e*). Ce reprezintă prima metopă din vederea parțială a corpului cilindric? Recunoașteți aici pe prizonierul dac, dus cu mâinile legate la spate, de soldatul roman? Câți Daci prinși vedeți pe a doua metopă? Sunt legați la fel cu cel din prima? Unde e legionarul care-i excortează? Dar pe a treia metopă, câte personaje sunt sculptate? Ce gest face primul? Știți pe cine reprezintă acest bărbat? (Pe însuși împăratul Traian, care, însoțit fiind de aghiotantul său, rostește o cuvântare).

Ce vedeți deasupra șirului de metope? Se aseamănă a d o u a *f r i z ă* cu cea dintâi? Cum sunt decorațiunile ei? Se poate spune că au forma unor funii împletite și încovoiate ca un S?

Din ce este întocmită *c o r n i ș e a*? Ce formă are șirul de pietre cioplite care o întocmesc? De ce era nevoie de această streășină? Am putea ase-măna cu o funie răsucită, brâul rotund care încinge cornișea, chiar deasupra frizei a doua?

Ce susține streășina corpului cilindric? Ce observați din distanță în distanță, de-a-lungul acestui *p a r a p e t*? Cum se numesc aceste creștături de

zidărie dințată, care se făceau de obicei deasupra turnurilor de apărare? Cu ce sunt decorate părțile proeminente ale crenelurilor? Dar spațiile dintre acești prizonieri, legați cu mâinile la spate?

3. **Acoperișul.** — Ce formă avea acoperișul? Cu ce era învelit acest con? Cum erau tăiate lespezile de piatră care-l acopereau? Se aseamănă ele cu solzii de pe trupul peștilor?

4. **Socul trofeului.** — În care parte a acoperișului se înălța socul trofeului? Ce formă avea? Observați ceva pe latura din față a acestei prisme exagonale? (Inscripția)

5. **Trofeul.** — Pe ce se sprijinea trofeul? Din ce era făcut? Cu ce era îmbrăcat acest trunchiu enorm de piatră? Ce mai vedeți pe acest trofeu, în afară de platoșa ori „lorica”, cum îi spuneau Romanii? Dar îndărătul scuturilor? Câte vârfuri de lănci se înălțau de o parte și de alta? Cu ce e acoperit capul trofeului? Dar la picioarele lui, ce vedeți? Câți sunt acești Daci? Cum stă cel din mijloc? Dar cei doi din dreapta și din stânga acestuia? De ce sunt reprezentați cu mâinile legate la spate? Se poate spune că trofeul încununa monumentul?

Incheierea. — Ce impresie generală vă face monumentul dela Adamclisi? Și dacă acest trofeu foarte impunător ne impresionează și astăzi, ce impresie credeți că făcea el asupra Dacilor și a Barbarilor, cari priveau pe captivii reprezentați pe metopele, crenelurile și pe baza trofeului?

Ce preț are acest trofeu, pentru noi Românii? A avut dreptate învățatul care a spus că el este un adevărat atestat de naștere al neamului nostru, pe pământul românesc?

D O I N Ă

Primăvară, mama noastră,
Ia zăpada de pe coastă,
Iarba verde să mai crească,
Sufletul să-mi răcorească;
Să-mi aud cerul tunând,
Să-mi mai văd turme păscând.

Poezie populară
Din Al. Russo : Scrieri.

Noțiuni de teorie literară

În această bucată, necunoscutul poet-țăran care a compus-o își arată dorul de a vedea venind iarăși primăvara. Poezia în care poporul nostru își exprimă aproape toate sentimentele sale, se numește *doină*. Bucata citată, înfățișându-ne dorul de primăvară, în legătură cu vieța de păstor, este o *doină ciobănească*.

LUMÂNĂRICĂ

1. Vă aduceți aminte de un sărac pe care-l întâlneți sunt acum doi ani, pe uliți, prin piețe, pe la biserici, cerșitorind mila creștinilor și împărțind *bogdaproste*, în dreapta și în stânga?

2. Lumânărică nu mai este ! Dar cine era el și care fu *solia* lui, aicea jos ? Singur nu o știa. De-l întrebai de unde este ?

— Nu știu, răspundea ; știu numai că mama, când m'a lăsat, mi-a zis : „Niță, dragul meu, să cumperi lumânările și să le împarți pe la bisericile”. Atâta știu, atâta fac.

Desculț, cu capul gol, încins cu o funie și cu traista în șold, Lumânărică, până în ziuă, colinda toate bisericile, împărțind lumânări și cerșitorind, nu pentru dânsul — lui nu-i trebuia nimica — ci pentru alții.

3. a. La un schit sărac lipsește clopotul; îndată Lumânărică îl ia din târg, se așează cu dânsul în mijlocul unei piețe, îl trage și clopotul nu tace, până ce nu-și câștigă plata. Curând arama sfântă va răsuna în aer, chemând pe credincioși la rugăciune și va spune, în graiul său cel misterios, lăudata faptă a săracului cerșetor.

b. O biserică n'are vesminte. Lumânărică îi aduce stofe bogate, el care n'are decât o haină *strenșoasă*, ce abia îi acopere goliciunea trupului, căci în zadar voești să-l îmbraci. Dă-i un *straiu*, o cămașă; peste un ceas n'o mai are: a dat-o altuia, pe care îl socoate mai nevoiaș decât dânsul.

c. Vedeți această văduvă cu lipsa în față și cu desnădejdea în inimă? Inconjurată de șapte copii ce plâng de foame, îmbrâncită dela ușa bogatului, unde nu i se dote voie a împărți nici firimiturile cu căinii lui; ticăloșia o apasă subt greul ei genunchiu. Lumânărică o vede, o mângâie și a doua zi îi aduce o vacă, care săturând cu laptele ei pe flămânzii copii, introduce iar bucuria în bietul bordeiu.

d. Dar unde suntem noi în stare a înșira toate bunele fapte ale acestui sfânt om! Ajunge a ști că săracul acesta cerșetor, îndemnat de plecarea sa și de stăruința-i puternică, a zidit până și o biserică.

4. Să judecăm din aceasta, oare câți săraci am putea face fericiți cu abonamentul unei loji la teatru, unde învătăm a fi demoralizați, cu cheltuiala unui ospăț ce ne îmbuibă pânțele și ne strică sănătatea, cu o găteală de bal ce roade câte un colț din moștenirea copiilor noștri?

Dacă Lumânărică ar fi strâns toți banii câți a împărțit mile și a cheltuit cumpărând lumânări, clopote, vaci, veșminte ș. a., negreșit ar fi fost bogat după starea sa; dar trăind sărac, a murit sărac.

5. Intr'o zi, trecând pe lângă o biserică am văzut norod strâns și am auzit cântând rugăciunile morților. În mijlocul bisericii, sta un mort învălit în *giulgiu*. Bi-

serica era luminată și împodobită ca pentru un mort bogat și un arhieru, înconjurat de un numeros *cler* slujea *prohodul*. Nu se vedea nici o rudă, nici un prieten vărșând lacrimi mincinoase; numai o văduvă, în haine negre, sta la picioarele sicriului; iar pe fața tuturor săracilor, ce alcătuiau cortegiul repausatului, se vedea înțipărită o întristare mută, o jale dureroasă.

În momentul acesta, arhieruul apropiindu-se, desveli pe mort și însemuând pe fața lui semnul crucii, zise cuvintele acestea :

„Doamne ! odihnește sufletul robului tău Ioan, în loc de pace, în loc de verdeață, unde nu este întristare, nici suspin, ei vicață fără de sfârșit”.

Pătruns de marea puternicie a morții, am plecat capul și privind icoana Mântuitorului, ce sta pe pieptul mortului, am zis :

„Doamne ! Doamne ! Odihnește după moarte și sufletul nostru, în locul unde ai odihnit sufletul lui Lumânărică”.

Poate voiți a ști cine a cheltuit de i-a făcut o asemenea *pompoasă* înmormântare cerșetorului ?

Intr'o dimineață, o damă văduvă — al cărei nume îl vom tăcea, respectând frumoasa ei faptă — găsi la poarta casei sale pe Lumânărică și văduva îngropă pe sărac.

C. NEGRUZZI

Din *Negru pe alb*.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Cine era el și care a fost *s o l i a* lui, aicea pe pământ? — 2. *Până în ziuă*, colinda toate bisericile. — 3. Curând *arama sfântă* va răsuna în aer, *chemând* pe credincioși și *va spune* laudata faptă. — 4. Vedeți această văduvă cu *l i p s a* în față și cu *d e s n ă d e j d e a* în inimă? — 5. *Ticăloșia o a p a s ă* sub greul ei *g e n u n c h i u*. — 6. Dar *u n d e* suntem noi în stare a înșira toate bunele fapte ale acestui sfânt om ?

Vocabular. — **Bodgaproste:** Dumnezeu să vă ierte păcatele. — **Solia:** menirea, misiunea pe care o are cineva de îndeplinit. — **Strențos:** sdrențăros. — **Straiu:** haină. — **Giulgiu:** pânza în care se înfășoară morții. — **Cler:** corpul slujitorilor bisericii. — **Prohod:** slujba îngropăciunii. — **Pompos:** măreț, falnic.

Planul bucății: 1. Introducere. — 2. Lumânărică și menirea căreia și-a închinat vieța. — 3. Binefacerile lui: *a.* Clopotul schitului; *b.* Vesmintele bisericesti; *c.* Yaca văduvei sărace; *d.* A zidit și o biserică. — 4. Pilda vieții lui pentru cei bogați. — 5. Moartea și înmormântarea lui Lumânărică.

Noțiuni de teorie literară

În bucata Lumânărică, Costache Negruzzi ne descrie figura unui cerșetor pios, care și-a închinat vieța ajutorării celor săraci și a bisericii. Este un *portret*.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Costache Negruzzi (1808—1868) este unul dintre cei mai mari prozatori români. Luându-și subiectul din trecutul neamului nostru, el a creat cea mai izbită și nuvelă istorică din literatura noastră, *Alexandru Lăpușneanu*. C. Negruzzi este un povestitor neîntrecut. Acest dar și l-a vădit atât în *nuvelele sale*, cât și în *scrisorile* adresate unui prieten, în care el a zugrăvit societatea timpului, cu obiceiurile ei, a descris locuri văzute și a povestit amintiri proprii sau ale altora.

TEZAURUL DELA PIETROASA

În Martie ori Aprilie 1837, cu puțin înainte de Paște, doi țărani din Pietroasa, Ion Lemnarul și socru-său Stan Avram, cari lucrau la scoaterea pietrii din muntele Istrița, pentru clădirea seminarului episcopal din Buzău, descoperiră din întâmplare, o bogată colecție de vase și giuvaericele de aur. Prin greutatea, ca și prin valoarea lor artistică, aceste obiecte întocmeau un adevărat tezaur.

Ca să se precizeze cu mai multă certitudine decât am putea-o face astăzi, proveniența acestei bogate colecții, ar fi fost desigur de mare interes să avem date amănunțite asupra locului unde a fost găsit tezaurul, ca și asupra chipului în care era ascuns în coasta muntelui; dar asupra acestor două puncte atât de importante, țăranii n'au putut da decât amănunte foarte nesigure. Tot ce s'a putut scoate din spusele lor este că tezaurul era așezat între două blocuri de piatră, la o mică adâncime și că era acoperit cu un fel de pământ negru și fărâmițos, care se lipise pe alocurea de unele din obiecte.

Muntele Istrița, astăzi în județul Buzău, făcea parte pe atunci din districtul Săcuenilor¹. Înalt de 1796 de metri, acest munte se ridică deasupra unei întinse câmpii, care se desfășoară fără tranziție, la picioarele lui. El are un aspect mult mai sălbatic decât dealurile care, în afară de partea de miazăzi, îl înconjură de pretutindeni. Pe coastele lui, printre trunchiuri de arbori seculari, se văd mari blocuri de piatră albicioasă, iar creștetul-i văros, acoperit cu păduri dese, întocmește punctul culminant al aceluia lung lanț de dealuri cu podgorii, care, paralele cu Dunărea, se 'ntind pe povârnișurile de miazăzi

1. Județul Săcuenilor, a cărui capitală era Bucovul, a fost împărțit mai târziu între județele Prahova și Buzău.

ale Carpaților, de-a-lungul câmpiei muntene, pentru ca, foarte aproape de acest punct, s'o cotească spre nord, în direcția vechii fruntarii a Moldovei. La miazănoapte, Istrița coboară repede până în valea Nișcovului; povârnișul ei, mai ușor spre miazăzi, desparte viile din Tohani de cele din Sărata și ia forma unui *amfiteatru* răăreț, care trece peste văgăuna torențială a Orgcaiei¹, purtând pe un larg podiș satele Pietroasa, Bădenii de sus și Greceanca. Două ridicături prăpăstioase stau povârnite peste aceste localități și încing semicercul la răsărit și la apus.

Aproape de mijlocul părții răsăritene a acestui amfiteatru, lucrau în primăvara anului 1837, Ion Lemnaru și Stan Avram. Mai târziu, ei arătară ca loc al tezaurului găsit, o înfundatură deasupra luminișului ce se cheamă Via Ardelenilor. Deoarece însă, de mai multe veacuri, coastele Istriței sunt mereu scormonite de generații de pietrari și deoarece blocurile de piatră văroasă sunt aici aproape de suprafață, delegații autorității cari căutară să recunoască exact locul ascunzătorii tezaurului, în 1838 — după mai mult de un an dela desgroparea obiectelor — n'au mai găsit nici o urmă de scobitură mai caracteristică.

Oricum, cei doi țărani nici nu bănuiau măcar extraordinara însemnătate a descoperirii lor. În starea în care era atunci, acest tezaur cuprindea douăsprezece bucăți în aur, dintre care unele massive și *cizelate*, iar altele pe care se puteau vedea încă, fie ornamente în cristal și pietre fine, *incrustate* în metal, sau *incastrate* în mici căsuțe despărțite, fie rame cu ori fără fond metalic, care purtaseră desigur ornamente de același fel.

Greutatea² și bogăția obiectelor, belșugul de pietre scumpe, detaliile ornamentației, forma originală a fiecărei bucăți, aspectul straniu al figurilor și al caracterelor

1. Numită și Pietroasa. — 2. Obiectele cântăresc aproape 19 kgr.
Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

gravate pe două din ele, toate fac din tezaurul dela Pietroasa o operă unică în istoria artei. Este un adevărat monument de *orfeverie* antică, deosebit nu numai de tot ce ne-a lăsat civilizația greacă sau romană, dar și de producțiunile atât de interesante și de ciudate ale evului mediu.

AL. ODOBESCU

Din Tezaurul dela Pietroasa.

V o c a b u l a r . — **Amfiteatru:** sală cu băncile așezate gradat, în pantă, pentru ca toți spectatorii să poată vedea aceea ce se petrece în față. — **A cizela:** a lucra cu dalta, a ciopli, a scobi. — **A încrusta:** a introduce în așa fel, un corp străin într'un obiect, încât să formeze o singură suprafață cu acesta. — **A încastra:** a fixa un corp numai cu o parte în ceva, lăsându-i cealaltă în afară. — **Orfeverie:** meșteșugul fabricării obiectelor de artă din metale prețioase: aur, argint, etc.

Noțiuni de teorie literară (Aplicări)

Ce fel de compunere este bucată citată : o descriere ori o narațiune? Ce anume ni se descrie într'însa? Găsiți în ea și vreo povestire? Acest element narativ covârșește oare pe cel descriptiv sau dimpotrivă? De care din descrierile anterioare se apropie mai mult această bucată și prin ce se aseamănă cu ea?

Să nu-ți începi niciodată compunerea, până când n'ai examinat mai întâi subiectul, cu toată atenția, adică până nu ți-ai adunat tot materialul necesar, până n'ai verificat prin observație și proprie cugetare datele de care ai să te folosești, până nu te-ai lămurit pe deplin asupra fiecăreia din ideile pe care ai să le exprimi și în sfârșit până n'ai ales pe cele principale de cele secundare, ca să știi cum să le rânduești.

COMPOZIȚIA IV

COȘULEȚUL OCTOGONAL DELA PIETROASA

(Vezi planșa IV dela finele cărții)

PREGATIREA

Notiță explicativă. — E unul din cele douăsprezece obiecte ale tezaurului găsit în anul 1837, de doi țărani, la miazănoapte de satul Pietroasa, într'o adâncitură a muntelui Istrița, ale cărui culmi se pot vedea și din tren, între Mizil și Buzău. Acest teazur este cunoscut sub numele popular „Cloșca cu puii de aur”, pentru că așa l-au botezat țărani care l-au găsit și care și-au formulat astfel, în chip plastic, impresia ce le-au făcut o parte din obiectele descoperite. El datează de prin veacul al III-IV după Hristos și este de proveniență sarmato-gotică. Subjugând prin secolul al III-lea d. Hr., pe Sarmatii dintre Marea Baltică și Marea Neagră, Goții au împrumutat și meșteșugurile, pe care și cei dintâi le învățaseră la rândul lor, dela Greci.

Obiectele care compun acest teazur întocmeau de sigur pompoasa veselă a unui prinț got, care găsindu-se într'o împrejurare critică, le-a îngropat pe ascuns în râpa dela Pietroasa a muntelui Istrița și pierind apoi în luptă, a dus cu el și taina pe care o purta.

PLANUL

Introducerea. — Din ce teazur face parte? Unde a fost găsită „Cloșca cu puii de aur”? Care este proveniența acestui teazur?

Tratarea. — Din ce material este făcut coșulețul? Care parte e de aur? Dar pietrele scumpe care împodobesc cadrul, ce constituiesc?

1. **Cadrul coșulețului.** — Din câte părți se compune?

a. *Corpul propriu zis.* — Ce formă are fundul? Ce se leagă de fiecare din laturile octogonului de bază? Ce formă au aceste opt fețe? În ce poziție sunt așezate? (Verticală ori oblică?) Ce vedeți deasupra laturilor superioare ale acestor opt fețe? Ce formă au fețele ori panourile de sus? Care e poziția lor? Prin ce sunt legate între ele laturile de deasupra ale acestor opt panouri pătrate? Cum este marginea de sus a coșulețului?

b. *Mânerele.* — De ce se prelungește această margine lată în dreapta și în stânga? Prin ce se completează mânerul coșulețului? Cum sunt așezate panterele? Pe ce se sprijinesc ele cu labele de dindărăt și cu coada? Dar cu labele din față și cu botul, de ce se țin agățate? A izbutit meșterul să ne înfățișeze artistic trupurile celor două pantere? Ne fac ele impresia că se întind cât pot, ca să atingă extremitățile toartelor?

2. *Ornamentația.* — Cu ce este împodobit cadrul coșulețului? Cum sunt prinse pietrele scumpe, în scheletul de aur pe care l-am descris? (Sunt încrustate).

a. *Podoabele corpului propriu zis.* Cum ni se înfățișează podoabele celor șasesprezece panouri? Știți cum se numește o ornamentație ca aceasta, străpunsă de porțiuni goale? (à jour). Ce formă au decorațiunile din interiorul panourilor? Sunt la fel rozetele ambelor șiruri de fețe? Care sunt mai mari? Ce culoare au pietrele prețioase care întocmesc rozetele? Știți ce fel de pietre sunt? (De granat). Numai interiorul panourilor e împodobit cu pietre scumpe? Ce formă au cristalele care decorează laturile fețelor? Toate aceste cristale dreptunghiulare sunt de granat? Ce părți ale coșulețului sunt încinse de câte un chenar străveziu de smaragde? Se aseamănă ca

formă cristalele de granat cu cele de smaragd, care tivesc marginea de sus și suportul coșulețului?

b. *Decorația mânerelor.* — Prin ce sunt redată petele de pe trupurile panterelor? Numai micile boabe de mărgăritar sidefat, cu ape albastrii, înfățișează aceste pete? Ce fel de pietre sunt boabele roșii aprinse, presărate printre mărgăritare? Observați în sfârșit safirul care împodobeste botul fiecăreia din cele două pantere?

Incheierea. — Prezintă vreo însemnătate istorică coșulețul descris? Ne arată el unul din obiectele de care se serveau șefii Goșilor năvălitori, în îndepărtatele timpuri ale migrațiunii popoarelor?

POVEȘTEA VORBEI

Un Țigan, odată, a intrat să fure,
Când, iată stăpânul, în mâini c'o secure.
— Ce cauți, Țigane, (îi zise) 'n grădină?
— M'a aruncat vântul, nu sunt eu de vină!
— Te-a aruncat vântul? asta nu te scapă.
Dar ce cată ghiara-ți înfiptă în ceapă?
— M'apucați de dânsa, să nu mă ia vântul!
— De geaba, Țigane, nu ți-ai găsit Sfântul!
Dacă e așa dar, de ce-ți umpluși traista?
— Apoi, Românico, vezi asta e asta!

ANTON PANN
Din Povestea vorbei.

Noțiuni de teorie literară

Această bucată ne reproduce convorbirea dintre un Român și un Țigan surprins în grădina celui dintâiu, în care intrase să fure ceapă. Este un *dialog*.

Dialogul acesta este în strânsă legătură cu o întâmplare hazlie, care ne arată foarte bine, firea Țiganilor. O narațiune scurtă și glumeață, care pune în lumină caracterul unei persoane, a unei clase sociale, a unui popor, etc. se numește *anecdolă* sau *snoavă*.

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Anton Pann (1794—1854) este unul din primii scriitori români, care și-au dat seama de însemnătatea literaturii noastre populare. El a cules cântece de stea, colinde, snoave, proverbe etc. Cele mai însemnate lucrări ale lui Anton Pann sunt *Povestea vorbei* și *O șezătoare la țară*, în care a adunat și explicat, prin câte o povestire, proverbe și alte producțiuni populare.

DUPĂ VĂNĂTOARE

Umbrele serii se lăsau lungi, dela munte spre câmpie. Niște grădinării, pe marginea drumului, înveseleau privirea cu brazdele lor verzi. Pe la colibe, mormane de castraveți și de ardei serveau Bulgarilor de căpătâiu.

Conu Dumitrache opri trăsura, scoase portofelul din buzunar și dete băiatului trei gologani. :

— Ia du-te, Iancule, și alege niște ardei.

Băiatul sări din trăsură.

— Mă, dar știi să cumperi?

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Iancu rămase cam nedumerit, pe când unchiu-său râdea de încurcătura lui. În vremea asta, Azor sărise și el din trăsură și se întâlnise cu un dulău de-al Bulgarilor, cu care, după obișnuitele plecăciuni și mirosituri, se luase la bătaie. Conu Dumitrache alergase să-i despartă, Bulgarii de asemeni, așa că tămbălăul era acum până 'n slava cerului.

Băiatului îi era cam frică, dar totdeodată se simțea fericit de a lua parte la așa groaznice întâmplări.

După ce se liniștiră câinii, Conu Dumitrache procedă în persoană la alegerea ardeilor. Cu brațele încărcate de ardei și cu gândul de poezie, băiatul își reluu locul în trăsură, lângă unchiul-său, privind la capul serios al lui Azor, care părea că înțelege cât e de frumos apusul soarelui.

Nu se putea lămuri băiatul cum de nu latră Azor de loc; nici chiar în lupta cu câinele Bulgarului nu i se auzise glasul, ci numai se sculase în două labe și smulsese din ceafa dușmanului. Urma deci ca, în jucăriile lui cu frate-său mai mic, pe care adesea îl lega de gât și-l făcea câine de vânătoare, să-l învețe a nu latra.

Când ajunseră sus la vie, începea să înopteze.

În curte, se vedeau la lumina focului, *chelurul* și *chelărița* făcând mămăligă. Băiatului îi era foame lucr mare, dar nu îndrăznea să ceară pâine, de teamă să nu-l rădă unchiu-său, că doar „la vânat omul mai trăește cu răbdări prăjite”.

Casele boierești erau niște cocioabe, dar cu *grantul* lor, adică cu balcon în față și *foisor* pe acoperiș.

Ileana *chelărița*, dete năvală pe scări și deschise ușile dela odaia boierului. Aci, aprinse un capăt de lumânare ce se rezema în gâtul unui sfeșnic de pe vremea *Nemților cu coadă*, trânti ferestrele de perete, apoi rămase în mijlocul camerei, uitându-se la băiat.

— Ileano, băiatului i-e foame. Il cunoști?

Femeia sbârci din gură :

— Păi cum.

— Băiatul lui frate-meu Iorgu.

— Așa, zău, al lui Conu Iorgu.

— Nu crezi? Are 11 ca ăsta.

— Ba cred, cred zău.

— Ia dă-ne ceva să mâncăm. Ai apă fiartă?

— Am.

— Jumulește păsările astea. Pilaf știi să faci?

— Cum să nu știu? dar n'am orez.

— Dă o fugă la Grec și ia.

— Trimet pe Ion.

— Hai!

Femeia ieși în goană. Conu Dumitrache se luă după ea.

— Fă, ia din trăsură niște ardei și coace-i în spuză.

Mămăligă faci?

— Iote-o că-i gata.

— Fugi!

Conu Dumitrache luă sfeșnicul de gât și chemă pe băiat după dânsul :

— Hai, Iancule la masă.

Trecură într'o odăiță de alături, care pe vremuri fusese sufragerie și scoaseră din saltarul unei mese cu trei picioare, toate uneltele trebuitoare prânzului. În *firida* sobei era un teanc de farfurii. Multe lucruri știrbe și oloage văzuse băiatul în casa lor modestă, dar așa probă de tacâmuri nu întâlnise încă; nici o farfurie nu era la fel cu alta, nici o furculiță n'avea dinții întregi, nici un cuțit nu se ținea de mâner.

Pentru Conu Dumitrache asemenea lucruri erau *fuldie* „chiar la oraș, dar mite la țară”. El își purta sala de mâncare cu sine, rezumată într'un briceag *năbădăios*, în care pe lângă lingură, furculiță și cuțit, erau și solnițe, plus un pieptene de barbă și alte multe instrumente de lemnărie, de dogărie și fierărie. Băiatul zărise briceagul, pe când unchiu-său burdușea prepelițele și numai-

decât prinsese dragoste și respect pentru așa frumusețe de lucru.

Conu Dumitrache întinse un șervet pe colțul mesei, puse câte două farfurii de om și prinse a împăna cu foaie de țigară mânerul unui cuțit, apoi răsturnă dintr'o pungă de hârtie niște măslinae.

— Trage-i, Iancule, că ți-o fi foame.

În același timp, femeia aduse o mămăliguță cum e aurul.

— Bravo ai noștri, zise Conu Dumitrache. Nu te lăsa, Iancule.

Iancu nu se lăsa de loc. Sdrumicase niște brânză sărată în taler și se lupta cu dansa, ca un voinic.

Conu Dumitrache sări după chelăriță :

— Ileano, să ne faci un *bulz*.

Apoi se apropie de băiat și-l ciupi de păr a dragoste.

— A ce miroase părul tău, mă?... Îți place bulzul?

— Imi place, nene.

— Trage-i !

Umbla de colo până colo, cu câte o măslină în mână, pe care o arunca în gură din fugă, înghițind nemestecat, înecându-se, vorbind cu băiatul, chemând pe femeie :

— Mănâncă, mă ! Ileano, cum stau ardeii ?

— Se coc, boierule.

— Zi-i pe slovă și nu uita pilaful.

Era în fond, fericit de mulțumirea băiatului. Ii venea să-l sărute, dar nedeprins cu asemenea dulcegării sentimentale, îl pișca de păr.

După ce dete dușcă vre-o două păhărele cu vin, i se deslegă limba.

— Mă Iancule, când te-i face tu om, să repari casele astea, mă, că-s de zid, case boierești, rămase dela moș Ioniță, comis mă !... Tu știi ce era un comis ?

— Nu știu, nene.

— Ei, vezi că ești prost. Mă, comisul era boier, nu glumă. Mai erau peste dansul numai boierii de clasa

întâi, din *protipendadă*: marele ban, logofeții, vornicii, marele spătar, postelnicul și aga. Apoi veneau boierii de clasa doua: comișii, stolnicii, paharnicii, clucerii și așa mai încolo. Apoi *plevușca*, boierii de clasa treia: slugerii, șătrarii, medelnicerii și alții.

— Noi din ce clasă eram?

Conu Dumitrache răsese cu poftă și ciupi pe băiat de păr:

— Mă, părul tău miroase a boier de clasa întâia.

Băiatul răsese și el, ținându-se cu mâna de tâmplă:

— Zău, nene, spune.

— Moș Ioniță era comis, mă.

— Da ce-i aia comis?

— Io-te prostu'!... Boier, mă! În vremuri vechi el era pus peste grajdurile prințului, cum ar fi astăzi scudierii la curțile regale.

— Dar ceilalți?

— Să ți-i spun pe toți: marele ban era, la noi în Muntenia, boierul cel mai mare și stăpânea la Craiova, peste toată Oltenia; logofătul păstra pecetia domnească și întocmea *hrisoavele*; vornicul era marele judecător; postelnicul era la început îngrijitorul camerei de dormit a domnului și mai târziu ministru de externe; vistierul rânduia cheltuelile; paharnicul turna de băut la masa Domnului; clucerul ținea cheile dela cămările domnești; stolnicul era mai mare peste bucătăria. Și să fi văzut, mă Iancule, cum se închinau unii la alții!... Un boierinaș de clasa treia de-abia îndrăznește să se apropie de un boier din *protipendadă*, sărutându-i poala anterului și rămânând în picioare lângă ușă, cu *giubeaua* strânsă la piept și înghițind în sec.

— Eu i-aș fi dat una!

— Ii dai tu una, dar pe urmă te bătea la tălpi. Boierii de clasa doua sărutau mâna boierilor de clasa întâi; iar cei de clasa întâi, între dânșii, se sărutau pe bărbi.

Afară de asta boierii mari aveau dreptul să umble în faleturi.

— Ce erau alea, nene?

— Faleturi, mă! Carete cu patru cai. Apoi aveau dreptul să fie ridicați de subțiori, când urcau scările palatului; să ia dulceață, cafea și ciubuc la palat; să se închine la icoane înaintea celorlalți; să poarte *ișlicuri* cât roata carului; să-și radă capul și ceafa...

— Da urîți trebuie să fi fost!...

— Urîți, frumoși, așa erau.

— Și moș Ioniță se rădea și el la ceafă?

Intrebarea copilului rămase fără răspuns, din pricina Ilenii, care aducea pilaful.

Conu Dumitrache aruncă un ochi încrunțat asupra castronului, în care prepelițele și vre-o patru fire de orez înnotau în zeama lungă. Apoi dete din cap:

— Asta-i pilaf!?

— Păi, ce să hie?

— Fă, tu să te tocmești bucătăreasă, că ești meșteră de tot.

Femeia își ascundea gura în *testemel*.

— Ia vezi, ardeii i-ai ars bine?

Ileana plecă în fugă după ardei, pe când Conu Dumitrache scotea prepelițele pe o farfurie.

— Trage-i, Iancule, că-s bune. Moș Ioniță nu se rădea la ceafă, că era om în toată mintea.

Băiatului aproape să-i pară rău că moșu-său Ioniță nu se rădea la ceafă.

— Da cai, nene, trebuie să fi avut berechet...

Conu Dumitrache scoase briceagul cel năbădăios și se puse a desface o prepeliță dela toate încheieturile.

— Cai... Se înțelege că avea cai. Unul a murit în fânărie la mine, de bătrânețe. Ce mai cal, mă Iancule!... Il chema Tramba. M'a scăpat odată din mâinile lui Boloboceanu.

— Da cine era Boloboceanu, nene?

— Un tâlhar, mă.

— Și cum te-a scăpat Tramba?

Ochii copilului, care începuseră să se închidă de somn, se holbară din nou la numele lui Boloboceanu. Conu Dumitrache își trase măsurile și tăcu, nevoind să sperie pe copil cu tâlhari.

— Spune, zău, nene.

— Hai la culcare...

— Zău, nene.

— Iți voiu spune mâine. Hai să ne gătim paturile. Vrei tu să dormi afară?

Ideea asta, nouă de tot, ademeni pe copil atât de mult încât uită de Boloboceanu.

— Vreau.

— Atunci hai să ne gătim paturile.

Când ieșiră în cerdac, găsiră luna sus pe cer. Deasupra munților, se vedea încă locul unde apusese soarele.

O tăcere deplină domnea peste fire. Rar, dela casa che-larului, se auzea glasul chelăresei gonind către un câine.

Copilul se așează pe scară, uitându-se țintă la lună. Ochii lui deosibeau bine văile și dealurile dintr'însa. Prin minte îi fluturau imagini de boieri ișlicari, rași la ceafă, apoi Boloboceanu, apoi calul cel strașnic, Tramba, în fine moșu-său Ioniță Comisul, care parcă umbla pe o vale din cele ce vedea el în lună, cu o caretă cu patru cai.

— Cum ai zis, nene, că se chemau trăsurile boierești?

— Faleturi, mă. Da nu te culci?

— Ba mă culc.

— Hai să ne desbrăcăm.

Conu Dumitrache ajută pe copil să se desbrace. Bufnea pe nări de hazul de a face pe fata din casă, dar simțea prin sânge o căldură binefăcătoare, când atingea gâtul gol al băiatului.

— Mă, dar gras ești tu, mă!

Băiatul râdea cu hohot.

— Nene, mă gădili!

— Stai că nu te gâdil, mă !

— Zău, nene, mă gâdili.

-- Io-te prostu' !...

Când băiatul se întinse în pat, i se păru că-l poartă pe aripi patru porumbei, atât era de mulțumit.

Ceardacul era acoperit despre miazăzi cu viță de vie, așa că luna nu se vedea de loc. Către picioare se iveau un petec de cer, în care înotau câteva steluțe, pe care luna nu le stinsese cu totul. Era una mai cu seamă, cam roșiatică, ale cărei lumini scăpărau ca dintr'un diamant. Ce frumoasă era ! Și parcă era vie. Vor fi fost suflete tinere, fetițe tinere ce murise, cum zicea la o poezie. Și ce tăcere nespusă !...

Sta tocmai să doarmă, când o adiere de vânt îi suflă în obraz ca o mângâiere. Era atâta miros de grădini depărtate în adierea aceea, încât nu putea fi altceva decât zefirul. În sfârșit cunoscuse și zefirul !...

Și gândul îi alunecă deodată subț pernă.

DUILIU ZAMFIRESCU

Din Spre Costești.

V o c a b u l a r . — **Chelar:** cel ce ține cheile dela cămara cu provizii. — **Grant:** măreție. — **Foișor:** ceardac în partea de sus a unei case sau într'un turn; terasa unei clădiri mari. — **Nemții cu coadă:** Soldații austriei, cari purtau coade și pe cari Românii noștri i-au cunoscut pe timpul ocupațiunii austriece în Oltenia (1718—1739). — **Firidă:** adâncătură scobitură dreptunghulară, făcută în zid, pentru așezat diferite lucruri. — **Fudulie:** trufie, mândrie deșartă. — **Năbădăios:** turbat, furios. — **Bulz:** cocoloș făcut din două bucăți de mămăligă caldă, între care s'a pus urdă sau brânză. — **Dușcă:** înghițitură. — **Protipendadă:** clasa boierilor celor mai mari. — **Plevușcă:** om neînsemnat. — **Hrisov:** document cu iscălitura și pecetia domnească, prin care se întărea cuiva, stăpânire asupra unei moșii sau prin care i se acorda o boierie, un privilegiu, etc. — **Giubea:** haina largă de postav, lungă până la glezne, pe care odinioară o purtau boierii deasupra anteriorului. — **Ișlic:** căciulă îmblănită, în formă de potcap, pe care o purtau boierii și a cărei mărime creștea cu rangul celui ce-o purta. — **Testemel:** broboadă colorată; basma cu desene și flori, cu care se îmbrobodesc femeile dela țară.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedul.—1. Niște grădinării *î n v e s e l e a u p r i v i r e a*, cu brazdele lor verzi. — 2. Azor se întâlnește cu un dulău, cu care, *d u p ă o b i ș n u i t e l e p l e c ă c i u n i*, se luase la bătaie. — 3. Câinele se sculase în două labe și *s m u l s e s e d i n c e a f a d u ș m a n u l u i*. — 4. Băiatului îi era foame, *l u c r u m a r e*. — 5. Ileana *d e l e n ă v ă l ă* pe scări, deschise ușile și *t r ă n t i f e r e s t r e l e d e p e r e t e*. — 6. *D ă o f u g ă* și ia orez. — 7. Femeia *i e ș i î n g o a n ă*; conu Dumitrache *s e l u ă d u p ă e a*. — 8. Multe *l u c r u r i ș t i r b e* și *o l o a g e* văzuse băiatul în casa lor modestă, dar așa *p r o b ă d e l a c ă m u r i* nu întâlnește încă. — 9. Asemenea lucruri erau fudulie chiar la oraș, *d a r m i l e l a ș a r ă*. — 10. Unchiu-său *b u r d u ș e a p r e p e l i ș e l e*. — 11. Băiatul zări briceagul și numai decăt *p r i n s e d r a g o s t e* și respect pentru *a ș a f r u m u s e ș e d e l u c r u*. — 12. *T r a g e - i*, Iancule, că ți-o fi foame. — 13. Femeia aduse *o m ă m ă l i g u ț ă c u m e a u r u l*. 14. Iancu *n u s e l ă s a d e l o c*. *S d r u m i c a s e n i ș t e b r ă n z ă s ă r ă t ă* în taler și *s e l u p t a c u d ă n s a*, ca un voinic. — 15. Ileano, *c u m s t a i c u a r d e i i*? — 16. După două păhărele de vin, *i s e d e s l e g ă l i m b a*. — 17. Comisul era boier, *n u g l u m ă*! — 18. Și *s ă f i v ă z u t*, măi Iancule, cum se închinau unii la alții! — 19. Un boierinaș *d e - a b i a î n d r ă z n e a* să se apropie de unul din protipendadă, rămânând în picioare, lângă ușă și *î n g h i ț i n d î n s e c*. — 20. Conu Dumitrache *a r u n c ă u n o c h i u î n c r u n t a t*, asupra castronului. — 21. Moș Ioniță era *o m î n t o a l ă m i n t e a*. — 22. Da' cai, *t r e b u e s ă f i a v u t b e r e c h e t*. — 23. Ideea asta *a d e m e n i p e c o p i l*. — 24. O tăcere deplină *d o m n e a p e s t e f i r e*. — 25. Prin minte îi *f l u t u r a u i m a g i n i d e b o i e r i i ș l i c a r i*. — 26. Acolo se ivea un *p e t e c d e c e r*, în care *î n n o t a u c ă l e v a s t e l u ș e*, pe care luna *n u l e s t i n s e s e* cu totul. — 27. Și *g ă n d u l î i a l u n e c ă î n d a t ă s u b t p e r n ă*.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Duiliu Zamfirescu (1858 —1922), fost multă vreme în diplomatie — ca ministru al României la Roma — a scris poezii, nuvele și romane. Preocupat mereu de gândul de a zugrăvi în opera sa viața românească, în tot ce are ea mai caracteristic, el ne-a înfățișat-o nu numai sub aspecte izolate — ca acele din bucata reprodușă mai sus — ci și în vastele priveliști pe care i le ofereau diferitele noastre clase sociale: vechea boierime cu dragoste de țară și moșie, țărănimea înfrățită cu pământul stăpânit de veacuri și cioicoimea hrăpăreață.

Operele lui mai de seamă sunt: *Alte orizonturi*, *Imnuri păgâne*, *Poezii nouă*. (Versuri); *Nuvele romane*, *Lydda*, *Furfațo* (Povestiri); *Vieța la țară*, *Tânase Scatiu*, *În războiu*, *Indreptări* (Romane).

*De-aș fi cel mai mare rege pe pământ,
de-aș avea palate și grădini, mese și vinuri,
trăsuri, haine scumpe și sule de servitori,
dar cu condiția să n'am nici o carle de
citol, — n'aș vrea să fiu rege. Mai bine sărac,
într'o cocioabă cu o grămadă de cărți alături,
decât un rege cărui să nu-i placă să ci-
tească.*

MACAULAY

Mare istoric englez (1800—1859)

B O I E R I I

Azi Curtea-Veche e ruină goală...
In cimitir zac negre cruci crăpate,
Cu slove-adânci chirilice, săpate, —
Doar vântul nopții 'n ierburi dă răscoală !

Când însă 'n turlă ceasul tainei bate,
De prin morminte umbre mari se scoală !
In șoapte, pe furiș, vin toate 'n sală
Și țin *divan*, subt bolțile surpate.

Boieri bătrâni de-acuma două veacuri,
Ei pun la cale treburile țării ;
Vor să trimită cărți de jalbă Porții...

Din răsărit, prin albele ceardacuri,
In casa unde tăinuesc boierii,
Craiu-nou pătrunde ca un sol al morții...

ST. O. IOSIF
Din Poezii.

Vocabular. — **Divan:** marele sfat al boierilor, prezidați de Domnul țării. A ține *divan* înseamnă „a se consfătuî“. — **Craiu-nou:** lună nouă, în formă de seceră.

Lămuriri expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Doar vântul nopții 'n ierburi *dă răscoală*. — 2. In turlă *ceasul tainei bate*. — 3. *Ei pun la cale* treburile țării. — 4. In casa unde *tăinuesc boierii*, Craiu-nou pătrunde *ca un sol al morții*.

Indrumări analitice

In această poezie, poetul St. O. Iosif ne evoacă pe bătrânii boieri ai țării, pe cari, după o veche credință populară, și-i închipue că-i vede sculându-se la miezul nopții,

ca umbre, din mormintele lor și ținând sfat în ruinata sală a vechilor curți domnești.

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Ștefan O. Iosif (1877—1913) este poeziul delicat al dorului de casă și al vieții simple dela țară, din care a fost desrădăcinat. Poeziile lui se deosebesc prin duioșia și gingășia lor. Intr'o altă serie de producții, el a cântat trecutul nostru național, ca în poezia citată.

Citești o bucată și rămâi uimit de ușurința cu care-i pricepi cuprinsul. Deși grea, chestiunea se lămurește treptat treptat, se luminează punct cu punct și odată cu terminarea lecturii ți se înfălișează alâl de limpede, de parc' ai cunoscut-o de ani de zile. Știi cum a ajuns scriitorul să înfăp-luească această minune? Croindu-și de mai înainte un plan bine cuțelat, adică rânduindu-și ideile în înlănțuirea lor cea mai firească.

COMPOZIȚIA V

BISERICA DOMNEASCĂ DIN CURTEA DE ARGEȘ

(Vezi planșele V și VI dela finele cărții)

PREGATIREA

Notiță explicativă. — Biserica Domnească din Curtea de Argeș este cea mai veche clădire păstrată pe de-a-n-tregul, pe pământul românesc. Ea a fost începută de „Marele Basarab Voevod”, întemeietorul principatului „a toată Țara Românească”, cuceritorul independenței țării și fondatorul dinastiei Basarabilor. Rămânând neisprăvită la moartea acestuia, clădirea a fost continuată de fiul și urmașul său Nicolae Alexandru Vodă (1352—1364), pentru ca să fie complet zugrăvită, în timpul domniei lui Radu (1374—1384), feciorul lui Alexandru și tatăl lui Mircea cel Bătrân.

De aceea, tradiția a atribuit fundațiunea bisericii domnești lui Radu, care a terminat minunata pictură a *clitoriei* bunicului său și care, confundat apoi de aceeași tradiție, cu legendarul întemeietor al țării, Negru Vodă, ni s'a transmis sub numele de Radu Negru Vodă.

Clădită din straturi paralele de bolovani și cărămizi, Biserica Domnească din Curtea de Argeș are un plan cruciform, care se poate vedea foarte bine după acoperișul arătat în a doua ilustrație. Observați în deosebi brațele crucii, notate cu nr. 1—4 și unghiurile dintre ele, (a, b, c.) Al patrulea unghiur cazănd în dosul turlei, nu se vede.

Biserica se afla chiar în *incinta* palatului domnesc, ale cărui temelii au fost desgropate în timpul din urmă și era deci o *biserică de curte*, pentru că scaunul domniei, în timpul lui Basarab și al urmașilor săi a fost la Argeș, care tocmăi de aceea s'a și numit „Curtea” de Argeș.

Vocabular. — **Ctitorie:** fundațiunea unui ctitor, adică a unui întemeietor de biserici, mănăstiri, etc. — **Incintă:** spațiu îngrădit, loc închis de jur împrejur. — **Absidă** sau **sân:** ieșitura semicirculară înăuntru și adesea poligonală în afară, pe care o prezintă bisericile noastre atât în altar, cât și în dreapta și în stânga acestuia. — **Anexă:** aceea ce se alătură pe lângă ceva. — **Fronton:** ornament în formă de semicerc, care se pune deasupra ușilor sau a ferestrelor. — **Contrafort:** picior de zid, stâlp care susține un perete. — **Cupolă:** bolta semisferică a unei biserici.

P L A N U L

Introducerea. — Când și de cine a fost clădită?

Tratarea. —

1. **Planul bisericii.** — Ce formă are biserica? În care parte a clădirii se vede foarte bine acest plan cruciform? Cu ce sunt împlinite unghiurile formate de brațele crucii? În ce figură geometrică este înscrisă crucea, prin zidurile care completează aceste unghiuri? Este acest dreptunghi cu toate laturile drepte? Ce vedeți în partea de răsărit a dreptunghiului? Știți cum se numesc aceste trei ieșituri poligonale, care corespund altarului bisericii?

Ce se înalță deasupra clădirii, chiar la întretărirea brațelor crucii? Pe ce se sprijinește turla? Ce formă are această bază?

Observați simetria în care sunt așezate diferitele părți ale clădirii, împrejurul turlei centrale? Dar gradarea în etaje crescânde a învelitorilor care acoperă *anexele* (a—c), brațele crucii (1—4), baza turlei și în sfârșit căciula acesteia? Vă dați seama acum de ce s'a spus că planul acestei biserici face o impresie de armonie deplină?

2. **Forma fațadelor și a turlei.** —

a. **F a ț a d e l e l a t e r a l e.** — Cum vă apare fațada laterală pe care o vedeți în ilustrațiile date? Ce formă are această suprafață plană? Ce observați

În partea de sus a dreptunghiului, între cele două acoperișuri laterale a și b? Știți cum se numește această porțiune terminată printr'un semicerc, care încununează fațada? Ce zidărie mai vedeți pe această fațadă? Știți cum se chiamă în arhitectură stâlpul care sprijinește și consolidează un zid? De câte ferestre e străpunsă fațada laterală? Cum sunt grupate?

c. Fațada altarului. — Ce deosebire constatați între fațada descrisă și aceea a altarului? Ce-am spus că întocmesc cele trei ieșituri poligonale? Câte ferestre observați pe această fațadă? Cum este fereastra absidei principale, față de cele două laterale?

d. Turla. — Ce formă are? Din câte fețe e compusă prisma poligonală a turlei? Cum ni se înfățișează fiecare din cele șasesprezece fețe? Cu ce este acoperită turla? Știți cum se numește o astfel de boltă semisferică, cu marginile răsfrânte? Cine încununează această cupolă? Mai vedeți și alte cruci pe acoperișul bisericii? Unde?

3. Ornamentația. — Din ce este clădită biserica? Se văd straturile de bolovani și de cărămidă care întocmesc zidurile? Cum ni se înfățișează aceste straturi? Contribuiesc ele la împodobirea clădirii?

În afară de aceste fâșii paralele, care încing fațadele și turla, mai vedeți vreo podoabă pe zidurile edificiului?

A recurs meșterul la mijloace deosebite, ca să decoreze exteriorul bisericii sau s'a folosit de însuși materialul de construcție pe care l-a întrebuințat? Se poate numi această ornamentație „simplă și sobră”? În sfârșit, ați putea spune de ce a simțit artistul nevoia de a împodobi partea din afară a bisericii? Cum ar fi apărut altfel suprafața plană a zidurilor?

Inchelerea. — Ce însemnătate istorică prezintă pentru noi biserică domnească din Curtea de Argeș? Are vreo valoare faptul că ea e ctitoria întemeietorului Țării-Românești? Dar pentru arta noastră, e de mică importanță păstrarea până astăzi a celui mai vechiu monument de arhitectură românească?

BIETUL TRIC

Să știi c'o să mă întorc iar cu mâna goală, ca ieri-alaltăieri, fără un *sitar*... Și ce frumos îi stă, bietul Tric !... Dela zece pași, îi simte. Se târăște pe brânci, ținându-și răsuflarea și abia calcă de grijă, ca nu cumva, să foșnească iarba ; iar când a ajuns la patru pași de sitar, stă nemișcat, parcă e turnat în bronz, așteptând să mă apropiu.

Dar frunza e prea deasă. N'a dat încă o brumă s'o rărească și sitarii șireți sboară fără a se înălța deasupra lăstarului. Le aud fâlfăitul, dar nu-i văd. Douăzeci mi-au sburat așa alaltăieri, tot atâția ieri și n'am apucat să trag într'unul. Câinele o să se enerveze și iar o să mă necăjească dând busna peste ei ca ieri, — și iar o să mă aleg numai cu supărarea. Mai bine ar fi să aștept să dea o brumă.

Dar patima nu vrea să știe de povețele minții ; mă împinge, mă biciuește, mă îmbrânțește. Mi-am isprăvit treburile, îmi fac socotelile. Abia sunt două după amiază... Cu brișca, în câteva minute sunt la pădure și am până deseară, patru ceasuri înaintea mea. Și ca să-mi zădărnicească orice șovăire, Tric se gudură pe lângă mine, mă bate cu coada și mă întreabă cu o privire mai elocventă decât vorba : „Mergem, nu e așa ? Mergem... !”

A ! dar azi am cu ce să-i domolesc enervarea. Biciul pe care nu-l mai iau de un an încoace, azi îl iau și ca să știe domnul Tric ce-o să însemne când i-oiu striga : „biciul !”, îi strig : „biciul” și-i trag și o strașnică lovitură. El tace subț arsura care i-a încolăcit trupul și se culcă rușinat, la picioarele mele, în brișcă...

Am ajuns. A dat azi noapte o bură de ploaie..... Trebuie să fi picat sitari mulți... În adevăr, abia după câțiva pași din sosea, Tric își schimbă mersul, se târăște, stă... Mă apropiu.... El ridică nițel capul și se uită în ochii mei, parc'ar vrea să-mi spue ceva. M'ațiu gata să-mi încordez privirea, să pot zări sitarul printre frunze... Câinele stă nemișcat. Peste o clipă, aud lămurit pâlparea unui sbor, dar nu văd nimic. La al doilea sitar, aceeași oprire a câinelui, aceeași privire în ochii mei și același sgomot al sborului unei pasări, care nu se vede și care își bate joc de noi. Tric s'a enervat. Acum caută în galop. „Incet!” strig eu, „încet! N'auzi? Uite biciul!” Dar patima strigă pe dinăuntru-i mai tare decât mine. Iată-l la treizeci de pași... Stă o clipă și se năpustește ca un nebun... Sitarul speriat zboară, ridicându-se o clipă deasupra lăstarului. N'am putut trage... Tric stă în loc, uitându-se în ochii mei mirat. Privirea lui înseamnă lămurit: „Nu l-ai văzut?” Apoi o pornește iar în galop. Strigătele mele nu-l pot stăpâni... Trebuie să-l prind numaidecât și să-i trag o bătaie... Dar stă... M'apropiiu; iar când sunt la câțiva pași de dânsul, o pornește spre stânga, părăsind urma... „Vin aici! n'auzi?” strig eu. Dar nu mă ascultă... „Biciul, Tric!” răcnesc din toate puterile. În același moment, speriat de strigătul meu, sitarul — fără să-l pot vedea — zboară din locul unde stase câinele... Va să zică și-a pierdut mirosul, îmi zic eu... Il chem, prefăcându-mi glasul a mângâiere și când vine, îl apuc de zgardă și desprinzând biciul dela geantă, încep să-l bat... El tace sub ploaia de lovituri. Abia la a cincea, începe să chielălăie plângător... „Ce-ai făcut, ticălosule?!!”... După încă o lovitură, îi dau drumul... El se scutură, parc'ar vrea să lepede de pe dânsul cingătoarea de jăratec care-l arde și începe iar să caute cu ardoare... Aici e lăstarul mai rar... pot să-l urmăresc cu ochii... Se oprește... Grăbesc pasul. În vremea aceasta, Tric, încetșor, face un înconjur și iar

stă, de astă dată cu fața în spre mine; iar când parcă socotește că m'am apropiat în deajuns, face repede doi pași înainte... Sitarul, prins la mijloc, între Tric și între mine, se ridică acum drept în sus... Trag, îl ucid; și Tric, triumfător, îl aduce.

Stau jos, îi cuprind capul cu mâinile anândouă și, uitându-mă în ochii lui frumoeși, îl mângâiu peste urechile dulci la pipăit, ca mătasea... îl mângâiu numai pe cap... pe trup nu... o nu! că poate-l dor încă nedreptele mele lovituri. Că abia acum, cu mintea mea de om, pricep judecata lui de căine... Abia acum înțeleg îndemnul privirii lui de adineauri, pe când sta: „Treci dincolo, eu mă ațiu aici...”. Abia acum înțeleg rostul năpustirii lui... Vrea să zăpăcească sitarul, să-l facă să se ridice mai sus decât îl povățuia *instinctul* lui de conservare... Și pentru dovada strălucită de înțelepciune pe care vroia să mi-o dea, părăsind locul unde încremenise o clipă și încercând să înconjure sitarul, l-am bătut... l-am bătut... Mi-e rușine și mă simt umilit înaintea acestei priviri, în care strălucește numai bucuria izbândeii și în care nu e nici umbra unei dușmăanii, pentru o chinuire nemeritată...

Iartă-mă, Tric, iartă-mă!...

I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Din *Intuneric și lumină*.

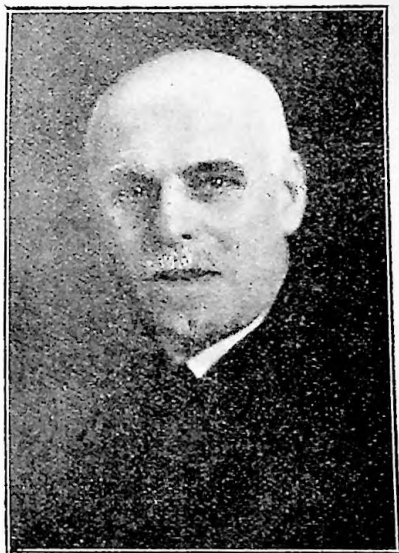
Vocabular. — **Sitar:** pasăre cu ciocul lung, aripile ascuțite și coada scurtă de tot; este foarte mult căutată de vânători, pentru carnea ei gustoasă. — **Instinct:** puterea care hotărăște voința și acțiunea animalelor.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Să știi c'o să mă 'ntorc iar cu *mâna goală*. — 2. Când a ajuns la patru pași de sitar, stă nemișcat, *parcă e lurnat în bronz*. — 3. *N'a dat încă bruma*. — 4. Căinele o să mă necăjască, *dând busna peste ei*. — 5. Iar o să mă aleg numai cu *supărarea*. — 6. Dar patima nu vrea să știe de poveștile minții; mă *împinge*, mă *biciuește*, mă *înbrânțește*. — 7. Până deseară, *am patru*

ceasuri înaintea mea. — 8. Ca să-mi zădărnicească orice șovăire, Tric se gudură pe lângă mine, mă bate cu couda, mă întreabă cu privirea. — 9. Îi trag o strașnică lovitură. — 10. El tace sub arsura care i-a încolăcit trupul. — 11. A dat o bură de ploaie. — 12. Trebuie să fi picat sitari mulți. — 13. M'așiu, gala să-mi încordez privirea. — 14. Patima strigă pe dinăuntrul câinelui mai tare decât mine. — 15. Se năpustește ca un nebun. — 16. O pornește spre stânga, părăsind urma. — 17. Se scutură, pare-ar vrea să lepede de pe dânsul cingătoarea de jăratec, care-l arde. — 18. Îi cuprind capul cu mâinile și-l mângâiu peste urechile dulci la pipăit. — 19. Abia acum înțeleg îndemnul privirii lui de adineauri. — 20. Vrea să zăpăcească sitarul, să-l facă să se ridice mai sus decât îl povățuia instinctul lui de conservare. — 21. Părăsi locul unde încremenise o clipă. — 22. Mă simt umilit înaintea acestei priviri, în care strălucește numai bucuria izbândeii.

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Ioan Al. Brătescu-Voinești, născut la 1867, este unul din cei mai mari nuveliști ai literaturii noastre. În povestirile lui (*În lumea dreptății, Intunec și lumină, Firimituri* ș. a.) el ne-a zugrăvit sentimente de o mare deli atetă și gingășie, pe care le descopere, de cele mai de multe ori, în sufletele celor modești, umili, nedreptățiți și disprețuiți.

VICLEIMUL SAU IROZII

Dramă populară în două acte

PERSOANELE :

Irod-împărat. El poartă o mantie roșie, cu blană albă la gât și pe margini, un pieptar de aramă, iar subț acesta, o tunică lungă, încrețită, care-i ajunge până peste genunchi. Pe cap are o coroană cu colțuri, iar la brâu o sabie. Deși bătrân, vorbește răstit. E cu fruntea 'ncrețită și stă mereu pe gânduri.

Ofițerul, ostașul cel mai de credință al lui Irod. E îmbrăcat în costum de soldat roman.

— *Valtazar, Melchior și Gaspar,* cei trei crai sau magi. Sunt învesmântați în lungi mantii orientale, de culori diferite. La coapsă au săbii, iar pe cap coroane poleite în patru sau în cinci colțuri.

Pruncul, copil între 10 și 12 ani. E îmbrăcat într'o mantie albă. Se poartă cu capul gol.

Afară de aceste persoane, se mai află doi ostași, cari stau de-a-dreapta și de-a-stânga lui Irod și-i țin pulpana mantiei.

ACTUL I

Irod, Ofițerul, apoi Magii.

Irod (De pe scaun)

Ofițer !

Ofițerul

Poruncă, prea 'nalte 'mpărate !

Irod

Ce veste de rău ori de bine,
Pot să aflu acum dela tine ?

Ofițerul

Prin streji și prin carauli,
S'au prins trei oameni străini.

Irod

Ce spun că sunt? De unde vin
Și unde se călătoresc?

Ofițerul

Călări pe cai,
Sunt filosofi și crai
Din părțile Răsăritului
Și merg în țara Nazaretului,
Să se închine lui Hristos,
Ce se numește Mesia !

Irod

Să mi-i aduci pe câteși trei,
Ca să vorbesc cu ei.
(Ofițerul iese și aduce pe crai)

Craii (Cântând în cor)

O, Iroade împărate,
Te-a umplut de răutate
Zădărnicia lumească
Și zavistia domnească !

Gaspar (Către Irod)

Cinstea ne este prea mare
Să ne 'nfățișăm împărăției tale !

Irod

O voi, năluci pământești,
Cu chipurile crăiești,
Pe la noi ce căutați?
Și ați putut să călcați,
Cu a voastră îndrăznire
Puternica-mi stăpânire?

Gaspar

Ție, Doamne, prea vestite,
Multe zile fericite !
Privind a noastre vesminte,
Ți-ai putea aduce-aminte
C' avem oaste 'mpărătească,
Cu a ta să se 'ntâlnească.
Dar, în loc de oaste mare,
Am plecat ca fiecare
Dup' o sfântă arătare.

Irod

Prin Ierusalim umblați !
Ce? Pe cine căutați?

Gaspar

Suntem trei magi călători,
Crai ca frații iubitori.
Văi, coline neumbrate
Și păduri nedesfundate,
Pretutindenea călcăm
Și de 'mpăratu' 'ntrebăm.
Din Persida am plecat,
C'o stea ni s'a arătat,
Pe cerul înseninat.
Aicea, cum am ajuns,
Steaua 'n nori ni s'a ascuns
Și ne-a fost a ne plimba
Și prin oraș a 'ntreba :
„Unde s'au născut, zicând,
Un craiu mare, de curând?”
Dar niște ostași de-ai tăi,
Foarte răpitori și răi,
Cu putere ne-au supus
Și 'nainte-ți ne-au adus.

Irod

V' aş mulţumi ca la fraţi,
Dac' aţi vrea să-mi arătaţi,
Care, de unde veniţi,
Pe nume cum vă numiţi
Şi 'ncotro călătoriţi?

(Lui Melchior)

Ce craiu eşti tu?

Melchior

Eu sunt craiul Melchior !
L' al răsăritului cer,
Pe steaua ce s'a arătat,
In înaltu' 'nseninat
Şi din prorocii aflând
Că se va naşte 'n curând,
Mare 'mpărat pe pământ,
Am plecat ca să-l gădesc,
Să mă închin şi să-i slujesc.

Irod (In sine)

Pasă, pas' la împăratul,
Că i-oiu închina eu capul,
C' un paloş cutezător
Şi la soare sclipitor,
Care-o să vă 'nfioreze
Şi capul să i-l reteze.

(Către Valtazar)

Dar tu, ce craiu mare eşti?

Valtazar

Eu sunt craiul Valtazar !
Dela Persid' am pornit,
Pre steaua ce s'au ivit
Şi 'n prorocii cetind

Că s'o naște pe pământ,
Cel mai mare împărat,
Mesia mult așteptat,
Am plecat ca să-l gădesc,
Să-i duc daruri să-i slujesc
Și să mă închin și eu
Ca unuia Dumnezeu.

Irod (In sine)

Pasă la nemernicul,
Că am să-i închin eu capul,
C' un paloș tremurător
Și la soare lucitor,
Ce-are să vă 'nfioreze
Și capul să i-l reteze.

(Către Gaspar)

Dar tu, care te uiți rău,
Privind la scaunul meu,
Ți-este rândul să vorbești;
Spune, ce craiu mare ești?

Gaspar

O, Iroade împărate,
Au vrei tu acestea toate
Să le-aflî și dela mine?

Irod

Negreșit și dela tînc.

Gaspar

De mă vei lua cu-asprime,
Nimic n' aflî dela mine;
Blînd dacă te vei purta,
Atunci vei putea afla.

Irod

Fie-atunci pe voia ta !

Gaspar

Sunt patruzeci de ani, mai bine,
De când mă numesc ca tine,
Craiu și filosof. Să știi,
Feciori de domni să ne ții,
De domni și de împărați
Cu coroană 'ncununați !

Irod

De domni și de împărați?
Dar atunci ce căutați,
Tot umblând prin țări străine,
Făr' de oaste pân' la mine?

Gaspar

Ieremia ne-a trimes !
Din scripturi am înțeles
Că s'o naște pe pământ,
Impăratul nou și sfânt.
De-o stea ne călăuzim,
Pe Hristos să-l dovedim,
Lumii să-l propovedim.

Irod

Da, așa precum grăcești ;
Dar tu, ce craiu mare ești ?

Gaspar

Eu țiiu frânele crăiei,
In părțile Arăpiei !
Craiul Gaspar mă numesc
Și ca un craiu îți vorbesc !

Dar tu nu te 'nvrednicești
Să spui ce craiu mare ești?

Irod (Scoțând sabia)

Răi vărvari din răsărit,
De aceea mi-ați venit,
Ca prin astfel de cuvinte,
Să ispitiți pe-un părinte?
Nu vedeți, nerușinați,
Cât o să vă defăimați?
Al meu nume când s' aude,
Pasărea în nori s' ascunde.
Eu sunt Irod-împărat,
Pe cal am încălecat,
Paloș în mân' am luat,
In Vicleim am intrat
Și din picior când am dat,
Pământul s'a cutremurat!...

(Toți, afară de crai, tropăie cu picioarele și bubue din gură, cu
și cum s'ar cutremura pământul.)

Melchior

Astronoame Valtazare,
Varsă din cer foc și sare!
Cu catran și cu pucioasă,
Pe acest tiran să-l arză,
Ca 'n Hristos și el să crează,
Să-l vedem că se botează.

Valtazar

Vrăjitorii toți se 'nchină
La o stea ce dă lumină,
Numai tu, nu, idolatre!
Ticălosule 'mpărate!
Nu te temi că te vor bate
Ale tale lungi păcate,

Și fără de-legile-ți toate?
Poruncind planetelor,
Mai ales cometelor,
Domnia ți-or pîrjoli,
Palaturi ți-or pustii,
Praf și pulbere vor fi.

Irod (Umilit)

Fraților, să dați iertare,
Că am fost în turburare;
Căci în cugete curate,
Acuma vă dau dreptate.

Gaspar

Atuncia, o împărate,
La toți să fie iertate.

Irod

Porniți, mergeți de-l aflați
Și viind, mă 'nștiințați,
Să merg, să mă 'nchin și eu,
Ca unuia Dumnezeu!

Gaspar

O Iroade, Impărate,
Noi credem că nu se poate,
Să se 'ntâmples vreodată,
Să ai inimă curată.

Irod

Porniți, mergeți de-l aflați
Și 'ntorcând, mă 'nștiințați,
Să merg, să mă 'nchin și eu,
Ca unuia Dumnezeu.

Gaspar (Pentru sine)

In zadar tot viclenești
Trei fețe de crai s'amăgești !
Tu umbli cu lingușeli,
Trei fețe de crai să înșeli.

Craii (Pleacă cântând)

O tiranul, crunt Irod,
Intră 'n blestem de norod,
Nefiind el bucuros
De nașterea lui Hristos.

După G. DEM. TEODORESCU
Din Poezii populare române.

In actul al doilea, Irod poruncește ofițerului să-i aducă un „prunc nevinovat”, socotit ca simbol al sincerității desăvârșite și tocmai de aceea, înzestrat cu darul proorocirii. Subt amenințarea că-l va străpunge cu paloșul, dacă-i va ascunde ceva, cruntul împărat cere copilului să-i spue tot adevărul cu privire la nașterea și vicața Mântuitorului. Pruncul îi răspunde răspicat și hotărît la toate întrebările, dar Irod, spumegând de turbare, ucide pe copilul care cutezase să-l înfrunte și care repetase cu tărie că împărăția Mântuitorului nu va avea sfârșit.

Vocabular. — **Vicleim:** forma populară românească a cuvântului „Betleem”, vestita cetate în care s'a născut Iisus. — **Irozii:** nume subt care se înțeleg în Moldova toate personagiile acestei compuneri. E un cuvânt derivat din „Irod”, numele eroului principal. — **Pasă:** formă veche dela verbul „a păsa”. *Pasă, pas' la împăratul:* „am eu grijă de acest împărat”.

Noțiuni de teorie literară

Faptele care întocmesc subiectul acestei compuneri nu sunt povestite, ci se petrec subt chiar ochii noștri. Desfășurarea evenimentelor în fața spectatorilor se numește *act* și *une*, iar compunerile care cuprind faptele *reprezentate* în acest chip se numesc *dramatice*.

Vicleimul este deci o *dramă*. I se zice *religioasă*, pentru că subiectul este luat din cărțile sfinte și *popu-lară*, pentru că nu este opera unui scriitor cunoscut, ci, compusă la început de vreun preot, ea s'a răspândit și s'a transmis apoi din gură în gură, modificându-se mereu.

Spre deosebire de narațiunile mai întinse, care pot fi împărțite în capitole, drama se împarte în *acte* întreprinse de pauze.

Din această dramă se desprinde crunta figură a lui Irod, înfățișat în toată cruzimea lui și pus față în față cu figurile pline de cucernică evlavie ale Magilor, cari merg să se închine și să slujească noului împărat al lumii.

Siliți-vă să scriți întotdeauna astfel, încât oricine să vă înțeleagă lesne.

De aceea, nu întrebuiți niciodată cuvintele pe care nu le cunoașteți, până nu v'ați asigurat mai întâi bine de înțelesul lor.

Nu alergați după vorbe pompoase și răsunătoare, care pot adesea să vă 'nșele și să vă facă ridiculi.

Invățați-vă să vă folosiți de termenii cei mai simpli și de expresiile cele mai firești, pentru ca scrisul vostru să fie însăși expresia sincerității.

Când ați pus aceleași cuvinte la scurte intervale, înlocuiți-le prin sinonime, ca să evitați repelarea.

Preferăți frazele scurte. Ele vă ajută să scriți limpede și vă scapă de conjuncțiunile adesea greoaie și supărătoare.

COMPOZIȚIA VI

CEI TREI CRAIÎN FAȚA LUI IROD

(Vezi planșa VII dela finele cărții)

PREGĂTIREA

Notiță explicativă. — Cu prilejul restaurării Bisericii Domnești dela Curtea de Argeș, s'au constatat în interior, straturi de tencuieli, acoperite fiecare cu câte o zugrăveală, în trei epoce deosebite. Curățindu-se stratul cel mai de deasupra, care purta ultima pictură, făcută pe la începutul veacului al XIX-lea, s'a dat peste cel mijlociu, cu o a doua zugrăveală, care datează de pe la mijlocul secolului al XVIII-lea; iar sub această, s'a găsit în sfârșit și s'a scos la lumină, prima pictură a bisericii, executată, cum s'a văzut, în veacul al XIV-lea. Ea a fost zugrăvită în culori topite în apă, pe perețele proaspăt tencuit și de aceea se numește, „frescă”. Din această pictură, care este o adevărată comoară artistică și pe care un vestit *bizantinolog* (Charles Diehl) o admiră pentru „bogăția și frumusețea stilului ei”, face parte și scena de mai sus.

V o c a b u l a r. — **A simboliza:** se spune despre ceva concret (un semn, o figură etc.), care are puterea de a reprezenta ceva abstract. — **Chivot:** cutie de metal prețios, în care se păstrează sfintele daruri. — **Za:** pieptar din pânză metalică, menită odinioară să apere pe luptători de loviturile vrăjmașe. — **Bizantinolog:** învățat care se ocupă cu istoria și arta bizantină.

P L A N U L

Introducerea.—Unde este zugrăvită scena? De când datează această zugrăveală? De ce se numește „frescă”?

Tratarea.— Din câte grupe de figuri este întocmit tabloul?

a. Grupa întâi. — Ce reprezintă prima grupă? Cum sunt înfățișați craii? Ce ne arată că cei trei crai călăreți sunt în mers? Dar fâlfâitul mantiilor lor ne spune ceva în această privință? Ce poartă magii pe capete? (Câte o mică bonetă frigiană, ascuțită.) Ce atitudine are craiul care merge în frunte? Cu cine stă de vorbă cel mijlociu? Ce arată cel de-al treilea? Se vede steaua în fresca noastră?

b. Grupa a doua.—Din cine este întocmită această grupă? În fața cui ne sunt înfățișați de astă dată, craii? Ne putem da seama de vârsta fiecărui? Cum e cel dintâiu? După ce se cunoaște că e bătrân? Dar al doilea? Ce ne arată că este în puterea bărbăției? În sfârșit, din ce deducem frăgezimea tinerească a celui de al treilea? Am putea spune despre ei că *simbolizează* tinerețea, bărbăția și bătrânețea?

Care este atitudinea bătrânului? Ce ține în mâni? Care sunt cele trei daruri din *chivot*? Ce gest face craiul cel tânăr? Ce vrea să spună cu acest gest?

Descrieți vesmintele magilor. Cum se cheamă haina lungă cu mâneci, care-i îmbracă pe dedesubt? Sunt de aceeași culoare tunicile celor trei crai? Ce observați la poalele acestor vesminte? Cum este chenarul care le ținește în partea de jos? Ce poartă magii deasupra tunicii? Sunt la fel mantiile lor?

c. Grupa a treia.— Cine este în fruntea acestei grupe? Pe ce stă Irod? Ce formă are acest scaun? Cum interpretați gestul pe care-l face Irod cu mâna dreaptă? Dar cu stânga ce ține? (Spada). Ce exprimă figura lui? Cum ne este înfățișat chipul cruntului împărat? De ce culoare e părul și barba lui? Ce are pe cap? Se aseamănă vesmintele lui, cu acelea ale magilor? Câte personaje însoțesc pe Irod? Cum sunt îmbrăcați? (În *zale*). Toți au coifuri pe

capete? Ce face ostașul care se pleacă la urechea împăratului? În ce armă se sprijinește soldatul din fund, în stânga? Dar cel din dreapta, ce armă ține chiar deasupra umărului lui Irod?

d. C a d r u l. — Unde se petrece scena întrebării celor trei crai cu Irod-împărat? Ce reprezintă clădirea în fața căreia are loc întâlnirea? Vedeți cele două foișoare laterale?

Incheierea.— A avut artistul dibăcia să ne redea în chip viu personagiile? Este bunăoară, firesc înfățișată atitudinea craiului celui bătrân, care călărind înainte, se întoarce spre cel de alături? Dar mișcarea plină de tinerească bucurie a craiului tânăr, care arată steaua călăuzitoare? Ce credeți iarăși, în aceeași ordine de idei, despre atitudinea lui Irod, a ostașului care-i șoptește la ureche, etc.?

LA BETLEEM

Cu trei zile înainte de sărbătorile Crăciunului, mărețul palat al Episcopatului catolic era plin de *pelerinii*, veniți să ia parte la serbarea Nașterii Domnului în Betleem.

Popii fac o mare concurență hotelierilor din Ierusalim. Vreo șase sute de camere-chilii închiriază cu ziua, numai acest imens hotel al *Franciscanilor*.

Debarcasem aici cu oarecare grijă. Credeam că nu pot fi găzduiți decât catolicii.

Am intrat cu ușurință. Buna primire se datorește—cred—și unei șepci de marină, cu care înlocuisem pălăria, pe tot timpul călătoriei în Palestina. Experiența mă învățase că *prestigiul* șepcii se menține neștirbit încă în lumea Orientului.

A !.... Mon Capitaine !.... mă întâmpină c' o *jovială* exclamație, un călugăr franciscan, care îndeplinea slujba

de *maitre d'hôtel*, purtând cu mândrie la brâu, un smoc enorm de felurite chei.

Un om de-o frumusețe rară. Trup de atlet. Pêre Melchior cutreerase Africa cinci ani ca *misionar* și făcuse războiul mondial pe frontul german.

Cu toate că hotelul popilor era plin, simpaticul călugăr, care—nu știu de ce—mă trata ca pe un vechiu cunoscut, îmi făcu repede rost de-o mică chilie în etajul al patrulea. La masă m'a așezat lângă doi bătrâni Belgieni: unul profesor pensionar și altul negustor anticar, retras din afaceri. Deși nu locuiau în același oraș, se găseau legați printr'o veche tovărășie de călătorie. Jumătate de an, fiecare sta la casa lui și cealaltă jumătate de an călătoreau împreună, în diferite părți ale lumii, după un program studiat și stabilit din vreme.

Din prima zi, m'am simțit atras de tovărășia asta. Cu ei am vizitat o parte din locurile slinte.

În *holul* hotelului popilor mișunau toată ziua șoterii și călăuzele. De câțiva ani, automobilele au înlocuit cu totul caravanele de cămile și măgărușii albi. După o lungă târguială, tocim o mașină Fiat, ca să ne ducă la Betleem. Sunt numai opt kilometri. Soseaua ca în palmă.

Prin poarta Iafei, ieșim dintre zidurile cenușii ale cetății Ierusalimului, pe lângă anticul turn al lui David. Drumul duce spre valea Cedronului și lasă în stânga Valea Plângerii.

Mașina sboară pe *macadamul* neted ca asfaltul. Din goană, zărim o clădire de piatră albă în marginea drumului, între măslinii palizi și scorburoși. E Fântâna Magilor. Aici li s'a arătat steaua, care i-a călăuzit spre staulul în care s'a născut Mântuitorul. De cum începem să urcăm, apare sus pe deal, amfiteatrul Betleemului: amestec bizar de case înfipte într'o coastă stâncoasă.

Muntele Măslinilor se vede în urmă ca o pată neagră.

Departe, spre răsărit, abia licărește vag o muche din oglinda Mării Moarte, prelungită în zare de panglica argintie a Iordanului.

O albă cupolă maură se ridică peste verdele buchetelor de migdali. E mormântul Rachelei, soția lui Iacob. Aci a închis ea ochii, dând naștere unui fiu care s'a numit Benjamin, fiul durerilor. Mormântul e venerat de Evrei, de Creștini și de Musulmani.

Ne oprim sus și ne uităm în zare. De pe creasta culminantă, cuprinzi c' o singură privire întreaga țară a Iudeei.

Aridă și tristă e țara pământului sfânt. Sol chinuit, frământat, *crispat* parcă în dureri. Lipsit de vicață, rebel oricărei munci, scheletul pământului, ars de un soare nemilos, apare oribil și măreț în eterna *magie* a misterului biblic.

Solemn și *desolant*, acest petic de pământ, tezaur de iluzii și energie, nu este decât un vast și antic cimitir. Pe deasupra lui plutesc veșnic fantome, viziuni mile-nare din tainicul *miraj* al unei lumi de mult înmormântate în acest leagăn străvechiu al omearii.

Larga șosea modernă se oprește în zidurile negre ale *arhaicului* Betleem. Urcăm încet cotind pe *hudiți* strâmte, săpate în pantă, ca niște șanțuri adânci, printre păreții înalți de piatră. Mașini, trăsuri, căruțe și cămile merg numai într'un sens; nu se pot întâlni pe același drum. Tăcuți și gravi, jandarmii arabi țin ordinea și se feresc să nu fie striviți de vreo mașină ce merge cu viteză.

Convoiul celor ce merg pe jos, pe alte drumuri, se scurge târăgănat, spre vechea *basilică*. Ne oprim într'o piață largă. Un mare careu cu ziduri de piatră cenușie, în blocuri de cetate.

În fund se înalță *sumbră* celebra basilică, zidită de Constantin cel Mare, pe locul unde se zice c'a fost staul de vite.

Lumea se îngrămădește într'o pitorească îmbulzeală. Toate neamurile de oameni, de felurite rituri, se întâlnesc aci, în noaptea de Crăciun.

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Mă opresc lângă grupul femeilor din Betleem, renumite prin frumusețea lor.

Înalte, vânjoase, cu obraji rumeni, au niște ochi mari, luminoși, încercuiți în sprincene îmbinate și un păr bogat, negru și lucios. Pe cap poartă o găteală, un fel de *tiară* aurită, de forma unei cetăți în miniatură, peste care plutește o albă maramă brodată. Salbe de bănuți de aur, brățare late de argint, cercei enormi, lanțuri de *amulete*, odoare de felurite forme sclipesc mișcate într-o muzică de zurgălăi. Cămăși colorate cu mâneci largi, pieptare înflorite și pantofi cu vârfuri îndoite.

Un englez de lângă mine întrecăbă în limba arabă, pe una din femei, cum o cheamă și ce religie are.

— Asa, arabă cristiană.

Și femeia aceasta din popor, *drapată* în costumul ei antic, ne privește cu atâta mândrie și nobleță, că pare o regină de rasă orientală.

Cu mare greutate străbatem prin mulțime. Nu se vede nici o intrare în marea basilică. Ne aplecăm capetele și trecem încovoiați printr-o porțiță de fier, care închide o gaură în zidul de cetate.

Cu toate măsurile de apărare, mănăstirea n'a scăpat de jaful năvălitorilor. Persanii lui Kosroe¹ au despuiat-o de sfintele odoare. Și mai târziu Turcii i-au topit plumbul coperământului, făcând gloanțe din el.

Trecem de-a-lungul unui coridor întunecos și ne oprim în lumina unei porți mari sculptate. Doi călugări franciscani ne măsoară cu ochii pătrunzători.

Intrăm în biserică. O vastă și impunătoare sală. Cincizeci și opt de coloane *monolite*, sculptate cu măiestrie, susțin enormele arcade încrustate cu plăci de mozaic. În fața, trei altare monumentale sclipesc în lumina ce pâlpâie în sfeșnice enorme de argint și în candelere de aur, bătute în pietre scumpe.

Pe lături, în penumbră, se deslușesc mai multe altare ascunse prin unghere.

1. Un rege persan din sec. VII-lea.

Biserica e plină. Toate locurile sunt ocupate. Nu-i chip să mai găsim un scaun. Trebuie să stăm câteva ceasuri în picioare. Răzbat până în faţă, unde găsesc un rând de scaune goale. Un jandarm arab, armat și încruntat, păzește locurile rezervate pentru înaltul comisar britanic și corpul diplomatic.

Mulțimea înșirată pe scaune aștepta cu resemnare, începutul ceremoniei. Biserica părea o vastă sală de teatru, în care publicul aștepta ridicarea cortinei. Dar spectacolul nu începea, căci nașterea Mântuitorului trebuia să întârzie până la venirea înaltului comisar britanic.

Profesorul belgian, lângă ușă, rezemat de-o coloană, își nota impresiile în carnetul lui de drum. Când ajunsei aproape de el, îmi spuse în șoaptă :

— Cred că în subsolul mănăstirii e mai interesant decât aici.

Coborâm pe o scară de marmoră în *grotă* sfântă, săpată sub marele altar. O *criplă* încăpătoare, în careu de marmură poleită.

În peretele din spre răsărit, e scobită o nișă adâncă ; sfânta iesle. Pe o lespede de marmură albă e încrustată o stea de argint cu litere latine :

„Hic de Virgine Jesus Christus natus est”.

Din tavan, coboară suspendate 16 candelă de argint. În peretele din spre miazăzi e scobită o altă nișă : locul în care a fost culcat Sfântul Prunc. Alături e Altarul Magilor. Aici s’au închinat ei aducând daruri : aur, smirnă și tămâie.

Covoare, stofe, odoare de preț, dăruite de credincioși îmbracă pereții sanctuarului venerat. O candelă bătută în pietre scumpe, dată de Ludovic al XIII-lea, se păstrează veșnic aprinsă de atâtea veacuri.

În semicercul din fața Sfintei Iesle, stau în genunchi 16 călugărițe *carmelite*, îmbrăcate în alb din cap până în picioare. Impietrite, fără să clipească, în *extaz* religios, cu ochii pe jumătate închiși, par în lumina palidă a criptei niște statui sculptate în marmură de *Paros*.

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Surprinzi acolo atâtea felurite chipuri de închinăciune a pelerinilor evlavioși !

Unii stau prosternați, în nemișcare ceasuri întregi, cu fruntea lipită de lespezile reci. Alții se sbat, frământându-se *frenetic*, se încovoiaie făcând mătăanii, plângând cu lacrimi fierbinți, sărută podeaua, murmurând rugăciuni nesfârșite. Un bătrân se târaie în genunchi până la altar, lovindu-și chinuitor fruntea de o treaptă a altarului. O femeie stă *cramponată* de un sfeșnic pe care-l acoperă de sărutări, plângând cu suspine sfâșietoare.

Intâi ești atins de o vagă, pioasă emoție, care plutește în solemnitatea adorației divine. Simți cum radiază fluidul *mistic*, exalat din masa omenească, ce se topește într'un extaz religios.

Rătăcim o oră prin lungi și cotite coridoare subterane, legate cu mănăstirile Grecilor, Armenilor și Latinilor. În drum, prin haosul acestor *catacombe*, dăm peste mai multe *capele* și altare închinat diferiților sfinți. Ne oprim câteva clipe în fața capelei Inocenților, locul în care se zice că Irod a masacrat cei 14.000 de copii.

Ieșim la lumină, de subt pământ, prin biserica grecească. Un călugăr cu o barbă albă de *Matusalem*, ne pândește la capul scării, c' un disc enorm de argint pe care se adunase o mare movilă de bani.

— Dați ce vă lasă inima !

Abia intrasem din nou în biserica plină de mulțimea care aștepta, într'o cucernică resemnare, când auzim de afară semnale repetate.

Poliția arabă s'a pus în mișcare. Toată lumea în picioare. Clopotele, orgele, corurile încep toate deodată. Și bolțile vibrează într'un solemn ecou. Se aud clar trei lovituri date de un puternic și nevăzut ciocan, întocmai ca la teatru, înainte de a se înălța cortina.

Și în *nimbul* albăstriu al fumului de smirnă și tămâie ce se ridică din sute de cădelniți, apare silueta înaltului

comisar britanic. În urma lui un lung alaiu se înșiră. Intregul *stat major* și *corpul diplomatic*.

Un hercule englez, ras și roșu, în uniforma lui colonială, calcă apăsat, trecând în revistă mulțimea prosternată. C'o ținută marțială de paradă militară, se oprește pozând falnic în fața altarului.

Spectacolul de ceremonie al sfintei slujbe începe.

Profesorul belgian examinează cu atenție ținuta solemnă a înaltului Englez, privi lung prin ochelarii lui de miop toată mulțimea care umplea vasta basilică a lui Constantin cel Mare și-mi șopti discret :

— Să ieșim. Afară e aerul mai curat decât aici.

Ne-am tras tiptil spre ușă.

Afară o noapte neagră și rece.

Ne-am îndreptat tăcuți spre apus. Acolo, în marea de întuneric, plutea sfânta cetate. Lumini slabe, răzlețe, abia mai pâlăiau în noapte, ca niște candelă de veghe, uitate într'un cimitir.

JEAN BART

Din *Schițe marine*

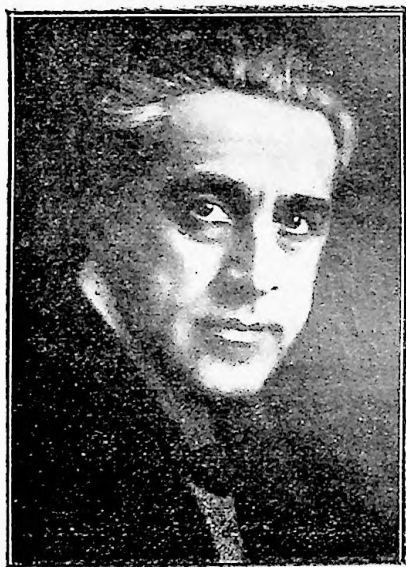
V o c a b u l a r . — **Pelerin:** cel ce călătorește dintr'un sentiment de evlavie, la vreunul din locurile sfinte. — **Franciscani:** călugări din ordinul întemeiat de Sf. Francisc d'Assisi. — **Prestigiu:** vază, autoritate morală. — **Jovial:** voios, foarte vesel. — **Maître d'hôtel:** cel ce conduce un hotel. — **Misionar:** preot plecat pentru propropăduirea creștinismului printre cei de altă religie. — **Hol:** o încăpere mai mare, la intrarea unei clădiri. — **Macadam:** pavaj din pietre sparte și îndesate. — **Crispat:** încheștat, sgârcit, contractat. — **Magie:** putere fermecătoare, impresiune extraordinară asupra minții omenești. — **Dezolant:** care te întristează adânc. — **Miraj:** fenomen care se produce mai ales în țările calde și care face pe călătorii priu pustiu să creadă că văd suprafața unei ape, care de fapt nu există. — **Arhaic:** vechiu, bătrân. — **Hudiță:** ulicioară. — **Sumbru:** întunecat. — **Basilică:** biserică sau catedrală măreață și impunătoare. — **Tiară:** mitra pe care o poartă pe cap, patriarhii, mitropoliții, etc. — **Amuletă:** mic obiect pe care și-l afârnă de gât, unele persoane, cu credința că le apără de pri-mejdii. — **A drapa:** a așeza cu gust și grație îmbrăcămintea largă și cu multe cute a celor vechi. — **Monolit:** format dintr'o

singură bucată de piatră. — **Grotă:** peșteră. — **Criptă** acea parte a bisericilor din primele timpuri ale creștinismului, în care erau înmormântați martirii. — **Carmelite:** călugărițe dintr'un ordin călugăresc, întemeiat încă din veacul al XV-lea. — **Extaz:** starea sufletească, în care omul, absorbit de contemplarea puterii dumnezeiești, rupe orice legătură cu realitatea lumii înconjurătoare. — **Paros:** insulă în Marea Egee, renumită pentru calitatea marmurei ce se extrage din carierele ei. — **Frenetic:** cu patimă nebună. — **A se crampona:** a se ține din toate puterile de ceva. — **Mistic:** în legătură cu credința că omul poate comunica, prin rugăciune, de-a-dreptul cu dumnezeirea. — **Catacombe:** subterane în care se ascundeau primii creștini, ca să-și facă rugăciunile și unde-și înmormântau morții. — **Capelă:** bisericuță. — **Matusalem:** personaj biblic, despre care tradiția spune că a trăit peste nouă sute de ani. — **Nimb:** aureolă, cercul de lumină care înconjoară capul Mântuitorului și al Sfinților. — **Stat major:** totalitatea ofițerilor atașați pe lângă comandantul unei armate. — **Corp diplomatic:** ambasadorii sau miniștrii străini acreditați sau împuterniciți de țările lor, să le reprezinte într'un stat.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. Călugărul *îmi făcu repede rost* de o mică chilie. — 2. În holul hotelului, *mișunau soferii și călăuzele*. — 3. *Șoseaua ca în palmă*. — 4. Sus pe deal, apare *amfiteatrul Belleemului*. — 5. Amestec bizar de case *înfipte* într'o coastă stâncoasă. — 6. Departe, abia licărește o *muche* din oglinda Mării Moarte, prelungită în zare, de *panglica argintie a Iordanului*. — 7. O cupolă se ridică peste *verdele buchetelor de migdali*. — 8. *Aici a închis ea ochii*. — 9. De pe creasta culminantă, *cuprinzi c'o singură privire*, întreaga Iudee. — 10. *Sol chinuit, frământat, crispat parcă în dureri*. — 11. *Rebel oricărei munci, scheletul pământului*, ars de un soare nemilos, apare oribil și măreț în eterna magie a misterului biblic. — 12. Acest petec de pământ, *tezaur de iluzii și energie*, nu este decât un vast și antic cimitir. — 13. Pe deasupra lui plutesc veșnic fantome, *viziuni milenare din tainicul miraj al unei lumi de mult înmormântate*, în acest străvechi *leagăn al omenirii*. — 14. *Convoiul se*

scurge tărăgănat. — 15. Salbe de bănuți de aur sclipesc mișcate într'o muzică de zurgălăi. — 16. Doi călugări ne măsoară cu ochi pătrunzători. — 17. Lumina pâlpâie în candelile de aur, bătute în pietre scumpe. — 18. Nu-i chip să găsim un scaun. — 19. Din tavan coboară suspendate, șaisprezece candelile de argint. — 20. Covoare îmbracă pereții sanctuarului. — 21. Călugărițe, îmbrăcate în alb din cap până în picioare,.... — 22. O pioasă emoție plutește în solemnitatea adorației divine. — 23. Simți cum radiază fluidul mistic, exalat din masa omenească, ce se iopește într'un extaz religios. — 24. Prin haosul acestor catacombe, dăm peste mai multe capele. — 25. Un călugăr cu o barbă de Matusalem.... — 26. În nimblul albastrui al fumului de smirnă, apare silueta înaltului comisar britanic. — 27. Un hercule englez, el calcă apăsa! — 28. În marea de întunec, plutea slânta cetate.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Eugeniu Botez, (1874 —1933), fost ofițer de marină, a scris sub pseudonimul **Jean Bart**, frumoase povestiri din lumea marinarilor noștri ca și din numeroasele lui călătorii pe apă. *Jurnal de bord, Datorii uitate, Peste Ocean, În Deltă, Schițe marine, Europolis* sunt titlurile unei părți din lucrările lui. El știe să ne câștige întotdeauna prin zugrăvirea plină de talent a locurilor și a oamenilor pe care ni i-a înfățișat.

IMBRĂCĂMINTEA PRIMILOR NOȘTRI DOMNI

Tunica Radului Voevod, găsită în sarcofagul dela Biserica Domnească din Curtea de Argeș e de mătase, odinioară de *purpură*, astăzi decolorată în maron. Strânsă pe corp, ea descindea până peste genunchi. E foarte decoltată la gât și se încheie în față, cu un șir de treizeci de nasturi de aur. Mânețile, deasemenea strâmte, ajung până peste degete, lărgindu-se la extremități. Și ele au un număr de vreo douăzeci de nasturi, care se înșiră pe toată lungimea antebrațului.

Această bogată tunică are trei zone de *pasmanterie*, formată dintr'un ornament de perle, în linii șerpuitoare : pe piept, la mijloc, sub cordon și la bordura gâtului, de unde trei rânduri din același ornament pornesc pe umerii hainei.

Două mici rozete de mărgăritare decorează în față, colțurile pulpanelor, iar alte rânduri de mărgăritare șerpuitoare împodobesc manșeta și coatele, care mai poartă și un galon de fir.

Subt tunică se află un fel de vestă, din care nu se mai păstrează decât bordura dela gât, dela mâneci și de pe piept, decorată cu mărgăritare.

Diadema de pe capul voevodului, un șnur gros împletit cu mărgăritare, dispuse în romburi, se termina prin trei *floroane* în formă de cruci, susținute pe din dos cu un lanț de fir de aur.

În sfârșit, aceea ce atrage mai ales luarea aminte în costumul lui Radu, este splendida centură, brodată cu fir de aur și ornamentată cu mărgăritare dispuse în romburi, la colțurile cărora se află mici stele de aur.

După VIRG. DRĂGHICEANU

Din Biserica Domnească din Curtea de Argeș.

Vocabular. — **Sarcofag:** coșciug mareș, de obicei de piatră, în care se așezau în trecut, trupurile neînsuflețite ale oamenilor mai de seamă. — **Purpură:** materie colorantă de un

roșu închis. — **Pasmanterie:** țesătură de mătase cu fire de aur ori de argint și cu perle rânduite și îmbinate în felurite chipuri. — **Diademă:** cunună cu partea anterioară mai înălțată. — **Floioane:** ornamente în formă de floare.

Să nu-ți închipui că poți scrie bine dintr'odată. Prima aruncătură de condei iese întotdeauna greoaie, încărcată, plină de lipsuri și de imperfecțiuni. De îndată însă ce ți-ai pus ideea pe hârtie, cilește-ți și recitește-ți fraza cu glas tare. Vei vedea atunci numaidecât ce trebuie să faci: ici un cuvânt impropriu de înlocuit, dincolo altul nefolositor de suprimat, mai departe o construcție forțată de refăcut, cutare alta încâlcită de simplificat, etc., etc.

Așa au procedat toți marii scriitori ai omenirii. De zeci de ori au revenit asupra unei pagini, până au desăvârșit-o.

Același respect pentru formă l-au avut și scriitorii noștri.

„Intr'un sfert, stric câte-odată ce `ntr'o lună am făcut”, ne spune primul mare poet român, Gr. Alexandrescu, cântărețul inspirat al „Umbrei lui Mircea la Cozia”.

Ștersătură lângă ștersătură, corecturi peste corecturi acoperă paginile manuscriselor care păstrează la Academia Română, opera lui Mihail Eminescu.

Atât de mișaloasă era munca lor, când își cizelau versurile.

COMPOZIȚIA VII

PAFTAUA LUI RADU-NEGRU

(Vezi planșa VIII dela finele cărții)

PREGĂTIREA

Notiță explicativă. — Săpăturile făcute în pardoseala Bisericii Domnești din Curtea de Argeș, în vara anului 1920, au dus la o descoperire dintre cele mai însemnate pentru istoria noastră națională. În locul în care de veacuri se făcea, de către preoții bisericii, pomenirea lui Radu Negru, socotit de tradiție ca întemeietor al țării și ctitor al bisericii, la o adâncime de aproximativ un metru, s'a găsit, sub o lespede mare, mormântul unui Domn, așezat într'un sarcofag de piatră. Scheletul era acoperit cu un giulgiu de mătase, de subțal ale cărui cute străluceau perlele scânteietoare ale unei diademe, alunecate de pe craniul mortului, inelele rămase încă la locul lor, pe oscioarele mânilor încrucișate, mărgăritarele chenarului care ținea gulerul și marginile dela piept ale vestei, pasmanterea cu perle a tunicii de purpură, nasturii de aur cu stema basarabească, galoanele șerpuite ale manșetelor, mărgăritarele centurii care-i încingea mijlocul și mai presus de toate, minunata pafta de aur care încheia în față, această scumpă cingătoare.

După unii istorici, mormântul ar fi al lui Basarab, întemeietorul principatului Țării-Românești și primul ctitor al bisericii. Alții însă, întemeindu-se pe împrejurarea că pe craniul voevodului s'a găsit o șuviță de păr castaniu, — despre Basarab se știe sigur că a murit bătrân — cum și pe vechiul obicei de a se face în acel loc pomenirea lui Radu Negru, cred că scheletul voevodului aflat este al lui Radu (1374—1384), fiul lui Alexandru, Domnul care a terminat biserica și care, cum se știe, a fost confundat de tradiția populară cu legendarul întemeietor al Țării-Românești.

PLANUL

Introducerea. — Unde a fost găsită?

Tratarea. — Ce înfățișează paftaua?

1. **Turnurile laterale.** — Ce vedeți la extremitățile castelului medieval pe care-l reprezintă? Ce formă au aceste două turnuri de apărare? Câte ferestre are fiecare față a prisme? Ce puteți spune despre forma ferestrelor? Dar despre chipul cum sunt rânduite? Ce observați la mijlocul turnurilor de apărare? Ne face acest brâu să ne închipuim înălțimea lor? Ce vedeți deasupra turnurilor? Ce sunt crenelurile și care era menirea lor?

2. **Castelul.** — Cine ocupă mijlocul paftalei? Din câte părți se compune castelul?

a. *Centrul.* — Ce reprezintă centrul? Ce vedeți în partea de jos a portalului? Cum este această balustradă? Cum se termină portalul, sus? Ce observați deasupra arcului în acoladă? Dar îndărătul acestui parapet? (Un foișor). Cine incadrează portalul? Ce susțin cei doi stâlpi cari mărginesc portalul de o parte și de alta? În ce este fixată extremitatea de jos a stâlpilor celor două fanale? Ce vedeți în balconul portalului? Dar capul e tot de leabădă? De ce este incadrată figura femeii?

b. *Aripile castelului.* — Ce se vede în dreapta și în stânga portalului? Cu cine se unesc aripile castelului? Ce observați pe fațada fiecăreia din ele? Cine este în balconul din dreapta portalului? Spre cine privește acest cavaler medieval? Pe ce ține mâna doamna din balconul opus? Ce fac aceste două personaje? Putem deduce din atitudinea lor că vorbesc unul cu altul?

Incheierea. — La ce servea această pafta? Ne da ea putința să cunoaștem ceva din viața medievală a *Domn*

nilor noștri? Arată ea că influența apuseană a început să se simtă, încă din veacul al XIV-lea, la curtea voevozilor români?

V I Z I T A

M'am dus la Sf. Ion, să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietenă, ca s'o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilăș foarte drăguț, de vreo opt anișori. N'am voit să merg cu mâna goală și i-am dus băiețelului o minge foarte mare de cauciuc și foarte elastică. Atențiunea mea a făcut mare plăcere anicei mele și mai ales copilului, pe care l-am găsit îmbrăcat ca maior de roșiori, în uniformă de mare ținută. După formalitățile de rigoare, am început să convorbim despre vreme, despre sortii agriculturii — d. Popescu tatăl este mare agricultor — despre criză ș. c. l. Am observat doamnei Popescu, că în anul acesta nu se prea vede la plimbare, la teatru, la petreceri... Doamna mi-a răspuns că dela o vreme i se urăște chiar unei femei cu petrecerile, mai ales când are copii.

— Să-ți spun drept, cât era Ionel mititel, mai mergea; acu, de când s'a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educația. Și nu știți d-voastră, bărbații, cât timp îi ia unei femei educația unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educație!

Pe când doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase, în privința educației copiilor, auzim dintr'o odaie de alături, o voce răgușită de femeie bătrână:

— Uite, conică, Ionel nu s' astâmpără!

— Ionel! strigă madam Popescu; Ionel! vin la mama!
Apoi către mine, încet:

— Nu știi ce ștregar se face... și deștept...

Dar vocea de dincolo adaogă:

— Conică! Uite Ionel! Vrea să-mi răstoarne mașina!..
Astâmpără-te, că te arzi!

— Ionel ! strigă iar madam Popescu ; Ionel ! Vin la mama !

— Sări, coniță : varsă spirtul ! s'aprinde !

— Ionel ! strigă iar mama și se scoală repede, să meargă după el. Dar pe când vrea să iasă pe ușă, apare micul maior de roșiori, cu sabia scoasă și-i oprește trecerea, luând o poză foarte *marșială*. Mama ia pe maiorul în brațe și-l sărută...

— Nu ți-am spus să nu te apropii de mașină, când face cafea, că dacă te-aprinzi, moare mama ? Vrei să moară mama ?

— Dar, întrerup eu, pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu ?

— Pentru dumneata.

— Dar de ce vă mai supărați ?

— Da ce supărare !

Madam Popescu mai sărută odată dulce pe maiorașul, îl scuipe, să nu-l deoache și-l lăasă jos. El a pus sabia în teacă, salută militărește și merge într'un colț al salonului, unde, pe două mese, pe canapea, pe foteluri și pe jos, stau grămădite fel de fel de jucării. Dintre toate, maiorul alege o trâmbiță și o tobă. Atrână toba de gât, sue pe un superb cal vânăt *rotal*, pune trâmbița la gură și legănându-se călare, începe să bată toba cu o mână și să sufle în trâmbiță. Madam Popescu îmi spune ceva ; eu nu aud nimica. Ii răspund totuși că nu cred să mai ție mult gerul, așa de aspru : ea nu aude nimica.

— Ionel ! Ionel !! Ionel !!! Du-te dincolo, mamă ; spargi urechile dumnealui ! Nu e frumos, când sunt mușafiri !

Iar eu, profitând de un moment, când trâmbița și toba tac, adaog :

— Și pe urmă, d-ta ești roșior în cavalerie.

— Maior, ! strigă mândrul militar.

— Tocmai ! zic eu. La cavalerie nu e tobă ; și maiorul nu cântă cu trâmbița ; cu trâmbița cântă numai gradele

inferioare ; maiorul comandă și merge în fruntea soldaților, cu sabia scoasă.

Explicația mea prinde bine. Maiorul descalică, scoate de după gât toba, pe care o trânteste cât colo : asemenea și trâmbița. Apoi începe să comande :

— Înainte ! marș !

Și cu sabia scoasă, începe să atace strașnic tot ce întâlnește în cale. În momentul acesta, jupâneasa cea răgușită intră cu tava, aducând dulceață și cafele. Cum o vede, maiorul se oprește o clipă, ca și cum ar vrea să se reculeagă, fiind surprins de inamic. Clipa însă de reculegere trece ca o clipă și maiorul dând un răcnet suprem de asalt, se repede asupra inamicului. Inamicul dă un țipăt de desperare.

— Ține-l, coniță, că mă dă jos cu tava !

Madam Popescu se repede să taie drumul maiorului, care în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui. Jupâneasa este salvată ; dar madam Popescu, deoarece a avut imprudența să iasă din *neutralitate* și să intervie în războiu, primește în obraz, dedesubtul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă.

— Vezi ? Vezi, dacă faci nebunii ? Era să-mi scoți ochiul... Ți-ar fi plăcut să mă omori ? Sărută-mă să-mi treacă și să te iert !

Maiorul sare de gâtul mamei și o sărută... Mamei îi trece ; iar eu, după ce am luat dulceața, mă pregătesc să sorb din cafea...

— Nu vă supără fumul de tutun ? întreb eu pe madam Popescu.

— Vai de mine ! La noi se fumează... Bărbatu-meu fumează... și... dumnealui... mi se pare că-i cam place.

Și zicând „dumnealui”, mama-mi arată râzând pe domnul maior.

— A ! zic eu, și dumnealui ?

— Da, da, dumnealui ! Să-l vezi ce caraghios e cu țigara în gură, să te prăpădești de răs... ca un om mare...

— A ! asta nu e bine, domnule maior, zic eu ; tutunul este o otravă...

— Da tu de ce tragi ? mă întrerupe maiorul, lucrând cu lingura în cheseaua de dulceață...

— Ajunge, Ionel ! Destulă dulceață, mamă ! Iar te-a-pucă stomacul...

Maiorul ascultă, după ce mai ia încă vreo trei-patru lingurițe ; apoi iese cu cheseaua în vestibul.

— Unde te duci ? întreabă mama.

— Viu acu ! răspunde Ionel.

După un moment, se întoarce cu cheseaua goală, o pune pe masă, se apropie de mine, îmi ia de pe mescioară tabacherea cu țigarete regale, scoate una, o pune în gură și mă salută militărește, ca orice soldat care cere unui țivil, să-i împrumute foc. Eu nu știu ce trebuie să fac. Mama, răsând, îmi face cu ochiul și mă îndeamnă să servesc pe domnul maior. Intind țigareta mea, militarul o aprinde pe a lui și fumând, ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo până colo. Eu nu-l pot admira îndestul, pe când mama îl scuipe, să nu-l deoache și-mi zice :

— Scuipe-l, să nu mi-l deochi !

Maiorul și-a fumat țigareta până la carton. Apoi se repede la mingea pe care i-am adus-o eu și începe s'o trântescă. Mingea sare până la policandrul din tavanul salonului, unde turbură grozav liniștea ciucurilor de cristal.

— Ionel, astâmpără-te, mamă ! Ai să spargi ceva. Vrei să mă superi ? Vrei să moară mama ?

Dar maiorul s'a îndârjit asupra ghiulelei săltătoare, care i-a scăpat din mână : o trânteste cu mult necaz de parchet. Eu aduc spre gură ceașca, dar, vorba Francezului, *entre la coupe et les lèvres...* mingea îmi sboară din mână ceașca, opărindu-mă cu cafeaua, care se varsă pe pantalonii mei de vizită, culoarea oului de rață.

— Ai văzut ce-ai făcut ? Nu ți-am spus să te-astâm-

peri... Vezi? Ai supărat pe domnul ! Al'dată n'o să-ți mai aducă nici o jucărie !

Apoi, întorcându-se către mine, cu multă bunătate :

— Nu e nimica ! Iese !... Cafeaua nu pătează !... Iese cu nițică apă caldă !

Dar n'apucă să termine și odată o văd schimbându-se la față, ca de-o adâncă groază. Apoi dă un țipăt și ridicându-se de pe scaun :

— Ionel ! mamă ! Ce ai ?

Mă întorc și văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduți și cu drăgălașa lui figură strâmbată. Mama se repede spre el, dar până să facă un pas, maiorul cade lat.

— Vai de mine ! țipă mama. E rău copilului ! Ajutor ! Moare copilul !

Ridic pe maiorul, îi deschies repede *mondirul* la gât și la piept.

-- Nu-i nimica ! zic eu. Apă rece !

Il stropesc bine, pe când mama pierdută își smulge părul.

— Vezi, domnule maior ? îl întreb eu după ce-și mai veni în fire. Vezi ? Nu ți-am spus eu că tutunul nu e lucru bun ? Al'dată să nu mai fumezi !

Am lăsat pe madam Popescu liniștită cu scumpul ei maior afară din orice stare alarmantă și am ieșit. Mi-am pus șoșonii și paltonul și am plecat. Când am ajuns acasă, am înțeles de ce maiorul ieșise un moment cu che-saeva în vestibul — ca să-mi toarne dulceață în șoșoni.

I. L. CARAGIALE
Din Momente.

Vocabular. — **Marțial:** războinic. — **Rotat:** rotund. — **Neutralitate:** starea unei țări, care nu se amestecă în războiul dintre altele două. — **Mondir:** tunică militară.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Vorbim despre *sorții agriculturii*. — 2. Imi expune *părerile ei sănătoase*, în privința educațiunii. — 3. Ia

o poză marșială. — 4. *Spargi urechile domnului.* — 5. Explicația mea *prinde bine.* — 6. Trânțește toba *cât colo.* — 7. Cu sabia scoasă, începe să *atace strașnic tot ce întâlnește în cale.* — 8. Cum vede jupâneasa, maiorul se oprește o clipă, *fiind surprins de inamic.* 9. *Dând un răcnel suprem de asalt,* maiorul se repede asupra *inamicului.* — 10. Madam Popescu se repede să *taie drumul* maiorului, care în *furia atacului,* nu mai vede nimic. — 11. *Jupâneasa este salvată.* — 12. Mama a avut *imprudența să iasă din neutralitate și să intervină în războiu.* — 13. Dar *tu de ce tragi?* mă întrerupe maiorul, *lucrând cu lingura în cheseua* cu dulceață. — 14. Mingea sare până la policandrul din tavan, unde *turbură grozav liniștea* ciucurilor de cristal. — 15. Maiorul s'a *îndârjit asupra ghiulelei sălțătoare.* — 16. Mingea îmi *sboară ceașca din mână.* — 17. Dar *n'apucă să termine* și odată o văd *schimbându-se la față.* — 18. Văd pe maior *alb ca varul,* cu *ochii pierduți.* — 19. *Cade lat.*

Noțiuni de teorie literară

Povestindu-ne vizita pe care o face unei prietene, autorul își bate joc de chipul în care aceasta înțelege să se ocupe de educația copilului ei, pe care de fapt îl alintă și-l răzgâie. Izbitoarea contradicție între pretenția de educatoare, cu care se împăunează doamna Popescu și răul exemplu pe care-l dă, în fiecare clipă, micului neastâmpărat, provoacă mereu râsul cititorilor. Povestirea care ridiculează scăderile, slăbiciunile ori păcatele unei persoane, ale unei societăți sau ale unui popor, se numește *narațiune satirică.*

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Iancu Luca Caragiale (1853—1912), este cel mai mare scriitor comic pe care l-a avut literatura noastră până astăzi. — În comediile lui *O scrisoare pierdută*, *Conu Leonida* și *O noapte furtunoasă*, el ne-a înfățișat soțietatea timpului său cu toate scăderile și păcatele ei, pe care le-a ridiculizat cu atâta putere, încât și astăzi încă, provoacă râsul nestăpânit al spectatorilor. — Cu aceeași vervă comică a biciuit Caragiale defectele societății, în scurtele sale

povestiri, intitulate *Schițe și Momente*, din care face parte și bucata „O vizită“. Pe lângă comedii, el a scris și o cutremurătoare piesă de teatru: *Năpasta*. În sfârșit, în nuvelele sale, Caragiale a analizat pe oameni, cu o mare putere de pătrundere, coborîndu-se până în culele cele mai adânci și mai ascunse ale sufletului eroilor săi.

MIRCEA ȘI BAIAZID

Iată vine-un sol de pace, c'o năframă 'n vârful de băț !
Baiazid privind la dânsul, îl întreabă cu dispreț :

— „Ce vrei tu ?”

— „Noi ? Bună pace ! Și de n'o fi cu *bănat*,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat”.

La un semn deschisă-i calea și s' apropie de cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port.

— „Tu ești Mircea ?”

— „Da 'mpărate !”

— „Ai venit să mi te 'nchini

Să nu schimb a ta coroană într'o ramură de spini?"

— „Orice gând ai, împărate, și ori cum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îți zic : Bine-ai venit !
Despre partea închinării însă, Doamne, să ne ierți ;
Dar acu vei vrea cu oaste și războiu ca să ne cerți,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn și nouă de mila Măriei Tale —
De-o fi una, de-o fi alta... ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război”.

— „Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești
că pot,

Ca întreg Aliotmanul să se 'mpiedice de-un ciot?
O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s'au pus !
Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s'adună,
Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună ;
S'a 'mbrăcat în zale lucii cavalerii dela Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
Fulgerele adunat-au contra fulgerului, care,
In turbarea-i furtunoasă, a cuprins pământ și mare ;
N'au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face,
Și Apusul își împinse toate neamurile 'ncoace ;
Pentru-a crucii biruință se mișcă răuri-râuri,
Ori din codri răscolite ori stârnite din pustiuri,
Sguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
Innegrind tot orizontul, cu-a lor zeci de mii de scuturi.
Se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii !..
La Nicopole, văzut-ai câte tabere s'au strâns,
Ca să stee înainte-mi ca și zidul neînvins.
Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă,
Cu o ură ne 'mpăcată mi-am șoptit atunci în barbă :
Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păs,
Din *pristolul* dela Roma să dau calului ovăz !..
Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c'un toiag?
Și purtat de biruință, să mă 'mpiedic de-un moșneag?"

—„De-un moșneag, da, împărate ! Căci moșneagul ce
 privești,
 Nu e om de rând, el este Domnul Țării-Românești !
 Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști !
 Nici ca Dunărea să 'nnece, spumegând a tale oști.
 După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe
 Ce din vechi se pomenește, cu Dariu al lui Istaspe ;
 Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vr'un pod,
 De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod.
 Impărați, pe care lumea nu putea să-i mai încapă,
 Au venit și 'n țara noastră, de-au cerut pământ și apă.
 Și nu voiu ca să mă laud, nici că voiu să te 'nspăimânt,
 Cum veniră, se făcură toți o apă și-un pământ.
 Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai val-vârtej
 Oștile *leile* 'n zale de 'mpărați și de viteji ?
 Tu te lauzi că Apusul înainte ți s'a pus ?
 Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus ?
 Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier,
 A credinții biruință căta orice cavaler.
 Eu? îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul !
 Și de-aceea tot ce mișcă 'n țara asta, râul, ramul,
 Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este ;
 Dușmanit vei fi de toate, făr' a prinde chiar de veste.
 N' avem oști, dar iubirea de moșie e un zid,
 Care nu se 'nfiorează de-a ta faimă, Baiazid !'

Și abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce mai sbucium !
 Codrul clocoti de sgomot și de arme și de *bucium*,
 Iar la poala lui cea verde, mii de capete pletoasă,
 Mii de coifuri lucitoare ies din umbra 'ntunecoasă.
 Călăreții umplu câmpul și roiesc după un semn
 Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn ;
 Pe copite iau în fugă fața negrului pământ,
 Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt,
 Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni
 Orizontu' 'ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni,

Văjiind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.
In zadar striga 'mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare ;
In zadar *flamura* verde o ridică în spre oaste,
Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste,
Căci se clatină rărite, șiruri lungi de bătălie :
Cad Arabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie.
In genunchi cădeau pedestrii, colo caii se răstoarnă,
Cad săgețile în valuri, care șuieră, se toarnă
Și lovind în față, 'n spate, ca și crivățul și gerul,
Pe pământ lor li se pare că se nărue tot cerul...
Mircea însuși mână 'n luptă vijelia 'ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare.
Durduind soseau călării, ca un zid înalt de sulii ;
Printre cetele păgâne trec rupându-și large uliți.
Risipite se 'mprăștie a dușmanilor șireaguri
Și gonind biruitoare, tot veneau a țării steaguri,
Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată...
Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.
Acea grindin' oțelită în spre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se 'ntinde falnic armia română.

Pe când oastea se așează, iată soarele apune,
Voind creștetele 'nalte ale țării să 'ncunune
Ca un *nimb* de biruință ; fulger lung încremenit
Mărginește munții negri în întregul asfințit,
Pân' ce *izvorăsc din veacuri stele* una câte una
Și din neguri, dintre codri, tremurând s' arată luna.
Doamna mărilor și-a nopții varsă liniște și somn.
Lângă cortu-i, unul dintre fii falnicului Domn
Stă zâmbind de-o amintire, pe genunchi scriind o carte,
S'o trimiță dragei sale dela Argeș mai departe :

„De din vale de Rovine,
Grăim, Doamnă, către tine,

Nu din gură, ci din carte,
 Că ne ești așa departe.
 Te-am ruga, mări, ruga
 Să-mi trimiți prin cineva
 Ce-i mai mândru 'n valea ta :
 Codrul cu poienele,
 Ochii cu sprincenele ;
 Că și eu trimete-voiu
 Ce-i mai mândru pe la noi :
 Oastea mea cu *flamurile*,
 Codrul și cu ramurile,
 Coifu' înalt cu penele,
 Ochii cu sprincenele.
 Și să știi că-s sănătos,
 Că mulțumind lui Hristos,
 Te sărut, Doamnă, frumos“.

MIHAIL EMINESCU

Din Poezii.

Vocabular. — **Bănat:** supărare. — **Pristol** sau **prestol:** sfânta masă din altarul bisericii. — **Leit:** îmbrăcat într'un veșmânt care se potrivește foarte bine pe trup. — **Bucium:** un vechiu instrument muzical românesc, format dintr'o țevă lungă de coajă de tei, legată în coajă de cireș. — **Nimb:** aureolă, cercul luminos care înconjoară capetele sfinților. — **Stelele izvorăsc** din **veacuri:** din veșnicie, din nemărginirea timpului și a spațiului. — **Flamură:** steag.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. Ai venit să mi te închini, să nu *schimb a la coroană într'o ramură de spini?* — 2. Ori vei vrea să *faci în toarsă de pe-acuma a ta cale*, să ne dai un semn și nouă de *mila Măriei Tale.* — 3. Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot, ca întreg Aliotmanul să se *'mpiedice de-un ciot?* — 4. *Toată floarea cea vestită* a întregului Apus, *tot ce stă în umbra crucii*, împărați și regi s'adună să *dea piept cu uraganul*

ridicat de *Semilună*. — 5. *Fulgerele adunat-au contra fulgerului* care, în turbarea-i furtunoasă, a cuprins pământ și mare. — 6. Pentru-a crucii biruință, se mișcă răuri-răuri, innegrind tohorizontul, cu-a lor zeci de mii de scuturi. — 7. Se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbii, tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii. — 8. La Nicopole, văzut-ai câte tabere s'au strâns, ca să stee înainte-mi ca și zidul neînvins. — 9. Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă,... — 10. Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vr'un pod. — 11. Impărați, pe care lumea nu pulea să-i mai încapă, au venit și în țara noastră de-au cerut pământ și apă. — 12. Cum veniră, se făcură toți o apă și-un pământ. — 13. Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai val-vârtej, oștile le-ite în zale. — 14. Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier. — 15. A credinței biruință căta orice cavaler. — 16. Eu? îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul!. — 17. N'aveam oști, dar iubirea de moșie e un zid, care nu se 'nfiorează de-a ta faimă. — 18. Codrul clocoti de sgomol și de arme și de bucium. — 19. Călăreții umplu câmpul și roiesc după un semn. — 20. Pe copite i au în fugă, fața negrului pământ. — 21. Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni, orizontu' 'ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni, vâjiind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie. — 22. Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare. — 23. Căci se clatină rările, șiruri lungi de bătalie. — 24. Cad săgețile în valuri, care șuieră se toarnă. — 25. Pe pământ, lor li se pare că se nărue tot cerul. — 26. Mircea însuși mână 'n luptă vijelia îngrozitoare, care vine, vine, vine, calcă totul în picioare. — 27. — Durduind soseau călării, ca un zid înalt de sulii; printre cetele păgâne trec rupându-și large uliți. — 28. Și gonind biruitoare, tot veneau a țării steaguri, ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată. — 29. Peste-un

ceas, pugnătatea e ca pleava vânturată. — 30. Acea grindin' oțelită în spre Dunăre o mână. — 31. Iată soarele apune, voind creștetele nalte ale țării să încunune cu un nimb de biruință. — 32. Fulger lung încremenit mărginește munții negri în întregul asfințit, pân' ce izvorăsc din veacuri, stele una câte una. — 33. Doamna mărilor și-a nopții v a r s ă liniște și somn. — 34. Stă zâmbind de-o amintire.

Indrumări analitice

Punând față în față modestia conștientă a lui Mircea cu mândria pretențioasă a lui Baiazid, poetul a scos admirabil în relief, caracterul acestor două figuri, care simbolizează, la rândul lor, firea celor două neamuri în luptă. Impresionanta povestire a bătăliei ce urmează întărește părerea pe care ne-am făcut-o dela început, despre firea eroilor. Poezia este străbătută de puternicul *sentiment al iubirii de țară*, care aduce isbânda, chiar și atunci când forța numerică este mai mică.

COMPOZIȚIA VIII

MIRCEA-CEL-BĂTRÂN ȘI FIUL SAU MIHAIL

(Vezi planșa IX dela finele cărții)

PREGĂTIREA

Notiță explicativă. — Această frumoasă frescă, reprezentând pe Mircea cel Bătrân și pe fiul său Mihail, asociat de tatăl său la domnie, se păstrează în mănăstirea Cozia, înălțată de Mircea, la 1386, într'o încântătoare priveliște, pe malul Oltului, care scapă aici, mâniat încă, de strânsoarea pitorescului său defileu. Tot în biserica acestei mănăstiri se odihnesc rămășițele pământești ale marelui voevod zugrăvit.

Atât Mircea cât și Mihail sunt învesmântați în costume de cavaleri medievali. Pe genunchii pantalonilor celui dintâiu, se vede zugrăvită pajura bizantină cu două capete, pe care o purtau de obicei despoții, adică acei stăpânitori cari cârmuiau, sub suzeranitatea împăratului din Bizanț, diferitele provincii ale imperiului. Ea arată stăpânirea Domnului nostru asupra Dobrogii, care, până la cucerirea ei de către Mircea, a fost un „despotat”, adică o provincie a imperiului bizantin.

PLANUL

Introducerea. — Ce reprezintă tabloul și unde se află?

Tratarea. — În ce atitudine este zugrăvit voevodul și fiul său? Ce țin în mâni? Ce vor să arate cu această biserică în miniatură? Cui o închină? Cum se numesc tablourile care reprezintă pe ctitori oferind Celui-de-sus biserica ce i-au înălțat-o? (Tablouri votive).

1. **Figurile voevozilor.** — Cum ni se înfățișează figura marelui Domn? Ochii, nasul, gura, mustățile, părul? Ce exprimă această figură trasă, dar plină de-o sclipitoare vieță în ochi?

Spre deosebire de bărbăția și energia vigoare a figurii tatălui, cum se prezintă aceea a micului voevod? Faceți portretul acestui chip, a cărui copilărească frăgezime se unește cu o frumusețe de arhanghel? Găsiți vreo asemănare între conturul prelung al figurii părintelui și între acela al fiului? Ce însemnează gestul pe care-l face voevodul Mihail, cu dreapta?

2. **Vesmintele lor.** — Ce vedeți pe capetele voevozilor? Câte raze au coroanele lor de aur?

Ce fel de vesminte poartă amândoi? Din ce se compun costumele lor de cavaleri medievali? Cum se înfățișează ca măsură, tunica și pantalonii?

Sunt largi ori strânse pe trup? De ce culoare sunt aceste vesminte? Cu ce fel de motive este decorată stofa roșie din care sunt făcute? Cum este colorat interiorul acestor cerculețe negre? Ce observați pe genunchii lui Mircea? Ce înțeles are aici pajura bizantină cu două capete? Dar pe mâneca dreaptă a lui Mircea ce vedeți? Are și Mihail astfel de galoane de aur?

Ce vesmânt acoperă umerii voevozilor? Unde și cum e prinsă mantia de purpură a lui Mircea? Tot de purpură e mantia lui Mihail? În ce loc se încheie aceasta? Cu ce sunt brodate marginile mantiiilor? Mai vedeți undeva acest chenar *de aur*?

În care parte atârnă spada lui Mircea? Dar aceea a lui Mihail?

Ce formă au încălțămintele celor doi voevozi?

Încheierea — Ce valoare are tabloul votiv analizat? Prezintă vreun interes istoric aceste figuri zugrăvite de un contemporan? Dar cu privire la costumele domnilor noștri din veacul al XIV-lea, ne dă vre-o lămurire fresca dela Cozia?

PE SEȘTINA

1. Legiuni de nouri, cu forme *fantastice*, ridicându-și unul după altul fruntea lor tivită cu aur, cuprinsese acum toată partea cerului dintre apus și mieznoapte; alți nouri răsăreau dela celelalte margini ale cerului și parcă grăbiți, veneau pe aripi de vânturi, să-și deie întâlnire deasupra capetelor noastre, cu tovarășii lor din apus; și deși pentru noi soarele mai păstra câteva din razele sale, deși natura din jurul nostru nu se deșteptase încă din încremenirea sa, totuși umbre prevestitoare de rău învăluiseră cerul și un vuet surd și neho-

tărit frământa depărtările zărilor. 2. Eu am fost întotdeauna admiratorul nestrămutat al marilor priveliști ale naturii și, deși eram încredințat că nu voi avea nici un punct de razim, împotriva deslănțuirii nebune a puterilor văzduhului, simțeam totuși în sufletul meu o neînțeleasă mulțumire. Nu cred să fi moștenit mare lucru din firea vreunui erou antic; știu însă că cumpăna sufletului meu e atât de simțitoare, încât e de ajuns să arunci pe unul din discurile ei un grăunte de siguranță, oricât de mic, spre a hotărî precumpănirea curajului asupra fricii. Și când te gândești că de astă dată, mă adăposteam sub o manta, care de atâtea ori înfruntase biruitor potopurile cerești, care-și râdea și de ploaie și de soare, — înțelege oricine că colosala *tragedie* a naturii, pe care *stihiile* se pregăteau s'o joace pe imensa scenă a văzduhurilor, scăzuse în ochii mei, la treapta unei *drame* ordinare și nu așteptam decât ca cortina să se ridice.

Descălecarăm.

3. Un vânt de miazănoapte ne călcăse grăbit și suflarea lui vijelioasă săpa valuri adânci cu fețe schimbătoare, în fânețele înalte și înflorite ale Seștinei. Pe sub soarele, care numai la depărtate răstimpuri se mai arăta, nouri de plumb își târau cu o iuțeață nebună, umbra lor pe pământ.

Vântul își îndoise furia și nici o pată de lumină jos, nici o pată de azur sus nu se mai zărea. Puterile adâncului trăsese în fața cerurilor perdeaua lor de neguri...

4. În depărtările pline de umbră, stăteau munții încremeniți și un fulger iute brăzda, ca o cordea de lumină orbitoare, frunțile lor posomorite... Un tunet mai apropiat și câteva mari bobite de ploaie hotărîră pe tovarășii mei să-și ia măsurile cuvenite. În câteva minute, caii fură deschingați, *tarnițele* cu pernele lor puse la pământ; iar pe ele, ca pe niște scaune, se așezară fiecare de o parte și fiecare cu câte o *pocladă* în spate.

Unul, ce făcu ce dresă, se strânse ghem și—mic cum era—dispăru aproape tot subț pocladă. Celălalt, subț ploaia care se îndesă, căuta cât mai iute să-și adăpostească și el imensitatea persoanei sale subț poclada prea scurtă și prea îngustă pentru dânsul. Trudă zădarnică : când își acoperea spatele, i se desveleau genunchele ; când o trăgea pe dreapta, stânga-i rămânea goală... și ploaia se îndesă. Desfăcui repede *tafturul* calului meu, luai poclada și o aruncai peste lipsurile celui dintâiu.

5. Și acum, defunctul meu amic, zisei eu, cu cine vrei să mai împărtășesc simțirile adânci, pe care mi le deșteaptă în suflet, *sublima* frământare a naturii?

Nici un răspuns.

Rămăscsem singur în picioare, cu calul de frâu ; și fu de ajuns ca între mine și tovarășii mei de drum să se interpună o pocladă, pentru ca, în mijlocul nemărginirii frământate de furia elementelor deslănțuite, să mi se umple sufletul de *iluziunea* unei desăvârșite singurătăți...

6. Furtuna se schimbă în vijelie și pe mii de glasuri fantastice șuiera, se tânguia și gemea a pieire și a pustiu.

Fulgere lungi de lumină frântă și orbitoare spintecau adâncurile, fără răgaz ; clocoteau văzduhurile de tunete fără răstimpuri, iar piscurile depărtate ale munților păreau că se prăbușesc sub trăsnetele cerești ; și ploaia, cu picături dese și măzărte, biciuită de vijelie, ca o pânză fără sfârșit, se depăna pieziș, din ceruri pe pământ. Tovarășii mei stăteau înghemuiți sub poclăzile lor vărgate și apa ciuruia de pe dânsii, în toate părțile. După un ceas de frământare nebună a firii întregi, ploaia începu a se rări și vijelia a-și ostoi furia. Numai din depărtare se mai auzea glasul răzleț al câte unui tunet. Zăbranicul de neguri se rărise, iar printre petele mari de azur ale cerurilor, soarele începuse iarăși a trimite pământului razele sale. Ca o armată de fantome

uriale, umbrele norilor, grăbite și ușoare, se strecurau din miazănoapte peste Seștina și se pierdeau în miazăzi. Boabe mari de ploaie limpede atârnavă pe firele de iarbă și sub razele soarelui, Seștina lua înfățișarea unui verde și înflorit covor, bătut în diamante. O răcoare fragedă și curată împrespăta întreaga fire.

CALISTRAT HOGAȘ
Din Pe drumuri de munte.

V o c a b u l a r. — **Fantastic:** Ceva creat de fantezie, de imaginație. — **Tragedie:** o piesă de teatru care provoacă milă și și groază și care se isprăvește cu moartea eroilor. — **Dramă:** piesă de teatru în care tragicul se amestecă cu comicul. — **Stihiile:** elementele naturii. — **Tarniță:** șea țărănească de lemn. — **Pocladă:** pătură de lână, peste care țărăni pun șeaua pe cai. — **Taftur:** cihnga de piele a șelei. — **Sublim:** măreț, ceea ce provoacă o puternică emoție, în care plăcerea se amestecă cu teama. — **Iluziune:** părere înșelătoare. — **A se ostoi:** a se liniști. — **Zăbranic:** crep, pânză de mătase sau de lână, subțire și încrețită.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. *Legiuni de nouri, ridicându-și unul după altul fruntea lor tivită cu aur,....*—2. Alții veneau pe aripi de vânturi, să-și dea întâlnire cu tovarășii lor din apus.—3. Natura nu se deșteptase încă din încremenirea sa.—4. Umbre prevestitoare de rău învăluiseră cerul și un vuet surd și nehotărît frământa depărtările zărilor.—5. Eram încredințat că nu voiu avea nici un punct de razim, împotriva deslănțuirii nebune a puterilor văzduhului.—6. Cumpăna sufletului meu e atât de simțitoare,....—7. O manta, care de atâtea ori înfruntase biruitor potopurile cerești, care-și rădea și de ploaie și de soare,....—8. Colosala tragedie a naturii, pe care stihiile se pregăteau s'o joace pe imensa scenă a văzduhurilor, scăzuse în ochii mei la treapta unei drame ordinare și nu așteptam decât ca cortina să se ridice.—9. Suflarea vijelioasă săpa

valuri adânci, cu fețe schimbătoare, în fânețele înalte și înflorite ale Seștinei. — 10. Nori de plumb își târau, cu o iuțeală nebună, umbra lor pe pământ. — 11. Puterile adâncului trăseser în fața cerurilor, perdeaua lor de neguri. — 12. În depărtările pline de umbră, stăteau munții încrămeniți și un fulger iute brăzda ca o cordea de lumină orbitoare, frunțile lor posomorite. — 13. Unul se strânse ghem și dispăru sub pocladă. — 14. Celălalt căuta să-și adăpostească și el, imensitatea persoanei sale, sub pocladă. — 15. Luai poclada mea și-o aruncaii peste lipsurile celui dintâiu. — 16. Și acum, defunctul meu amic, cu cine să mai împărtășesc simțirile adânci pe care mi le deșteaptă în suflet, sublima frământare a naturii? — 17. În mijlocul nemărginirii frământate de furia elementelor deslănțuite, sufletul mi se umplu de iluziunea unei desăvârșite singurătăți. — 18. Pe mii de glasuri fantastice, vijelia şuiera, se lântuia și gema a piele și a pustiu. — 19. Fulgere lungi spintecau adâncurile; clocoțeau văzduhurile de tunete fără răstimpuri. — 20. Cu picături dese și măzărâte, ploaia biciuită de vijelie, se depâna pieziș, din ceruri pe pământ, ca o pânză fără sfârșit. — 21. Ploaia începu a se rări și vijelia a-și ostoi furia. — 22. Numai de departe se mai auzea glasul răzleț al câte unui tunel. — 23. Zăbranicul de neguri se rărise. — 24. Ca o armată de fantome uriașe, umbrele norilor se strecurau și se pierdeau în miazăzi. — 25. Seștina lua înfățișarea unui covor bătut în diamante.

Planul bucății : 1. Se pregătește de furtună.—2. Starea sufletească a povestitorului. — 3. Vântul pornește cu o furie crescândă. — 4. Incepe ploaia. — Tovarășii se pun la adăpost. — 5. Starea sufletească a povestitorului rămas singur. — 6. Tabloul furtunii deslănțuite.

Noțiuni de teorie literară

În bucata reproduasă, ni se înfățișează, în toată măreția ei, o furtună în munți. Este deci o *descriere*. De oarece însă furtuna descrisă ne este arătată în diferitele momente ale desfășurării ei, bucata este o *descriere narativă*.

Odată cu înfățișarea furtunii, scriitorul ne descrie și *starea sufletească* pe care i-o provoacă această măreață priveliște a naturii. Sentimentul povestitorului ne este zugrăvit tot în diferitele momente ale dezvoltării lui. La început este cuprins de „o neînțeleasă mulțumire”, la gândul că va avea prilejul să vadă o mare priveliște a naturii, pentru ca, în timpul furtunii deslănțuite, să se simtă cu totul cufundat în admirarea „nemărginirii frământate de furia elementelor deslănțuite”.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Calistrat Hogaș (1847—1916) fost profesor și director al Liceului Internat din Iași, a intrat în literatură, prin admirabilele sale descrieri de călătorie, în care a reușit să ne înfățișeze, cu o adevărată artă, frumusețile munților noștri. A publicat, între altele, *În munții Neamțului*, *Pe drumuri de munte*, *Floricea*.

C L Ă C A Ş I I

Era în miezul zilelor de vară
Şi soarele, din drumul lui de pară,
Işi trimetea săgeţile aprinse.
Din brâul lui, din haina lui senină,
Descopciate ţinte de lumină
Cădeau sfărmate 'n pulbere de rază,
Pe revărsarea ţarinei întinse
Şi ascuţeau ucigătoare sulii...

Eu le vedeam înşiruirea lungă,
Cum gârbovită 'ncet înaintează,
Cum stăruind, prin holdă-şi taie uliţi,
Cerşitorind cu ochii stinşi o dungă
De nor pribeag, în vânăutul din zare.
Iar secerea 'n trudita ei cărare,
Şir aşternea în snopii grei de aur,
Prisosul sfânt de binecuvântare.

Erau clăcaşi : oştenii fără nume
Ce duc războiul mare-al tuturoră,
Cei ce se sting în neguri şi uitare
Şi cad şi mor de cruda 'mpovărare
A tuturor durerilor din lume...
Erau atâţi în slujba lor de clacă,
Cei osândiţi să plângă şi să tacă :
Moşnegi slăbiţi, ce scris' aveau pe frunte,
Zădărnicia pletelor cărunte ;
Bărbaţii sfârşiţi, cu sufletele moarte,
Cu tot amarul unei vieţi deşarte.
Şi 'n lung şirag femeile trudite,
Cu ochii stinşi, cu sânul supt de trudă,
Inaintau în cale, gârbovite
De munca lungă, *maştera* şi crudă.
Cum se târa poporul mut de umbre

Părea o ceată tristă de 'ngropare ;
Și arșița cădea ucigătoare
Pe-a secerii sclipire ne'ndurată.
In urma lor, încet, fără zăbavă,
Ca un blestem din vremuri înnoptate,
Ca o pedeaps' a veacuri de păcate,
Venea stăpânul *glicii odrăslite*,
Cu zâmbetul nădejzii împlinite,
Cu pasul greu de-atâta sănătate.
Obrajii lui se aprindeau în pripă,
Și 'n ochii lui ardea mânia oarbă,
Când vreun moșneag sta locului o clipă,
Tremurător cu mâneca să-și șteargă
Sudoarea grea ce-i picura din barbă.

Și se târa poporul mut de umbre,
Neputincioasă ceată de 'ngropare.

Iar când a fost în ceasul de amiază
Și le-a adus merindea lor amară
Din pâne de neghină și săcară,
Ei stau sfârșiți, cu ochii duși departe
In adâncimea zărilor deșarte.

Eu le vedeam înșiruirea lungă
De mucenici nerăsplătiți ai pâinii,
Cei logodiți de veacuri cu durerea ;
Și două lacrimi mi-au curmat vederea
Căzând încet în bulgării țărâniei...
Din ceata lor, grăbită se desprinde,
Intreg lăsându-și codrul de merinde,
Cu chipul stins o umbră de femeie.
Lâng' un *răzor* ea stă îngrijorată,
Privește 'n jos și sânul și-l descheie,
Mângâietor s'apleacă să ridice
Un făt bălan, ce adumbrit de spice

A adormit pe-un așternut de glugă.
Ea blând ridică-l stând îngenunchiată
Și 'ncet îi dă copilului să sugă...

Cutremurat de clipa asta sfântă,
Un gând simțeam cum sufletu-mi frământă,
Cum mă supune gândul și mă 'ndeamnă,
Poruncitor cum drumul ni-l arată :

Ca un prooroc cu fața 'mbujorată,
Să cad la poala mamei din țărână
Și sărutându-i înăsprita mână
Și haina ei de sfântă preacurată,
Genunchii mei să-i plec de închinare !
Și pe copilul ce zâmbește 'n pace,
Înfășurat în scutece sărace,
Eu să-l ridic cu brațele-amândouă,
In strălucirea arșiței din slavă,
In razele ce cad dogoritoare,
Să-l înfrățesc cu vulturul din zare
Și să-l cunun cu doina din dumbravă !
Căci inima purcede să-mi desgroape
Comoara ei de doruri ne'mplinite
Și simt amarul țarinei robite
Și simt rușinea neagră cum mă 'nneacă.
Simt cum lumină 'ncepe să se facă,
Cum moare *bezna* vechilor păcate
Și sufletul înviforat îmi spune
Că fătul ăst al patimii amare
Și-al dorului ce moare 'n așteptare
E solul sfânt... înfricoșatul *crainic*,
Izbăvitor durerilor străbune.

Și ochii lui ascund în adâncime
Măreața taină nepătrunsă mie
A ceasului cel poruncit să vie,
Să sfarme jalca din *vii/orime*...

El, cel frumos și frate bun cu glia,
Nou întrupatul suflet de Mesia
Va fi *iudețul* ceasului de mâine,
Ce 'ntr'un zorit aprins de dimineață,
Cu mâna lui vitează, îndrăznează,
Zdrobi-va cartea legilor bătrâne.

El va 'ntrupa în strigăt de chemare
Cuvântul sfânt ce azi adăpostește,
In licăriri de tainice altare,
Biserica nădăjduirii noastre.
Și strigătul întraripat va crește,
Prin plaiuri largi, prin munți purtând cuvântul,
Și va trezi din somnul lui pământul
Și rumeni-va zările albastre.

Atunci, în ziua mare-a învierii,
Acești ostași cu fețe ofilite,
Cu zâmbet mort, cu suflete trudite,
Ca 'ntineriți de suflul primăverii,
S'or ridica, ei cari au fost străjerii
Amarului și-ai morții și-ai durerii,
Cu brațul greu de greul răsplătirii.
Toată țărâna gliei desrobite
Și munții toți și-adâncurile firii
Vor prăznui din pacea lor urnite
Infricoșata clip' a premenirii,
Când suflet nou primește întrupare
Și 'n strălucirea razelor de soare
El hărăzește vremii 'mbătrânite :
Vestmântul nou, de nouă sârbătoare.

OCTAVIAN GOGA
Din Poezii.

Vocabular. — **Clăcaș:** țăran care și-a pierdut pământul și care, locuind pe o moșie boierească, plătea proprietarului în muncă (clacă), chiria terenului pe care-l lucra și din care se hrănea. — **Descopciat:** desprins din copci, descheiat. — **Meșter:**

vitreg. — **Glie:** brazdă de pământ. — **A odrăsli:** a rodi, a da, a încolți. — **Răzor:** porțiune necultivată, care servește ca hotar despărțitor între două holde. — **Adumbrit:** umbrit. — **Beznă:** prăpastie, întunecime adâncă. — **Crainic:** vestitorul care aducea odinioară la cunoștința norodului, poruncile sau veștile domniei. — **Izbăvitor:** mântuitor. — **Viitorime:** viitor, posteritate. — **Județ:** judecător. — **A hărăzi:** a dărui.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. Din drumul lui de pară, soarele-și trimitea săgețile aprinse. — 2. Din brăul lui (al soarelui), din haina lui senină, descopciate ținte de lumină cădeau sfărâmate în pulbere de rază și ascuțeau ucigătoare sulii. — 3. Vedeam... cum stăruind prin holdă își taie uliți, cerșitorind... o dungă de nor,... în vântul din zare. — 4. În trudită ei cărare, secera așternea și în snopii grei de aur. — 5. Erau clăcașii: oștenii fără nume, ce duc războiul mare-al tuturor, cei ce mor de cruda împovărare a tuturor durerilor din lume. — 6. Moșnegi slăbiți ce scrisă aveau pe frunte, zădărnicia plelelor cărunte. — 7. Poporul mut de umbre părea o ceată tristă de îngropare. — 8. Și arșița cădea ucigătoare, pe-a secerii sclipire neîndurată. — 9. Ca un blestem din vremuri înnoptate, ca o pedeapsă a veacuri de păcate, venea stăpânul gliei, cu zâmbetul nădejdi împlinite, cu pasul greu de-alăta sănătate. — 10. Obrajii lui se aprindeau și în ochii lui ardea mânia oarbă. — 11. Ei stau sfârșiți, cu ochii duși departe, în adâncimea zărilor deșarte. — 12. Mucenicii nerăsplățiți ai pâinii. — 13. Cei logodiți de veacuri cu durerea. — 14. Un gând îmi frământă sufletul. — 15. Mă supune gândul. — 16. Să înfrățesc copilul cu vulturul din zare și să-l cunun cu doina din dumbravă. — 17. Inima purcede să-mi desgroape comora ei de doruri ne'mplinite. — 18. Simt amarul țarinei robite. — 19. Și simt rușinea neagră cum mă înneacă. — 20. Moare bezna

vechilor păcate. — 21. *Fătul dorului ce moare în așteptare.* — 22. *El este înfricoșatul crainic izbăvitor al durerilor străbune.* — 23. *Ochii lui ascund taina ceasului poruncit să vie, să șfarme jalea din viitorime.* — 24. *Frate bun cu glia, el va fi județul ceasului de mâine.* — 25. *Cu mâna lui zdrobi-va carlea legilor bătrâne.* — 26. *El va intrupa cuvântul sfânt pe care astăzi îl adăpostește biserica nădăjduirii noastre.* — 27. *Strigătul întripat va trezi pământul din somnul lui și va rumeni zările albastre.* — 28. *ziua mare-a învierii.* — 29. *Străjerii amarului, ai morții și-ai durerii.* — 30. *Țărâna gliei desrobite, munții și-adâncurile firii vor prăznui clipa primenirii.* — 31. *Un suflet nou primește întrupare... și hărăzește vremii îmbătrânite, vesmântul nou, de nouă sărbătoare.*

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Octavian Goga s'a născut la Rășinari din apropierea Sibiului. Studiile secundare și le-a făcut la liceul românesc din Brașov, iar pe cele superioare, la Universitatea din Budapesta. Aici a început el mai târziu, publicarea unei reviste literare *Luceafărul*, care a contribuit la strângerea legăturilor sufletești dintre scriitorii ardeleni și cei de dincoace de Carpați. Poeziile pe care le-a scris — publicate în volumele

Poezii, Ne cheamă pământul, Din umbra zidurilor, Cântec fără țară — se impun mai cu deosebire, printr'o puternică iubire de neam, strâns unită cu durerea pentru suferințele Românilor din Ardeal și cu nădejdea liberării, ridicării și a unirii lor cu frații din România.

ȘTEFAN CEL MARE

Era acest Ștefan Vodă om nu mare la stat, mâniaș și degrabă vărsa sânge nevinovat; de multe ori, la o spețe omora fără *județ*. Era întreg la minte, nelenevos și lucrul său știa să-l acopere; și unde nu cugetai acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter; unde era nevoie, însuși se vâra, că văzându-l ai săi, să nu îndărăpteze. Și pentru aceea, rar războiul de nu biruia. Așijderea și unde-l biruiau alții, nu pierdea nădejdea; că știindu-se căzut jos, se ridica deasupra biruitorilor.

GR. URECHE

Din Domniile Țării Moldovei

Vocabular. -- **Județ:** însemna în vechea limbă românească „judecată“. -- „Și lucrul său știa să-l **acopere**“: să-l îndeplinească cum trebuie.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. Era *întreg la minte*. — 2. *Și unde nu cugetai acolo îl aflai*.

Noțiuni de teorie literară (Aplicări)

Ce ne arată Gr. Ureche în bucata citată? Cu ce însușiri fizice ne este înfățișat Ștefan cel Mare? Care sunt calitățile sufletești ale eroului? Ne arată Gr. Ureche și defectele marelui voevod? Care sunt scăderile semnalate? Ce fel de compunere este bucata Ștefan cel Mare?

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Grigore Ureche, care a trăit în prima jumătate a veacului al XVII-lea, a scris pe timpul lui Vasile Vodă Lupu, domnul Moldovei, la curtea căruia ocupa rangul boieresc de Mare Vornic. Opera lui, *Domniile țării Moldovei și viața lor*, este cea dintâi istorie sau — cum i se zicea pe vremuri — cronică românească. Până la el, cronicile noastre erau scrise în slovenește, limba oficială a timpului. Ureche ocupă un loc însemnat în istoriografia noastră și pentru că a afirmat pentru prima dată, origina latină a Românilor.

COMPUNEREA IX

PORTRETUL LUI ȘTEFAN-CEL-MARE

(Vezi planșa X dela finele cărții)

PREGĂTIREA

Notiță explicativă. — Acest admirabil portret se păstrează într'un evangheliar dăruit de Ștefan-cel-Mare, mănăstirii Humorului din Bucovina, în anul 1473.

P L A N U L

Introducerea. — Unde se păstrează portretul?

Tratarea.

1. **Atitudinea.**—In ce atitudine este reprezentat Ștefan cel Mare? In fața cui a îngenunchiat voevodul? (In fața icoanei Maicii Domnului, din care în ilustrația noastră, nu se vede decât partea de jos.) Ce oferă el Sfintei Fecioare? Cum este evanghelia pe care o hărăzește și în care se află zugrăvit portretul Domnului? Ce vedeți pe scoarța de deasupra a acestei evanghelii ferecate? Cum sunt prinse cele două scoarțe ale cărții? Vedeți chioturile roșii care-i leagă scoarțele?

2. **Figura.**—Cum este figura voevodului? Dar ochii, nasul și mustățile acestei fețe rotunde? Cum își poartă părul? Ce impresie vă face figura tânără și frumoasă și mai ales ochii plini de vieață ai Domnului îngenunchiat?

3. **Imbrăcămintea.** — Din câte vesminte este întocmită îmbrăcămintea Domnului? Ce haină poartă pe dedesupt? Cum sunt mânecile tunicii? Observați ce încinge mijlocul trupului domnesc, peste tunică? Cum este această cingătoare? Care este vesmântul de deasupra al voevodului? Cum

este această mantie? După ce se vede lărgimea ei? Ce observați în dreptul brațelor? Știți cum se numește stofa de mătase țesută cu flori și figuri, în fire de aur și argint, care se întrebuița pentru vesmintele de pompă ale domnilor noștri? De ce culoare e *brocartul*, din care sunt făcute mantia și tunica lui Ștefan cel Mare? Observați câte o bandă albă de-a-lungul poalelor mantiei și pe marginea deschizăturii din dreptul brațelor? (Sunt urmele vechilor chenare de aur care aveau marginile mantiei și a căror culoare cojindu-se, a căzut.)

Ce acoperă capul Domnului? Cum sunt ramurile coroanei? Dar baza ei din ce e formată? Ce podoabe decorează acest cerc? Care este forma pietrelor scumpe? Cum sunt ele prinse în cercul de bază al coroanei? Unde am mai văzut încrustate, astfel de pietre scumpe?

Ce formă au încălțămintele Domnului? Dar culoarea lor cum e? Observați ceva în partea de sus a condurilor domnești?

Incheierea. — Când a fost zugrăvit acest portret? Prezintă vreo însemnătate istorică faptul că a fost zugrăvit de un contemporan al lui Ștefan cel Mare?

O LUPTĂ

Intr'o zi, un câine turbat s'a năpustit în curtea popii, dând peste câini, încolțindu-i și mursecând pe Joian, un taur frumos.

Un cârd de oameni năvăli după el și câinele turbat căzu subț ploaia de lovituri de ciomege și de furci.

Sima și popa aflară seara de această întâmplare.

— Să luăm seama, părinte, zise Sima, să nu se întâmple vreo nenorocire.

— Poate ne-o feri Dumnezeu, nepoate!

— Paza bună trece primejdia rea. Mai bine să-l leg eu pe Joian, la o parte de celelalte vite.

...La cinci zile după aceasta, Joian a turbat. Era într'o duminică dimineață. Preoteasa era în grădină, să smulgă vreo două-trei cepe; Sima *robolea* prin curte; popa era la sfânta biserică.

Și iată că deodată s'aude un răget grozav și un sgomot ca de luptă.

Taurul trăgea, cât putea, de funia cu care era legat. Dar funia era groasă, nouă și nu se rupea.

Preoteasa fugi spre curte. Dar, când să treacă pe lângă Joian, acesta se opinti, pus în genunchi și funia pârâi, se rupse. Taurul a început *a se boncăi* și a împunge sălbatic în pământ, răscolindu-i țărâna. Apoi porni, în goană nebună, după preoteasă.

— Sai, Simo, că mă omoară!

Acesta văzuse lupta taurului și pusese mâna pe topor, ieșind în calea vitei. Preoteasa s'a băgat supt *leșițele* carului. Când a văzut pe Sima, taurul a stat o clipă în loc, spre a-și lua vânt. Apoi din toată puterea mușchilor lui vânjoși, a pornit spre el, cu capu' 'n piept, cu bale pe gură, ca niște fire de ață.

A fost o ciocnire nebună: de o parte, puterea *năprasnică* a taurului turbat; de alta, fulgerătura groaznică a toporului, care a trăsнит drept între coarne, intrând adânc. Un muget înspăimântător a cutremurat văzduhul și taurul s'a prăbușit în genunchi.

Argatul fusese trântit și el la pământ; dar s'a ridicat în sus și cât te-ai șterge la un ochiu, a întors toporul cu muchia în jos, pocnind cu el în ceafa taurului. Acesta se lupta, să se pue pe picioare. Dar înc' o lovitură strașnică, în moalele capului, l-a prăvălit pe pânțele. Un șiroiu de sânge i se prelingea pe bot și ochii mari

i se rostogoleau în găuri, albi, înfiorători. Sima i-a pus genunchiul pe grumaz și i-a tăiat beregata, după legea creștinească. Când a ieșit preteasa de sub car, sta neclintit în fața ei, cu cuțitul-aburind de sânge:

— A trecut moartea, pe lângă d-ta, hai?

Și vocea și fața și statura parcă i se schimbaseră. Fața i se întunecase de tot și ochii îi licăreau în cap.

Iar preteasa simți un fior rece alunecându-i pe spate, ca o broboană de ghiață...

C. SANDU ALDEA
Din Sima Baltag.

Vocabular. — **A se năpusti:** a da năvală. — **A muresca:** a mușca. — **A roboti:** a lucra. — **A se boncăi:** a muși. — **Leșițele:** cele două lemne încovoiate și prinse cruciș de inima carului. — **Năprasnic:** neașteptat, cumplit.

Lămuriri expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Când a văzut pe Sima, taurul a stat o clipă în loc, spre a-și lua vânt. — 2. *Fulgerătura groaznică a toporului a trăsniit* drept între coarne, intrând adânc. — 3. Un muget înspăimântător *a cutremurat văzduhul.* — 4. *Cât te-ai șterge la un ochiu,* argatul a întors toporul cu muchea în jos, *pocnind* cu el în ceafa taurului. — 5. *Ochii mari i se rostogoleau în găuri,* albi, înfiorători. — 6. Sima sta cu *cuțitul aburind de sânge.* — 7. *A trecut moartea pe lângă d-ta.* — 8. Preteasa simți un *fior rece alunecându-i pe spate,* ca o broboană de ghiață.

Noțiuni de teorie literară

În această bucată, ni se *povestește* lupta unui om cu un taur turbat. Povestirea diferitelor momente care întocmesc o întâmplare se numește *narațiune*.

Condițiunea cea mai însemnată a unei bune narațiuni este să fie *succintă*, adică *scurtă*, chiar când este vorba de o povestire întinsă. Când povestitorul știe să

dea la o parte amănuntele nefolositoare și să aleagă numai esențialul, se zice că are *simțul măsurii*.

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

C. Sandu-Aldea (1874-1927) este unul din povestitorii cari ne-au zugrăvit lumea satelor noastre. Personagiile lui au un caracter energic, cum e Sima, eroul luptei cu taurul, din bucată reprodușă mai sus.

Povestirile lui se găsesc în volumele : *Drum și popas, În urma plugului, Pe drumul Bărăganului, Pe Mărgineanca* ș. a.

P A S T E L

Prin sat aleargă *paparude*
Și se 'nvârtesc în danț vioaie :
Iși scutur pletele lor ude,
Cântând descântece de ploaie.

Un uliu sus, deasupra noastră;
Din aripi bate ostenit,
Pierdut în liniștea albastră
A cerului nemărginit.

Nori albi din zare se ridică —
Par minunate jucării;
Se înșiră, se desprind, se strică
În praf de raze aurii...

ST. O. IOSIF
Din Pasteluri.

Vocabular. — **Paparude:** Țigance tinere, acoperite cu frunze în loc de vesminte, care cutreieră satele pe vreme de secetă, jucând și cântând descântece pentru ploaie. După o veche datină, tărani aruncă donițe de apa asupra lor, ca să vie ploaia mult așteptată.

Lămuriri expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Un uliul sus, deasupra noastră, *din aripi bate ostenit, pierdut în liniștea albăstră* a cerului. — 2. Nori albi din zare se ridică, *par minunate jucării*; se înșiră, se desprind, se strică în *praf de raze aurii*.

Noțiuni de teorie literară

Poezia citată ne înfățișează priveliștea unui sat în timpul secetei. Liniștea deplină a cerului, osteneala uliului moleșit și el de atâta arșiță, norii albi cari se risipesc înainte de a aduce ploaia și mai ales paparudele, — ne redau viguros tabloul secetei, care întocmește ideea centrală a bucății. Poezia care ne zugrăvește o priveliște din natură se cheamă *pastel*.

SPRE HÂRLĂU

Când te întorci în urmă, să vezi Botoșanii, din strădele de livezi ale căruia deabia ai ieșit, orașul ți se înfățișează în toată curăția și noblețea idealului: cu multele turnuri înalte de biserică, răsărind din desișul verde al arborilor. În jos, se revarsă o mahala cu casele mici și rare ca ale unui sățucean.

Șoseaua, minunata șosea netedă, aleargă înainte spre Hârlău. Porumbul înalt așteaptă încă binecuvântarea unei ploii, ca să lege rodul. Grâul de aur e în secere: paiele sunt strânse în snopi groși, răspândiți în bună orânduială pe lărgimea goală a lanurilor secerate; pe când în altele, pe care se mai clatină mătasea spicelor, țărani în cămăși albe, cu brăul roșu, cu pălăriile largi de păslă neagră, femeile în tulpane, taie, *aduși de șale*, sau privesc cu secerea în mână, ca niște zei și zeițe ai ogoarelor hrănitore. În curând meșterii clăditori vor ridica ariile înalte și mașinile vor desface din paiu bobul pâinii de toate zilele.

Drumul cotește în stânga, îndreptându-se spre o pădure, printr'un ținut de sămănături încă neculese și de fânețe cu toate florile, care îmbălsămează aerul dimineții. Pădurea se vestește prin bătrâni străjeri, cireși cu trunchiul adânc scrijelat, ca și cum încordarea unor mușchi uriași ar ținea sus împleticirea crengilor frunzoase. Apoi oastea trunchiurilor dese-dese, supțiratece, înalte, se desfășură și în dreapta și în stânga, pe când din cerul foarte albastru cade lumină, liniște și singurătate.

În cete răzlețe, apar sălcii vechi, cu trunchiul învârtit, sucit, împietrit parcă într'o svârcolire. Tei înfoiați înalță încă, în această vreme târzie, spre înălțime, mirosul mângâietor al florilor lor mărunte și smerite: între flori, teiul e ce este privighetoarea între păsări.

Un ochiu în pădure adăpostește un sat, Copălăul, ale cărui case seamănă, în răspândirea lor liniștită, cu o turmă de oi împrăștiată la pășune. Apoi iar pădurea Coșulei, — dincolo de care așteaptă vechea mânăstire a lui Mătieș, Vistierul lui Petru Rareș, cu zidul de împrejmuire suind în *zimți* dealul și cu măiastra *pisanie*, — pădure lungă și deasă, care strânge de amândouă părțile drumul cel mare.

Frumușica își îndreptățește numai puțin numele. E

un târguşor care mărgineşte câţva timp drumul mare cu căsuţele lui destul de albe.

Apoi trăsura trece chiar printr'un sat, Uricenii, lung şir de cătune înădite, pe când în stânga livezile foarte verzi şi bălancele copereminte de stof arată locul Flămânzilor.

Sunt case nouă — şi se tot clădesc — care prezintă un coperiş bine pieptănat, ochi de fereşti bine deschişi şi o faţă curată, pe care o împodobesc brăiele albastre. Din cele vechi chiar, nici una nu tânjeşte într'o rână şi nu dovedeşte neîngrijirea unui gospodar prea lăsător în voie. Toate curţile sunt împrejmuite cu bune garduri de nuiele sau de cetini înflorite. În cuprinsul lor, se văd coşare strâns împletite, pomi roditori sădiţi des şi păduri de *popuşoaie* înspicate. Câte o gospodină se iveşte, foarte în treabă cu ale casei, pe când omul ei lucrează la câmp.

Am ajuns într'o întindere de dealuri goale, uscate, prin ale căror înguste tăieturi verzi pasc cirezi mândre, — care înalţă arcul desăvârşit al coarnelor lungi — şi oi strâns întovărăşite. Se văd ţarcuri şi ocoale, păstori călări străbătând câmpul.

Hârlăul e în fund, după câteva întortocheturi în cale; acolo unde câmpul prinde iarăşi a înverzi, unde casele încep să se ivească şi câte un turn de biserică apare hăt încolo.

Intri printre căsuţe curate. Stradele sunt largi, drepte, pavate cu bucăţi de piatră sfărâmată şi măturate. În schimbul de mărfuri dintre judeţele Botoşani şi Iaşi, Hârlăul care duce la Cotnari şi la Târgu-Frumos, are o oarecare însemnătate. O diligenţă vine din capitala celui dintâiu judeţ şi birjele evreeşti circulă neconţinut spre Hârlău şi dela Hârlău înainte.

Altă dată însă, Hârlăul era cu totul altfel de centru. Cu mult înaintea Evreilor şi a birjelor, cei dintâi Domni ai ţării Moldovei şi-au avut aici reşedinţa dela răsărit,

din șes, lângă leneșa și mica apă a Bahluiului, care se strecoară, curată încă, sub înălțimile din dreapta, unde strălucește sus, schitul lui Zagavie, reședința învățatului Vlădică Amfilohie de Hotin, fost student la Roma, care tălmăcea din italienește cea dintâi Aritmetică și cea dintâi Geografie, tipărită în 1795. Aici la Hârlău, Ștefan fiul Mușatei a fost înconjurat de oastea lui Sigismund, regele Ungariei și a învins-o. De aici au pornit atâtea scrisori, atâtea hotărîri, atâtea drumuri ale lui Ștefan cel Mare și ale urmașilor săi, până la jumătatea veacului al XVI-lea.

Apoi „cetatea Bahluiului” decăzu. Numai după vreo cincizeci de ani, ea se ridică din sfărâăturile ei. Radu Mihnea, „nepotul” lui Petru-Vodă Șchiopul și urmașul lui Petru Rareș, al lui Ștefan cel Mare, fu aruncat de vântul schimbărilor în scaunul Moldovei, din care stăpâni împărătește. Suceava, Iașii nu-i ajunseră ca reședințe și el dresă, pentru vară, curțile din Hârlău. Și astăzi, în puținele sfărâături ce-au mai rămas în picioare, pe movila străpunsă de colții de piatră, de lespezi care au fost praguri de porți, se vede cărămida lui Radu, lângă vechea țesătură de bolovani a Domnilor străvechi; țevile pentru apa dela baie trec și sub unele și sub altele, dar ele sunt de sigur, fapta acestui Radu.

În față cu locul gol pe care se ridică vechea curte, se înalță, strălucitoare în găteala ei nouă de cărămidă aparentă, de piatră *răzăluită*, de rotile de smălț verde și galben, biserica lui Ștefan cel Mare, de care nu s'a atins urmașul său Radu. Mică și armonioasă, cu turnul subțire și gingaș, ea înfățișează tipul neschimbăt al bisericilor de pe acest timp. La intrare, aceleași rânduri de arce de piatră cuprinzând ușa și aceeași podoabă de piatră săpată a ferestilor înguste. Zugrăveala, care e destul de frumoasă, e mai veche decât anul 1608, când se înseamnă, prin sgârieturi, moartea unui fiu de preot; ba într'un loc se vede scrijelat un an din veacul al XV-lea.

Petru Rareș a lăsat biserica cealaltă—cu turnul în-negrit, înconjurat cu ocnite, care a stat și ea multă vreme părăsită, pierzându-se și piatra cu pisania și amintirea ctitorului—până ce marele gospodar, „seniorul feudal” ce a fost în aceste părți Iordachi Cantacuzino Vornicul, din jumătatea dintâi a veacului al XVIII-lea, a dres și această biserică a Sfântului Dumitru, arătând în lespedea sa amintitoare că „de cine este zidită dintru ’nceput nu se știe”. Două alte biserici—dintre care una, cu *tonuri* roșietice, se vede pe deal de departe—sunt dintr’o epocă mai târzie și n’au ctitori vestiți. Tuspaturu bisericile sunt astăzi și prea multe și prea mari pentru un târgușor alcătuit mai mult din Evrei, cum este Hârlăul din 1904, în care acum cinci sute de ani era totuși atâta vieață ostășească, atâta vicață românească.

N. IORGA

Din Sate și mănăstiri.

Vocabular. Adus din șale: încovoiat, plecat. — **Zimți:** creștăturile de pe muchea monedelor. — **Pisanie:** inscripție. — **Păpușoiu:** porumb. — **Răzăluit:** răzuit. — **Ton:** nuanță. — **Ctitor:** întemeitor de biserici, fundator.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Orașul ți se înfățișează în toată curăția și noblețea idealului. — 2. In jos, se revărsă o mahala. — 3. Șoseaua aleargă înainte, spre Hârlău. — 4. Porumbul așleaptă bine-cuvântarea unei ploii, ca să lege rodul. — 5. Grăul de aur e în secere. — 6. Pe ogoare se clatină mătasea spicelor. — 7. Pădurea se vestește prin bătrâni străjeri, cireși cu trunchiul scrijelat. — 8. Oastea trunchiurilor dese-dese se desfășură și în dreapta și în stânga. — 9. Din cerul albastru cade lumină, liniște și singurătate. — 10. In cete răzlețe, apar sălcii vechi. — 11. Teii în alță mirosul mângâietor al florilor mărunte. — 12. Un ochiu de pădure adăpostește

un sat. — 13. Dincolo de pădure, *așteaptă mânăstirea* a lui Mătieș Vistierul. — 14. Pădurea lungă și deasă *strânge de amândouă părțile drumul* cel mare. — 15. Uricenii, lung șir de *cătune în nădite*. — 16. *Bălănele copereminte* de stuf arată locul. — 17. Sunt sate care prezintă un *coperiș bine pieptănat*, ochi de *feresți bine deschși* și o *față curată*. — 18. Aici, lângă *leneșă apă a Bahluiului*,... Radu Mihnea fu aruncat de *vântul schimbărilor în scaunul Moldovei*.

NOTIȚA BIOGRAFICA

Nicolae Iorga (născut la 1871) este cel mai mare istoric contemporan al României. Profesor universitar și membru al Academiei Române, el a scris un foarte mare număr de opere istorice și literare, pe care le-a pus atât în slujba științei, cât și în aceea a ridicării neamului său. Din acest punct de vedere, el a contribuit mai mult decât oricare altul, la unirea culturală a tuturor Românilor, pregătind astfel și pe cea politică, pentru care a luptat din toate puterile.

COMPOZIȚIA X

BISERICA SF. GHEORGHE DIN HARLAU

(Vezi planșele XI și XII dela finele cărții)

PREGĂTIREA

Notiță explicativă. — Biserica Sf. Gheorghe din Hârlău (jud. Botoșani) este una din cele mai mărețe și mai impunătoare ctitorii ale lui Ștefan cel Mare. Faptul se explică prin împrejurarea că, încă din timpul celor dintâi Domni ai Moldovei, orașul Hârlău, așezat într'o pitorească poziție pe malurile Bahluiului, a fost a doua capitală a țării. In fața curților domnești din această reședință de șes a voevozilor moldoveni, Ștefan cel Mare a înălțat, în anul 1492, falnica biserică închinată Sfântului Gheorghe, „purtătorul de biruință”.

P L A N U L

Introducerea. — Unde, când și de cine a fost înălțată?

Tratarea.

1. **Planul.** — Ce formă are biserica? Este un dreptunghiul regulat? De câte sânnuri sau abside este străpuns? Ce figură întocmește dreptunghiul cu cele trei abside? Se poate urmări până la temelie forma crucii? Care este forma sânnurilor? Ce se înalță la întretăierea brațelor crucii? Pe ce se sprijinește turla? Câte baze are? Ce formă au cele două baze ale turlei? (De stea) Sunt deopotrivă de mari amândouă? Ce observați în dreapta și în stânga absidelor laterale? Mai vedeți și un alt contrafort? Se aseamăna contrafortul absidei altarului, cu cele de pe lături? De ce sunt acestea mai puternice? Au ele de susținut o greutate mai mare? Vă dați seama de ce sunt grupate

împrejurul turlei și deci tocmai în locurile unde greutatea acesteia apasă mai cu putere?

2. Forma fațadelor și a turlei.

a. *Fațadele.* — Pe ce este așezată întregă clădire a bisericii? Din ce-i zidit acest soclu? Unde mai vedeți blocuri mari de piatră cioplită? Cum sunt așezate blocurile dela colțurile clădirii? Din ce sunt zidite suprafețele fațadelor? Ce formă au bucățile de piatră din care sunt construite zidurile? Cum sunt cărămizile care învârstează fațadele? (Smălțuite).

Ce formă are ușa pe care o vedeți pe fațada principală? Cum se termină acest dreptunghi, în partea de sus a ușii? Cum se numește în arhitectură unghiul format de întretăierea a două arcuri? (Ogivă ori arc ogival). În ce este încadrată ogiva ușii? Ce formă are chenarul acesta de piatră cioplită?

Câte ferestre vedeți pe fațadele laterale? Ce deosebire găsiți între ferestrele absidelor și cele de pe fațadele laterale?

b. *Turla.* — De ce formă este? Câte fețe are prisma poligonală care o întocmește? Ce formă au ferestrele? Dar căciula turlei? Ce fel de piramidă? Este vreo legătură între această piramidă octogonală și forma turlei?

3. *Ornamentația.* — Prin ce material și-a împodobit meșterul clădirea? Unde am mai avut prilejul să constatăm același procedeu al decorării prin chiar materialul de construcție întrebuințat? Ce deosebire observați însă, între ornamentația Bisericii Domnești din Curtea de Argeș și aceea a ctitoriei lui Ștefan? Care din ele e mai bogată?

Observați vreun ornament la baza clădirii? Ce podoabă vedeți chiar deasupra soclului de piatră

cioplită? Câte brăuri de cărămidă smălțuită încing biserica? Cum sunt rânduite? Cum este decorată partea de sus a fațadelor clădirii? Câte chenare (frize) de firide sau ocnite constatate? Care este forma ocnitelor? Găsiți vreo deosebire între firidele celor două frize? Ce podoabe vedeți între arcurile firidelor celor mari? Unde mai observați discuri de pământ ars, colorat și smălțuit, de astă dată înșirate ca niște mărgelile? Câte șiraguri de astfel de discuri împodobesc partea cea mai de sus a fațadelor, între chenarul de ocnite mici și streășina clădirii?

Este vreo deosebire între ornamentația sânurilor și aceea a suprafețelor dreptunghiulare? Cu ce sunt decorate fețele absidelor? Din ce sunt făcute arcaturile? Prin câte arcade se termină sus, aceste arcaturi de cărămidă aparentă?

Podoabele care decorează turla sunt altele decât acelea ale fațadelor? Ce motiv decorativ găsiți pe fețele celor două baze stelate? Mai vedeți undeva, aici, aceeași podoabă? Cu ce sunt decorate fețele turlei, între cele două chenare de ocnite? Se aseamănă arcaturile turlei cu acelea ale absidelor? În sfârșit, ce podoabă vedeți sub streășina turlei? Unde-ați mai găsit aceste trei șiraguri de discuri smălțuite?

Inchelerea. — Ne spune ceva această biserică despre sufletul iubitor de frumos al marelui nostru Domn? Ne putem da seama, după acest monument, de gradul de dezvoltare la care ajunsese meșteșugul nostru de clădire, în epoca lui Ștefan cel Mare? Cu ce însușiri se prezintă acest meșteșug? Se poate spune despre el că avea puterea de a clădi simplu și totuși măreț?

ODINIOARĂ, LA DENII.

Doar nu e cine știe cât de atuncea ! Cine va citi rândurile acestea, ar putea să creadă că ele înfățișează o stare de lucruri de acum 50—60 de ani. Nu vreau să pierd prilejul să adaog că vorbesc de acum 25 ani, un sfert de veac în urmă.

Erau pe atunci *tradiții* încă în familii, obiceiuri care se țineau cu sfințenie, peste care nu se trecea, Doamne-fereste, obiceiuri care dădeau un mai lămurit *rost* vieții împărțind-o mai înțelepțește de azi până mâine. Pe atunci — Doamne, ce bătrân mi se pare cu adevărat că sunt ! — pe atunci aveai totdeauna ce aștepta, era cutare zi ce trebuia să vie, cutare săptămână pe care trebuia s'o trăești altfel, cutare prilej, în care să-ți arăți simțirea inimii și a sufletului.

Uite, îmi aduc aminte de denii. De abia știam citi și scrie, eram un copil de șase-șapte ani poate, când am început să merg regulat la biserică. Așteptam duminicile ca pe niște zile mari, iar serile de denii ca pe niște clipe, în care avea să se petreacă ceva deosebit și tainic ceva nedeslușit încă în deajuns pentru mine, dar în fața cărui neînțeles sufletul meu îngenuchea smerit.

Din dealul Copoului din Iași, erau doar câțiva pași până la biserică „Patruzeci-de-Sfinți”. O biserică mică, înconjurată de câțiva copaci, *oșetari*, printre trunchiurile cărora crucile de piatră se înnegreau de vreme. Erau cruci rămase de pe vremea când morții se îngropau împrejurul bisericilor. De jur împrejur, căsuțe mărunte mai răsărite decât chiliile călugărești, adăposteau pe preoți. La biserică aceasta slujise și diaconul Ion Creangă cândva ; iar pe vremea copilăriei mele, slujea părintele Agapie, pe atunci un preot bălan și tânăr, cu un păr minunat de frumos, ca aurul, păr pe care la zile mari îl resfira pe spate, ca o femeie.

În stranele bisericii aceleia, ani de-a-rândul, am

ascultat slujba deniilor. Citia frumos, foarte frumos, părintele Agapie, cu glasul cald și deslușit, cu un glas care mi-a strecurat în minte atâtea parabole și evanghelii de le știam pe de rost. Pe lespezile bisericii aceleea, lângă mătușa mea, tanti Zoia, cum îi ziceam, am stat de atâtea ori îngenunchiat, ascultând vieața și patima Mântuitorului, faptele apostolilor și ale drept-credincioșilor mucenici. Imi plăcea să dau ascultare acestor citiri tainice și de multe ori, ochii mei de copil s'au înrouat de auzirea duioselor pagini, în care se arăta răstignirea. A! Nu eram singur în biserică. Atâția și atâția copii ascultau ca și mine! Unde vor fi ființele acelea? Ce se vor fi făcut oare? Ce le va fi rămas în suflet din petrecerea acelor clipe de demult? Oricât de puțin, dar o amintire caldă și duiosă trebuie să trăiască în sufletul lor și acum.

Imi amintesc apoi de întreg norodul dela ușă al bisericii: chipuri de bătrâni și bătrâne, pe care n'am decăt să închid ochii, ca să le văd: obrazuri de *schivnici*, care de mult se vor fi topit în țărâna cimitirelor. Eram un cunoscut al lor, un prieten. La fiecare Paște mă întâmpinau zâmbind și nu odată, la Paștele viitor, căutam zadarnic privirea unuia sau uneia, care nu mai era...

La aceeași biserică, am fost acum câțiva ani, în Joia Paștilor. Puțină lume. Cât de puțini oameni, cari să nu poată umplea un locaș atât de mic! Am privit strana în care stam, la picioarele mătușei; am văzut pe părintele Agapie, citind cu glasul mai stins; am căutat cu ochii ființe care poate, în clipa aceea, mă priveau din altă lume. Am ieșit din biserică adânc înduișat, cu sufletul în lacrimi, întrebându-mă: „De ce sunt atât de bătrân?”

.....

EM. GÂRLEANU

Din O lacrimă pe o geană.

Vocabular. — **Tradiție:** transmiterea din tată în fiu, prin viu graiu, a datinelor, a credințelor și a vechilor obiceiuri. — **Rost:** înțeles, scop. — **Oțetar:** arbore care face niște fructe roșii-purpurii. — **Schivnic:** pustnic, călugăr care trăește singur.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. *Doar nu e cine știe cât de atuncea!* — 2. *Erau tradiții care se ținea cu sfințenie, peste care nu se trecea, Doamne-fereste și care dădeau un mai lămurit rost vieții.* — 3. *Așteptam deniile ca pe niște clipe în care avea să se petreacă ceva tainic, nedeslușit încă pentru mine, dar în fața cărui neînțeles sufletul meu îngenunchea smerit.* — 4. *Căsuțe mărunte, mai răsărite decât chiliile călugărești.* — 5. *Cilia frumos, foarte frumos părintele Agapie, cu glasul cald, care mi-a strecurat în minte atâtea parabole...* — 6. *De multe ori, ochii mei de copil s'au înrouat de auzirea duioaselor pagini, în care se arăta răstignirea.* — 7. *Atâția și atâția copii ascultau ca și mine!* — 8. *Obrazuri de schivnici, care de mult se vor fi topit în țărâna cimitirelor.* — 9. *Am văzut pe părintele Agapie citind cu glasul mai stins.* — 10. *Am căutat cu ochii ființe, care poate, în clipa aceea, mă priveau din altă lume.* — 11. *Am ieșit din biserică adânc înduioșat, cu sufletul în lacrimi.*

MĂNĂSTIREA ARGEȘULUI

I

	Și Manole zece
	Care-i și întrece.
1. Pe Argeș în jos,	2. Merg cu toți pe cale,
Pe un mal frumos,	Să aleagă 'n vale,
Negru Vodă trece,	Loc de mânăstire
Cu tovarăși zece:	Și de pomenire.
Nouă meșteri mari,	3. Iată, cum mergea,
Calfe și zidari	Că 'n drum ajungea

Pe-un biet ciobănaș,
Din fluier *doinaș*.
Și cum îl vedea,
Domnul îl zicea :
Mândru ciobănaș
Din fluier *doinaș* !
Pe Argeș, în sus,
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeș în jos.
Cu turma ai fost,
Nu cumv' ai văzut,
Pe unde-ai trecut
Un zid părăsit
Și neisprăvit,
La loc de *grindiș*
La verde-aluniș?
— „Ba, Doamne-am văzut,
Pe unde am trecut,
Un zid părăsit
Și neisprăvit.
Câinii cum îl văd,
La el se repăd
Și latr' a pustiu
Și url' a *morțiu*”,
4. Cât îl auzea,
Domnu 'nveselea
Și curând pleca,
Spre zid apuca,
Cu nouă zidari,
Nouă meșteri mari
Și Manole zece,
Care-i și întrece.
— „Iată zidul meu !
Aici aleg eu
Loc de mânăstire
Și de pomenire.

Deci voi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Curând vă siliți,
Lucrul de-l porniți,
Ca să-mi ridicați,
Aici să-mi durați,
Mânăstire 'naltă,
Cum n'a mai fost altă.
Că v' 'oiu da averi,
V' 'oiu face boieri ;
Iar de nu, apoi
V' 'oiu zidi pe voi,
V' 'oiu zidi de vii,
Chiar în temelii”.

II

1. Meșterii grăbia,
Sforile 'ntindea,
Locul măsura,
Șanțuri largi săpa
Și mereu lucra,
Zidul ridica.
2. Dar orice lucra,
Noaptea se surpa !
A doua zi iar,
A treia zi iar,
A patra zi iar,
Lucra în zadar !
3. Domnul se mira
Și-apoi îi mustra,
Și-apoi se 'ncrunta
Și-i amenința,
Să-i pue de vii,
Chiar în temelii !

4. Meșterii cei mari,
Calfe și zidari,
Tremurau lucrând,
Lucrau tremurând,
Zi lungă de vară,
Ziua până 'n seară.

5. Iar Manole sta,
Nici că mai lucra,
Ci mi se culca
Și un vis visa.
Apoi se scula,
Și-astfel cuvânta :
— „Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari !
Știți ce am visat
De când m'am culcat ?
O șoaptă de sus
Aievea mi-a spus
Că orice-am lucra,
Noaptea s'a surpa,
Pân' vom hotărî,
In zid de-a zidi,
Cea 'ntâi soțioară,
Cea 'ntâi surioară,
Care s'a ivi,
Mâine 'n zori de zi,
Aducând bucate,
La soț ori la frate.
6. Deci dacă voiți,
Ca să isprăviți
Sfânta mânăstire,
Pentru pomenire,
Noi să ne-apucăm,
Cu toți să jurăm
Și să ne legăm
Taina s'o păstrăm.

Și-orice soțioară,
Orice surioară,
Mâine 'n zori de zi,
Intâi s'a ivi,
Pe ea s'o jertfim
In zid s'o zidim !”

III

1. Iată 'n zori de zi,
Manea se trezi
Și-apoi se sui,
Pe gard de nuiele,
Și mai sus pe schele,
Și 'n câmp se uita,
Drumul cerceta.
Când, vai ! ce zăria ?
Soțioara lui,
Floarea câmpului !
Ea s' apropia
Și îi aducea
Prânz de mâncătură,
Vin de băutură.
2. Cât el o zărea,
Inima-i sărea,
In genunchi cădea
Și plângând zicea :
— „Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă pâraie,
Să curgă șiroaie,
Apele să crească,
Mândra să-mi oprească,
S'o oprească 'n vale,
S'o 'ntoarcă din cale !”

3. Domnul se 'ndura,
Ruga-i asculta,
Norii aduna,
Ceru' 'ntuneca,
Și curgea deodată
Ploaie spumegată,
Ce făcea pâraie
Și umfla șiroaie.
Dar oricât cădea,
Mândra n'o oprea,
Ci ea tot venea
Și s' apropia.

4. Manea mi-o vedea,
Inima-i plângea.
Și iar se 'nchina
Și iar se ruga :
— „Sullă, Doamne-un vânt,
Sullă pe pământ,
Brazii să-i despoaie,
Paltinii să 'ndoaie,
Munții să-i răstoarne,
Mândra să-mi întoarne,
Să mi-o 'ntoarne 'n cale,
S' o ducă de vale !”
Domnul se 'ndura,
Ruga-i asculta
Și sufla un vânt,
Un vânt pe pământ,
Paltini că 'ndoia
Brazi că despoia
Munții răsturna,

5. Iară pe Ana
Nici c'o înturna !
Ea mereu venea,
Pe drum șovăia
Și s' apropia

Și amar de ea,
Iată c' ajungea.

IV

1. Meșterii cei mari,
Calfe și zidari,
Mult înveselea,
Dacă o vedea ;
Iar Manea turba,

2. Mândra-și săruta,
In brațe-o lua,
Pe schele-o urca,
Pe zid o punea
Și glumind zicea :
— „Stai, mândruța mea,
Nu te speria,
Că vrem să glumim
Și să te zidim !”

3. Ana se 'ncredea
Și vesel râdea,
Iar Manea ofta
Și se apuca,
Zidul de zidit,
Visul de 'mplinit.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân' la gleznișoare,
Pân' la pulpișoare,

4. Iar ea, vai de ea,
Nici că mai râdea,
Ci mereu zicea :
— „Manole, Manole !
Meștere Manole !
Ajungă-ți de șagă,
Că nu-i bună, dragă !

Manole, Manole,
Meștere Manole !

V

Zidul rău mă strânge,
Trupușoru-mi frânge !”

Iar Manea tăcea

Și mereu zidea,

Zidul se suia

Și o cuprindea

Pân' la gleznișoare,

Pân' la pulpișoare,

Pân' la costișoare,

Pân' la țâțișoare.

5. Dar ea, vai de ea,

Tot mereu plângea

Și mereu zicea :

— „Manole, Manole,

Meștere Manole !

Zidul rău mă strânge,

Țâțișoara-mi frânge,

Copilașu-mi plânge !”

Manole turba

Și mereu lucra.

Zidul se suia

Și o cuprindea

Pân' la costișoare,

Pân' la țâțișoare,

Pân' la buzișoare,

Pân' la ochișori,

Incât, vai de ea,

Nu se mai vedea,

6. Ci se auzea

Din zid că zicea :

— „Manole, Manole,

Meștere Manole !

Zidul rău mă strânge,

Vieața mi se stinge !”

1. Pe Argeș în jos,

Pe un mal frumos,

Negru Vodă vine,

Ca să se închine,

La cea mănăstire,

Falnică zidire,

Mănăstire 'naltă,

Cum n'a mai fost altă.

Domnul o privea

Și se 'nveselea

2. Și astfel grăia :

— „Voi, meșteri zidari,

Zece meșteri mari !

Spuneți-mi cu drept,

Cu *mâna la piept*,

De-aveți meșterie,

Ca să-mi faceți mie,

Altă mănăstire,

Pentru pomenire,

Mult mai luminoasă

Și mult mai frumoasă ?”

3. Iar cei meșteri mari,

Calfe și zidari,

Cum sta pe *grindis*,

Sus pe coperiș,

Veseli, se mândrea

Și-apoi răspundea :

— „Ca noi meșteri mari,

Calfe și zidari,

Alții nici că sunt,

Pe acest pământ !

Află că noi știm,

Oricând să zidim,

Altă mănăstire,

Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă!"

4. Domnu-i asculta

Și pe gânduri sta.

Apoi porunca

Schelele să strice,

Scări să le ridice;

Iar pe cei zidari,

Zece meșteri mari,

Să mi-i părăsească,

Ca să putrezească,

Colo pe *grindiș*,

Sus pe coperiș.

5. Meșterii gândea

Și ei își făcea

Aripă sburătoare,

De șindrili ușoare.

Apoi le 'ntindea

Și 'n văzduh sărea,

Dar pe loc cădea;

Și unde pica,

Trupu-și despica;

6. Iar bietul Manole,

Când se încerca

De-a se arunca,

Iată c' auzea

Din zid că ieșea

Un glas năbușit,

Un glas mult iubit,

Care greu gemea,

Și mereu zicea :

— „Manole, Manole,

Meștere Manole!

Zidul rău mă strânge,

Țățișoara-mi frânge

Copilașu-mi plânge,

Vieța mi se stinge!"

Cum o auzea,

Manea se pierdea :

Ochi-i se 'nvelea,

Lumea se 'ntorcea,

Norii se învârtea

Și de pe *grindiș*,

De pe coperiș,

Mort bietul cădea.

Iar unde cădea

Ce se mai făcea?

O fântână lină,

Cu apă puțină,

Cu apă sărată,

Cu lacrimi udată.

Vocabular. — **Calfă:** cel ce a isprăvit uzencia la un meseriaș și începe să practice meșteșugul. — **Doinaș:** cel ce cântă doina. — **Grindiș:** grinzi puse unele peste altele; schelă de bârne. — **Urlă a morțiu:** urlă a moarte, prevestind moartea. — **Aieva:** în realitate. — **Șagă:** glumă.

Notiță explicativă. — Săpăturile făcute cu prilejul restaurării mănăstirii Argeșului, au descoperit resturi de piloți, bătuți în pământ, ca să consolideze terenul, care era cam mlăștinos. Această a fost, după părerea

arheologilor, cauza care a făcut ca zidurile clădirii să cadă, în câteva rânduri, ceea ce a determinat pe popor, să pue căderea lor în legătură cu străvechea credință că un lăcaș nu poate dura decât numai când se clădește în zidurile lui, o victimă omenească.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. Meșterii cei mari, calfe și zidari, *tremurau lucrând, lucrau tremurând.* — 2. Cu toți să jurăm și să *ne legăm laina s'o păstrăm.* — 3. Soțioara lui, *floarea câmpului.* — 4. Cât el o zărea, *inima-i sără.* — 5. Dă, Doamne, pe lume, *o ploaie cu spume, să facă pârăie să curgă și-roaie.* — 6. Domnul se îndura, ruga-i asculta, *norii aduna, ceru' în tuneca și curgea deodată ploaie spumegată.* — 7. Manea o vedea, *inima-i plângea.* — 8. Dă, Doamne, un vânt, brazii să-i despoaie, paltinii să 'ndoaie, *munții să-i răstoarne.* — 9. Spuneți-mi cu drept, *cu mâna la piept* (cu smerenie). — 10. Și unde pica, *trupu-și despica.* — 11. Cum o auzea, *Manea se pierdea, ochi-i se învelea, lumea se întorcea, norii se 'nvârtea.*

Planul bucății. — Poezia are cinci părți, care corespund celor cinci *idei principale* ale povestirii: I. Alegerea locului. II. Inceperea clădirii, surparea zidurilor și visul lui Manole. III. Destinul: chiar Ana, soția acestuia, trebuie zidită. IV. Jertfa lui Manole și terminarea mănăstirii. V. Hotărîrea domnului și sfârșitul meșterului.

Fiecare din aceste idei principale, sunt întocmite din câte un număr de altele, *secundare*:

I. 1. Cadrul. — 2. Eroii povestirii. — 3. Ținta lor. — 4. Întâlnirea cu ciobănașul. — 5. Alegerea locului.

II. 1. Inceperea clădirii. — 2. Surparea zidurilor. — 3. Amenințarea Domnului. — 4. Groaza meșterilor. — 5. Visul lui Manole. — 6. Legământul.

III. 1. Manole-și zărește soția venind. — 2. Rugăciunea. — 3. Ploaia nu poate opri pe Ana. — 4. A doua rugăciune. — 5. Ana înfruntă și furtuna.

IV. 1. Bucuria meșterilor în contrast cu turburarea lui Manole. — 2. Așezarea Anei pe zid. — 3. Veselia ei și durerea lui Manole, care-i zidește picioarele. — 4. *Rugămintea îngrijorată* a soției și tăcerea meșterului, care ridică mereu zidul. — 5. *Plânsul* Anei și turburarea lui Manole, care o acoperă de tot. — 6. Glasul de *moarte* al victimei.

V. 1. Sosirea Domnului. — 2. Întrebarea pusă meșterilor. — 3. Răspunsul acestora. — 4. Hotărîrea voevodului. — 5. Meșterii încearcă zadarnic să scape. — 6. Sfârșitul lui Manole.

Noțiuni de teorie literară

1. În această poezie, ni se *povestesc* împrejurările în care a fost clădită falnica mănăstire a Argeșului. Ea cuprinde o întâmplare închipuită de fantezia poporului, în legătură cu meșterul legendar al vestitei mănăstiri argeșene. O astfel de poezie se numește *baladă*.

2. Din povestirea baladei, se desprinde *sentimentul de jertfă* al eroului principal, care-și sacrifică soția, ca să poată crea o operă de artă, cum este clădirea mănăstirii Argeșului. Durerea lui, care începe din clipa când își zărește soția în depărtare, este mereu în creștere, pe măsură ce o zidește și ajunge la culme, în momentul când sboară de pe acoperiș și aude din ziduri, glasul înăbușit al Anei. Creșterea sentimentului, într'o operă literară, se numește *gradațiune ascendentă*. Când puterea sentimentului descrește treptat, gradațiunea se cheamă *descendentă*.

3. Mănăstirea Argeșului este o baladă *populară*. Compusă de un țaran înzestrat cu darul poeziei, ea s'a răspândit apoi la ceilalți, cari au reținut-o, transformând-o

fiecare după fantezia sa și transmițând-o urmașilor, prin viu graiu. De aceea literatura populară se mai numește și *orală* (dela cuvântul latin *os, oris* = gură).

4. În această bucată, cuvintele sunt așezate în unități, adică în grupe care întocmesc un întreg. O astfel de așezare se numește *vers*.

Condițiunea esențială a versurilor este *ritmul* sau *ca-dența*, care rezultă din succesiunea, la intervale egale, a silabelor accentuate. Pentru ca versul să dea impresiunea ritmului, el trebuie să se poată împărți într'un anumit număr de porțiuni ritmice, numite *picioane* sau *unități metrice*, iar acestea să fie egale, adică să aibă același număr de silabe.

Unitățile metrice ale versurilor din Mănăstirea Argeșului se pot vedea în schema următoare :

Negru ' — —	Vodă ' — —	trece ' — —
Cu to ' — —	varăși ' — —	zece ' — —
Nouă ' — —	meșleri ' — —	mari ' — —
Calfe ' — —	și zi ' — —	dari ' — —

Versurile sunt deci întocmite din câte trei unități metrice, care la rândul lor, au fiecare câte două silabe, cu accentul pe prima. Cele din urmă două versuri au a treia unitate metrică redusă la o singură silabă.

Pentru ca ritmul să fie corect, trebuie ca accentul lui, care se numește *accent ritmic*, să corespundă cu accentul fiecărui cuvânt, care se chiamă *tonic*. Adeseaori, versurile populare nu respectă această regulă.

În afară de ritm, versurile mai au și *rimă*. Ea este potrivirea sunetelor dela sfârșitul a două sau mai multe versuri.

Când potrivirea începe cu ultima silabă accentuată rima se chiamă *bogată* :

*Un biet ciobănaș,
Din fluier doinaș.*

Când potrivirea începe după ultima vocală accentuată, rima este *săracă* :

*Așii nici că sunt
Pe acest pământ.*

În sfârșit, când nu se potrivește decât un sunet din ultima silabă accentuată a două versuri, avem o simplă *asonanță*.

Versurile fără rimă se numesc versuri *albe*.

COMPOZIȚIA XI

MANASTIREA ARGEȘULUI

(Vezi planșele XIII și XIV dela finele cărții)

PREGĂTIREA

Notiță explicativă. — Tradiția atribue clădirea mănăstirii Argeșului, legendarului întemeietor al Țării-Românești, Negru Vodă, care prin vestitul meșter Manole, ar fi isbutit să înfăptuiască această minune arhitectonică, socotită de lumea învățaților specialiști ca una din cele mai vestite biserici ale Orientului creștin. Istoria împrăștiind negurile legendei, ne-o arată înălțată de Neagoe Basarab, care a așezat-o într'un încântător peisagiu de munte. La clădirea ei, s'a întrebuintat frumoasa piatră gălbuie, scoasă din carierele dela Albești, din apropierea Câmpulungului, de unde a fost transportată cu carele, de țărani câtorva sate, pe care Domnul le-a scutit de dări. Marmura și mozaicul au fost aduse din Turcia, cu corăbiile, până la Vidin și de aici cărate

la Curtea de Argeș. Biserica a fost „târnosită”, adică sfințită de Neagoe, cu mare pompă, în 1517. Zugrăveala ei n'a fost însă terminată decât abia în 1526, de Radu Vodă dela Afumați, urmașul și ginerele lui Neagoe.

Deteriorat în decursul veacurilor, acest mărgăritar al arhitecturii noastre a fost restaurat de regele Carol I. De aceea, alături de Neagoe Vodă cu Doamna Despina și copiii, alături de Radu Vodă dela Afumați și de alți voievozi, sunt zugrăviți ca ctitori și înmormântați în marea capelă dela intrarea bisericii, primul nostru rege cu regina Elisabeta. Tot aici este și mormântul celui dintâiu rege al României întregite, Ferdinand I.

Mănăstirea lui Neagoe este socotită de marii specialiști ai lumii ca „una din raritățile artistice ale întregului Răsărit”, „ca o minune din lumea fantastică a basmelor”, „o capodoperă de cizelură, care dovedește un mare talent de iscodire a motivelor decorative și o netrecută dibăcie tehnică în executarea lor”.

P L A N U L

Introducerea. — Câteva cuvinte asupra istoricului bisericii.

Tratarea. — 1. **Planul clădirii.** — Puteți spune, după ilustrația care înfățișează fațada sudică, din câte părți se compune edificiul?

a. *Biserica propriu zisă.* — Ce formă are jumătatea din spre răsărit a clădirii? Din ce este întocmită crucea? Cum sunt cele trei abside? Ce se înalță la intersecția axelor acestor sânnuri poligonale? Pe ce este așezată turla? Ce figură geometrică formează această bază înaltă și de cine este susținută? Cum sunt bolțile care sprijinesc pe de laturi, baza patrată a turlei și care acoperă totdeodată și absidele? (Semicupole).

b. *Capela.* — Toate cele patru brațe ale crucii sunt de aceeași lungime? Ce constatați la brațul din spre apus? Se continuă el cu aceleași dimensiuni până în fața bisericii? Ce formă are această porțiune, care se lărgește spre apus? Ce destinație am văzut că s'a dat incintei aproape pătrate pe care o vedeți la intrarea bisericii? Ce se află pe pereții și în pardoseala acestei capele comemorative? Câte turlle încununează capela? Cum sunt repartizate?

2. Forma fațadelor și a turlilor.

a. *Platforma.* — Pe ce este așezată întreaga clădire? Cum se înfățișează această platformă, în fața bisericii? Ce vedeți în mijlocul largii terase pe care o formează aici platforma? Știți ce este această boltă, susținută de patru stâlpi? (Aghiazmatarul, adică locul unde se sfințește apa). Cu ce este împrejmuită platforma? Din ce e făcută balustrada? Cum sunt așezate lespezile de piatră care o întocmesc? (Vertical).

b. *Soclul.* — Ce vedeți la baza zidurilor care întocmesc fațadele bisericii? Cum este soclul? Ce-a determinat pe meșter să dea clădirii un soclu înalt, cu baza larg revărsată în afară? Aveau nevoie impunătoarele ziduri ale bisericii de o bază solidă? Le oferea soclul și platforma o atare soliditate? Vedeți vreo legătură între înălțimea soclului și scara de dinaintea intrării?

c. *Fațadele.* — Cum se prezintă fațadele bisericii? Care dintre ele este întocmită dintr'o singură suprafață? Tot așa sunt și cele dela răsărit, miazăzi și miazănoapte? Câte ferestre are capela? Sunt la fel cu acelea ale absidelor? Ce deosebire găsiți între unele și altele?

d. *Turlele.* — Ce formă au turlele? Dar ferestrele care străpung fiecare din fețele prismelor

octogonale? Prin ce se deosebesc aceste deschizături strâmte și înalte, la cele două turle mari? Unde mai găsim arcuită latura de sus a cadrului ferestrelor? Ce caracter mai au ferestrele celor două turle mici din fața bisericii? Ce impresie fac aceste cupole răsucite în spirală, pentru cel care le privește de jos? Cine încununează turlele?

3. **Ornamentația.** — Se aseamănă ornamentația mănăstirii cu aceea a bisericii domnești din Curtea de Argeș? Care este deosebirea? Bogăția ornamentală a clădirii constă numai în mulțimea ori și în varietatea podoabelor?

Cum sunt decorate lespezile cioplite ale balustradei? Putem spune că, în partea de sus, ele au forma unei flori de crin? Dar la soclul clădirii observați liniile în relief care-l profilcăză? Știți cum se numesc aceste podoabe în arhitectură? (Ciubuce).

Ce motiv ornamental încinge biserica, împărțindu-i fațadele în două zone sau „registre” egale? Se poate spune despre acest brâu că pare format din mai multe frânghii răsucite? Ce mișcare face brâul pe fațada principală? Adaogă înălțarea lui în unghiuri drepte ceva la mărșia intrării? Ce formă are cadrul ușii? Cum se înfășșează partea interioară a acestui cadru dreptunghiular de piatră măestru și delicat cizelată? Ce observați de o parte și alta a ușii? Dar în dreapta și în stânga fiecăreia din aceste ferestre duble? Ce cuprind cele patru plăci comemorative? (Inscripțiile ctitorilor).

Cum este împărțită zona inferioară a fațadelor laterale ale edificiului? Ce vedeți în aceste compartimente? Dar între ferestrele absidelor, observați niște plăci dreptunghiulare, care sunt tablouri cu minunate împletituri decorative săpate în piatră? Cum este împărțit registrul de sus? Ce formează

acest șir de arcaturi oarbe? (O friză). Ce observați în mijlocul arcaturilor? Sunt aceste rozete toate de aceeași formă?

Observați ce podoabă decorează de jur împrejur ștreășina clădirii? Unde mai vedeți acest ornament în formă de stalactite? În ce sunt încadrate ferestrele turlelor? În afară de aceste rame de piatră fin cioplită, mai constatați alte podoabe pe turle? Găsiți vreo suprafață neornamentată?

Incheierea. — Ce impresie generală face clădirea? Prin ce ne provoacă ea sentimentul de măreție? Ce se mai adaugă la proporțiile impunătoare și bine armonizate ale bisericii? Este această bogăție de podoabe îngrămadită fără gust artistic?

V A R A

Cu firea ei cea arzătoare
Sosit-a vara înapoi;
Toți pomii sunt în sărbătoare,
În tei stă floare lângă floare...
E dulce vara pe la noi!

Când dimineața se ivește
Din al văzduhurilor fund,
Tot câmpul parcă 'ntinerește,
Iar deșteptată de pe prund,
Cireada satului pornește...

În urma ei un roi de grauri,
Ca niște valuri cenușii,
S'amestecă prin bălării,
S'așază 'n coarne pe la tauri,
Fac fel de fel de nebunii.

Până ce 'n zarea depărtată,
Spre lacul trist, se pun pe drum,
Și-acum se-duc, acum și-acum,
Se mai zăresc încă odată,
Ca rămășița unui fum.

DUMITRU ZAMFIRESCU
Din Poezii alese.

Vocabular. — **Prund:** pietrișul mărunț de pe fundul ori de pe malul apelor.

Lămuriți expresiile. **Insușiți-vă** procedeul. — 1. *Cu firea ei cea arzătoare, sosit-a vara înapoi.* — 2. *În tei stă floare lângă floare.* — 3. *Când dimineața se ivește dintr'al văzduhurilor fund.* — 4. *Se mai zăresc (graurii) încă odată, ca rămășița unui fum.*

NECURATUL

Scărmănam lână la popa Vasile. Afară a început să bureze. În odaie e colb și miroase a cioban. Un purcel *covițae* 'n tindă și dă mereu cu râțul în ușă.

— Auzi, mă Tărăboată, te chiamă frăține-tău.

— Ba pe tine.

Părintele, cu poalele anterului în brâu, se duce să-l gonească; purcelul se pune de price. Părintele se supără. „Huidea!” și-i dă un picior în pânțece. S'aude un sughiț ascuțit și fetele se uită la Tărăbută.

Mama preoteasa a dat spuza la o parte și pe vatra dogorită a turnat o jumătate de *căuș* de popușoiu. Ne face cocoși; grăunțele pocnesc și sar înflorite, albe. Băieții s'ațin să le prindă în gură. Părintele e trudit, se duce dincolo să se culce; bucuria noastră, scăpăm de el, că tare-i ursor. Preoteasa a umplut sita de flori. Incepem toți a ronțai.

— Și l-ai văzut, mamă Dumitră?

— Văzut, zău...

— Ira, ia nu mai vorbești de necuratul... cruce de aur în casa asta!

— Da nu-ți mai face spaimă, coană preoteasă, ce-o să caute dracul în „casa popii”?... Ia șezi coala și ascultă. Ne întorceam într'o seară dela adunat, uite țin minte ca acum... Era așa într' amurg, de se vedea drumul bine; știți, cum e vara, se lasă noaptea târziu. Noi, fetele ședeam în car; flăcăii veneau pe jos: unul mâna boii, altul cânta din fluier. În urma noastră veneau mulți; se auzeau chiote, râsete; băieții plesneau din bice, de clocotea valea. Zău, când mă gândesc; parcă era altă lume pe atunci și lucrurile erau mai frumoase și oamenii mai veseli... Cum stam noi și ascultam așa, odată auzim pe Radu răstindu-se la boi: „Ho, boală!” Drept în mijlocul drumului, era o căpiță de fân.

— Oare cine o fi lăsat-o aici?...

Și Radu apucă funia din coarnea boilor și cărmeste hăis pe lângă șanț; da' căpița țop! înaintea lui.

— Uite mă, asta-i cu dracu...

Și doar numai cât ne-am făcut cruce și pe loc a pierit.

— Da taci, soro, că ți s'o fi părut.

— Stai să vezi. Mai mergem noi așa, ca o svârlitură de băț și ce să ne pomenim? O capră neagră — ieșită ca din pământ — behăia și se da pe lângă boi...

— De, capra dracului, unde te bagi?

— O fi cel împelițat...

Și iar ne facem cruce și cât ai clipi s'a și vârit în pământ. Când să intrăm în sat, numai iaca, la poarta țarnii, un motan; da ce ochi! Uite parcă mi se pun *cărcei* pe la încheieturi, când mi-aduc aminte. Da Radu de colo cică „de, că ăsta n'o mai fi dracu', e motanu' Marandei, îl cunosc doar”, și n'are de lucru? jap! o biciușcă peste coada motanului. Și-odată a izbucnit o pară — da' ce pară! ca dintr'o gură de cuptor — și până să ne facem noi cruce, ne și pomenim în șanț.

— Fie, bădică Radule, că ne-o făcuși !

Iacă ne ajung și cei din urmă.

— Cum dracu ne vâriși caru' în șanț, fermecatule ? Când le-am spus, au început și ei a se minuna și a-și face cruce.

— Să știți, mă, că asta nu-i a bine, zice moș Niță al Saftei.

Și adevărat că n'a fost a bine, pareă a spus într'un ceas rău. În iarnă, așa după Bobotează, se întorcea Radu dela târg și înnoptase. În dreptul Ghicaniilor, cică i-a ieșit un bivol înainte. L-a luat în coarne și l-a *buchisit*, până l-a făcut una cu pământul. A doua zi l-au găsit, de nu se mai cunoștea : om a fost ? ce a fost ? Au săpat o groapă în marginea drumului și l-au îngropat acolo, fără popă, fără nimic ; și au înfipt o cruce de lemn, acolo, care a rămas și azi, de-i zice la „Crucea Radului”.

— Mări, că multe ai mai fost știind tu...

— D'apoi cum te chitești d-ta, coană preoteasă ? Una-i Dumitra sireaca ! Eu, nu că mă laud, când eram ca fetele astea... frângeam omu' în două.

Fără să vrem, ne uităm toți la mâinile puternice ale mamei Dumitra, care făcură un gest uriaș, ca și cum ar fi rupt în adevăr un om, când vorbea de tinerețele ei ! Și ce plăcere avea ea să ne spue tot lucruri *prăpăstioase*.

— Hei, ce credeți ? Să vreau eu, m'aș face iar tânără, cum am fost...

— Cum asta, mamă Dumitră ?

— Ia bine. Aghiuță atâta așteaptă : să-i vând sufletul și să-mi dea pe „Spiriduș”... să fac ce-oiu vrea eu ; da pe urmă, cum m'ar mai juca pe ceea lume !... Iaca, vezi ? Scărmănară și bieții băieți. Acum să-i mai învățăm doar a toarce... Apoi cu noapte bună, coană preoteasă !...

Afară e întuneric beznă. Stătuse ploaia, dar nici o stea nu se zărea pe cer.

— Uite așa îi în iad, mă băieți !

Se auzeau din cea parte câinii lătrând. Fetele se țineau de mână și mergeau grămadă, ca oile, pe lângă noi. Năzdrăvăniile auzite, ori noaptea ne înfiora așa cu mulțenia ei? La toți ne pierise glasul.

În momentul acesta, îmi reconstitui figura mamei Dumitra, număr în gând anii de când a murit și mi se pare că de atunci, am trăit o mulțime de vieți și că din toată lumea aceea, eu singur am rămas.

Ce frumos mirosea iarba din șes și ce dulce răsuna clopotul dela biserica satului nostru!

AL. VLAHUȚĂ
Din Icoane șterse.

Vocabular. — **A covițai:** a guița. — **Căuș:** lingură mare de lemn, cu coada scurtă. — **Cârcej:** contractarea involuntară și dureroasă a mușchilor. — **A buchisi:** a bate pe cineva cu pumnii, a-l ghionți, a-l pisa cu loviturile. — **Prăpăstios:** de neînchipuit, ce nu poate fi conceput de o minte sănătoasă.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. Grăunțele ponesc și sar înflorite; băieții *s'a țin să le prindă în gură.* — 2. Nu mai vorbiți de necuratul... *cruce de aur în casa asta.* — 3. Era așa, *într'amurg.* — 4. Băieții *plesneau din bice de clocoțea* valea. — 5. Mai mergem noi așa, *ca o svârlitură de băț și ce să ne pomenim?* — 6. Iar ne facem cruce și *câl ai clipi*, s'a și vârît în pământ. — 7. Când să intrăm în sat, *numai iaca un motan.* — 8. Și *n'are de lucru?* jap! o biciușcă pe coada motanului. — 9. Și-odată a izbucnit o pară—*da' ce pară!* *ca dintr'o gură de cuptor.* — 10. *Până să ne facem noi cruce, ne și pomenim în șanț.* — 11. Să știți că asta *nu-i a bine.* — 12. L-a buchisit *până l-a făcut una cu pământul.* — 13. *Aghiușă a tãla așteaptă:* să-i vând sufletul. — 14. Da' pe urmă, *cum m'ar mai juca pe cea lume!* — 15. *Ne pierise glasul.*

CÂNTEC OSTĂȘESC

Caii sar și frâu-și mușcă,
Jos, prin văi, e fum de pușcă,
Corbi s' arată croncănind.
Stau de-atac dușmanii gata ---
Uite-o 'n sbor, întunecata
Moarte-acum spre noi venind.

Știm cu toții ce ne-așteaptă !
Sus, spre Domnul, mâna dreaptă
Ridicați-o dar jurând !
Pentru sfânta noastră lege
Pentru neam și pentru rege,
Toți c'o inimă și-un gând !

Nu mi te măhnui, copile,
Cine are 'n luptă zile
Nu s' atinge plumb de el.
Ori aici, ori de-altă dată
Moartea nouă tot ni-e dată,
Fiecăruia 'ntr'un fel.

Glas de trâmbiță răsună
Și coloanele s'adună.
Fiți cu inimă, copii !
Nu e rece glas de-aramă,
Ci e falnic plâns de mamă,
Plânsul sfintei României.

Tu ne vezi din cer, Părinte,
Fic-ți și de noi aminte,
Că suntem și noi ai Tăi !
Fie-i blestemat mormântul
Cui își calcă jurământul.
Și-am jurat pe cer, flăcăi !

Lasă lobele să bată !
Căpitane, du-ne-odată
Unde-i foc și unde-i fum !
Steagu' 'n vânt ! Trăiască țara !
Vescl sune-acum fanfara !
Dumnezeu cu noi de-acum.

G. H. COȘBUC
Din Cântece de vitejie.

Vocabular. — **Lege:** credință, religie. — **Fanfără:** muzică militară.

Lămuriri expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. *Uite-o 'n sbor, înlunecata moarte-acum spre noi venind.* — 2. *Toți c'o inimă și-un gând.* — 3. *Cine are 'n luptă zile, nu s'atinge plumb de el.* — 4. *Ori aici, ori de-altă dată, moartea nouă tot ni-e dată, fiecărui a 'ntr'un fel.* — 5. *Fiiți cu inimă, copii !* — 6. *Nu e r e c e glas de-a r a m ă, ci e f a l n i e plâns de mamă, plânsul Sfintei Români.* — 7. *Fie-ți și de noi aminte !* — 8. *Dumnezeu cu noi de-acum !*

Noțiuni de teorie literară

În această poezie, Gh. Coșbuc ne exprimă simțirea plină de neastâmpăr, care însuflețește pe ostași, în așteptarea ordinului de asalt. Este un *cântec ostășesc*. Acest fel de compunere este însoțită de cele mai de multe ori, de o melodie. De aceea i se și zice *cântec*. După cuprinsul lor, avem cântece de *leagăn*, de *dor*, de *haiducie* etc.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Gh. Coșbuc (1866—1918) ne-a înfățișat, în poeziile sale, întreaga gamă de sentimente ale țăranului și în deosebi ale celui ardelean. De aceea a și fost numit *poetul țăranimii*. Ca și V. Alecsandri, el a cântat și războiul nostru din 1877—1878, căruia i-a consacrat un volum de poezii (*Cântecete de vitejie*) și două povestiri (*Povestea unei coroane de oțel și Războiul nostru pentru neam-târnavare*).

*Ești încurcat și nu știi cum să-ți începi
com unerea. O mulțime de idei te năpădesc
deodată. Nu te poți holări pe care s'o așterni
mai întâi. Plin de nedumerire, stai astfel
cu condeiul în mână, fără să poți scrie ceva.
Și toate acestea, pentru că n'ai meditat în-
deajuns asupra subiectului, nu ți-ai compa-
rat și nu ți-ai rânduit ideile, într'un cuvânt
nu ți-ai întocmit planul.*

COMPOZIȚIA XII

MORMÂNTUL RADULUI VODA DELA AFUMAȚI

(Vezi planșa XV dela finele cărții)

PREGATIREA

Notiță explicativă. — Printre mormintele ctitorilor din capela comemorativă a mănăstirii Argeșului, alături de zidul din spre miazănoapte și la răsărit de mormântul Regelui Ferdinand I, se vede piatra subt care odihnesc rămășițele pământești ale lui Radu Vodă dela Afumați. Călare pe un cal ager, cu cununa domnească pe cap, cu buzduganul în mână și cu mantia fâlfâind în vânt, el este reprezentat pe piatra de deasupra mormântului, în atitudinea pe care o avea în toiul luptelor, așa cum glăsuște și inscripția, după ce înșiră cele douăzeci de biruințe pe care le-a repurtat :

„Atunci m'au dăruit Dumnezeu cu stăpânire și schiptru și m'au încins cu *caftan mohorit* și cu cunună m'au încununat și cu cinstea bogăției și cu multă mărire de dar aducătoare și cu mulțimea oștilor fiind încunjurat, la mulți am întins mână de ajutor, cu îndurare. Acum zac singur aici, în mormânt mic, așteptând glasul arhanghelului, cea de pe urmă trâmbiță, învierea a toată lumea și prefacerea *stihiiilor*. Rog pe cei ce Dumnezeu îi va îngădui să vie după noi, să păzească acest mic adăpost și casă a oaselor mele, ca să fie nestrucată”.

De-a-lungul și înăuntrul chenarului marginal de împletituri geometrice, se arată titlul voevodului și data morții lui : 4 Ghenarie 1529.

Vocabular. — **Caftan:** haină domnească, cu mâneci, lungă până la pământ. — **Mohorit:** de culoare roșie închisă, ca spițele mohorului. — **Stihii:** cele patru elemente (pământul, apa, aerul și focul) din care, după credința filosofilor anticității, erau constituite toate corpurile.

APLICAREA

Descrieți, după modelul compozițiilor făcute, piatra de mormânt a voevodului, așa cum vi se înfățișează în alăturata planșă.

SUVERANII ROMÂNIEI

1. Mărețe se ridicau, în aceste timpuri grele, figurile suveranilor României.

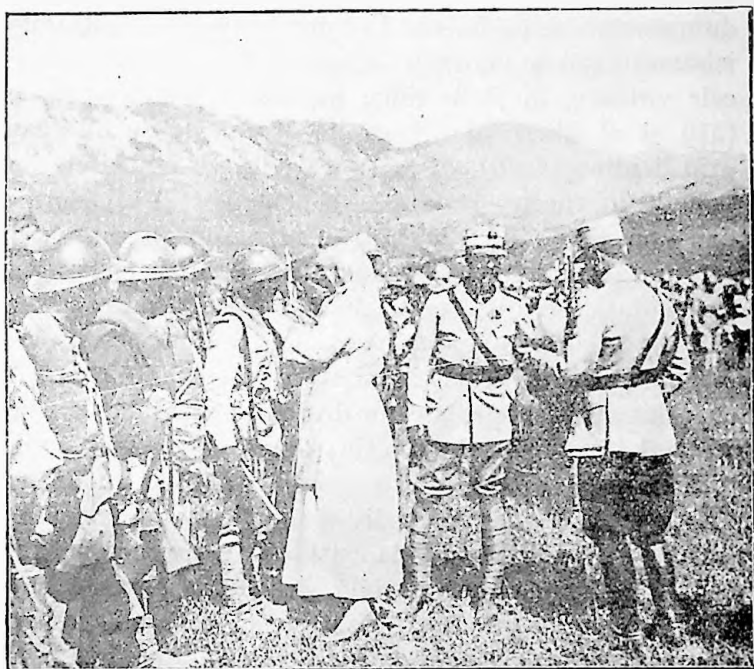
2. În vârtejul cumplit al războiului, regele Ferdinand era la locul de frunte, cel mai în vază, cel mai primejdut. În deplină cunoaștere a tuturor *riscurilor*, dar și a tuturor datoriilor, el primise liniștit sacrificiul, rupsesse toate legăturile de sânge și de tradiții și intrase pe calea spinoasă, care ducea spre realizarea dorurilor țării, peste care domnea. Devenit Român prin cuget, sentiment și acțiune, el va împărtăși toate suferințele Românilor și toate bucuriile lor. Și în nădejdea bucuriilor, trebuia acum să măsoare prăpastia suferințelor. Cu cât era aceasta mai adâncă, cu atât se înălța mai sus figura lui eroică.

3. Ajuns la cotitura *fatală*, laolaltă cu armata și cu poporul său, regele apucase drumurile pribegiei și ale mizeriei. Se mai cunoscuseră, înaintea lui, și alți suverani zămisliți din același nobil aluat. Impreună cu Albert al Belgiei și cu Petru al Serbiei, Ferdinand al României formează *trinitatea* eroică a monarhilor, hotărâți a fi una cu popoarele lor, în sacrificiu, în suferințe, în speranțe.

4. Nici o concesie dușmanului, nici o *transacție* cu aceia printre cari — cumplită tragedie ! — erau chiar frații și cei de un sânge cu el. Iar în Iași, în capitala refugiului și a muncii încordate pentru reînvierea pu-

1. În timpul războiului pentru întregirea României.

terii luptătoare, în taberile în care lua din nou trup armata răzbunării și a izbândeii, regele va fi pururea punctul central al acțiunii de îmbărbătare și de organizare, veșnic plin de încredere și de curaj, oricare ar fi fost îndoielile ce uneori îi chinuiau sufletul, oricât de mari ar fi fost uneori primejdii ce-i amenințau, nu

Suveranii României decorând pe front, pe soldații cari s'au distins în luptele dela Mărășești.

— 28 August 1917 —

numai coroana, dar chiar și persoana, căci el știa că din curajul și din încrederea lui, trebuiau să încolțească și să crească curajul și încrederea celorlalți.

5. În marea *operă socială* a împrumutării, cuvântul său regal a pus pecetea siguranței că reformele se vor înlăptui, că pământul țării va fi al acelor cari l-au

rodit și sfințit cu lacrămile și cu sângele lor. Și — înălțătoare și *pilduitoare* faptă — el a fost cel dintâiu care, înainte chiar ca legea să se facă, s'a desbrăcat de avutul său și l-a dat aceloră pe care-i chemase, ca să-i ducă, prin luptă și jertfă, la biruință.

6. De aceea, pe când aiurea monarhiile tiranice, care se credeau adânc împlântate în temelile lor de har dumnezeesc, se prăbușeau în convulsiiunile revoluțiunilor izbucnite sau se clătinau în înfiorările ce prevesteau pe cele viitoare, în țările mici, înșirate sub steagul dreptății și al libertății popoarelor, tronurile se întăreau, prin deplina *identificare* a suveranilor cu popoarele lor, trăind din aceleași dureri și pentru aceleași doruri. Căci aci suveranul nu este, printre supușii săi, decât cel dintâiu la muncă, cel dintâiu la sacrificii, cel dintâiu în credință, cel dintâiu la izbândă, cel dintâiu la glorie.

7. Pe talazurile spumoase ale înfuriatului ocean, cârmaciul își conducea barca, cu mâna înțepenită pe cârmă, cu ochii ațintiți spre steaua dreptății ce-i lucește prietenoasă la orizont. Iar alături de el, din negura cumpletei vremi, se deslușește arătarea albă a unei zâne. Privirile ei blânde mângâie și îmblânzesc elementele turbate, răscolite din adâncuri de furtunoase patimi. Deasupra lor, ea revarsă milă, dragoste, speranță...

8. Ca și acela pe care-l însoțește ca tovarășă credincioasă, ea deșertase până 'n fund paharul amărăciunilor. Plecase din capitala ei iubită, într'o seară posomorită și friguroasă de iarnă și în pământul robii, îngropase zălog, o bucată din trupul și inima ei. Din durerea ei de mamă, se întărise sufletul ei de regină. Vroise și ea cu pasiune acest războiu de înălțare a neamului peste care domnea și era acum mândră de partea ei de sacrificiu dureros. 9. Era pretutindeni unde o chemase o lacrimă de șters, o rană de legat, o suferință de alinat, un ajutor de împărțit, o voință de întărit. 10. Și nici un scriitor, cât de mare, nu a găsit cuvinte

mai inspirate decât acelea cu care Regina Maria a arătat atât străinilor cât și Românilor, cât de frumoasă e „Țara mea”, nici accente mai duioase ca cele ce porneau „Din inima mea la inima lor”.

11. Femeie, mamă, artistă și regină, toate comorile de simțire, toate însușirile de voință *tenace*, de entuziasm, de *prestigiu* și de dominație, nestemate pietre ale coroanei regale ce-i încingeau *augusta* frunte, ea le-a dăruit acestui popor, care trebuia întărit și îndrumat spre izbândă.

12. În mijlocul primejdiilor și al *adversităților*, se făuresc și se călesc legăturile puternice, ce vor uni strâns și pentru veșnicie pe cei ce le-au îndurat și le-au înfrânt laolaltă. Și din atingerea atâtor răni sângerânde, purpura regală a suveranilor României a ieșit mai strălucitoare; iar din împletirea cu ramuri de spini, oțelul coroanei a câștigat în noblețe și în trăinicie.

CONST. KIRIȚESCU

Din Istoria războiului pentru
întregirea neamului.

Vocabular. — **Risc:** primejdia în care este cineva, când își asumă întreaga răspundere a unei întreprinderi. — **Fatal:** ursit, hotărât de soartă. — **Trinitate:** treime, unirea a trei persoane deosebite, care totuși întocmesc un singur întreg (Sfânta Treime) ori au părți comune. — **Transacție:** contract prin care părțile se înțeleg, făcându-și concesioni reciproce. — **Operă socială:** opera de împăcare a intereselor pe care le au diferitele clase ale societății. Scriitorul se referă la împroprietărirea țărănilor. — **Tenace:** dâr, statornic. — **Prestigiu:** autoritate morală, influență, vază. — **Adversitate:** restriște, nenorocire. — **August:** măreț, înalt.

Lămuriri expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. *In v a r t e j u l c u m p l i t a l r ă z b o i u l u i*, regele Ferdinand era la locul de frunte. — 2. Rupsese toate *legăturile de s â n g e*. — 3. Intrase pe *calea s p i n o a s ă*, care ducea

ia realizarea dorurilor țării. — 4. În nădejdea bucuriilor, trebuia să măsoare acum *prăpastia suferințelor*. — 5. Ajuns la *colitura fatală*, regele *apucase drumurile pribegiei*. — 6. Se mai cunoscuseră și alți suverani *zămisliți din același nobil aluat*. — 7. Impreună cu Albert al Belgiei și cu Petru al Serbiei, Ferdinand al României formează *trinitatea eroică a monarhilor hotărâți a fi unu cu popoarele lor*. — 8. El știa că din curajul și încrederea lui, trebuiau să *incolțească* curajul și încrederea celorlalți. — 9. Ea deșertase până la fund *paharul amărăciunilor*. — 10. În pământul robit, îngropase zălog, o *bucată din trupul și inima ei*. (Scriitorul face aluzie la principele Mircea, unul din fiii suveranilor, care murise în toamna anului 1916 și fusese înmormântat la Cotroceni, înainte de căderea Capitalei în mâinile dușmanilor). — 11. Era pretutindeni unde o chemase o *lacrimă de șters, o rană de legat, o suferință de alinat, un ajutor de împărțit, o voință de întărit*. — 12. Toate *comorile de simțire, neslemate pietre ale coroanei regale, ce-i încingea u augusta frunte, ea le-a dăruit acestui popor*. — 13. Din *atingerea atâtor răni sângerânde, purpura suveranilor a ieșit mai strălucitoare; iar din împletirea cu ramuri de spini, oșelul coroanei a căștigat în noblețe și în trăinicie*.

Planul bucății : 1. Introducerea : măreția suveranilor României. — 2. Sacrificiul regelui Ferdinand I, pentru țara sa adoptivă. — 3. Hotărârea lui în zilele de grea încercare. — 4. Opera-i militară. — 5. Opera socială. — 6. Efectul : strângerea legăturilor dintre tron și țară. — 7. Tovarășa lui : regina Maria. — 8. Partea ei de jertfă. — 9. Ea a alinat durerile războiului. — 10. A cântat frumusețile țării sale adoptive. — 11. A pus marile ei însuși în slujba ridicării poporului românesc. — 12. Încheierea : primejdia comună a întărit legăturile dintre cei doi suverani și a crescut prestigiul coroanei.

Noțiuni de teorie literară

În această bucată, scriitorul ne zugrăvește figurile suveranilor României, în timpul războiului pentru întregirea neamului. *Cele două figuri sunt alăturate, în scopul de a se arăta ascămănarea dintre ele.* Deși prin mijloace deosebite, amândouă au aceleași aspirații : ridicarea neamului. O astfel de compunere se numește *parallelă*.

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Constantin Kirilescu (născut în 1876) este autorul celei mai bune istorii a războiului nostru pentru întregirea României, din care este scoasă și bucată mai sus citată.

VULPEA ȘI MĂGARUL

— „Mintosule, de unde vii”?

O vulpe pe măgar văzându-l, l-a întrebat.

— „Drept dela leu, de vrei să știi.

Am fost să-l văd și m'a mirat

Cum a slăbit de tare ;

Bătrân, neputincios, îți pare,

O fiară foarte de nimică ;

Acel ce când sbiera,

Tot codrul tremura,

Iar eu muream de frică.

Acum însă mai toți
Cu coarne sau cu colți,
Cât pot îl dojenesc
Și frica-i răsplătesc.”

— „Dar tu, eu socotese că nu vei fi îndrăznit
De leu să te atingi !” lui vulpea a vorbit.

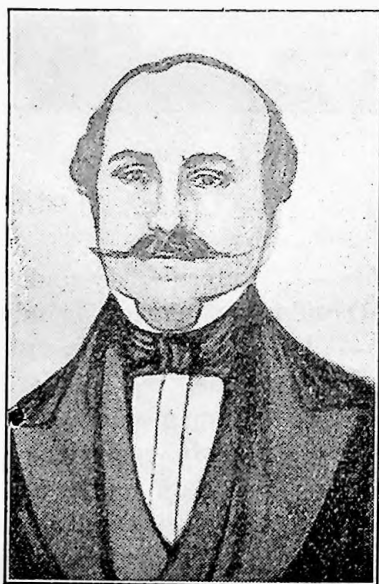
— „Așa, măgarul a răspuns,
Ba cred că l-au pătruns
Perechea de copite,
De mine lui svârlite.”

Și sufletele mici asemenea urmează.
Când pe căzuți din slavă, împilează.

A. DONICI
Din Fabule.

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Alexandru Donici, născut în Basarabia, în anul 1806, a studiat la Petersburg, unde a absolvit școala de cadeți (militară), ajungând ofițer în oastea țarului. Mai târziu, a demisionat din armata rusească și a trecut în Moldova, ca magistrat. Opera lui cea mai însemnată este colecția de fabule din care face parte și bucata de mai sus. Nu se cunoaște precis anul morții, care pare a se fi întâmplat prin preajma anului 1866.

O LACRIMĂ PE-O GEANĂ...

Odată, Dumnezeu luă ca tovarăș de călătorie pe Sfântul Petru și se scoborî pe pământ, să mai ușureze durerile bieților oameni. Așa făceau : veneau și ridicau de ici, ridicau de colo, câte un necaz. Și se întorceau în ceruri, mulțumiți.

Pe ziua de azi, Sfântul Petru avu un gând mare. Pe când Dumnezeu se înfășura într'un *fald* de nor, ca într'o manta de drum, Sfântul îndrăzni să-și spună părerea.

— Inalt Prea Sfinte Stăpâne, începu el, socotesc că n'am ușura cu mai mult durerea omenescă, decât dacă i-am alina plânsul. Să mergem, Stăpâne, și să-i culegem lacrămile.

Dumnezeu zâmbi, dar nu se împotrivi de loc.

— Să mergem Petre, zise el.

Și într'o rețea de raze, se scoborîră pe pământ. Ca doi moșnegi de rând, — Dumnezeu mai adus de șale, Sf. Petru mai țanțoș, — porniră la drum.

Pe un *șleau* bătut, de țară, nimeriră într'un sat. Sfântul Petru se uita peste tot. La o fereastră, întârzie mai mult.

— Uite, Stăpâne, în odaia aceasta e o femeie care plânge.

Și au intrat în ogradă. Au bătut la ușă, iar femeia le-a deschis. Pe obrajii albi și fragezi, urmele lacrărilor se cunoșteau, ca o brumă care acopere o floare. Pe o geană, o lacrimă rămăsese aninată, lucitoare, ca și cum ar fi închis un miez de lumină.

— Femeie, îi zise Petru, ai plâns și ți-a rămas o lacrimă pe geană. Am venit să ți-o luăm și cu ea și plânsul ; dă-ne-o.

Femeia răspunse :

— E întâiași dată când plâng și plâng de bucurie. Ce-mi dați în schimbul lacrimii mele?.

— Ce să-ți dăm? întrebă Petru.

— Un diamant, răspuse femeia, un diamant care să-mi amintească lacrima.

— Fie, după cum voește. Dă-i, Petre, un diamant, încuviință Dumnezeu.

Petru se plecă, luă de jos o pietricică, pietricica se schimbă într'un diamant și-l întinse femeiei. Apoi, cu o *năframă* țesută din lumină, îi șterse lacrima.

— Greu se despart oamenii de slăbiciunile lor, zise Petru.

Dumnezeu zâmbi, nu răspuse și purceseră mai departe. Și așa, ajunseră pe țărmul unei mări furtunoase, la o colibă de pescar. Valurile urlau și-și ridicau brațele spre cer. Coliba se clătina în bătaia vântului. Petru se uită pe fereastră.

— Aici plânge o altă femeie, Stăpâne! Să intrăm!

Și bătură. Ușa se deschise. Pe fața galbenă de veghere a femeiei, lacrămile lăsaseră urma lor jilavă. Pe o geană, o lacrimă rămăsese aninată, ca o sămânță de lumină.

— Femeie, zise Petru, ai plâns și ți-a rămas o lacrimă încă pe gene. Vroim să ți-o luăm și dimpreună cu ea și plânsul. Dă-ne-o!

— Plâng de dor, răspuse femeia. Și ca să vă dau lacrima, în schimb ce-mi dați?

— Ce să-ți dăm? întrebă Petre.

— Un mărgăritar, ca să-mi aduc aminte de fiul meu, care e duș pe mări.

— Fie! încuviință Dumnezeu.

Și Petru se plecă, luă iar o pietricică, pietricica se schimbă într'un mărgăritar și-l întinse femeiei. Cu colțul năframei, șterse iar lacrima.

— Greu se despart oamenii de durerile lor, zise Petru. Dumnezeu zâmbi și purceseră din nou la drum.

În mijlocul unei păduri, găsiră iarăși o colibă. Era frumos, soare și florile își împrăștiau mirezmele. Petru privi pe fereastră.

— Stăpâne, înăuntru plânge o femeie !.

Bătură în uşă şi uşa se deschise. Femeia răsări în prag. Pe obrajii ei supţi de suferinţă, lacrimile brăzdaseră două şanţuleţe. Pe o geană, o lacrimă rămăsese prinsă; în celălalt ochiu, altă lacrimă răsărea.

— Femeie, îi zise Petru, femeie, ai plâns şi două lacrimi îţi unezese încă ochii. Am venit să ți le luăm şi cu ele şi plânsul. Dă-ni-le !

— Am plâns, răspuse femeia, căci mi-au murit toți şi-s singură acum pe lume.

— Tocmai, adase Petru, ce să-ți dăm în schimbul lacrimilor tale?

— Să-mi dați altele, răspuse femeia.

— Fie! încuviință Dumnezeu şi femeia izbucni în plâns.

Petre tăcu. Şi gânditori, s'au întors călătorii înapoi, în cer.

EMIL GÂRLEANU

Din O lacrimă pe o geană.

V o c a b u l a r . — Fald: culă, îndoitură, încrețitură. — Şleau: dium de țară, uepietruit. — Năframă: broboadă.

Lămuriți expresiile. nsușiți-vă procedeul. 1. Veneau și *ridicau câte un necaz*. — 2. Se scoborîră pe pământ într'o *rețea de raze*. — 3. Ca doi *moșnegi de rând*, Dumnezeu mai *adus de șale* (încovoiat), Sf. Petru mai țanțoș, porniră la drum. — 4. Pe un *șeuu bătut*, nimeriră într'un sat. — 5. Urmele lacrimilor se cunoșteau *ca o brumă care acopere o floare*. — 6. Apoi cu o *naframă țesută din lumină*, îi șterse lacrima. — 7. *Valurile urlau și-și ridicau brațele* spre cer. — 8. Pe o geană, o lacrimă rămăsese animată, ca o *sămânță de lumină*. — 9. Dumnezeu zâmbi și *purceseră din nou la drum*. — 10. *Femeia răsări în prag*. — 11. *Pe obrajii ei supți de suferință, lacrimile brăzdaseră două șanțulețe*.

Noțiuni de teorie literară

Bucata de mai sus cuprinde povestirea unei întâmplări închipuite, în care minunea sau *miraculosul* joacă un rol foarte însemnat. Este deci un *basm* sau o *poveste*.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Emil Gârleanu (1878—1914) s'a impus în literatura noastră prin povestirile sale. În unele dintr' inele, el ne-a zugrăvit sufletul omnesc. În altele, Em. Gârleanu a descris, cu multă finețe, lumea găzelor mărunte, dându-ne o întreagă serie de schițe intitulate: „*Din lumea celor care nu cuvântă*”.

RĂSAI ASUPRA MEA

Răesai asupra mea, lumină lină,
Ca 'n visul meu ceresc de-odinioară,
O, maică sfântă, pururea fecioară,
În noaptea gândurilor mele, vină.

Speranța mea, tu n'o lăsa să moară,
Deși a fost adânc *noian* de vină;
Privirea ta, de lacrimi calde plină,
Indurătoare-asupra mea coboară.

Străin de toți, pierdut în suferință
Adâncă a *nimicniciei* mele,
Eu nu mai cred nimic și n'am tărie.

Dă-mi tinerețea mea, redă-mi credința
Și reapari din cerul tău de stele,
Ca să te-ador de-acum pe veci, Marie !

M. EMINESCU
Din Poezii postume.

Vocabular. — Noian: mulțime nenumărată, cantitate nemărginită. — Nimicnicie: puțină valoare a unei ființe ori a unui lucru; lipsa oricărui merit.

Lămuriri expresiile. Insușiți-vă procedeu. — 1. Răsai asupra mea, luminează lină, *ca în visul meu ceresc de odinioară.* — 2. *In noaptea gândurilor mele, vină!* — 3. *Speranța mea tu n'o lăsa să moară,* deși a fost *adânc noian de vină.* — 4. Pierdut în suferință *nimicniciei mele.*

I S U S .

Veghează 'n colț a candelii lumina,
Invăluind icoana 'n raze pale :
Isus, copil, la sânul maicei sale ;
Păstori se miră, magi i se închină.

Un zâmbet liniștit, blând, fără vină,
Și totuși nu știu ce ascunsă jale,
Ce presimțiri de chinuri *ideale*
Umbresc în taină fața lui divină.

Știi de-atunci, Isuse, tu, c'odată,
Iubind prea mult pe oameni, drept răsplată,
Vei îndura batjocura și amarul,

Și 'neunumat cu spini, urcând *Calvarul*,
Pe umăr crucea singur ți-o vei duce,
Și vei muri, strigând la cer, pe cruce?...

ST. O. IOSIF

Din Poezii.

Vocabular. — **Ideal:** care există numai în închipuirea cuiva. — **Calvarul:** numele muntelui pe al cărui vârf a fost răstignit Isus pe cruce.

Lămurii expresiile. Înșușiți-vă procedeu. — 1. *Veghiază 'n colț a candelii lumină, învăluind icoana 'n raze pale.* — 2. *Un zâmbet liniștit.... și totuși nu știu ce ascunsă jale, ce presimțiri de chinuri ideale umbrese în taină fața lui divină.*

Arla scrisului este traducerea exactă a cugetării, iar mijlocul de exprimare este fraza. Ca o oglindă curată, aceasta trebuie să ne arate ideile în toată limpezimea lor, fără să le știrbească ori să le denatureze întrucâlva. Construcția unei fraze cere astfel o încordată sforțare și un atent control, menit să-ți arate în fiecare moment dacă aceea ce ai pus pe hârtie corespunde întocmai cu aceea ce ai în minte.

COMPUNEREA XIII

MAICA DOMNULUI INDURERATA

(Vezi planșa XVI dela finele cărții)

PREGĂTIREA

Notiță explicativă. — In biserica mănăstirii Moldovița din Bucovina, chiar deasupra ușii de intrare din pridvor în interiorul sfântului lăcaș, se vede una din frescele cele mai măestre ale picturii noastre vechi, reprezentând într'o mișcătoare atitudine, pe Maica Domnului cu dumnezeescu-i prune în brațe. Clădită de Petru Rareș, în anul 1532, mănăstirea Moldovița se impune nu numai prin arhitectura ei, ci și prin zugrăveala, care a fost făcută (în 1537), la cinci ani după clădirea bisericii și care o îmbracă în întregime, atât pe dinăuntru cât și pe din afară.

P L A N U L

Introducerea. — Unde se găsește și de când datează fresca?

Tratarea.

1. *Maica Domnului.* — Care este atitudinea Prea-Curatei? In care parte-și ține copilul? De ce-și pleacă ea capul spre dreapta? De al cui obraz își lipește obrazul? Pe care din brațele ei se lasă toată greutatea pruncului? Dar cu dreapta ce face?

Spre cine-și întoarce ea privirile pierdute? Cu ce expresie se uită ea la credincioși? Exprimă ochii ei sentimentul iubirii fericite? Vă puteți explica îngrijorarea și îndurerata duiosie ce i se zugrăvesc pe față, prin presimțirea patimilor viitoare ale Mântuitorului?

2. *Pruncul.* — Ce face copilul? De ce-și ține capul pe spate? Este vreo legătură între această poziție a lui și aceea a capului mamei? Ce face el cu mâna stângă? Vedeți degetele acestei mâni petrecute pe după gâtul mamei? Cum își ține dreapta? De ce e susținut piciorul drept al pruncului? Il vedeți și pe cel stâng? Este întins ca cel dintâiu, ori îndoit subț acesta?

În ce direcție se îndreaptă privirile micului Iisus? Ce expresie are figura Mântuitorului? Citiți pe ea veselia fără grijă a copilăriei? Ori, neliniștit și el de aceeași dureroasă presimțire, caută parcă un refugiu la sânul maicii sale, care tocmai de aceea îl strânge mai cu căldură?

3. *Vesmintele.* — Cum e învesmântată Prea Sfânta Fecioară? Ce observați pe marginile vălului care-i acopere capul? În afară de acest chenar brodat, mai vedeți vreun altul deasupra coatelor și la mânecutele mânecii? Dar broderia de pe umeri, ce formă are? Mai vedeți undeva această stea brodată?

Cu ce e îmbrăcat pruncul? De ce culoare e cămășuța lui? Ce motive decorative o împodobesc? Ce vedeți împrejurul capului Maicii Domnului și al Mântuitorului?

Incheierea. — Pictura religioasă a Răsăritului creștin zugrăvește de obicei numai figuri, în a căror expresie sfântă și severă nu se vede simțirea omenească. Întră fresca dela Moldovița în această regulă generală? Ce sentiment *omenesc* am constatat că se citește pe fața mamei și a pruncului? A izbutit artistul să redea expresia acestei adânci dureri umane, pe chipurile celor două sfinte ființe îmbrățișate?

SFÂRȘITUL IERNII

S'a dus zăpada albă de pe întinsul țării,
S'au dus zilele Babei și nopțile veghierii;
Câmpia scoate aburi; pe umedul pământ,
Se 'ntind cărări uscate de-al primăverii vânt.

Lumina e mai caldă și 'n inimă pătrunde;
Prin râpi adânci, zăpada de soare se ascunde;
Pâraiele umflatale curg iute, șopotind
Și mugurii pe creangă se văd, îmbobocind.

O, Doamne! Iată un flutur ce prin văzduh se pierde,
În câmpul veșted, iată un fir de iarbă verde,
Pe care 'ncet se urcă un galben gândăcel
Și subț a lui povară îl pleacă 'ncetinel.

Un fir de iarbă verde, o rază 'ncălzitoare,
Un gândăcel, un flutur, un clopoțel în floare,
După o iarnă lungă și-un dor nemărginit,
Aprind un soare dulce în sufletul uimit!

V. ALECSANDRI
Din Pasteluri.

Vocabular. — **Zilele babei:** primele nouă zile ale lunii Martie. După credința populară, Baba Dochia (adică Sf. Evdochia, care se sărbătorește la 1 Martie) și-a desbrăcat și și-a scuturat rând pe rând, în aceste zile, cele nouă cojoace.

Lămuriri expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. S'a dus zăpada albă de pe *întinsul țării*. — 2. Câmpia *scoate aburi*. — 3. Pe umedul pământ *se întind cărări*. — 4. Lumina e mai caldă și *n inimă pătrunde*. — 5. Prin râpi adânci, *zăpada de soare se ascunde*. — 6. Pâraiele umflatale curg iute, *șopotind*. — 7. Un fir de iarbă verde, o rază, un flutur, un clopoțel... *aprind un dulce soare în sufletul uimit*.

TINEREȚE FĂRĂ BĂTRĂNEȚE ȘI VIEAȚĂ FĂRĂ MOARTE

1. A fost odată ca niciodată, că dacă n'ar fi, nu s'ar mai povesti; de când făcea plopuşorul pere și răchita micşunele, de când se băteau urşii în coadă, de când se luau de gât lupii cu micii, de se sărutau, înfrăţindu-se, de când se potcovea puricele, la un picior, cu nouăzeci și nouă de oca de fier și s'arunca în slava cerului, de ne aducea povești, de când scria musca pe perete, mai mincinos cine nu crede.

2. A fost odată un împărat mare și o împărăteasă, amândoi tineri și frumoși, cari în curând avură un copil. Toată împărăția, toată curtea și toți slujitorii s'au veselit de această întâmplare. Copilul însă se puse pe plâns, de n'a putut nici un *vraciu* să-l împace. 3. Atunci împăratul a început să-i flegăduiască toate bunurile din lume, dar nici așa n'a fost cu putință să-l facă să tacă.

— Taci, dragul tatei, zicea împăratul, că ți-oiu da împărăția cutare sau cutare; taci, liule, că ți-oiu da de soție pe cutare sau cutare față de împărat și alte multe de-alde astea. În sfârșit, dacă văzu și văzu că nu tace, îi mai zise: Taci, fătul meu, că ți-oiu da tinerețe fără bătrânețe și vieață fără de moarte.

Atunci copilul tăcu, iar slujitorii deteră în *tâmpine* și în *surle* și în toată împărăția se ținu veselie o săptămână întregă.

4. De ce creștea copilul, de aceea se făcea mai isteț și mai îndrăzneț. Il deteră pe la școli și filcsofi și toate învățăturile, pe care alți copii le învățau într' un an, el le învăța într'o lună; astfel încât împăratul murea și învia de bucurie. Toată împărăția se făcea că o să aibă un împărat înțelept și *pricopsit* ca Solomon-împărat.

5. Dela o vreme încoace însă, nu știa ce vrea, că era tot galeș, trist și dus pe gânduri. Iar când fuse într'o

zi, tocmai când copilul împlinea cincisprezece ani și împăratul se afla la masă, cu toți boierii și slujbașii împărăției și se chefuliau, se sculă Făt-Frumos și zise :

— Tată, a venit vremea să-mi dai ce mi-ai făgăduit la naștere.

6. Auzind aceasta, împăratul s'a întristat foarte și i-a zis :

— Dar bine, fiule, de unde pot eu să-ți dau un astfel de lucru ne-mai-auzit ; și dacă ți-am făgăduit atunci, a fost numai ca să te împac.

7. — Dacă tu, tată, nu poți să-mi dai, apoi sunt nevoit să cutreier toată lumea, până voi găsi făgăduința pentru care m'am născut.

8. Atunci toți boierii și împăratul deteră în genunchi cu rugăciune, ca să nu părăscască împărăția ; fiindcă, ziceau boierii, „tatăl tău de aci înainte e bătrân și o să te ridicăm pe tine în scaun și avem să-ți aducem cea mai frumoasă împărăteasă de subt soare, de soție“ ; dar n'a fost cu putință să-l întoarcă din hotărîrea sa, rămânând statornic ca o piatră, în vorbele lui ; iar tată-său, dacă văzu și văzu, îi dete voie și puse la cale să-i gătească de drum merinde și tot ce-i trebuia.

9. Apoi, Făt-Frumos se duse în grajdurile împărătești, unde erau cei mai frumoși armăsari din toată împărăția, ca să-și aleagă unul ; dar cum punea mâna și apuca pe câte unul de coadă, îl trântea ; și astfel toți căzură. În sfârșit, tocmai când era să iasă, își mai aruncă ochii prin grajd și zărind într'un colț un cal *răpciugos* și bubos și slab, se duse la dânsul, iar când puse mâna pe coada lui, el își întoarse capul și zise :

— Ce poruncești stăpâne ? Mulțumesc lui Dumnezeu, că mi-a ajutat să ajung, ca să mai puc mâna pe mine un voinic.

Și, înțepenindu-și picioarele, rămase drept ca lună-narea. Atunci, Făt-Frumos îi spuse ce are de gând să facă și calul îi zise :

10.— Ca să ajungi la dorința ta, trebuie să ceri dela tată-tău *paloșul*, sulia, arcul, tolba cu săgețile și hainele ce le purta el, când era flăcău, iar pe mine să mă îngrijești cu însăși mâna ta, șase săptămâni și orzul să mi-l dai fiert în lapte.

Cerând împăratului lucrurile ce-l povățuise calul, el a chemat pe vătaful curții și i-a dat poruncă, ca să-i deschiză toate *tronurile* cu haine, spre a-și alege fiu-său pe acelea care îi vor plăcea. Făt-Frumos, după ce răscoli trei zile și trei nopți, găsi în sfârșit, în fundul unui tron vechiu, armele și hainele tătâne-său, de când era flăcău, dar ruginite. Se apucă însuși cu mâna lui să le curețe de rugină și după șase săptămâni, izbuti a face să lucească armele, ca oglinda. Tot odată îngrijii de cal, precum îi zise el. Destulă muncă avu, dar fie, că izbuti.

11. Când auzi calul, dela Făt-Frumos, că hainele și armele sunt bine curățite și pregătite, odată se scutură și el și toate bubele și răpciuga căzură de pe dânsul și rămase un cal gras, trupeș și cu patru aripi. 12. Văzându-l Făt-Frumos astfel, îi zise :

— De azi în trei zile, plecăm.

— Să trăești, stăpâne, sunt gata chiar azi, de poruncești, îi răspunse calul.

A treia zi de dimineață, toată curtea și toată împărăția era plină de jale. Făt-Frumos, îmbrăcat ca un viteaz, cu paloșul în mână, călare pe calul ce-și alesese, își luă ziua bună, dela împărat, dela împărăteasă, dela boierii cei mari și cei mici, dela ostași și dela toți slujitorii curții, cari, cu lacrămile în ochi, îl rugau să se lase de a face călătoria aceasta, ca nu cumva să meargă la pie'rea capului său, dar el, dând pintoni calului, ieși pe poartă ca vântul. Apucând calea către răsărit, s'a dus, s'a dus, trei zile și trei nopți, până ce ajunse la o câmpie întinsă, unde erau o mulțime de oase de oameni.

13. Stând să se odihnească, îi zise calul :

— Să știi, stăpâne, că aici suntem pe moșia unei

Ghionoaie, care e atât de rea, încât nimeni nu calcă pe moșia ei, fără să nu fie omorît. A fost și ea femeie, ca toate femeile, dar blestemul părinților pe care nu-i asculta, ci îi tot necăjea, a făcut-o să fie ghionoaie ! In clipa aceasta este cu copiii ei, dar mâine, în pădurea ce-o vezi, o s'o întâlnim, venind să te prăpădească. E grozav de mare, dar să nu te sperii, ci să fii gata cu arcul, ca să o săgetezi, iară paloșul și sulita să le ții la îndemână, ca să te slujești cu dânsule, când va fi de trebuință.

Se deteră spre odihnă, dar pânda când unul, când altul.

A doua zi, când se revărsară zorile, ei se pregăteau să treacă pădurea. Făt-Frumos înșeuă și înfrână calul și chinga o strânse mai mult decât altă dată și porni, când auzi o ciocănitură groaznică. Atunci calul îi zise :

— Ține-te, stăpâne, gata, că iată se apropie Ghionoaia.

Și când venea ea, nene, doboră copacii, așa de iute mergea. Calul se urcă, ca vântul, până cam deasupra ei și Făt-Frumos îi luă un picior, cu săgeata ; și când era gata a o lovi cu a doua săgeată, strigă ea :

— Stai, Făt-Frumos, că nu-ți fac nimic.

Și, văzând că nu o crede, îi dete înscris cu sângele său.

— Să-ți trăiască calul, Făt-Frumos, îi mai zise ea, ca un năzdrăvan ce este ; căci de nu era el, te mâncam fript ; acum însă m'ai mâncat tu pe mine. Să știi că până azi nici un muritor n'a cutezat să calce hotarele mele, până aicea. Câțiva nebuni, cari s'au încumes a o face, de-abia au ajuns până în câmpia, unde ai văzut oasele cele multe.

14. După aceea, se pregătiră de drum și porniră mai departe. Merse Făt-Frumos, merse și iar merse, cale lungă și mai lungă, dar când fu de trecut hotarele Ghionoaiei, dete de o câmpie frumoasă, pe de o parte cu iarba înflorită, iar pe de altă parte, pârlită. Atunci, el întrebă pe cal de ce este iarba pârlită ? Calul îi răspunse :

— Aici suntem pe moșia unei Scorpiei, soră cu Ghio-

noaia. De rele ce sunt, nu pot să trăiască la un loc. Blestemul părinților le-a ajuns și d'aia s'au făcut *lighioi*, așa precum le vezi. Vrajmășia lor e groaznică : vor să-și răpească una dela alta pământ. Când Scorpia e necăjită, varsă foc și smoală. Se vede că a avut vreo ecartă cu soru-sa și viind s'o gonească de pe tărâmul ei, a pârlit iarba, pe unde a trecut. Ea este mai rea decât soru-sa și are trei capete. Să ne odihnim puțin și mâine, dis-de-diminează, să fim gata.

A doua zi, se pregătiră, ca și când ajunseseră la Ghionoaie și porniră, când auziră un urlet și o vâjzitură, cum nu mai auziseră ei până atunci.

Fii gata, stăpâne, că iată se apropie *șcripțoroaica* de Scorpie.

Scorpia, cu o falcă în cer și cu alta în pământ și vărșând flăcări, se apropie ca vântul de iute, iar calul se urcă, repede ca săgeata, până cam deasupra și se lăsă asupra ei, cam pe de o parte. Făt-Frumos o săgeată și-i sbură un cap. Când era să-i mai ia un cap, Scorpia se rugă cu lacrimi în ochi, s' o ierte, că nu-i face nimic și ca să-l încredințeze, îi dăte înscris cu sângele ei.

15. Trecând și peste hotarele Scorpiei, se duseră, se duseră și iar se mai duseră, până ce ajunseră la un câmp numai de flori și unde era numai primăvară : fiecare floare era cu deosebire de mândră și cu un miros dulce, de te îmbăta. Trăgea câte un vântișor, care abia adia. Aicea, stătură ei să se odihnească ; iar calul îi zise :

— Trecurăm cum trecurăm până aici, stăpâne ; mai avem un hop. Avem să dăm peste o primejdie mare. Și dacă ne-o ajuta Dumnezeu, să scăpăm de dânsa, apoi suntem voinici. Mai înainte de aci, este palatul unde locuște *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Această casă este înconjurată cu o pădure deasă și înaltă, unde stau fiarele cele mai sălbatice din lume. Ziua și noaptea, păzesc cu neadormire și sunt multe foarte. Cu dânsele nu este chip de a te bate și ca să

trecem prin pădure e peste poate; noi însă ne silim, dac' om putea, să sărim pe deasupra.

După ce odihnireă vreo două zile, se pregătiră iarăși. Atunci calul, ținându-și răsuflarea, zise :

— Stăpâne, strânge chinga, cât poți de mult și încălecând să te ții bine și în scări și de coama mea. Picioarele să le ții lipite pe lângă subțioara mea, ca să nu mă *zălionești* în sbor.

Se urcă, făcu probă și într'un minut fu aproape de pădure.

— Stăpâne, mai zise calul, acum e timpul când se dă de mâncare fiarelor pădurii și sunt adunate toate în curte. Să trecem.

— Să trecem, zise Făt-Frumos și Dumnezeu să se îndure de noi.

16. Se urcară în sus și văzură palatul strălucind astfel, de la soare te puteai uita, dar la dânsul ba. Trecură pe deasupra pădurii și tocmai când erau să se lase în jos, la scara palatului, de-abia atinse cu piciorul vârful unui copac și deodată, toată pădurea se puse în mișcare. Urlau dobitoacele, de ți se făcea părul măciucă pe cap. Se grăbiră de se lăsară în jos și de nu era doamna palatului afară, dând de mâncare puilor ei (căci așa numea ea lighioanele din pădure), îi prăpădeau negreșit.

Mai mult de bucurie că au venit îi scăpă ea, căci nu mai văzuse până atunci suflet de om, pe la dânsa. Opri pe dobitoace de le îmblânzi și le trimise la locul lor. Stăpâna era o zână înaltă, subțirică și drăgălașă, frumoasă, nevoie mare! Cum o văzu, Făt-Frumos rămase încremenit. Dar ea, uitându-se cu milă la dânsul, îi zise :

— Bine ai venit, Făt-Frumos! Ce cauți pe aici?

— Caut, zise el, „Tinerețe fără bătrânețe și viață fără moarte”.

Dacă cauți ceea ce ziseși, aici este.

Atunci descălică și intră în palat. Acolo, găsi încă

două femei, una ca alta de tinere : erau surorile cele mai mari. El începu să mulțumească zânei, pentru că l-a scăpat de primejdie, iară ele de bucurie gătiră o cină plăcută, numai în vase de aur. Calului îi deteră drumul să pască pe unde va voi dânsul. Pe urmă, îi făcură cunoscuți tuturor lighioanelor, de puteau umbla în tihnă, prin pădure.

17. Femeile îl rugară să locuiască de aci înainte cu dânsele, căci ziceau că li se urîse șezând tot singurele ; iară el nu așteptă să-i mai zică odată, ci primi cu toată mulțumirea, ca unul ce aceea căuta.

Incet-încet, se deprinseră unii cu alții. El își spuse istoria ce păți, până să ajungă la dânsele și nu după multă vreme, se și însoți cu fata cea mai mică. 18. La însoțirea lor, stăpânele casei îi deteră voie să meargă prin toate locurile de primprejur, pe unde va voi, numai pe o vale, pe care i-o și arătară, îi ziseră să nu meargă ; căci nu va fi bine de el și-i și spuseră că acea vale se numea Valea Plângerii.

Petrecu acolo vreme uitată, fără a prinde de veste, fiindcă rămăsese tot așa de tânăr ca și când venise. Trecea prin pădure, fără să-l doară măcar capul. Se desfăta în palaturile cele aurite ; trăia în pace și în liniște, cu soția și cu cumnatele sale ; se bucura de frumusețea florilor și de dulceața și curățenia aerului, ca un fericit. Ieșea adesea la vânătoare ; dar într'o zi, se luă după un iepure, dete o săgeată, dete două și nu-l nimeri. Supărat, alergă după el și dete și cu a treia săgeată, cu care îl și nimeri, dar nefericitul, în învălmășală, nu băgase de seamă că alergând după iepure, trecuse în Valea Plângerii.

19. Luând iepurele, se întorcea acasă, când, ce să vezi d-ta ? Deodată, îl apucă un dor de tatăl său și de mumă sa. Nu cuteză să spue femeilor *măestre*. Dară ele îl cunoscură, după întristarea și neodihna ce vedeau într'însul.

— Ai trecut, nefericitele, în Valea Plângerii, fi ziseră ele, cu totul speriate.

— Am trecut, dragele mele, fără ca să fi voit să fac astă neghiobie și acum mă topesc de-a-n-picioarele, de dorul părinților mei; însă nici de voi nu mă îndur ca să vă părăsesc. Sunt de mai multe zile cu voi și n'am să mă plâng de nici o mâhnire. Mă voiu duce dar, să-mi mai văz părinții odată și apoi m'oiu întoarce, ca să nu mă mai duc niciodată.

20. Nu ne părăsi, iubitele, părinții tăi nu mai trăesc de sute de ani și chiar tu, ducându-te, ne temem că nu te vei mai întoarce. Rămâi cu noi, căci ne zice gândul că vei pieri.

— Toate rugăciunile celor trei femei, precum și ale calului, n'au fost în stare să-i potolească dorul părinților, care-l usca pe de-a-ntregul. În cele mai de pe urmă, caiul îi zise :

— Dacă nu vrei să mă ascuți, stăpâne, ori ce ți se va întâmpla, să știi că numai tu ești de vină. Am să-ți spui o vorbă și dacă vei primi tocmeala mea, te duc înapoi.

— Primesc, zise el, cu toată mulțumirea, spune-o.

— Cum vom ajunge la palatul tatălui tău, să te las jos și eu să mă întorc, de vei voi să rămâi măcar un ceas.

— Așa să fie, zise el.

21. Se pregătiră de plecare, se îmbrățișară cu femeile și după ce-și luară ziua bună, unul dela altul, porni, lăsându-le suspinând și cu lacrămile în ochi. **22.** Ajunseră în locurile unde era moșia Scorpiei. Acolo găsiră orașe, pădurile se schimbaseră în câmpii. Întrebă pe unii și pe alții, despre Scorpia și locuința ei; dar îi răspunseră că bunii lor auziseră dela străbunii lor, povestindu-se de asemenea fleacuri.

— Cum se poate una ca asta? le zicea Făt-Frumos. Mai alaltăieri am trecut pe aici. Și spunea tot ce știa.

Locuitorii râdeau de dânsul, ca de unul ce aiurează sau visează deștept; iară el supărat, pleca înainte, fără a băga de seamă că barba și părul albise.

Ajungând la moșia Ghionoaiei, făcu întrebări ca și la moșia Scorpiei și primi asemenea răspunsuri. 23 Nu se putea *dumeri* el, cum de câteva zile s'au schimbat astfel locurile și iarăși supărat, plecă cu barba albă până la brâu, simțind că-i cam tremurau picioarele și ajunse la împărăția tatâne-său. Aici, alți oameni, alte orașe. Cele vechi erau schimbate, de nu le mai cunoștea. In cele mai de pe urmă, ajunse la palaturile în care se născuse. Cum se dete jos, calul îi sărută mâna și-i zise :

— Rămâi sănătos, stăpâne, că eu mă întorc de unde am plecat. Dacă poștești să mergi și d-ta, încalecă îndată și aidem.

— Du-te sănătos, că și eu nădăjduesc să mă întorc, peste curând.

Calul plecă, ca săgeata de iute.

Văzând palaturile dărâmate și cu buruieni crescute pe dânsele, oftă și cu lacrimi în ochi, câtă să-și aducă aminte cât erau odată de luminate aceste palaturi și cum și-a petrecut copilăria în ele. Ocoli de vreo două-trei ori, cercetând fiecare cameră, fiecare colțuleț ce-i aducea aminte cele trecute: intră în grajdul în care găsisese calul; se pogorî apoi în pivniță, al cărei *gârliciu* se astupase de dărământurile căzute.

Căutând într'o parte și în alta, cu barba albă până la genunchi, ridicându-și pleoapele ochilor cu mâinele și abia umblând, nu găsi decât un tron hodorogit. Il deschise, dar în el nimic nu găsi. Ridică capacul *chichiței* și un glas slăbănogit îi zise :

— Bine-ai venit, că de mai întârziai, și eu mă prăpădeam.

O palmă îi trase moartea, care se uscuse de se făcuse cârlig în chichiță și căzu mort. Și îndată se și făcu țărână.

Iar eu, încălecai pe-o șea și vă spusei dumneavoastră așa.

V o c a b u l a r . — **Vraciu:** doctor. — **Tâmpină:** tobă. — **Surlă:** vechiu instrument muzical de forma unui fluier cu mai multe găuri, terminat la un capăt printr'o deschizătură largă, ca o pâlnie. — **Pricopsit:** învățat. — **Răpciugos:** care suferă de răpciugă, o boală de cai fără leac; plin de bube. — **Tron:** ladă țărănească. — **Palos:** Sabie dreaptă, cu două tăișuri. — **Lighioană** sau **lighioaie:** animal sălbatic, necurat, scârbos. — **Sgriptoroaica:** femeie bătrână și urită; vrăjitoare îndrăcită. — **A zăticni:** a împiedica. — **Măestru:** înțelept („femeile măestrelor“). — **A se dumiri:** a-și da seama, a înțelege. — **Gârliciu:** intrarea, de obicei semicilindrică, strâmtă, a unei pivnițe. — **Chichișă:** o despărțitură a lăzii, în care se păstrează lucrurile mai mici.

Planul bucății. — **1.** Introducerea. — **2.** Nașterea lui Făt-Frumos. **3.** Făgăduința tatălui. — **4.** Creșterea copilului. — **5.** Făt-Frumos cere împăratului să-i împlinească făgăduința. — **6.** Neputința părintelui de a-și ține cuvântul. — **7.** Hotărârea fiului. — **8.** Rugămintile zadarnice ale împăratului și ale boierilor. — **9.** Făt-Frumos își alege calul. — **10.** Își pregătește armele și hainele. — **11.** Transfigurarea calului. — **12.** Plecarea. — **13.** Lupta cu Ghionoaia. — **14.** Lupta cu Scorpia. — **15.** Sborul peste pădurea veșnicei primăveri. — **16.** Sosirea la palatul „Tinereței fără bătrânețe și a vieții fără moarte“. — **17.** Insoțirea lui Făt-Frumos cu zâna cea mai mică. — **18.** „Valea Plângerii“. — **19.** Dorul de casă și hotărârea de a se întoarce la părinți. — **20.** Rugămintile zadarnice ale zânelor. — **21.** Plecarea. — **22.** Trecerea prin locurile Scorpiei și ale Ghionoaiei. — **23.** Sosirea acasă, bătrânețea și moartea.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — **1.** Copilul se puse pe plâns. — **2.** Dacă văzu și văzu că nu tace.... — **3.** Atunci slujitorii *deteră* în tîm-

pinc și în surle. — 4. *De ce creștea copilul, de aceea se făcea mai isteț.* — 5. *Împăratul murea și învia de bucurie.* — 6. *Era tot dus pe gânduri.* — 7. *Boierii și împăratul detersă în genunchi cu rugăciune.* — 8. *Cea mai frumoasă împărăteasă de sub soare.* — 9. *Dar n'a fost cu puțință să-l întoarcă din hotărîrea sa, rămânând statornic ca o piatră în vorbele lui.* — 10. *Înțepenindu-se pe picioare, calul rămase drept ca lumânarea.* — 11. *Ca să nu meargă la pieirea capului său.* — 12. *Se detersă spre odihnă.* — 13. *Blestemul părinților le-a ajuns.* — 14. *Făt-Frunos îi sbură un cap.* — 15. *Trăgea un vântișor care abia adia.* — 16. *Cu dânsese nu e chip a le bate și ca să trecem prin pădure țe peste poale.* — 17. *Urlau dobitoacele de țe se făcea părul măciucă.* — 18. *Petrecu acolo vreme uitată, fără a prinde de veste.* — 19. *Se întorcea acasă, când, ce să vezi a-tu?* — 20. *Deodată, îl apucă un dor de tatăl său și de mama sa.* — 21. *Mă lopesec de dorul părinților mei.* — 22. *Dorul părinților îl usca pe de-a-întregul.* — 23. *Moartea se uscase de se făcuse cârlig.*

Noțiuni de teorie literară

În această povestire, ni se înfățișează o întâmplare închipuită, în legătură cu isprăvile extraordinare ale unui erou, care întrupează însușirile cele mai alese (vitejia, curajul, isteția), dar ale cărui fapte se petrec în lumea minunilor. O astfel de narațiune se numește, cum am mai văzut, *basn* ori *poveste*. Spre deosebire însă de povestea „O lacrimă pe o geană”, care este opera unui scriitor cunoscut și are o formă fixată odată pentru totdeauna, basmul acesta este popular, adică născocit de fantezia poporului și este transmis nu prin scris, ci prin viu graiu.

MIHAI VITEAZUL

În acel timp de chin și de jale, strălucea peste Olt, în Craiova, un bărbat ales, vestit și laudat prin frumusețea trupului său, prin virtuțile lui alese și felurite, prin credința către Dumnezeu, dragostea către patrie, îngăduiala către cei asemeni, omenia către cei mai de jos, dreptatea cătră toți deopotrivă, prin sinceritatea, statornicia și dărnicia ce împodobeau mult laudatul său caracter. Acesta era Mihai, Banul Craiovei, fiu al lui Pătrașcu-Voevod, care, pentru blândețea cu care cârmui țara dela 1554 până la 1557, se numește „cel bun”.

Strălucirea nașterii lui Mihai, sfatul lui cel drept și priceput, cuvântul lui drept și îmbelșugat, iar mai cu seamă faptele cunoscute ale lui, îi câștigau inima poporului și trâmbițau numele lui în toate părțile țării. El administră câtăva vreme Banatul Craiovei și aduse cu încetul această hânie în starea ei cea veche de neatârnare administrativă, judecătorească și ostășească, fără altă legătură cu domnia țării, decât plata unui tribut. Astfel, în minutul când armata țării era dezorganizată de Domnul ce se temea de dânsa, el își organiza un trup de oștire, prin care ținea în frână împilările Turcilor și ocrotea pe supușii săi.

Soarta cea blândă, sub care se aflau locuitorii Banatului, era pizmuită de locuitorii de dincoace de Olt și slujea a glorifica numele lui Mihai, înaintea poporului. El ajunsese a fi nădejdea tuturor, răzbunătorul atât de mult dorit și așteptat.

N. BĂLCESCU

Din Istoria Românilor sub Mihai
Vodă Viteazul.

Notiță explicativă. — *Mihai aduse aceasiă banie în starea ei cea veche de neatârnare administrativă, judecătorească și ostășească.* La început, Banatul Craiovei era într'o stare de autonomie față de Țara-Românească,

în înțelesul că banul Craiovei avea prerogative domnești, ca unul care-și păstra dreptul de a-și administra singur țara, de a-și judeca supușii în numele său și de a avea o oștire proprie.

Lămurii expresiile. Insușii-vă procedul. — 1. In acest timp, *străluccea peste Ol, un bărbat ales.* — 2. Strălucirea nașterii lui Mihai, sfatul lui cel drept și priceput, *cuvântul lui imbelșugat... îi câștiga uinima poporului și trâmbița u numele lui.*

COMPOZIȚIA XIV

MIHAI VITEAZUL

(Vezi planșa XVII dela finele cărții)

PREGĂTIREA

Notiță explicativă. — După ce măreața unire a lui Mihai a fost zădărnicită prin înfrângerea dela Mirislău și prin nenorocul dela Teleajen, marele nostru voevod, apucând drumul pribegiei, se duce la Viena. Invitat la curtea din Praga, de împăratul Rudolf al II-lea, care acum după rășcoala Ungurilor în Ardeal, avea iarăși nevoie de serviciile Domnului român, Mihai Viteazul este primit (1 Martie 1601) cu mare pompă, cu serbări strălucite și ospete bogate. Ca să pecetluiască și mai bine înțelegerea, împăratul însărcinează pe Sadeler, gravorul curții, să deseneze chipul lui Mihai.

Portretul acesta poartă următoarea inscripție pe marginea ovalului, în care este incadrat: „*Mikai, Voevodul Țării-Românești, deopotrivă de strălucit și de curajos. În norocire ca și 'n nefericire. În vârstă de 43 de ani*”, Gravura este un document de mare valoare istorică atât pentru că chipul domnului nostru a fost desena, după natură, cât și pentru că, mulțumită talentului său

Sadeler a izbutit să ni-l înfățișeze în trăsături pline de adevăr și de vieață. El ne-a redat astfel nu numai îmbrăcăminte (mantia cu gulerul și marginile îmblănite, încheiată cu un nasture la gât, g u g i u m a n u l sau căciula ovală aplecată spre stânga și împodobită cu un s u r g u c i u de pene, prinse într'o agrafă de pietre prețioase), dar și expresia de reținută energie a acestei figuri uscățive.

V o c a b u l a r . — **Gugiuman:** căciulă de samur, pe care o purtau odinioară Domnii. — **Surguciu:** egreta de pene cu care-și împodobeau Domnii căciula sau gugiumanul.

APLICAREA

Faceți portretul lui Mihai Viteazul, după această gravură.

SECERIȘUL

Ciocârlia ciripie, fâlfâind din aripioare,
Pe o scară de lumină se coboară de subt soare.
Aerul e 'n neclintire, el devine arzător,
Prepelița cântă 'n grăie, greierul cântă 'n mohor.

În cel lan cu spicuri 'nalte, au intrat secerătorii,
Pe când era încă umed de răsufllul aurorii.
Toți, privind-i de departe, parcă 'nnoată 'n galben râu,
Fetele fără ștergare și flăcâii fără brâu.

Secera, craiu nou de moarte, mereu taie, spicul cade.
Prepelița își ia puii și se duce, lanul scade;
Iar în urmă holda mândră, răsturnată prin bucăți,
Se ridică 'n snopi de aur, se clădește 'n jumătăți.

V. ALECSANDRI
Din Pasteluri.

Lămurii expresiile. Inșușiți-vă procedeul. — 1. Cio-cârliă... pe o scară de lumină, se coboară de subt soare. — 2. In cel lan cu spicuri 'nalte, au intrat secerătorii, pe când era încă umed de răsufitul aurorii. — 3. Secerătorii.... parcă înnoată în galben râu. — 4. Secera, craiu nou de moarte mereu taie.... — 5. Iar în urmă holda mândră, răsturnată prin bucăți, se ridică în snopi de aur.

LA COASĂ

Se revarsă de ziuă. Spre răsărit, cerul arde 'n pară de zori. In *cuprins* e o răcoare plăcută și miros de flori de câmp.

Lumina din faptul dimineții rupe întunericul și împrejurimile s'arată vederii din ce în ce mai bine.

Sprijinit pe umerii dealurilor din apropiere, soarele deschide leneș, ochiul lui mare de foc. Primele raze se frâng în roua dimineții și întreaga făptură râde. Lăcustele, aflate în lucru încă de cu zori, sar prin iarbă, sâsâind pe întrecute, iar cristeiul călcându-le 'n urmă le îndeamnă la muncă.

Depart, în zarea scăldată de soare, s'arată și cosașii.

Flăcăi și fete salută 'n semnul crucii pe mândrul craiu al zilei. Intreaga vale răsună în râs și veselie.

Prinsă 'n unda înflorită a ierbeii pân' la brâu, *voinică* fata stă o clipă pe gânduri.

Trupurile de fragede flori i se pleacă gingaș înainte. Ii e milă parcă să le dea în tăișul ascuțit.

Privește. Nesfârșiții ochi înrouați o ademenesc. Iși îndoiaie mijlocul rotund și prinde în pumni un val din unda florii de câmp.

Se 'mbată de miros. Cât farmec e 'n florile acestea sălbatice! Le mângâie, le sărută cu drag.

Zice o doină de pică la inimă și cosește ca un voinic.
Poala fotei și-a prins-o în brâu și mânecile cămăși
cu *altife* și le-a sumes sus.

Pe cap, poartă cunună din tot ce câmpul are mai
ales, iar trupul frumos și-l mlădie după purtatul coasei...

Iarba tăiată se pleacă la pământ și picioarele fetei
se udă în potop de rouă.

Din aluniș răsună un pocnet din frunză. Copila tre-
sare. Se razimă în *toporâie* și cată spre tufiș. Se ro-
șește ca un bujor. Flăcăul vecin vine la coasă.

Doina întreruptă o clipă, răsună din nou în largul
văilor; iar coasa, purtată de mâinile voinice, fâșie
pierzându-se prin iarba mătăsoasă.

Vecinii își dau cu drag „bună-dimineța” și se ’nțeleg
să facă cositul „pe-ajutate”.

În amiazi. Din sferele senine picură foc.

Trupurile tăiatei lumi de flori se topesc, pălindu-se,
iar frumoșii ochi în mii de culori, se închid și mor.

În aer, e miros îmbătător de fân proaspăt, iar furcile
vecinilor tineri se ’ntrec la strânsul fânului.

Brazdele *aromile*, adunate-s *pală* cu *pală* și căpițele
cresc.

Se lasă ’n asfințit.

Din subțioarele dealurilor, umbrele lunecă încet-încet,
de ’nneacă valea cu întuneric. Subt copacii bătrâni
de pe coaste, ochii mari de foc clipească în noapte. În
preajma vreascurilor care licăresc, cosașii se gătesc de
odihnă:

Liniște.

Focurile au închis de mult ochii; numai sus, pe bol-
țile senine, ard candelile sfinte....

I. CIOCÂRLAN
Din Pe plai.

Vocabular. — **Cuprins:** întindere de jur împrejur. — **Alțițe:** cusătură de flori și fluturi pe umerii cămășilor țărănești. — **Toporâie:** coada de lemn a coasei. — **A păli:** a se face palid, a îngălbeni. — **A aromi:** a așipi, a adormi. — **Pală:** cantitatea de fân ori paie care poate fi luată dintr' odată în coarnele furcii.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. *Se revarsă de ziuă.* — 2. *Cerul arde în pară de zori.* — 3. *Lumina din faptul dimineții rupe întunericul.* — 4. *Sprîjinit pe umerii dealurilor din apropiere, soarele deschide leneș ochiul lui mare de foc.* — 5. *Lăcustele, aflate în lucru încă de cu zori, sar prin iarbă, sâsâind pe 'ntrecute, iar cristeiul, călcându-le în urmă, le 'ndeamnă la muncă.* — 6. *În zarea scaldată de soare s'arată cosașii.* — 7. *Flăcăi și fete salută în semnul crucii, pe mândrul craiu al zilei.* — 8. *Prinsă 'n unda înflorită a ierbii până la brâu, fata stă pe gânduri.* — 9. *Ii e milă parcă să dea florile în lăișul ascuțit.* — 10. *Nesfârșiții ochi înrouași o ademenesc.* — 11. *Prinde în pumni un val din unda florii de câmp.* — 12. *Zice doina de pică la inimă.* — 13. *În amiazi, din sferele senine picură foc.* — 14. *Trupurile tăiatei lumi de flori se topesc pâlindu-se.* — 15. *Frumoșii ochi în mii de culcri se închid și mor.* — 16. *Brazdele aramite adunate, pală cu pală.* — 17. *Din subțioarele dealurilor, umbrele lunecă încet-încet, de 'nneacă valea cu întuneric.* — 18. *Ochii mari de foc clipesc în noapte.* — 19. *Focurile au închis de mult ochii; numai sus, pe bolțile senine, ard candelile sfinte.*

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Ion Ciocârlan a zugrăvit cu mult adevăr și cu un real talent, diferitele priveriți din lumea satelor noastre. A scris *Pe plaiu*, *Traiul nostru*, *Inimă de mamă*, *Vis de primăvară*, *fără noroc*. Născut în Străoanii de sus din jud. Putna (1874), el a absolvit școala normală și s'a închinat misiunii

de învățător, rămânând astfel în mediul vieții dela țară, pe care ne-a redat-o într'o limbă de o mare putere expresivă, cum se poate vedea și din bucata analizată.

Deabia după ce ți-ai judecat bine subiectul, te poți apuca să-ți întocmești planul, care va concentra, în câteva idei principale, întreaga compunere și te va feri de repetițiuni, contradicții și reveniri.

Acest plan trebuie să se impue dela început și cititorului. De aceea vei desvolta fiecare idee principală într'un alineat deosebit, adică începând un nou paragraf, într'un rând dela capăt, cu primul cuvânt retras înăuntrul textului.

COMPOZIȚIA XV

V A R A

Tablou de George Tătărescu

(Vezi planșa XVIII dela finele cărții)

PREGATIREA

V o c a b u l a r. — **Grație:** drăgălășie, gingășie. — **Contrast:** nepotrivire, deosebire izbitoare între două lucruri alăturate. — **Ie:** cămașă scurtă, înflorită cu cusături de mătase, pe care o poartă țărâncile noastre. — **A sugera:** a trezi un gând în mintea cuiva, fără a i-l comunica de-a-dreptul. — **Simbol:** reprezentarea printr'o figură concretă, a unui fapt abstract, de ordin intelectual sau moral.

P L A N U L

Introducerea. — De cine este zugrăvit tabloul? Ce loc ocupă George Tătărescu, în istoria picturii noastre? (Vezi notița biografică de mai jos).

Tratarea.

1. **A t i t u d i n e a.** — Pe cine reprezintă tabloul? În timpul cărei munci e prinsă această tânără țărâncă? Ce anume vă arată că-i la seceriș? Pe care umăr își poartă snopul? Ce face cu mâna stângă? Dar cu dreapta? O ajută secera cu ceva la transportarea snopului? Ce credeți atunci despre ridicarea brațului drept, deasupra capului: este ea motivată de o necesitate sau e numai o mișcare de *grație*? Determinată de nevoia susținerii snopului, această frumoasă mișcare arcuită a brațului nu face în același timp ca întreaga făptură a țărâncii să capete o grație simplă și firească? Și iarăși de ce-și înclină ea ușor capul spre dreapta? Adaogă și această înclinare, provocată de snopul de pe umăr, ceva la frumusețea grațioasă a atitudinii? Ce puteți spune despre momentul în care pictorul

și-a prins modelul? E zugrăvită țărăncuța 'n mers ori stând pe loc? Vă spune ceva în această privință vârful cozii de pe spate, ca și cordea 'n fundă care-o împodobește?

2. Figura. — Ce formă are figura țărăncuții? Cum se prezintă partea de sus a acestei distinse fețe ovale? Ce vedeți subt fruntea largă și senină? Dar subt arcurile puternic umbrite ale sprințelor? Cum ați putea caracteriza privirile fetei? Incotro se 'ndreaptă aceste priviri pline de copilărească nevinovăție? Cum vi se înfățișează nasul și gura ei? Contribue cu ceva părul negru întunecat, ca să scoată în evidență, prin *contrast*, seninătatea luminoasă a expresiei? Observați pieptănătura? Se armonizează ea cu nobila simplitate a tinerei zugrăvite?

3. Imbrăcămintea. — Din ce se compune imbrăcămintea fetei? Cum este cămașa pe care o poartă? Dar mânecile ei? Din ce fel de motive este întocmit chenarul care împodobește gâtul și gura cămășii? Cum se chiamă în popor liniile frânte ori șerpuite care aleargă aici de-a-lungul șirului de cruciulițe și care se văd foarte dese ori cusute pe *îile* țărâncelor noastre? Găsiți aceste „râuri” și pe marginea mânecelor? Ne-a înfățișat bine pictorul mâneca dreaptă, căzută de pe brațul ridicat? Ce vedeți la gâtul fetei? Câte fote poartă țărăncuța? Ce deosebire găsiți între fota de dindărăt și cea dinainte? Cu ce sunt prinse fotele de mijlocul fetei? Ce vedeți deasupra brâului? Observați capetele betelor?

Incheierea. — Ce-a ținut pictorul să exprime prin acest tablou? A vrut el să ne înfățișeze numai o tânără țărăncă la seceriș? Care este titlul tabloului? Prin ce ne este *sugerată* vara? Se poate spune că secera și

snopul sunt *simbolul*, adică semnele distinctive și caracteristice acestui anotimp? Spre ce ne 'ndreaptă gândul spicele grele și pline de pe umărul fetei? Prin ce simțim și noi căldura verii, când contemplăm acest tablou?

Dar brusca trecere dela lumină la umbră de pe fața și trupul țărănuței nu ne dă impresia aceluiași anotimp? În sfârșit, lanul de grâu pe care-l vedem pierzându-se în depărtare nu ne face să ne vedem în toiul verii? Și dacă pictorul a pus toate aceste elemente în slujba gândului de a ne reprezenta sau a ne simboliza vara, nu poate fi numit tabloul lui „simbolic”?

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

George Tătărescu (1818-1894), face parte din prima generație de pictori români, formați în Apus. După ce studiază în Italia, unde vine în contact cu strălucita artă a Renașterii, el se întoarce în țară și se consacră picturii bisericești, dezvoltând în această ramură o activitate cu adevărat prodigioasă. În patruzeci de ani, el zugrăvește cincizeci și două de biserici.

Totdeodată, George Tătărescu ilustrează pictura românească începătoare și printr'o serie de minunate portrete, în care se vede necontenit a lui preocupare de a înfățișa cu multă atenție, expresia sufletească a figurilor. Așa este bunăoară, între altele, portretul lui Niculae Bălcescu, care arată cât de adânc știa să pătrundă pictorul nostru în sufletul celor zugrăviți.

ICOANĂ DIN CARPAȚI

Un șuier lung; gem osii ferecate.
Un strigăt viu, nebun de libertate!
Pe roți uruitoare,
Vagoanele urnite
Alunecă ușoare,
Mai iute, mai grăbite;
Dar inima-mi nebună,
Mai iute-ar vrea să meargă
Și bate 'n piept, să-l spargă,
Să sboare 'n lumea largă,
De-atâta voie bună!

Griji amărâte, sbuciumări deșarte,
Vă las de-acum!
Vă las cu bine! La o parte!
Voi n'aveți ce-mi căta la drum!
Pieriți, întunecate duhuri!
Sunt liber, ca ciocârlia în văzduhuri!
Imi flutură părul în vânt,
Și cânt.
Mă chiamă 'n zare munții, munții mei!
Ce dor, ce dor adânc mi-era de ei!
Ce dor i-a fost poetului
De freamătul brădetului,
De murmurul izvorului,
De fluierul păstorului,
De glasul păsărelelor,
Și — de vecinul stelelor —
De vârful Caraimanului,
Ce dor, ce dor i-a fost sârmanului!...

ST. O. IOSIF
Din Poezii.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. *Gem osii* ferecate. — 2. Dar inima-mi nebună,... *se bate în piept, să-l spargă*. — 3. Pieriți, *întunecate duhuri!*. — 4. *Mă chiamă în zare, munții, munții mei! Ce dor, ce dor adânc mi-era de ei!* — 5. Ce dor i-a fost poetului și de *vecinul stelelor, de vârful Caraimanului*.

NICU BĂLCESCU

Odată, ieșind dela școală, apucasem drumul spre casă, luând prin scurta ulicioară care începea în poarta Colegiului Sfântului Sava — între curtea Petrescului și casa cu pridvor a egumenului grec al mănăstirii — și se sfârșea în unghiul Bulevardului și al străzii Academiei, unde era de o parte, la dreapta, casa Dobrotineanului și la stânga, casa Spăhiului. Poarta școlii era la câțiva pași de ușa bisericii, cam în locul unde s'a ridicat statuia lui Lazăr. Acolo se așezau pe vine, în șir, unul lângă altul, merarii, simigiii și bragagiii cu tablalele și pancele lor.

Un *găligan* de școlar, cât un bivol de mare, tăbărise pe un băiat slab și *pirpiriu*, îl trântise la pământ și-i căra la pumni, căutând să-i ia din mână o bucată de halviță.

Goliatul, căruia toți îi ziceam Sotea, pentrucă era de o putere de care numai văru-meu Mavru îi venea de hac, își petrecea timpul mai mult la poarta școlii, între plăcintari și *salepcii*, decât în clasă. Indată ce cumpăra cineva un covrig sau un măr, el se repezea ca un erete și i-l smulgea din mână. Grație puternicilor săi pumni, răspândise o așa groază prin băieți, încât mulți îi plăteau tribut în natură sau în parale, ca să nu-i bată sau ca să-i protege în contra altor camarazi.

De astă dată însă, găsisse împotrivire; băiatul, deși trântit la pământ, dar nu lăsa să-i scape halvița; o apăra din mâni și din picioare, cu dinții și cu unghiile.

Fie indignațiune, fie că puteam conta pe camarazii care veneau în urmă, mi-am luat inima în dinți și m'am aruncat în ajutorul celui slab și asuprit.

Cea dintâi grija a băiatului, când s'a ridicat dela pământ, a fost să caute să-și adune de pe jos, foile caietului său, sdrențuite și risipite în luptă, operație lungă și migăloasă, la care i-am dat și eu o mână de ajutor.

A doua zi, când m'am dus la școală, l-am găsit în ușa clasei IV-a de *umanioare*. Cum m'a văzut, și-a scos șapca, arătându-mi cu mulțumire caietul și zicându-mi :

— Uite, cum l-am dres de bine ! Noroc zău, cu dumeata, că mi se pierdea, păcat, o grămadă de muncă.

Foile rupte erau lipite și cârpite fiecare la locul lor, cu o minuțioasă îngrijire. Dar ce m'a mirat mai mult a fost să văz, pe unele pagine, scrise cu litere majuscule, fraze ca acestea :

„Petru Maior¹ spune...

„Fotino² zice....

„Din Constantin Căpitanul³...

„După Logof. Radu Greceanu⁴...

Aceasta m'a mirat cu atât mai mult, că pe atunci nu se pomenea în școlile noastre de istorie națională. De-abia de câteva luni, Florian Aaron⁵ începuse un

1. Un mare istoric român din Ardeal (1760—1821).

2. Un istoric grec, care a scris „Istoria generală a Daciei“ (1818—1819).

3 și 4. Cronicari munteni, cari au trăit în a doua jumătate a veacului al XVII-lea.

5. Profesor la colegiul Sf. Sava și apoi la facultatea de litere din București.

curs elementar de istorie generală, în care se vorbea despre Asirieni și Egipteni; nu ajunsese nici la Greci, nici la Romani.

La întoarcerea mea din Paris, în anul 1811, ducându-mă să văd pe poetul Alexandrescu ¹, la *giurlovă*, în Gorgani, unde se afla închis într'o cameră, în fundul curții, lângă gărlă, după ce am stat acolo până înnoptase, când am ieșit, ofițerul de pază, după ce închide ușa bine și bagă cheia în buzunar, îmi zice:

— Vrei să te duc și la Nicu Bălcescu? Nu ne vede nimeni, c'au plecat toți dela cancelarie. Numai să nu mă spui cuiva, că dau de belea.

În camera în care am intrat, un tânăr căruia de-abia îi mijeja mustața pe buze, ședea pe marginea unui pătucean de scânduri, fără alt așternut decât o manta soldățească, ghemuită căpătâiu și o lumânare de seu, într'un sfeșnic de pământ, care lumina un *ceaslov*, singura carte ce-i fusese permisă.

Acel arestant era băiatul pe care, cu câțiva ani îndărăt, îl scosesem din mâinile fiorosului Sotea.

La liberarea lui din închisoare și din armată, el a devenit unul din tinerii cu cari mă vedeam mai des, a devenit un bun și prețios amic, cu care m'am înțeles totdeauna la vorbă și la gânduri; eram împreună ziua și noaptea.

Fiu mijlociu al Serdăresei Zinca Petreasca Bălcescu, cocoană văduvă foarte stimată și cunoscută în toată țara, pentru minunata doftorie cu care tămăduia de albeață la ochi, Nicu Bălcescu, tânăr, de o *complexiune* delicată, o fisionomie blândă și simpatică, intrat foarte de timpuriu în serviciul militar ca *iuncăr*, era arestat

1. Poetul Gr. Alexandrescu fusese arestat, ca și Nic. Bălcescu, pentru că făcuse parte din complotul pus la cale pentru răsturnarea lui Alex. Vodă Ghica, socotit un instrument al politicii rusești.

și dat în judecata unui consiliu de războiu, ca culpabil de înaltă trădare.

Se dovedise că la cazarmă aduna pe lângă dânsul, în orele de recreație, mai mulți sergenți și soldați, cărorora le povestea despre vitejiile Românilor în luptele cu Turcii, cu Tătarii, cu Ungurii și cu Lehi, de pe vremile lui Mircea, lui Mihai și lui Ștefan; ba chiar îi învăța să scrie și să citească.

Nicu Bălcescu avea o mare dorință de a învăța. Dotat cu înlesnire și aplicațiune la studii, inteligent, ardent și entuziast, predilecțiunea lui era mai cu deosebire pentru studiile istorice și mai ales pentru partea militară a istoriei. Din copilărie citise cu atențiune pe marii istorici, vechi și noi. Avea credința că România nu se va putea ridica decât prin arme și că Românii trebuiau cu orice preț să se arate pe un câmp de bătăie, să dea dovezi de vitejie, să se afirme ca națiune, idee pe care o vedem dominând în toate scrierile sale.

La ctatea de douăzeci de ani, citise tot ce putuse găsi, pe ici pe colea, despre istoria noastră națională; petrecea zile întregi cufundat în studiul documentelor adunate de repausatul căpitan Cornescu Olteniceanu, colecțiune prețioasă, care mai târziu a trecut în posesiunea Părintelui Episcop de Buzău, Dionisie.

Nicu Bălcescu era de o modestie rară; anevoie îl făceau să-ți citească câte ceva din cele ce scria.

Intr'o seară, ne aflam mai mulți adunați la Maiorul Voinescu II. Acolo, după ce ne-am luptat și ne-am trântit, după cum ne era obiceiul (căci Bălcescu, deși cel mai slab dintre noi toți, dar căuta trântea la lumânarea), când ne-am potolit, l-am pus cu de-a sila de ne-a citit opera sa: Puterea armată la Români.

Acea scriere a lui Bălcescu a fost foarte apreciată de cititorii de pe atunci.

Mai târziu, pe la anii 1844, 1845 și 1846, el a publicat mai multe lucrări istorice, în revista intitulată „Ma-

gazinul istoric”, ce redacta în colaborare cu eruditul profesor Treboniu Laurianu.

Nicu Bălcescu scria lesne. Stilul său era limpede, strâns, nervos și elegant, precum îl vedem în *Istoria lui Mihai Viteazul* și în *Istoria muncitorilor plugari din România*.

ION GHICA

Din Scrisori către Alecsandri.

Vocabular. — **Găligan:** lungan. — **Pirpîriu:** piperacit, slab, jigărit. — **Salepciu:** vânzător de salep, o băutură turcească. — **Umaniore:** studiul artilor, al științelor și mai ales al operelor clasice, socotite ca bază a culturii umane. — **Majusculă:** literă mare. — **Giurstvá:** înclisoare. — **Ceaslov:** carte de rugăciune pentru diferitele ceasuri ale zilei. — **Complesiune:** constituție trupească. — **Iuncăr:** tânăr nobil, intrat în oștire ca simplu soldat și care aspira la rangul de ofițer.

Lănuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Acolo se așezau pe vine merarii, simigii... — 2. Un găligan de școlar, cât un bivol de mare, tăbârîse pe un băiat slab și-i căra la pumni. — 3. Goliatul era de o putere căreia numai văru-meu Mavru îi venea de hac. — 4. Mulți băieți îi plăteau tribut în natură sau în parale, ca să nu-i bată. — 5. Iși apăra halvița, din mâni și din picioare, cu dinții și cu unghiile. — 6. Mi-am luat inima în dinți și m'am aruncat în ajutorul celui slab. — 7. Pe atunci, nu se pomenea, în școalele noastre, de istorie națională. — 8. Să nu mă spui cuiva, că dau de belea. — 9. Un tânăr, căruia de abia îi mije a mustața. — 10. Căuta trântea cu lumânarea.

Noțiuni de teorie literară

Ion Ghica ne povestește amintirile sale asupra lui Nicolae Bălcescu, schițându-ne cu acest prilej și portretul marelui nostru istoric. Compunerile de acest fel se numesc *amintiri*.

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Născut în București, la 1816, Ion Ghica se distinge, încă de pe băncile școlii dela Sf. Sava, printr'o mare tragere de inimă pentru științele exacte. Urmând acestei vocațiuni, el studiază la Paris, unde își face o temeinică cultură științifică, pe care mai târziu o pune în slujba țării sale, ca profesor la Academia Mihăileană din Iași, o școală de înalte studii, transformată apoi în universitate. Lucrează la pregătirea revoluției din 1848, ocupă în mai multe rânduri demnitatea de ministru, este ales membru și apoi președinte al Academiei Române și moare în anul 1897.

Ion Ghica ocupă un loc de cinste în literatura noastră, prin *Scrisorile* pe care le-a adresat prietenului său V. Alecsandri și în care și-a scris amintirile, în legătură cu aspectele societății românești din prima jumătate a veacului al XIX-lea.

COMPOZIȚIA XVI

NICOLAE BALCESCU

(Vezi planșa XIX dela finele cărții)

Să se facă, într'o compunere, portretul lui Nicolae Bălcescu, după tabloul pictorului George Tătărașcu, reprodus în planșa de alături.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Nicolae Bălcescu (1819—1852) este unul din marii noștri istorici de pe la mijlocul veacului al XIX-lea. Luptător înfocat pentru unirea principatelor, el n'a avut parte să-și vadă împlinit acest vis al vieții lui și a murit între străini, departe de țara pentru a cărei unire s'a jertfit. Opera lui de căpetenie este „Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul“, în care palpită un suflet românesc entuziasmat de măreția strălucirii noastre ostășești, în timpul primului Domn al tuturor Românilor.

Știi să scrii când poți să-ți precizezi și să-ți exprimi gândirea, cu alte cuvinte când te-ai deprins să observi și să cugești.

Un om neobișnuit să vadă și să gândească nu-ți va putea prinde și arăta nici măcar deosebirea dintre o priveliște de câmp și una de munte bunăoară. Sărac în idei, pentru că nu cugetă, el este prin chiar această împrejurare osândit să aibă un vocabular foarte restrâns. Neavând decât foarte puține de spus, el nu simte nici nevoia de a-și spori mijloacele de expresiune.

Iată pentru ce omul care-a citit mult și a meditat asupra celor citite, care și-a îmbogățit mintea prin contactul cu marii scriitori ai omenirii din toate timpurile și care a văzut atâtea feluri de exprimare, va fi mai pregătit nu numai să observe și să judece, dar să-și și aștearnă mai limpede, mai curgător și mai frumos ideile izvorâte din propria sa cugetare.

F E R I C I R E

S'a 'nvesmântat în alb grădina,
Cu ramuri negre și tăcute,
Iar soarele brumat de iarnă
Răsare cu priviri pierdute.

Și 'n tot văzduhul, nici o șoptă,
Nici o suflare nu mai geme :
Vieța 'ntreagă parcă doarme
Un somn dorit de-atâta vreme....

Dar la fereastra din grădină
Nu doarme nici o floare 'n glastre,
Ci toate râd cu drag la soare,
Plăpânde încă și albastre.

O. CARP
Din Rândunel.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. *S'a învesmântat în alb grădina.* — 2. *Iar soarele brumat de iarnă, răsare cu priviri pierdute.* — 3. *În tot văzduhul, nici o șoptă, nici o suflare nu mai geme.* — 4. *Dar la fereastra din grădina, nu doarme nici o floare în glastre, ci toate râd cu drag la soare.*

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

O. Carp este pseudonimul sub care este cunoscut în literatură d-l Dr. G. Proca (născut la 1867), profesor la Facultatea de medicină din București. D-sa a publicat un volum de poezii (*Rândunel*), care se deosebesc prin sinceritatea emoției poetului.

I A R N A

E tristă și urită iarna la țară, când crivățul vi-
foros urlă peste câmpii, când norii sau ceața întunecă
cerul, când ploile reci desfundă pământul, când țarina-i
goală și *năpustită*, dumbrava uscată și plugul trândav.
Apoi, în lungile nopți de iarnă, ce întunecime plină
de groază ! ce de șoapte fioroase ! Vântul vâjje și geme
ca niște jalnice glasuri ce plâng din depărtare ; ploaia
izbește cu o întărâtată stăruire în pereții și în ferestrele
casei ; oblonul se clatină și scârțâie pe țâțânele-i ru-
ginite ; focul bubue și trosnește în cămin și uneori o
pasăre de noapte gonită din adăpostul ei de o suflare
mai viscoloasă a crivățului, își ia șborul, scoțând un
țipăt sfâșietor și tânguios.

ALEX. ODOBESCU
Din Doamna Chiajua.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. *Crivățul urlă* peste câmpii. — 2. *Ploile reci desfundă* pământul. — 3. *Plugul e trândav*. — 4. *Vântul vâjje și geme*, ca niște jalnice glasuri. — 5. *Ploaia izbește* în ferestrele casei.

Noțiuni de teorie literară

În compunerea de față ni se zugrăvește iarna la țară.
Este deci o *descriere*. Această descriere însă nu se mul-
țumește să ne dea numai elementele care întocmesc
tabloul iernii, ci ne impresionează, trezind în noi anu-
mite *simțiminte* : tristețea zilelor de iarnă și groaza
nopților viroase. Este o descriere *poetică*.

I N Z Ă P A D Ă

Iarnă. De sus, cerul închis cerne zăpadă cu nemiluita. Fulgi ușori și deși, în joc neastâmpărat, țes pământului strălucitoare haină albă.

Pe dealuri, codrii desfrunziți râd încărcăți de floarea de nea, iar căsuțele curate de munte stau pitite în subțioară colinei, fumegând prin hogeacurile lor înzăpezite.

Numai deasupra cocioabei răzlețite în marginea satului, nu se vede zare de fum.

Uitat de vreme, moș Călin își sprijinește cu greu zielele, adăpostindu-se în căsuța de demult...

Moartea i-a pierdut *răbojul* și el a rămas să-și poarte bătrânețele prin timpuri grele...

Feciorii i-a îngropat de mult, iar nepoți nu i-au rămas. E singur pe lume. Iarna grea l-a apucat fără capăt de vreasc și la bătrânețe face foarte mult un tăciune pe vatră.

Nu-i vorbă, lemnele-s aproape, dar sunt ale altora. Puterile i-s duse și să se împace la uscături, n'a avut cu ce.

Crivățul, cu *pospaiul* lui cernut din vreme l-a răzbit. Așa, pe furtună, moșneagul iese din căsuța înnămețită și dă zăvorul la ușă.

Căciula, spartă și roasă de vechi, și-o îndeasă pe cap, iar sumanul rupt și destrămat și-l adună împrejurul trupului uscat, prinzându-l c'o cingătoare de *curmeiu*.

Oftează plin de durere.

Omătul aspru a și dat năvală prin spărturile opinilor, tăindu-l la oase, iar vântul de ghiață al iernii nemiloase, îl săgetă din toate părțile.

Ochii i se umplură de lacrimi. În cucernică evlavie, și-i ridică spre cerul care spulberă mânios, iar cu mâna tremurândă face semnul crucii.

Toată nădejdea și-o pune în Cel-de-sus... Cu pași

șovăitori și în tovărășia cățelușului, singurul tovarăș al nevoilor lui, se 'ndreaptă spre pădure.

Ajuns în sprânceană dealului, se oprește. Pune mâna streășină ochilor bătrâni și prin scăpărările puzdericii cernute de sus, caută satul adăpostit în vale.

Nu zărește nimic. Poate că n'or fi ochi cari să-l vadă. Pădurarii s'or fi dosit la căldură.

Intră.

Scăpat pe coasta dosită de sat, adună o *croșnie* bună de uscături. Cu multă greutate o ridică pe creasta dealului, dar se teme să scoboare în sat.

E prea lumină și pădurarii au ochi de lup. Mai bine s'aștepte până pe înserate.

Pune sarcina de uscături la rădăcina unui copac și sprijinindu-se în toiag, cu multă cumpăneală s'așează pe *croșnie*; iar spatele scorojite și le razimă de trunchiul copacului înalt.

Măinele slabe și înlemnite de ger și le-aduce la piept, dosindu-le în mânecile scărmanate ale sumanului; iar ochii stinși, adăpostiți în genele încărcate de *chiciură*, și-i pierde în cernerea neastâmpărată a fulgilor de zăpadă.

... In depărtări scapără scânteii. Flacări dogoritoare joacă în cuprins, apropiindu-se tot mai mult de trupul lui înghețat.

Fiori de căldură îl furnică prin toate mădulele... Visează o vatră caldă... Pe dinainte-i trec clipe din vremurile bune... Tinerețe, nevastă... feciori... Le retrăește un moment și-apoi pier...

Inserează și ninge într'una...

De sus, bolțile mâniate, înneacă pământul în potop de zăpadă.

De vale, satul ațipește sgribulit în mantia rece a iernii și pe ferestrele înflorite de ger, abia se zăresc li-cărind ochi mici de lumină.

Sus, pe deal, codrul geme luptându-se cu furtuna, iar cățelușul lui moș Călin schiaună și-l râcăe cu la-

bele. Il îndeamnă să se scoboare la căsuța din vale, dar moșneagul întroienit n'aude. Visează căldura...

I. CIOCÂRLAN

Din Pe plaiu.

Vocabular. — **Răboj:** bucată de lemn, despicată în două, cu care își țin socotelile oamenii neștiutori de carte. O jumătate de răboj rămâne în mâna vânzătorului, iar cealaltă la cumpărător. Ori de câte ori cel dintâiu predă celui din urmă, o anumită cantitate de materiale, face în prezența acestuia, pe amândouă răboajele decodată, o creștătură. La încheierea socotelilor, se alătură iar amândouă jumătățile și se controlează numărul creștăturilor, care trebuie să corespundă exact. — **Pospaiu:** praful foarte mărunt de făină, care se ridică la măcinat și care se depune prin toate părțile morii; strat foarte subțire. — **Curmeiu:** o bucată de funie din coajă de teiu. — **Crosnie:** sarcină de vreascuri, pe care o poate duce un om în spinare. — **Scorojit:** sbârcit, slăbănogit. — **Chiciură:** bruna grosă ce se depune în iernile umede, pe crengile copacilor; promoroacă.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. Cerul închis *cerne zăpadă cu nemiluita*. — 2. Fulgii *șes pământului strălucitoare haină albă*. — 3. Codrii desfrunziți *râd încărcăși de floare de nea*. — 4. Căsuțele *stau pitite, în subțioara colinei*. — 5. Moș Călin *își sprijinește cu greu zilele*. — 6. *Moartea i-a pierdut răbojul și el a rămas să-și poarte bătrânețele* în timpuri grele. — 7. Iarna *l-a apucat fără capăt de vreasc și la bătrânețe face mult un tăciune pe vatră*. — 8. *Puterile i-s duse*. — 9. *Crivățul l-a răzbit*. — 10. Căciula, *spartă și roasă de vechi*, și-o îndeasă pe cap. — 11. Omătul aspru *a și dat năvală prin spărturile opincilor, tăindu-l la oase*. — 12. *În cucernică evlavie* își ridică ochii spre cer. — 13. Ajuns în *sprinceana dealului*, se oprește. — 14. *Pune mâna streășină și prin scăpărările puzderiei cernute de sus, caută satul*. — 15. O ridică pe *creasta dealului*. — 16. E prea lumină și pădurarii

au ochi de lup. — 16. Măinile slabe și înlemnite de ger și le-aduce la piept, *dosindu-le* în mânecile scărmanate ale sumanului. — 17. Ochii stinși, *adăpostiți* în genele încărcate de *chiciură* și-și pierde, în cernerea neastâmpărată a fulgilor de zăpadă. — 18. *Fiori de căldură* îl *jurnică* prin toate mădularele. — 19. De sus, *bolțile mâniate* înneacă pământul în *potop de zăpadă*. — 20. Satul *ași peștele* *gribulit* în mantia rece a iernii. — 21. Pe ferestrele în florite de ger, abia se zărește *ochi mici de lumină*. — 22. *Codrul geme, luptându-se* cu furtuna.

MIEZUL IERNII

În păduri trosnesc stejarii. E un ger amar, cumplit!
Stelele par înghețate, cerul pare oțelit;
Iar zăpada cristalină, pe câmpii strălucitoare,
Pare-un lan de diamanturi ce scârțâe sub picioare.

Fumuri albe se ridică în văzduhul scânteios,
Ca înaltele coloane unui templu maiestos
Și pe ele se așează bolta cerului senină,
Unde luna își aprinde farul tainic de lumină.

O! tablou măreț, *fantastic*!... Mii de stele argintii,
În nemărginitul templu, ard ca veșnice făclii.
Munții sunt a lui altare, codrii *organe* sonoare,
Unde crivățul pătrunde, scoțând note 'ngrozitoare.

Totul e în neclintire, fără vieață, fără glas;
Nici un sbor în atmosferă, pe zăpadă nici un pas;
Dar ce văd?... În raza lunii o *fantasmă* se arată...
E un lup ce se alungă după prada-i spăimântată!

V. ALECSANDRI
Din Pasteluri.

Vocabular. — **Fantastic:** ceva creat de fantazia adică de închipuirea noastră. — **Organe sonore:** instrumente muzicale răsunătoare. — **Fantasmă:** vedenie.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. *E un ger amar, cumplit.* — 2. *Stelele par înghețate, cerul oțelii, iar zăpada un lan de diamante.* — 3. *Luna își aprinde farul tainic.* — 4. *Mii de stele argintii, în nemărginitul templu, ard ca veșnice făclii.* — 5. *Munții sunt allarele templului, iar codrii organele-i sonore, în care crivățul pătrunde, scoțând note îngrozitoare.*

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Teodor Aman (1828—1891) este cel mai însemnat dintre primii noștri pictori. Studiază la Paris, unde vine în contact cu maestrul francez de pe la mijlocul veacului al XIX-lea. Întorcându-se în țară, el înființează primele noastre școli de arte frumoase și așază astfel baza învățământului artistic românesc.

Teodor Aman este cel dintâiu pictor român, care își pune arta în serviciul cauzei naționale, inspirându-se pe de o parte din trecutul nostru istoric și din tradițiile străbune, iar pe de alta zugrăvind-ne, sub diferitele ei aspecte,

societatea românească din a doua jumătate a secolului trecut.

COMPOZIȚIA XVII

IARNA

de *Theodor Aman*

(Vezi planșa XX dela finele cărții)

PLANUL

Introducerea. — De cine este zugrăvit tabloul? Care este însemnătatea lui Teodor Aman în desvoltarea picturii românești? (Vezi notița biografică de mai sus).

Tratarea.

1. **S c e n a.** — Ce vă atrage în primul rând luarea aminte în acest tablou? Cu ce sunt încărcate cele două care? Sunt în mers sau stau pe loc? După ce cunoașteți că boii s'au oprit? Pe cine vedeți în dreapta primului car? Cum este îmbrăcat acest țăran? Stă și el pe loc? Incotro se 'ndreaptă? Ce distingeți din cele două *siluete*, spre care se duce? Cine este acela care stă întors pe jumătate cu spatele spre noi? Din ce deduceți că-i al doilea cărăuș? Dar despre cel cu fața spre spectatori, ce puteți spune? Are el aerul de a fi sosit odată cu carele sau a ieșit din căscioara din dreapta? Ce anume vă arată că aceasta este o casă de locuit? Ce vedeți ridicându-se îndărătul casei? Cum ni se înfățișează copacul?

2. **C a d r u l.** — In ce anotimp e prinsă scena? Cum este iarna pe care o reprezintă Aman? După ce cunoașteți că-i o iarnă grea? Ce vă arată roțile încărcate peste tot cu zăpadă? Dar omătul care acopre buțile? A izbutit pictorul să ne redea fiorii iernii? Prin ce anume? Ne face el să avem aceiași senzație și prin îmbrăcămintea oamenilor? Adaogă ceva la această impresie cele două ciori așezate pe câte o ramură a copacului? Dar vâzduhul cenușiu care formează fondul tabloului?

Incheierea. — Pe lângă zugrăvirea exactă a realității, a reușit Aman să ne înfățișeze natura și viața românească? Cu alte cuvinte, ne face el să simțim că în acest tablou este zugrăvit un colț din pământul țării noastre și unul din aspectele muncii pe care o îndeplinește țăranul român?

CĂRĂUȘII

Boii stau în jug supuși
Gata de plecare;
Necăjiții cărauși
Merg pe lângă care...

„Hăis și cea!” — gem subț poveri
Carele greoaie;
Ieri ca azi și azi ca ieri;
Frig și vânt și ploaie....

Drunul e glodos și greu,
Negura se lasă:
„Știe bunul Dumnezeu
De-om ajunge-acasă!”.

ST. O. IOSIF
Din Poezii.

O VORBĂ CARE DESLUȘEȘTE TOT

Un episcop, odată, plecase să-și cerceteze *eparhia*. Ajungând la un sat, se supără foc, cum de nu-i face primirea ca alte sate, trăgându-i din depărtare, clopoțele. După ce trase la gazdă, chemă pe preotul satului la dânsul.

— Părinte, îi zise episcopul, cu graiu cam aspru, în toate satele până aici, m'au primit ca pe capul *leqii* ce

sunt. Numai satul Sfinției Tale se vede că și-a cam uitat datoriile către sfânta noastră biserică; și pentru aceasta, Sfinția Ta trebuie să fie de vină.

— Prea Sfinte Stăpâne, răspunde bietul preot, sunt o mie și o sută de *cuvinte*. Eu, biet, mi-am făcut datoria mai cu prisos decât alții. Ați văzut bine că v'am ieșit înainte, de v'am primit tocmai la marginea satului, cu crucea, cu evanghelia, cu steagul și îmbrăcat în sfintele vesminte, în loc să vă aștept la ușa bisericii. Și cu atât mai mult s'a bucurat sufletul meu, când am auzit că v'a dat Dumnezeu în gând, să vă mai aduceți aminte și de satul nostru, cu cât aveam mare trebuință de ființa de față a capului bisericii, spre a turna *balsamul* mântuirii pe rănile noastre sufletești și a mă ajuta să dau afară din sat sărăcia, ce s'a încuibat la noi.

— Din mia și suta de *cuvinte* nu s'ar putea să-mi spui și mie câteva, mai zise episcopul, cu graiu blajin.

— Mai întâi de toate, Prea Sfinte Părinte, biserica din satul nostru n'are nici un clopot.

— Destul, răspuse episcopul, ăst singur *cuvânt* este de ajuns, spre a-mi desluși totul.

În duminica următoare, sătenii cu mirare auziră două clopote care îi chemau la rugăciune, din turnul bisericii. Când se adunară la biserică, preotul le cetî porunca episcopului, prin care îndemna pe toți *poporenii* să-și dea copiii la școala ce înființase Prea Sfinția Sa, cu ale sale cheltueli.

P. ISPIRESCU

Din S n o a v e.

V o c a b u l a r. — **Eparhie:** circumscripție, asupra căreia se întinde puterea unui episcop. — **Lege:** credință, religie. — **Cuvânt:** motiv. — **Balsam:** mângâiere. — **Poporeni:** credincioși.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. In toate satele, n'au primit ca pe *capul legii*. — 2. Aveam mare trebuință de *ființa de față* a capului bisericii, spre a turna *balsamul mântuirii*, pe *rănilile noastre sufletești* și a mă ajuta să *dau afară din sal sărăcia ce s'a încuibat la noi*.

Noțiuni de teorie literară

In această bucată, ni se *povestește* o întâmplare scurtă, plină de haz, prin răspunsul neașteptat și mucalit totdeauna al preotului. Este o *anecdolă* sau *snoavă*.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Petre Ispirescu (1838 — 1887) este unul din cei mai buni culegători ai literaturii noastre populare. Opera lui cea mai însemnată este colecția intitulată *Basmelor Românilor*, în care a adunat povești din mai toate provinciile românești.

CIULEANDRA

Hangiul ne conduce într'un ceardac, de unde într'a-devăr puteam privi hora, ca dintr'o loje la teatru... La început, poate pentrucă-mi era și foame, nu mi s'a părut nimic deosebit. Horă ca toate horele. De altfel jucau o horă obișnuită, fără nici un haz... Apoi a venit ciuleandra... Ei bine, doctore, cine n'a văzut ciuleandra nu-și poate închipui ce înseamnă beția dansului! Incepe ca o horă oarecare, foarte lent, foarte cumpătat. Jucătorii se adună, se înșiră, se îmbină. Pe urmă, când se pare că oamenii s'au *incins* puțin, muzica prinde a se agita și a se iuți. Ritmul jocului se accelerează, firește. Jucătorii, cuprinși pe după mijloc, formează un zid compact de corpuri care se mișcă, se îndoaie, se răsucesc și tresaltă, cum poruncesc lăutarii. Cu cât se aprind mai tare jucătorii, cu atât și muzica se ațăță, devine mai svăpăiată, mai sălbatică. Picioarele flăcăilor scapără vijelios, schițează figuri de tropote, sărituri de spaimă, svăcniri de veselie. Apoi deodată, cu toții, cu pași sălțați și foarte iuți, pornesc într'un vârtej. Zidul viu se avântă când încoace, când încolo, lăutarii pișcă *vehement* strunele, înăsprind și ascuțind sunetele cu câte-un chiot din gură, la care încearcă să răspundă altul, din toiul jucătorilor, curmat însă și înghițit de năvala *ritmului*. Acuma șirul, tot încovoidându-se și strângându-se ca un șarpe fantastic, începe să se încolăcească, să se strângă, să se grămădească, până ce se transformă parcă într'un morman de carne fierbinte, care se svârcolește pe loc un răstimp, ca apoi, pe neașteptate, să se destindă iarăși, ostentit ori prefăcut, în tact cuminte, lăsând să se vadă fețele roșite și vesele ale jucătorilor. Dar lăutarii se înfurie că s'a înmuiat jocul, își întărată iar cântecul mai puternic, mai stăruitor. Șiragul de jucători, parcă vrea să *sfideze* și să stârnească pe lăutari, se repede mai furtunos, picioarele

hurducă pământul cu bătăile, vârtejul pornește din nou, mai strâns, mai încăpăținat, se încolăcește iar și iar se descolăcește și în cele din urmă, se încheagă într'un vâlmășeag de trupuri sdrobite. Așa, pe loc, câteva minute, nu știu cât timp, în același ritm nebunesc, se frământă, tremură, ropăe... Și așa, jocul pare că va continua, până ce toți jucătorii își vor topi sufletele într'o supremă înflăcărare de *pasiune* deslănțuită... Dar brusc, ca și când l-ar fi tăiat cu foarfecele, cântecul se frânge și îngrămădirea de tineri se risipește într'un hohot de râs sălbatic.

LIVIU REBREANU
Din Ciuleandra.

Vocabular. — **A se încinge:** a se aprinde. — **Veherent:** iute, furiuos, înfocat. — **Ritm:** împărțirea timpului în intervale scurte prin regulata succesiune a mișcărilor în dans, a sunetelor în muzică, a accentelor în poezie, etc., ceea ce produce un efect plăcut. — **A sfida:** a spune cuiva verde în față *că* nu va putea face nimic; a brava; a înfrunța; a face în ciudă cuiva. — **A hurduca:** a sguđui, a sdruncina. — **Pasiune:** simțire adâncă și înflăcărată.

Lăutariți expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. Horă *ca toate horele.* — 2. Jucau o horă obișnuită, *fără nici un haz.* — 3. Cine n'a văzut ciuleandra nu-și poate închipui ce înseamnă *beția dansului.* — 4. Jocul începe foarte *cumpătat.* — 5. Jucătorii formează *un zid compact de corpuri.* — 6. *Picioarele flăcăilor scapără vijelios.* — 7. Deodată apoi *pornesc într'un vârtej.* — 8. *Zidul viu se avântă.* — 9. Lăutarii *pișcă vehement strunele, ascuțind sunetele cu căle un chiot,* la care încearcă să răspundă un altul din *toiul jucătorilor,* curmat însă și *înghițit de năvala ritmului.* — 10. Incovoindu-se și strângându-se *ca un șarpe fantastic,* începe să se încolăcească, să se strângă, să se grămădească, până ce se transformă parcă într'un *morman de carne fierbinte.* — 11. *Lăutarii se înfurie* că s'a *înmuiat jocul.* — 12. *Vârtejul pornește din nou, mai strâns, mai încăpăținat* și în cele din

urmă se încheagă într'un vălmășeag de trupuri zdrobite. — 13. Jocul pare că va continua până ce toți jucătorii își vor topi sufletele, într'o supremă înflăcărare de pasiune deslănțuită. — 14. Brusc, ca și când l-ar fi lăiat cu foarfecele, cântecul se frânge...

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Liviu Rebreanu este unul din marii noștri scriitori contemporani. După o serie de nuvele—scurte narațiuni menite să exprime un sentiment—el a scris câteva romane—întinse povestiri care oglindesc vieța materială și sufletească a unei societăți întregi—dintre care cele mai însemnate sînt *Ion* și *Pădurea spânzuraților*. În primul, ne-a înfățișat legătura indestructibilă dintre țăran și pământul pe care-l lucrează; iar în al doilea, a analizat lupta sufletească a unui ofițer român din armata austro-ungară, pus să lupte pe frontul românesc, împotriva fraților săi de sânge.

MĂRUNȚICA CRAIULUI

În fața Hanului-roșu, se încinsese o horă strașnică, de săreau scânteii de subt călcăie. În vârtejul jocului, *salbele* de galbeni împărătești și *icosari* turcești zornăiau la gâtul celor avute. *Vâlnicele*, cu *fluturi* sclipitori,

sbureau când la dreapta, când la stânga. Suratele, împodobite cu *flori-domnești*, râdeau izbind pământul după *hihăitul* flăcăilor pletosi, rumeni de *zăduf*. Se mlădiau rotund trupurile, dărdâind pe picioarele lor sprintene, parcă naiba gâdila astă tinerime plină de foc și-o arunca în sus ca pe-o minge.

Trei țigani, — două cobze și-o *lăută*, — trăgeau „mărunțica craiului”, înșirând din când în când chiote întocmite din senin. Lăutarul se prăpădea cu firea, trântind capul și pe-un umăr și pe celălalt, mai ales când zărea ulcica, plină până 'n buze cu vin roșu, subțire și înspumat.

B. ST. DELAVRANCEA
Din Sultănică.

Vocabular. — *Mărunțica craiului*: numele unui joc țărănesc și a muzicii după care se joacă. — *Salbă*: șireag de monede pe care femeile dela țară și le atârnă pe după gât, ca podoabă. — *Îcosar*: veche monedă turcească de argint, în valoare de 20 de lei vechi. — *Vâlnic*: un fel de fotă largă, lucrată încrețit întocmai ca o fustă și întocmită din două bucăți. — *Fluturi*: mici discuri rotunde de metal sclipitor, alb ori galben, care se cos ca podoabe, pe cămășile sau fotele țărănești. — *Flori domnești*: plantă ierboasă zisă și „suguci”, care face multe flori frumoase, de culoare albastră, uneori trandafirică sau albă, așezate în ciorchini. — *Hihăit*: chiuit. — *Zăduf*: zăpușală, căldură înăbușitoare. — *Lăută*: instrument muzical care se aseamănă cu cobza; vioară; nume generic, dat oricărui instrument cu coarde.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. *Se încinsese o horă strașnică, de săreau scântei din călcăie.* — 2. *Vâlnicele sbureau* când la dreapta, când la stânga. — 3. *Trei țigani trăgeau „mărunțica craiului”, înșirând chiote întocmite din senin.* — 4. *Lăutarul se prăpădea cu firea, trântind capul și pe-un umăr și pe celălalt.* — 5. *Zărea ulcica, plină până 'n buze, cu vin roșu, subțire și înspumat.*

COMPOZIȚIA XVIII

BĂTUTA

Gravură de *Th. Aman*
(Vezi planșa XXI dela finele cărții)

PREGATIREA

Notiță explicativă. — Pe lângă pictură, T. Aman s'a ocupat și cu gravura, adică cu arta de a reproduce tablourile, prin ajutorul unor plăci de aramă, zinc ori oțel, pe care își săpa mai întâi desenul cu apă tare. Pasionându-se pentru această artă, el a scos numeroase gravuri (vre-o optzeci), care au avut darul de a-i populariza tablourile și de a forma în același timp, gustul artistic al publicului nostru.

În muzeul Theodor Aman din București, instalat în chiar casele pictorului, se pot vedea și astăzi plăcile originale, teascul și instrumentele cu care-și reproducea gravurile.

Vocabular. — **Naiu:** instrument muzical lăutăresc, înlocuit dintr'un șir de fluieri de diferite mărimi, lipite unele de altele. — **Dairea:** alt instrument muzical, făcut dintr'un cerc lat de lemn, ca cel de sită, prevăzut cu zurgălăi și acoperit într'o parte, cu o piele de toabă bine întinsă, pe care se bate cu degetele.

PLANUL

Introducerea. — Ce este o gravură? Ce ne-a înfățișat pictorul Theodor Aman, în gravura „Bătuta”? Se aseamănă această scenă inspirată din viața satelor noastre, cu aceea zugrăvită în tabloul „Iarna”? Cum ne sunt arătați țărani acolo și cum îi vedem aici?

Tratarea.

Jocul. — Cine ocupă centrul gravurii? Ce fac cei patru țărani, cari se țin strâns de mâni, pe după spate? În ce joc s'au prins ei? De ce se

chiamă „bătuta”? Simțim noi vioiciunea mișcărilor și ritmul grăbit al dansului? Cine anume ne dă această impresie? Numai pozițiunea picioarelor ne face să ne dăm seama de însuflețirea jocului? Ce ne arată atitudinea jucătorului din capătul drept al șirului. Se vede aprinderea lui și 'n gestul ce-l face cu dreapta? Dar pletele 'n vânt ale jucătorului din cestălalt capăt ne spun ceva în această privință?

Lăutarii. — Cine dă ritmul acestui joc învăpăiat și-i face pe cei prinși în el, să bată pământul de zor? Câți lăutari conduc jocul? Din ce instrument muzical cântă fiecare? Care din ei vi se pare că-i zice mai cu foc? Vă spune acest lucru chipul cum își lasă capul într'o parte Țiganul care cântă din *naiu*? Incotro se îndreaptă privirile celor trei lăutari? Ce vedeți pe umerii vioristului? Dar în spatele celui ce bate tamburina sau *daireaua*, cum i se spunea la noi, pe vremuri? Ce vă arată cojocul unuia și desagii celuilalt? Pe cine mai vedeți în grupul acestor lăutari ambulanti? Este firească atitudinea câinelui?

Ca drul. — Unde se petrece scena? Ce credeți că este această casă țărănească acoperită cu trestie? Din ce anume deduceți că-i o cârciumă de țară? Unde vedeți ulcica cu vin? Ce face țăranul și țărancă din fața ei? De ce nu se prind și ei în horă? Ce vă arată că țăranul acesta e bătrân? Cine stă în fața lor și cu spatele la noi? Incotro-și întoarce capul țărancă cea tânără cu copilașul în brațe? Ce face copilul dela picioarele ei? Pe cine vedeți în ușa prăvăliei? Să fie tot un mușteriu sau însuși cârciumarul, care urmărește și el bătuta ajunsă 'n toiul ei? In sfârșit, ce persoane mai sunt în această scenă? Incotro se uită femeia care stă jos, lângă zidul cârciumii? Dar Țiganul care trage din lulea

și care s'a întors o clipă cu spatele la jucători?

Numai cârciuma întocmește fondul tabloului? Ce vedeți alături de ea? Dar dincolo de căsuță? Vă chiamă 'n minte această cumpănă icoana satelor noastre? Mai zăriți în fund ceva din așezarea satului? Ce alt element caracteristic sătesc mai observați pe acest fond? A izbutit pictorul să ne redea impresia depărtării, în chipul în care ne-a înfățișat vaca? Putem deci spune că gravura aceasta a lui Aman are adâncime?

Incheierea. — S'a spus în introducere că „Bătuta” oglindește viața satelor noastre. Ce elemente din această viață ne sunt înfățișate în gravura pe care am analizat-o? Ce anume viață constituie : îmbrăcămintea, casa, cârciuma, cumpăna, vita, câinele etc.? Dar, această *viață materială* să fie oare ideea centrală pe care pictorul a ținut să ne-o înfățișeze? Ce viață întocmesc dansul și cântecul? Ne arată ele firea veselă și plină de vervă a țăranilor noștri? A reușit pictorul să ne reprezinte astfel, în acest vechiu joc românesc, *viața sufletească* a țăranimii române, subț unul din aspectele ei cele mai caracteristice?

BARBU LĂUTARUL

CÂNTECEL COMIC

(Teatrul reprezintă un salon. La ridicarea cortinei un *taraf* de lăutari începe a suna un cântec vechiu, din dosul ușii din fund. Barbu Lăutarul este îmbrăcat cu *anteriu* și giubea veche; el poartă pe cap o jumătate de ișlic cu fund verde).

Un glas. — (Dintre culise). Lipsiți de-aici, *balaurilor!*

Barbu. — Ean lasă, jupân *vătăfe!* Așa să trăești, că boierul ne-au chemat să-i cântăm de ziua lui!

Un glas. — Minciuni ! boierului nu-i plac *țârlăiturile* țigănești ! Hai, cărați-vă !

(Lăutarii se opresc).

Barbu. — (Deschizând ușa cu sfială). Dee !... Dacă eu sunt Barbu Lăutaru, cunoscut în toată țara Moldovii... Cum o să mă dai afară?... Mai stai să grăcesc două vorbe cu boieru' ! (Intră și-și scoate ișlicul) Iaca !... Aicea-i adunare mare ! Și adunare fără Barbu, *starostele* de lăutari, nu se poate ! (Se închină publicului). Așa-i, boieri d-voastră, că nu vă lasă inima să mă dați pe scări, pe mine, Barbu cel bătrân, care am cântat la nunțile și a mesele d-voastră ? (Intorcându-se spre ușă). Ei ! apoi ce mai *dârdăește guleratul* cel de *ciocoiu* ? (Cheamă doi *scripcari* și un lăutar cu naiul). Veniți încoace, măi, cei cu scripcele și cu naiul, iar cei cu trâmbițele să meargă la paharnicul *Surdulea* !... (Intră lăutarii). — Doamne sfinte și părinte !... În ce vremi am mai ajuns !... Înainte mă rugau să merg pe la casele boierești și acum mi se mucezește cobza sub *beniș* ! Cine ar zice, văzându-mă, că eu am fost lăutarul Domnilor !... Hei ! hei !... (Cântă)

Eu sunt Barbu Lăutarul,
Starostele și cobzarul,
Ce-am cântat pe la domnii
Și la mândre cununii.
Cobza mea a fost vestită,
Veac întreg a fost cinstită,
De hoierii de pe-aici
Ba și chiar de *venetici* !
Of ! Of ! of ! mi-aduc aminte,
Of ! of ! of ! că mai 'nainte,
Nici un chef nu se făcea,
Fără astă cobz' a mea.
Dar acum, acum, vai mie !
De când lumea-i cu *nemție*,
Nu mai am în lume glas
Și pe uliți am rămas !

Aşa, aşa, păcatele mele ! Vremea *vremueşte*, bătrânii se duc, obiceiurile se prefac, oamenii se schimbă, cântecetele se schimonosesc şi lăutarii mor de foame !... Hei !... în vremea boierilor cu işlic şi cu anteriu ca mine, ce de mai veselii ! ce bancheturi ! Când se *căflănea* vreun boier, se ducea *bărbier-başa* de-l rădea cu bricele cele de mărgean, în ceardacul casei şi eu mă duceam la el cu tarafu' meu de-i ziceam : „Şi la mai mare, vere !...” El îmi umplea fesul de galbeni şi eu cântam, după cum se obişnuia pe atunci :

Chiu şi vivat fericit !
Boierul s'a căflănit !
Chiu, chiu, chiu şi ha, ha, ha !
Trăiască Măria Sa !

Cât îi şade de frumos,
Cu şalvari de *merinos* !
Chiu, chiu, chiu şi ha, ha, ha !
Cu-anteriu de *citarea*
Şi cu fes de *Indernea*,
Chiu, chiu, chiu şi ha, ha, ha !

Cu şal verde de *pambriu*
Şi beniş portocaliu,
Chiu, chiu, chiu şi ha, ha, ha !

Parcă-i paşa din Rusciuc,
Când bea cafea şi ciubuc !
Chiu, chiu, chiu şi ha, ha, ha !
Trăiască Măria Sa !

D'apoi la nunţi !... Măicuţa mea !... Ce de mai *zaiafeturi* !...

Ținea nunta câte o săptămână, tot în chiote şi 'n chiote ! In curte, oamenii frigeau boi întregi în frigări şi desfundau la poloboace cu vin de Cotnari, în vreme

ce arnăuții trăgeau din pistoale... Iar boierii își aninau poalele anterului în brâu, își asvârleau papucii de rămâneau numai în *mestii* și jucau *parola* sau *cordeaua*... Mai pe urmă, au jucat mazurca cu Rușii, valțul cu Nēmții, și acum cadrilul cu Franțuzii !... Dumnezeu știe ce-or mai juca mâine ! Cât pentru mine... mă vedea Dumnezeu !... Boierii se apucau de umpleau un pahar mare cu vin și cu galbeni și mi-l puneau la gură... Eu îl dam pe gât în sănătatea miresei și-i cântam :

Lado, lado, nu mai plânge,
Că la maică-ta te-oiu duce,
Când a face plopul pere
Și răchita vișinle
Și *resteul* mugurele !

Râdeți dumneavoastră ? Vă pare *deșanț* ? Poate ! Dar cum era pe-atuncea, bine era, că lui Barbu-i curgea și laptele 'n *păsal* și galbenii în cobză !... Acum nu mai plac cântecele vechi, nu mai sunt de modă, că s'a subțiat lumea !... Am fost silit la bătrânețe să învăț cântece nouă, de cele dela fteatru, dela opera, adică de cele opărite... ca ăsta de pildă.

(Arie din Rigoletto : *La donna e mobile*)

Lado, na mobile,
C' al' lui Leventi,
Nene Acsenti,
Iadiș din ceriu.

Tronc ! Se potrivește ca nuca 'n perete !... Vă întreb, boieri d-voastră, nu erau mai frumoase cântecele noastre cele creștinești, precum : Doina, Viersu' lui Bujor, Subt poale de codru verde ?...

De ! unde se mai pomenește de-alde astea prin orașe ! Numai pe la țară dacă se mai trec !...

Acolo numai a rămas să ne câștigăm hrana, noi lăutarii... pe la horele Românilor, unde facem să sară opinca

în sus !... Iaca de pildă. Să zicem că s'a întins o horă cât casa asta de mare. Flăcăii stau înșirați de jur împrejur, strângându-se cu fetele de mâini și noi lăutarii, prinși în mijlocul horei, le cântăm.

Sărmane, biete Barbule ! Ai ajuns cal de poștă împrejurul horii, de unde înainte le ziceai boierilor „vere” ! Fie !... Incalte mă mângâiu, că m'a învrednicit Dumnezeu să înveselesc cu cobza mea o lume întreagă ! (Cântând la cobză cu jale). Dragă cobzișoară !... Bune zile am petrecut amândoi !... Multă vreme mi-ai ținut *isonul* numai într'o strună ! (Oftează). De-acum ne-a venit și nouă rândul de ducă, cu cele multe obiceiuri vechi ale țării !... (Ștergându-și ochii). Hai, drăgulița mea, să mulțumim cui se cuvine, că ne-am petrecut veacul, în această țară bună și mănoasă, care a desrobii Țigani !

Dragi boieri de lumea nouă !
„Ziua bună” vă zic vouă !
Eu mă duc, mă prăpădesc,
Ca un cântec bătrânesc !

Ah ! gândiți c'am fost odată
Glasul lumii desfătată,
Și 'nchinați câte-un pahar,
Lui biet Barbu Lăutar !

(Barbu cu taraful pleacă sunând un cântec vechiu).
(Cortina cade).

V. ALECSANDRI
Din C o m e d i i.

Vocabular. — **Cântecel:** compozițiune scurtă, în proză sau în versuri, în care, pe lângă părți rostite, sunt și altele menite să fie cântate. — **Taraf:** bandă de lăutari. — **Anteriu:** haină lungă până la pământ, pe care odinioară o purtau pe sub giubea, hoierii, apoi vechii lăutari; preoții o poartă până astăzi. — **Balauri:** poreclă dată Țiganilor. — **Vătaf:** administratorul sau intendentul vechilor curți domnești sau boierești. — **Țarlăitură:** scârțăitură, cântec monoton și puțin ar-

monios. — **Staroste**: capul unei bresle, a unei corporații de negustori. — **A dărdăi**: a flecări. — **Gulerat**: cel ce poartă guler, funcționar în uniformă. — **Ciocoiu**: slujbaș de curte, slugă boierească. — **Scriptcar**: cel ce cântă din scripcă, adică din vioară. — **Beniș**: haină lungă cu mânicele despicate și îmblănită pe la margini, pe care la început o purtau numai boierii, iar mai târziu și Țiganii lăutari. — **Venetic**: om venit de aiurea. — **Nemție**: modă nemțească, adică apuseană. — **A vremui**: a fi vreme urită (ploaie, ninsoare, viscol); a se schimba timpurile. — **A se căftăni**: a se îmbrăca cu caftan, a primi un rang boieresc, a se boieri. — **Bărbier-bașa**: cel mai de seamă bărbier. — **Merinos**: lână subțire și creată de oaie din rasa numită „merinos”. — **Citarea**: stofă orientală din care se făceau odinioară anteriele marilor boieri. — **Indernea**: de Adrianopol. — **Pambriu**: de lână merinos. — **Zaiafet**: petrecere cu lăutari. — **Mestii**: cizmulițe de piele fină. — **Parolă și cordea**: dansuri grecești. — **Lado**: formă de vocativ, care are înțelesul de „nevastă” și cu care se încep multe din cântecele noastre populare, adresate miresei, cu prilejul nunții. — **Resteu**: bățul care ține gâtul bouului în jug. — **Deșanț**: ciudat, de mirare, curios. — **Păsat**: meiu curățat de coajă, pisat și măcinat. — **Îson**: nota prelungită cu care al doilea cântăreț însoțește melodia cântată de cel dintâiu.

Lămuriri expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. *Așa-i că nu vă lasă înima să mă dați pe scări?* Înainte mă rugau să merg pe la casele boierești și acum mi se mucezește cobza subț beniş. — 3. *Am rămas pe uliți.* — 4. *Vremea vremește.* — 5. *Dumnezeu știe ce-or mai juca mâine!* — 6. *Cât despre mine, mă vedea Dumnezeu.* — 7. *Eu îl dam pe gât* (paharul), *în sănătatea miresei.* — 8. *Cum era atunci, bine era — că lui Barbu-i curgea și laptele în păsat și galbenii în cobză.* — 9. *Acum nu mai plac cântecele vechi, că s'a s ub ț i a t lumea.* — 10. *Se potrivește ca nuca 'n perete.* — 11. *Unde se mai pomenește de-alde astea prin orașe?* — 12. *Numai pe la țară, dacã se mai trece!...* — 13. *Pe la horele Românilor, unde facem să sară opinea în sus.* — 14. *Biete Barbule, ai ajuns cal de poștă împrejuru' horii, de unde înainte le ziceai boierilor „vere”.*

— 15. Incalte mă mângâiu că *m'a învrednicit Dumnezeu* să înveselească cu cobza mea o lume întreagă. — 16. *Zile bune* am petrecut amândoi! — 17. De-acum *ne-a venit și nouă rândul de ducă*.

LĂUTARUL

Vestit era odată lăutarul!
La zile mari, bătrâna-i alăută,
De câte ori cu galbeni fu umplută
Și 'n loc de vin, cu aur plin paharul!

N'a fost o nuntă fără el făcută:
Il prețuia vlădica și plugarul...
Azi n'a rămas pe fund decât amarul!
Trist și-amintește gloria trecută...

Uitată doarme-a doinelor comoară,
De-un sfert de veac, în vechea lui vioară,
Ce-a desfătat o lume 'n tinerețe!...

Să-ți povestească el ce mari ospețe,
Ce mândre nunți, ce luminate fețe
Văzură ochii săi odinioară!...

ST. O. IOSIP
Din Poezii.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. *La zile mari, bătrâna-i alăută*, de câte ori cu galbeni fu umplută! — 2. *Il prețuia vlădica și plugarul*. 3. *Azi n'a rămas decât amarul*. 4. *Uitată doarme-a doinelor comoară*. — 5. *Ce mândre nunți, ce luminate fețe!*

Indrumări analitice (Aplicări)

Pe cine cântă St. O. Iosif în această poezie? Ce sentiment stăpânește pe poet, când pune „gloria trecută” a lăutarului, față în față cu prezentul trist și umil? Este o părere de rău numai pentru soarta lăutarului ori, prin regretul pentru nefericirea bătrânului cântăreț, St. O. Iosif își exprimă o durere mai mare, de astă dată, cu caracter național? Ați putea arăta care este această durere? Ea este cuprinsă în versurile :

*Uitați doarme-a doinelor comoară,
De-un șerf de veac, în vechea lui vioară...*

COMPOZIȚIA XIX

PETRECERE CU LĂUTARI

de *Th. Aman*

(Vezi planșa XXII dela finele cărții)

Vocabular. — **Portic:** galerie, al cărei acoperiș este susținut de coloane. — **Capitel:** partea de obicei sculptată, dela capătul de sus al unei coloane. — **Consolă:** picior de lemn, de piatră, etc., care susține un balcon, o cornișă, o poliță, etc.

P L A N U L

Introducerea.—Tot din lumea satelor se inspiră Theodor Aman, în tabloul acesta? Ce clasă socială ne înfățișează „Petrecerea cu lăutari?” Găsiți vreo apropiere între vieța sufletească a boierimii pe care ne-o zugrăvește pictorul aici și între aceea a țăranilor din „Bătuta”? Ați putea spune care este legătura?

Tratarea. — Ce reprezintă tabloul? Câte grupuri de persoane ne înfățișează scena zugrăvită?

1. Grupul mesenilor.—Din cine se compune acest grup? Unde stau doamnele și domnii? Ce vedeți pe mesele împrejurul cărora sunt așezați? Cine-i servește? Ce fac cei mai mulți din mesenii dela masa din dreapta? Cu cine vorbește domnul care stă răsturnat în fotoliu? Dar doamna din fund, de lângă coloana centrală? Este vreo persoană care, deși la aceeași masă, nu ia totuși parte la convorbirea celorlalți? Cu cine stă ea și 'ncotro se uită? Ce vedeți în față, pe cover, la picioarele ei? Care este atitudinea domnului și a doamnei dela măsuța rotundă din stânga? Spre cine-și îndreaptă ei privirile și atenția?

2. Grupul lăutarilor.— În care parte a scenei stă acest grup? Din câte persoane se compune taraful de lăutari? Ce instrument muzical mănuește fiecare? Nu vi se pare că unul din ei cântă și din gură? Ce amănunt din atitudinea cobzarului ne face această impresie? Cine s'a apropiat de lăutari și-i privește cu mult interes? Puteți spune ce joc și-a lăsat fetița, ca să vie să se uite c'o copilărească curiozitate, la cântăreți? Ce mai observați între grupul mesenilor și al tarafului de lăutari? Ați mai văzut, în vreunul din tablourile analizate, un câine prins de Aman, aproape în aceeași pozițiune?

3. Cadrul.— Ce reprezintă cadrul în care pictorul și-a așezat subiectul? De ce este susținut în față, *porticul* acestei mari case hoierești, dinaintea căreia e zugrăvită scena? Știți cum se numesc podoabele arhitectonice care decorează capătul de sus al acestor coloane? (Capiteluri). Tot astfel de coloane vedeți și de cealaltă parte a porticului? Ce susțin acești stâlpi? Pătrund privirile noastre mai departe, pe subt arcadele porticului? Vedem și 'n față ceva din bogata priveliște a grădinii

din fund? Ce se înalță deasupra grupului de lăutari? Ce observați în peretele porticului, printre ramurile bătrânului copac? În afară de acest bust de marmură, așezat pe-o *consolă*, mai vedeți vreo statue? Pe ce stă ea și ce reprezintă? Dar figura care se vede sus, în dreapta, deasupra plantelor și a florilor dintre coloane, e tot o statue sau o pictură, pe peretele intrării?

Incheierea. — Ne evoacă Aman, prin tabloul analizat, clipele de plăcută intimitate, petrecute la mesele curților noastre boierești, de o generație care gusta încă poezia strămoșeștilor cântece ale neamului românesc, păstrate și transmise de lăutari?

MOARTEA LUI ALEXANDRU LĂPUȘNEANU (Fragment)

Patru ani trecuseră dela scena aceasta¹, în vremea căroră, Alexandru Vodă, credincios făgăduinții ce dase Doamnei Ruxandra, nu mai tăiasă nici un boier. Dar pentru ca să nu uite dorul lui cel tiranic, de a vedea suferiri omenești, născoci feluri de schingiuiiri.

Scotea ochi, tăia mâini, ciuntea și seca pe care avea *prepus*; însă *prepusurile* lui erau *părelnice*, căci nimeni nu mai cuteza a *cârli* cât de puțin.

Cu toate acestea era neliniștit, căci nu putuse pune mâna pe Spancioc și pe Stroici², cari ședeau la Camenița, așteptând și pândind vreme. Deși avea doi gineri grafi la curtea Poloniei, era îngrijat de acești doi boieri, să nu invite pe Poloni, cari nu căutau decât pretexte, spre a intra în Moldova; dar acești doi Români erau

1. Scena omorârii boierilor.

2. Doi boieri care-i scăpaseră din mână.

prea buni patrioți, ca să nu judece că războiul și venirea oștirilor străine ar fi fost pieirea patriei.

Lăpușneanul le scrisese în mai multe rânduri, ca să vie, legându-se, prin cele mai multe jurăminte, că nu le va face nimic; dar ei știau cât prețuește jurământul lui. Ca să-i privegheze mai de aproape, se mută în cetatea Hotinului, pe care o întări mai cu deosebire; însă aici se bolnăvi de *lingoare*. Boala făcu repezi înaintări și în curând tiranul se văzu la ușa mormântului.

În *delirul* frigurilor, i se părea că vede toate jertfele cruzimii sale furioase și amenințătoare, îngrozindu-l și chemându-l la judecata Dumnezeului dreptății. În deșert se învârtea în patul durerii, căci nu putea afla răgaz.

Chemând pe Mitropolitul Teofan, pe episcopi și pe boieri și spunându-le că se simte sosit la sfârșitul vieții, își ceru iertare de la toți, umilindu-se; pe urmă îi rugă să le fie milă de fiul său Bogdan, pe care-l lăsa *moștean* scaunului și să-l ajute; căci fiind în fragedă vârstă, înconjurat de puternici vrăjmași, nu se va putea apăra nici pe sine, nici pe țară, de nu va fi unire între boieri și de nu vor avea dragoste și supunere către Domn. „Cât pentru mine”, urmă a zice, „de mă voiu ridica din boala aceasta, sunt hotărât a mă duce la călugărie, în mănăstirea Slatina, unde să mă ispășesc. Deci vă rog, părinți arhieriei, de mă veți vedea aproape de moarte să mă tundeți călugăr...”

Nu putu vorbi mult. *Convulsiunile* îl apucară și un leșin, grozav ca moartea, îi îngheță trupul, încât mitropolitul și episcopii, crezând că se sfârșește, îl călugăriră, punându-i nume Paisie, după numele Petre, ce avea până a nu se face Domn.

După aceasta, salutând pe Doamna Ruxandra, de regentă, în vremea minorității fiului ei, proclamară pe Bogdan de Domn. Apoi îndată porniră *stafetele* pe la boierii din țară și emigrați și la căpitanii oștilor.

Abia amurgise, când Stroici și Spancioc sosiră.

Descălecând pe la gazde, alergară cu pripă la cetate. Cetatea era mută și pustie, ca un mormânt uriaș. Nu se auzea decât murmurul valurilor Nistrului, ce izbeau regulat stâncoasele ei coaste, sure și goale și strigătul monoton al ostașilor de strajă, cari întru lumina *crepusculului*, se zăreau răzimați pe lungile lor lănci.

Lăpușneanul se trezise din *letargia* sa.

Deschizând ochii, văzu doi călugări stând unul la cap și altul la picioarele sale, neclintiți ca două statui de bronz; se uită pe dânsul și se văzu acoperit cu rasă; pe căpătâiul său, sta un potcap. Vru să ridice mâna și se împiedică de niște metanii de lână. I se păru că visează și iar închise ochii; dar redeschizându-i peste puțin, văzu aceleași lucruri: metaniile, potcapul, călugării.

— Cum te mai simți, frate Paisie? îl întrebă unul din monahi, văzându-l că nu doarme.

Nuncle acesta îi aduse aminte de toate cele ce se petrecuseră. Sângele într' însul începu a fierbe și sculându-se pe jumătate:

— Ce *pocitanii* sunt acestea? strigă. A! voi vă jucați cu mine! Afară, *boaite*, ieșiți, că pe toți vă omor! Și căută o armă lângă el, dar negăsind decât potcapul, îl asvârli cu mâinile în capul unui călugăr.

Intru auzul strigătelor lui, doamna cu fiul ei, mitropolitul, boierii, slugile, intrară toți în odaie.

Chiar atunci, cei doi boieri veniseră și stau ascultând la ușă.

— A! voi m'ați călugărit, strigă Lăpușneanul, cu glas răgușit și sperios; gândiți că veți scăpa de mine? Dar să vă iasă din minte! Dumnezeu sau dracul mă va însănătoși și...

— Nenorocitul, nu *huli*, îl curmă Mitropolitul; uiți că ești în ceasul morții! Gândește că prin hulele și strigătele tale sperii pe astă femeie nevinovată și pe acest copil, în care se razimă nădejdea Moldovei...

— Boaită fățarnică ! adăugă bolnavul, sbuciumându-se a se scula din pat. Tacă-ți gura, că eu, care te-am făcut mitropolit, eu te desmitropolesc. M'ați popit voi, dar de mă voiu îndrepta, pe mulți am să popesc și eu. Iar pe cățeaua asta, voiu s'o taiu în patru bucăți, împreună cu *țâncul* ei, ca să nu mai asculte sfaturile boaitelor și ale dușmanilor mei. Minte acel ce zice că sunt călugăr ! Eu nu sunt călugăr ! Sunt Domn ! Sunt Alexandru Vodă !... Săriți flăcăi ! Unde-s voinicii mei ? Dați ! dați de tot ! Eu vă poruncesc ! Ucideți-i pe toți !... Nici unul să nu scape... A ! mă înnăduș !... Apă ! apă !... și căzu pe spate, orcăind de turbare și de mânie.

Doamna și Mitropolitul ieșiră. La ușă, îi întâmpinară Stroici și Spancioc.

— Doamnă, zise Spancioc, apucând de mână pe Ruxandra, omul acesta trebuie să moară numai-decât. Jată un praf, pune-l în băutura lui...

— Otravă ! strigă ea, înfiorându-se.

— Otravă, urmă Spancioc. De nu va muri îndată omul acesta, vieța Măriei Tale și a copilului acestuia este în primejdie. Destul a trăit și destule a făcut. Moară tatăl, ca să scape fiul.

O slugă ieși.

— Ce este ? întrebă Doamna.

— Bolnavul s'a trezit și cere apă și pe fiul său. Mi-a zis să nu mă duc fără el.

— Oh, vrea să-l omoare, răcni duioasa mamă, strângând cu furie copilul la sân.

— Nu-i vreme de stat pe gânduri, Doamnă, adaogă Spancioc. Adu-ți aminte de Doamna lui Ștefăniță Vodă și alege între bărbat și fiu.

— Ce zici părinte ? zise sârmana femeie, înturnându-se cu ochii lăcrămitori, spre Mitropolit.

— Crud și cumplit este omul acesta, fiica mea. Domnul Dumnezeu să te povățuiască. Iar eu mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră cu noul nostru Domn ;

și pe cel vechiu Dumnezeu să-l ierte și să te ierte și pe tine. Zicând acestea, cuviosul Teofan se depărtă.

Ruxandra luă un pahar de argint, plin de apă, pe care-l aducea sluga; și apoi, mașinalicește și silită mai mult de boieri, lăsă să cadă otrava în el. Boierii o împinseră în camera bolnavului.

— Ce face? întrebă Spancioc pe Stroici, care crăpase ușa și se uitau.

— Întrebă de fiul său, zice că vrea să-l vadă— cere de băut — Doamna tremură — îi dă paharul — nu vrea să-l ia...

— Ba îl ia, bea... Să-ți fie de bine, Măria Ta!

Ruxandra ieși tremurândă și galbenă, răzimându-se de perete:

— Voi să dați scama înaintea lui Dumnezeu, zise suspinând, că voi m'ați făcut să fac acest păcat.

Mitropolitul veni:

— Să mergem, zise Doamnei.

— Dar cine va căuta de nenorocitul acesta?

— Noi, răspunseră boierii.

— Oh! părinte, ce mă făcuși să fac, zise Doamna către Mitropolit și se duse cu el, plângând.

Amândoi boierii intrară la bolnav.

Otrava încă nu începuse a-și face lucrarea. Lăpușneanul sta întins cu fața în sus, liniștit, dar foarte slab și când intrară boierii, el privi îndelung și necunoscându-i, îi întrebă cine sunt și ce voesc?

— Eu sunt Stroici, răspunse acesta.

— Și eu Spancioc, adăogă celălalt; și aceea ce voim, e să te vedem, până a nu muri, cum ți-am făgăduit.

— Oh! vrăjmașii mei! suspină Alexandru.

— Eu sunt Spancioc, urmă acesta, Spancioc pe care ai vrut să-l tai, când ai ucis pe cei 47 de boieri și care a scăpat din ghiarele tale! Spancioc a cărui avere ai jefuit-o, lăsându-i femeia și copiii să cerșească pe la ușile creștinilor.

— Ah! ce foc simt că mă arde, strigă bolnavul, apucându-se cu mâinile de pânțece.

— Zi: „Acum slobozește”, căci ai să mori! Otrava lucrează.

— Oh! m'ați otrăvit, nelegiuțiilor! Doamne, fie-ți milă de sufletul meu! O! ce fec... Unde-i Doamna? Unde-i copilul meu?

— S'au dus și te-au lăsat cu noi.

— S'au dus și m'au lăsat... m'au lăsat cu voi! Oh! omorîți-mă, să scap de dureri! Oh! înjunghie-mă tu, tu ești mai tânăr, fie-ți milă! Scapă-mă de durerile ce mă sfâșie! Injunghie-mă, zise el, întorcându-se spre Stroici.

— Nu-mi voiu spurca vitejescul *junghiu*, în sângele cel *pângărit* al unui tiran ca tine.

Durerile creșteau. Otrăvitul se sbuciuma în convulsii.

— Oh! strigă, îmi arde sufletul! oh! dați-mi apă... dați-mi ceva să beau!

— Iată, zise Spancioc, luând paharul de argint de pe masă, au rămas drojdiile otrăvii; bea și te răcorește!

— Ba, ba; nu, nu vreau, zise bolnavul strângând dinții. Atunci Stroici îl apucă și-l ținu neclintit; iar Spancioc, scoțând cuțitul din teacă, îi descleștă cu vârful lui, dinții și-i turnă pe gât otrava ce mai era în fundul paharului.

Lăpușneanul, mugind ca un taur ce vede trunchiul și securea ce-au să-l lovească, voi a se înturna cu fața spre perete.

— Ce? Vrei să nu ne mai vezi? ziseră boierii. Ba se cade, spre osânda ta, să ne privești. Invață a muri, tu, care știai numai a omorî. Și apucându-l amândoi, îl țineau nemișcat, uitându-se la el, cu o bucurie infernală și muștrându-l.

Nenorocitul Domn se svârcolea în *spasmele* agoniiei; spume făcea la gură; dinții îi scrâșneau și ochii săi sângerati se holbaseră; o sudoare înghețată, tristă

a morții prevestitoare, ieșea ca niște nasturi, pe obrazul lui. După un chin de o jumătate de ceas, în sfârșit, își dete duhul în mâinele călăilor săi.

Astfel fu sfârșitul lui Alexandru Lăpușeanul, care lăasă o pată de sânge în istoria Moldovii.

În Mănăstirea Slatina, zidită de el, unde este îngropat, se vede și astăzi portretul lui și al familiei sale.

C. NEGRUZZI

Din Nuvele istorice.

V o c a b u l a r . — **Prepus:** presupunere, bănuială. — **Părelnic:** imaginar. — **A cărti:** a-și arăta nemulțumirea, a critica, a murmura. — **Graf:** conte, titlul unui rang de noblețe. — **Lingoare:** tifos. — **Delir:** aiureală; vorbire într'aiurea, pricinuită de o boală grea. — **Moștean:** moștenitor. — **Convulsione:** înceștarea mușchilor, din cauza boalei; svârcolire. — **Ștafetă:** curier special. — **Crepusul:** amurg. — **Letargie:** somn adânc, neîntrerupt; cădere în nesimțire. — **Metanii sau mătării:** un șirag de boabe de os, lemn sau de alt material, pe care-l poartă călugării, ca să-și numere rugăciunile sau închinăciunile, numite și ele mătării. — **Pocitanie:** ființă pocită. — **Boaită:** poreclă batjocoritoare, adresată mai ales preoților și călugărilor. — **A hui:** a defăima cele sfinte; a rosti vorbe de ocară la adresa dumnezeirii. — **Țânc:** prunc, copil. — **Junghiu:** pumnal. — **Țângărit:** spurcat. — **Spasm:** contractarea involuntară a mușchilor.

Lămuriți espresiile. Insușiți-vă procedeu. — 1. În curând tiranul se văzu *la ușa mormântului*. — 2. *De mă voiu ridica din această boală...* — 3. *Să mă tundeți călugăr*. — 4. *Un leșin îi îngheță trupu!*. — 5. Cetatea era *mulă și pustie, ca un mormânt uriaș*. — 6. *Sângele începu a fierbe într'insul*. — 7. Gândiți că veți scăpa de mine? *Să vă ia să din minte!*. — 8. În acest copil, *se razimă nădejdea Moldovii*. — 9. Eu sunt Spancioc, care a *scăpat din ghiarele tale*. — 10. I-ai lăsat femeia și copiii *să cerșească pe la ușile creștinilor*. — 11. *Ii descleștă* cu vârful cuțitului *dinții și-i turnă pe gât otrava*. — 12. *Spre osândă*

ta, se cade să ne privești. — 13. Invață a muri lu care
știi numai a omori. — 14. O sudoare înghețată
ieșea ca niște nasturi, pe obrazul lui. — 15. Lăpuș-
neanu a lăsat o pată de sânge în istoria Moldovii.

Noțiuni de teorie literară

Bucata citită ne povestește moartea lui Alexandru Lăpușneanu. Este deci o *narațiune*. Spre deosebire însă de povestirile pe care le citim în istorie, aceasta nu ne face numai să înțelegem cele povestite, ci să le și *simțim*, în toată puterea cuvântului. Ea trezește în noi o întreagă gamă de simțiri, trăite de eroii zugrăviți și face parte dintr'o compunere intitulată *Alexandru Lăpușneanu*, în care autorul a căutat să ne zugrăvească, prin povestire, sufletul acestui domn ca și al celorlalte personaje. Este o *narațiune poetică*, numită *nuveică*.

COMPOZIȚIA XX

MOARTEA LUI ALEXANDRU LĂPUȘNEANU

(Vezi planșa XXIII dela finele cărții)

APLICAREA

Să se facă o compunere cu acest subiect, așa cum ne este el înfățișat de pictorul Theodor Aman, în tabloul cu acest titlu, pe care-l reproducem aci.

ODĂ OSTAȘILOR ROMÂNI

Juni ostași ai țării mele, însemnați cu stea în frunte !
Dragii mei vultani de câmpuri, dragii mei șoimani de
munte !

Am cântat în tinerețe, strămoșeasca vitejie,
Vitejie fără seamăn, pe-acel timp de grea urgie,
Ce la vechiul nostru nume, au adaos un renume,
Dus pe Dunăre în mare și din mare dus în lume !

Vin acum, la rîndul vostru, să v' aduc o închinare,
Vin cu inima crescută și cu sufletul mai tare.
Ca eroi de mari *legende*, vin să vă privesc în față,
Voi, nepăsători de moarte, disprețuitori de vieață,
Ce-ați probat cu-avîntul vostru lumii puse în mirare,
Că din vultur, vultur naște, din stejar, stejar răsare !

Dela Domn pân' la opincă, duși de-o soartă norocoasă,
V' ați legat în logodire cu izbînda glorioasă
Și-ați făcut ca să pricepem a trecutului mărime,
Măsurându-vă de-o seamă cu-a strămoșilor 'nălțime
Și-arătînd, precum prin nouri mîndrul soare se arată,
Cine-am fost odinioară, cine iar vom fi odată !

Să trăiți, feciori de oaste ! Domnul sfînt să vă ajute
A străbate triumfalnic în cetăți și în redate,
Ca la Rahova cu tunul, ca la Grivița cu sborul,
Ca la Plevna, unde astăzi cei dintâi ați pus piciorul,
Infruntînd pe Osman *Gaziul* și prin fapt de bărbăție,
Ridicînd o țară mică, peste-o mare 'mpărăție !

O, viteji de viță veche ! Auziți în depărtare
Acel vuet fără nume ce răsună ca o mare ?
Sunt bătăile de inimi ale 'ntregu-i neam al nostru,
Ce adună zi și noapte dorul lui cu dorul vostru,
Sunt vărsările de lacrimi pentru-acel care se stinge,
Sunt urările voioase pentru-acel care învinge !

O ! Români, în fața voastră, colo 'n tainica cea zare,
Vedeți voi o rază vie care 'ncet-încet răsare,
Străbătînd prin umbra deasă de lungi seculi adunată ?
E voiosul fapt de ziuă, mult dorită, mult visată,
E lumina re'nvierii, e luceafărul sperării,
E triumful luptei voastre, soarele neatîrnării !

Dragii mei ! din focul luptei, oțeliți când v'eți întoarce
La cămin, unde Româncea așteptând, suspină, toarce,
Tot poporul : rudă, frate, soră, mamă și părinte,
Ca la Domni, cu pâni și sare, vor ieși vouă 'nainte !
Căci din voi, fiește-care poartă 'n frunte o cunună
Și de gloria de astăzi și de gloria străbună !

Pas dar ! pas tot înainte ! Timpul vechiu din nou zorește !
Viitorul României dat-au mugur ce 'ncolțește !
O, copii ! de voi sunt mândru, simt acea mândrie mare,
Care crește cu mărirea unui neam în deșteptare.
Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor ferice !
Astăzi lumea ne cunoaște : Român zice, viteaz zice.

Vocabular. — **Legendă:** povestire inchipuită, izvorită din fantezia poporului, care a fost impresionat de isprăvile unui erou sau de o întâmplare mai deosebită. — **Gaziu:** titlu pe care Turcii îl dau generalilor lor victorioși.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. Juni ostași ai țării mele, *însemnați cu stea în frunte!* Dragii mei *vultani de câmpuri*, dragii mei *șoimani de munte*. — 2. Un renume, *dus pe Dunăre în mare și din mare dus în lume*. — 3. Vin cu *inima crescută*.... — 4. *Eroi de mari legende*. — 5. Ați probat.... că *din vultur, vultur naște, din stejar, stejar răsare*. — 6. Dela *Domn pân' la opincă*.... — 7. V'ați legat în *logodire cu izbânda*. — 8. *Măsurându-vă de-o seamă cu a strămoșilor 'nălțime*.... — 9. Auziți în depărtare, *acel vuet fără nume, ce răsună ca o mare?* — 10. Sunt *bătăile de inimă*.... *vărsările de lacrimi*.... *urările voioase*.... — 11. Vedeți voi o *rază vie*, care 'ncet-încet răsare, *străbătând prin umbra deasă de lungi secoliadunată?* — 12. E *voiosul fapt de ziuă*.... *lumina re-învierei*...., *luceașărul sperării*...., *triumful*...., *soa-*

rele ne atârării! — 13. *Timpul vechiu din nou zorește.* — 14. *Viitorul României dat-au murgur ce încolleşte.*

Noțiuni de teorie literară

În această bucată, V. Alecsandri slăvește pe ostașii noștri, cari au cucerit Plevna, pregătind astfel independența Românicii.

Poezia în care poetul își arată admirația pentru unul sau mai mulți eroi, se numește *odă*.

LUPTA DELA RAHOVA

În ziua de 7 Noembrie 1877, pe la 9 ore dimineața, bateriile călărețe de pe dealurile Bucoviței încep a *împuşca întăriturile* turcești; *escadroane* de roșiori se risipesc prin toate împrejurimile, ca să facă *recunoaşteri* și *batalionul* de dorobanți mehedințeni aşteaptă ascuns într'o vale, ca să-i vină și lui rândul de a ataca cetățuia cea mică.

De partea cealaltă, colonelul Slăniceanu a dispus bateriile sale de douăzeci și două de tunuri, la o distanță ca de 2000 metri, drept în frontul pozițiilor turcești și mai 'nainte ca această artilerie să fie aşezată în baterie, Turcii salută recunoaşterea făcută de statul major românesc, asvârlindu-i pe deasupra capetelor mai multe obuzuri, care prin şuieratul lor lung și ascuțit, par a vesti că *melerezele* turcești au să dea de muncă grea în acea zi, pe *agresorii* lor.

Dar douăzeci și două de guri tunătoare ale noastre din vale și alte șase despre dealul Bucoviței încep îndată a urla cu turbare, stropind cu foc și cu fier muchia semeață a inamicului.

În timpul acesta, batalioanele pedestre, dispuse în ordine de bătaie, înaintează pe dealurile din *flancul* stâng al Turcilor. Comandantul, rechemând în sufletele încordate ale ostașilor faptele de glorie, săvârșite tot în aceste locuri, de străbunii lor, cu 275 de ani mai înainte, a regulat rândul trupelor, alegând batalionul de Muscel, ca să formeze *avangarda* și să meargă cel dintâi la atac.

În mijlocul strigătelor de „Trăiască România!”, repețite de toată oștirea, maiorul Giurescu își înalță vesel sabia în sus, mulțumind cu entuziasm colonelului că a *deferit* lui și Muscelenilor săi, această onoare.

În același moment, o bombă de ale inamicului vine posomorită să se îngroape în pământ, aproape de dânsul. Cei de față încreșesc sprinceană, ca la un semn rău. El însă: „De este să mor astăzi — zice — sunt încredințat că patria va purta grijă de soția și de cei trei copilași ai mei!” și se pornește iute, cu pas hotărât el mai întâi, în fruntea batalionului său.

Îndată după dânsul, umblă nu mai puțin *determinată*, compania din al VI-lea *regiment* de Bucureșteni. Iar peste toată această sprintenă *avangardă*, căpetenia este maiorul Iene.

Celelalte trupe vin cu patru sute de pași mai în urmă. Locotenentul-colonel Măldărescu comandă rezerva.

Cu mers repede, străbat dorobanții dealurile până la valea surpată dela Lescovăț și scoborînd-o numai într-o clipă, ei se grăbesc a o sui de partea cealaltă, acățându-se pe alocurea și cu mâinile de scorburi, ca să ajungă mai curând pe culme și să dea piept cu inamicul.

Acolo, mici grupe de *tiraliori*, ca o *spuză* de norișori, se desprind îndată din puhoiul cel îndesat al *coloanelor înglotate*; ele se răzlețesc pe tot plaiul deluros, ochind cu focuri risipite pe Turcii dintr'o mică tabără, ce stă dincoace de ređuta orientală, către care ai noștri tind mai cu seamă, deocamdată.

Abia ei se arată pe cel mai de sus povârniș al crestei,

și Turcii din tabără o rup la fugă, ca să se retragă și dâșii în redută.

Dar dorobanții noștri, atrași ca de magnetul războirii, în urmărirea fugarilor, nu întârzie a se repezi asupra *tabiei* și avântul lor este așa de semeț, așa de hotărât, așa de îndemânatec, încât Turcii, după o luptă de o oră și jumătate, și de astă dată nu se mai socotesc siguri din dosul unui simplu rând de șanțuri. Cei mai mulți aleargă să se închidă în cetățuia principală, de unde le vine mai lesne a trage într' ai noștri, pe deasupra unui întreit șir de *metereze*.

Pe la 3 ore după amiază, luptătorii români cuprinsese reduta din stânga și acum dintr'însa, ei cată a slăbi puterile *Nizamilor*, concentrați în fortul de căpetenie.

Cum pe la aceeași oră, o parte din batalionul de Mehediniți, dela flancul drept, ocrotită de focurile artileriei călărețe, care se apropiase ca de 1400 metri de fortul cel mic, iese din ascunzătoarea sa, trece prin viile ce o despart de acel fort și încearcă cu vigoare a-l ataca; dar la cele dintâi împușcături, comandantul Mateescu cade rănit de un glonț.

Această nenorocire aduce un moment de îndoială, de care Turcii profită, spre a-și *înțeși* focurile și companiile românești, lipsite de șeful lor, se retrag în vii, urmând a *zădări* prin împușcături pe apărătorii cetățuiei dela margine.

Dar de cealaltă parte, spre răsărit, lupta se încleștase acum crâncenă și stăruitoare!

Dorobanții din avangardă, care fusese mereu întăriți cu companii proaspete de rezerve, ies de pretutindeni din șanțuri, din dosul valurilor și al întăriturilor turcești, pe care ei și le însușise prin vitejia lor și cată a se apropia până la 100, până la 60 și până la 40 de pași de fortul cel mare, de pe ale cărui bastioane gloanțele răpăiesc mai îndesate de cum sunt oamenii noștri înglotați.

Dacă un minunat *instinct* de apărare n'ar povăţui pe ostaşii noştri, ca să înşele gloanţele inamicilor, prin măiestrita lor risipire, prin iuţeala lor în mişcări, prin *iniţiativa* sprintenă şi inteligentă a fiecăruia din ei în parte, negreşit că am fi avut pretutindeni, în faţa păreţilor ucigători ai tabiilor turceşti, pierderi cu mult mai însemnate decât cele ce a încercat armata românească.

Chiar în acest atac al întăririlor dela Rahova, — atac în care nouă ore de-a-rândul, nebăuţi, nemâncaţi, de dimineaţă şi până în noapte, mai toţi dorobanţii celor patru batalioane au secat genţile lor de întreaga proviziune de cartuşe, trăgând cu o nespusă înverşunare, şi mai adesea de pe câmp neted, în contra viclenilor Nizami, acoperiţi cu nerăsbătutele lor brazde de pământ — chiar în această zi de luptă, adevărat vitejească, s'a putut constata cu mirare că morţii şi răniţii au fost mai numeroşi la împresuraţi decât la împresurători.

Şi cu toate acestea, viscolul de bătălie încinsese cu nesaţioasă furie pe toţi de-a-rândul, în şirurile româneşti.

Dorobanţii de Muscel şi de Ilfov, *puşcărind* şi *puşcăriţi* fără preget, despre unghiul *bastionului* apusan, iar cei din judeţele înfrăţite ale Milcovului, Putna şi Râmnicul, trăgând mereu în contra unui *parapel*, mai meridional, care şi el le ştirbeşte rândurile, formează împreună, pe laturea stângă a fortului, un larg semicerc de arme ce scapără şi scânteiază fără încetare. Companiile de dorobanţi din Mehedinţi şi Suceava le înlesnesc schimburile, ca trupe de sprijinire.

Toţi susţin lupta cu o înfocată întărătare, ce nu-i face totuşi a se abate întru nimic dela regulata îndeplinire a mişcărilor tactice.

Armaţi mai toţi cu puşti de sistem Krynka, recruţii noştri care au venit în mare parte la războiu cu *mintenele* şi cu *sucmanele* lor ţărăneşti, cutează a păşi fără sfială, suft bătaia cu mult mai lungă şi mai sigură

a țevilor Martini mânuite de Nizami; fără de șovăire, fără de înapăimântare, îndemnatici și inimoși, ca și când ar fi vechi oșteni încercați, ei înaintează și se înapoiesc în regulă, de presemnalurile date și numai fiorul vărsat în trup de plumbul ucigaș silește pe câte unul a-și părăsi cu durere datoriile sale ostășești.

Maiorul Giurescu, îndemnând pe soldații săi, chiar pe liniile cele mai înaintate ale tiraliilor, cade cel dintâiu dintre șefi, lovit drept în frunte de un glonț și încunună vieța sa de vrednic ostaș cu o moarte de erou.

Călcând pe urmele lui, maiorul Iene, nerăbdător de a vedea cu ochii dacă lovesc drept la țintă focurile ce companiile sale îndreptează asupra dușmanilor, din dosul unui val de pământ, transformat în pripă de soldații săi, viteazul băcăoan, maiorul Iene sare în picioare deasupra parapetului, expunându-și nesocotit vieța. Un sergent, speriat de așa cutezare, îl trage repede în șanț; dar el se întoarce îndată la postul său de observare, de unde la moment și cade, străpuns de-a-curmezișul, în piept și în umăr, de un glonț ucigător. „Înainte copii! Dați de tot!” șoptește el răsturnat în sânge și proptit pe sergentul ce-l susține, rostind încă la ceasul morții, mândrul *viers* de războire al străbunilor noștri.

Unul după altul, au dispărut din vederea oștilor, — morți, răniți sau rămași pe jos — mai toți șefii de *brigade* și de *batalioane*.

Trupele însă trag mereu cu îndârjită mânie asupra parapetelor ce le ascund pe dușmani. Precum zmeii din povești, vitejii noștri Curcani se bat amarnic cu pământul.

Schimbul de focuri a stat în acea zi mereu viu, întărâtat, arțăgos, cumplit pe plaiurile Rahovei: pușcași și tunari, de o parte ca și de alta, au tras neîncetat, au tras fără cruțare. Voinicii cu sufletele aprinse, cu vinele încheștate în luptă au dat pe moarte, au dat de tot!

Numai noaptea, se putură potoli cu încetul focurile.

Intunericul singur putu face pe toți să-și aducă aminte că orice luptă trebuie să aibă un sfârșit. Atunci pentru întâiași dată, resimțiră toți osteneala unei zile fără de susținere materială.

Datoriile către morți și răniți fură însă îndeplinite, mai înainte de a intra oștirea în pozițiunile sale de noapte.

Când merseiă să ridice cadavrul lui Giurescu, alături cu dânsul zăcea câinele său, care-l însoțise pretutindeni. Bietul animal, văzând pe stăpânul său căzut cu fața însângerată, se apropiase de dânsul ca să-i șteargă sângele cu limba, dar îndată un alt glonț ucise tot acolo și pe credinciosul câine al soldatului.

ALEX. ODOBESCU

Din Curcanii.

V o c a b u l a r . — **Baterie:** companie de artilerie cu toată muniția ei; așezarea tunurilor în poziție de luptă. — **A împ-roșca:** a asvârli cu proiectile. — **Intărituri:** lucrările de apărare (ziduri, șanțuri etc.), ale unei cetăți; fortificații. — **Escadron:** diviziune a unui regiment de cavalerie, care corespunde companiei de infanterie. — **Recunoaștere:** operațiune militară care urmărește scopul de a descoperi pozițiunile inamicului. — **Batalion:** trupă de infanterie, alcătuită din mai multe companii. — **Metereze:** întărituri militare. — **Agresor:** cel ce atacă. — **Flanc:** laturea, aripa dreaptă sau stângă a unei armate. — **Avangarda:** trupa cea mai înaintată a unei oștiri. — **A deferi:** a acorda cuiva onoruri, demnități. — **Determinat:** hotărât. — **Regiment:** corp de trupă, mai mare decât batalionul, format din mai multe companii de infanterie sau de cavalerie, comandate de un colonel. — **Tiraliori:** soldați cari luptă răsfirați. — **Spuză:** cenușă fierbinte; mulțime mare; grămadă. — **Coloană:** șir de soldați așezat în lungime, pe un front foarte mic. — **Inglotat:** strâns grămadă. — **Tabie:** redută. — **Nizami:** soldați turci din armata regulată. — **A înteți:** a nu slăbi de loc, a stărui, a da mereu. — **A zădări:** a afața, a întărâta, a hărțui. — **Instinct:** imbold, pornire care te împinge să faci ceva fără să-ți dai seama. — **Inițiativă:** însușirea de a face un lucru nu din porunca ori din sfatul cuiva, ci din propriul tău îndemn. — **A pușcări:** a bate cu tunurile. — **Bastion:** lucrare de fortificație așezată în unghiul unei fortărețe și ale cărei ziduri se înalță deasupra unei întărituri. — **Parapet:** ridicătură de zid, în partea superioară a unei redute. — **Mintean:** o haină țărănească lungă

până din jos de brâu, împodobită cu găitane pe la cusături. — **Sucman:** haină lungă până peste genunchi. — **Viers:** graiu, glas cântec. — **Brigadă:** două regimente comandate de un general.

O compoziție în care cititorul vede din primele rânduri, încotro merge, face o foarte bună impresie de claritate sau de limpeziciune.

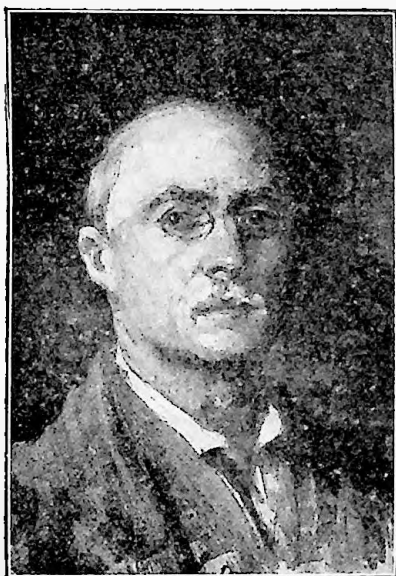
Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Turcii *salută recunoașterea* făcută de ai noștri, asvârlind mai multe obuzuri. — 2. Meterezele turcești *au să dea de muncă grea* pe agresorii lor. — 3. Douăzeci și două de *guri tunătoare*, încep a *urla cu turbare, stropind cu foc și fier muchea semeață* a inamicului. — 4. O bombă *vine posomorită* să se *îngroape* în pământ. — 5. Cei de față *încrețesc sprinceana*, ca la un *semn cău*. — 6. *Să dea piept cu inamicul*. — 7. Mici grupe de tiraliori, ca o *spuză de norișori*, se desprind din *puhoiul îndesat al coloanelor*. — 8. Turcii *o rup la fugă*. — 9. *Alrași ca de magnetul războirii*, dorobanții... — 10. Lupta se *încleștase crâncenă și stăruitoare*. — 11. *Companii proaspete* de rezervă. — 12. *Gloanțele răpăesc*. — 13. *Au secăt gențile de întreaga proviziune de cartușe*. — 14. *Viscolul de bătălie încinsese* cu *nesăfioasă furie pe toți*. — 15. Un parapet... care *le stîrbește rândurile*. — 16. Arme ce *scapără și scânteiază fără încetare*. — 17. *Susțin lupta cu o înfocată întărătare*. — 18. *Bătaia mai lungă și mai sigură a țevilor Martini*. — 19. *Vechi oșteni încercați*. — 20. *Fiorul vărsat* în trup de *plumbul ucigaș*. — 21. *Maiorul Giurescu cadé cel dintâi și încununează vieța sa de vrednic ostaș, cu o moarte de erou*. — 22. *Cade rostind și în ceasul morții,*

mândrul *viers de războire* al străbunilor noștri. — 23. Ca zmeii din povești, Curcanii noștri *se bat amarnic cu pământul*. — 24. *Schimbul de focuri* a fost *întărâtat, arțăgos, cumplit*. — 25. Voinicii cu *sufletele aprinse, cu vinele încleștate* în luptă, *au dat pe moarte, au dat de tot!*

Noțiuni de teorie literară

Bucata citată face parte din cuvântarea pe care Al. Odobescu a rostit-o la Ateneul Român din București, în anul 1878. Oratorul ne povestește luptele purtate de Curcanii noștri, în Războiul pentru independență. Conpunerea este deci o *narațiune*. Ca și în bucata „Podul lui Traian”, Al. Odobescu vrea să *convingă* pe auditori de minunatele însușiri vitejești ale soldatului român și face astfel o *narațiune retorică*.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Născut, în satul Pitaru din jud. Dâmbovița, Nic. Grigorescu (1834–1907) intră, încă dela vârsta de zece ani, în serviciul unui zugrav de icoane. Deprinzând meșteșugul, el ajunge să picteze biserici și atrage, prin talentul său, atenția marelui M. Kogălniceanu, care-l trimite ca bursier, în Franța, unde lucrează cu cei mai mari pictori ai timpului.

În vasta lui activitate, Nic. Grigorescu a zugrăvit ca nimeni altul, frumusețile țării noastre și a dat, în același timp, expresie sufletului românesc, în tot ce are acesta mai pitoresc și mai caracteristic.

COMPOZIȚIA XXI

IN VALEA RAHOVEI

Tablou de *N. Grigorescu*

(Vezi planșa XXIV dela finele cărții)

PREGATIREA

Notiță explicativă. — In acest tablou, pictorul N. Grigorescu ne-a zugrăvit aspectul de un moment al sângeroasei lupte din dimineața zilei de 9 Noembrie 1877, când Turcii cari apărau întăriturile Rahovei, încolțiți de asalturile ostașilor noștri, încearcă încă de cu noaptea, să-și deschidă un drum, prin valea râului Ogost, căutând să profite de întunericul ce stăpânea și de negura deasă care se lăsase. Întâmpinați însă de batalionul dorobanților mehedinteni ei sunt siliți să dea, piept la piept cu aceștia, o înverșunată luptă de trei ore, în care Turcii pierd jumătate din soldații lor, pe când cealaltă jumătate scapă prin fugă, neputând fi urmărită din pricina negurii. „In acea învălmășeală — scrie Alex. Odobescu — unde pe nevăzute arsura gloanțelor, vârful baionetelor și tăișul săbiilor ajung pe luptători, Turcii simțindu-se acum strânși de aproape și fără scăpare, strigau din răsuputeri: Allah! și Aman!” Sdrobind astfel pe Turci, trupele noastre pun mâna pe Rahova și chiar în aceeași zi, la prânz, intră biruitoare în cetatea cucerită.

Vocabular. — **Gardă:** acea parte a mânerului săbiei care acopere și apără mâna. — **Vălvătaie:** flăcări mari.

PLANUL

Intrducerea. — Ce reprezintă tabloul? In ce împrejurare a avut loc lupta zugrăvită?

Tratarea.

1. Privire generală. — Cum e văzută bălălia? Ce anume vă arată că pictorul a privit-o dintr'o margine a ei?

2. Primii căzuți. — Ce vedeți jos, în primul plan și totdeodată în mijlocul tabloului? După ce cunoașteți că-i un gornist turc? Putem deduce din aceasta că pictorul și-a ales chiar momentul primei ciocniri? În ce poziție a căzut gornistul dușman? Mai vedeți vreun soldat ucis? Ce vă spune că cel din stânga e un ostaș de al nostru? Cum a căzut el la pământ? Puteți reconstitui cu închipuirea căderea celor doi soldați? Care din ei credeți că a fost doborât mai întâi? Ce vă arată că Turcul căzut a fost străpuns de infanteristul român? A putut înainta însă cu mai mult de un pas și dorobanțul nostru? Cine să-l fi răpus? Unde se află acum Turcul care l-a ucis și-a trecut peste el?

3. Centrul tabloului. — Ce întocmește acest soldat dușman dimpreună cu dorobanțul care i-a înfipt baioneta în piept, până 'n *gară*? De ce formează ei centrul tabloului? Care este atitudinea Turcului? Cărei împrejurări se datorește faptul că, deși cu mâinile încheștate pe pușcă, el n'a mai putut s'o îndrepte împotriva dorobanțului și străpuns de acesta, se prăbușește pe spate? Ce ne arată că dorobanțul și-a înfipt din goană baioneta în pieptul dușmanului și nu i-a mai dat răgazul să se folosească de armă?

4. Fondul tabloului. — Ce vedeți în dreapta? Cum vine dorobănțimea? Încotro se 'ndreaptă atacul ei vijelios? Ce sunt luminile și *vălvătaia* care se văd în fund, până deasupra celor doi soldați încăierați? Ce ne arată aceste sute de focuri de puști? De ce nu se distinge nimic din groaznica învălmășală a luptei, pe care ne-o înfățișează doar focurile armelor descărcate? Sunt bine rediate negura și 'ntunerecul în care s'a dat lupta? De ce sunt luminate atunci trupurile celor doi soldați din centrul tabloului?

Incheierea. — Simțim noi toată grozăvia înfiorătorului măcel ce se deslănțue subț ochii noștri, când privim această pânză a marelui nostru artist?

TOVARĂȘII

E încă întuneric. Pământul e jilav de rouă și brazdele răsturnate în ajun, de către fierul plugului, miros a proaspăt. În văzduh, o rață sălbatică sboară, furișându-se, măcăind speriată, ca alungată de glonț. Pe o grămadă de coceni, plugarul rămas peste noapte în câmp, doarme învelit cu niște saci și mai încolo boulenii treji, Duman și Joian, stau cumiți cu gâturile întinse, așteptând jugul. Dar departe, în sat, încep să cânte cocoșii, căci zorile prind să mijească. Lumina se cerne din ce în ce mai deasă și 'n vreme ce cununa cerului se luminează, pe pământ se deslușesc toate: satul, încolo pe coasta ca urnită din loc, pădurea, în fund, dealurile gemene, unul după altul, ca pe o scară.

Și 'n cea dintâi clipă de revărsare a luminei, grija care țărăc în urechea plugarului ca un greier, îl scoală. Omul aruncă sacii la o parte, sare în picioare, își freacă ochii cu dosul mânei stângi și cu dreapta își îndreaptă șalele. Apoi pornește spre boi. I-a înjugat. Slabi de li se văd coastele ca niște arcuri subț piele, boii își încoardă mușchii, își potrivesc bine cerbicea în jug și pornesc, împlântându-și picioarele ca niște țaruși de oțel. Și cum merg așa, aud din urmă fâșiitul cuțitului cum intră în pământ, ca într'un miez de pâne, iar uneori, glasul plugarului, cum îi îndeamnă și-i îndreaptă părintește:

— Cea, Duman, tată!

Ei îl ascultă ca niște copii și mereu dăra neagră a brazdei se deapănă dela un capăt la altul al lanului, ca pe un mosor. Se luminează încet-încet, în pas cu boulenii parcă. E liniște. Un stol de grauri se lasă,

pieziș, în apropiere. Razele soarelui își scutură tremurând, praful de aur în aer. Și boii simt, după cum e purtat plugul de coarne, că puterile stăpânului au mai slăbit.

— Hăis, Joian, tată !

Iar la glasul lui, răspunde, ca din niște dumbrăvi înflorite în adâncuri, ciripitul gădilor al ciocârliei....

E cald. Pământul parcă fumează. Grumazul lui Duman prinde să lucească de sudoare, jugul îl frige. Și din urmă, glasul mai mâniat al stăpânului îl zorește :

— Hai, Dumane, hai !

Boii nu trag nici mai tare nici mai încet ; căci cunosc ei cuvântul nerăbdător și necăjit al stăpânului. Pășesc liniștiți, înțelepțește și în ochii lor cumiși și negri, parcă se răsfărâge și mai tare fața neagră a pământului scormonit de plug...

S'a încălzit de tot. Soarele frige. Duman parcă-și simte picioarele tremurând, mai cu seamă dreptul dinainte, în copita căruia i-a intrat un piron, mai acum câtăva vreme. Ii e sete. Dar din urmă glasul — aspru acum — al stăpânului nu-i dă răgaz. Bouleanul e deprins ; mai așteaptă încă ceva și nu întârzie mult : o vargă i se așterne pe spate, lăsând o dungă peste pielea udă. Omul țipă :

— Sireace, sireace ! Mânca-te-ar lupchii !

O albină rătăcită se ține morțiș de plugar și el o alungă înfuriat, cu mâna. Un graur s'a desprins din stol și s'a lăsat pe spatele lui Joian, care-l poartă, îngăduitor, ca pe un prieten. Iar înaintea plugului, ca un *vornicel* ce arată calea, un cocostârc pășește agale, privind când cu un ochiu, când cu altul spre pământ, înfigându-și uneori ciocul.

— O-ahoo !

Soarele s'a înfipt în creștetul cerului și de acolo dogorește văzduhul. Țarina e încropită ca și cum ar fi turnat cineva pe deasupra apă fiartă.

Boulenii răsufflă din greu. Imprejurul gâtului, simt ca o sgardă de fier, urma jugului scos. Plugarul le-a dat o mână de coceni din cari ei de-abia aleg câte unul. Un prichindel de copil i-a adus și omului de mâncare : o bucată de mămăligă cu ceapă. Dar decât mâncarea, odihna parcă e mai priincioasă. Omul face un sac mototol și-l pune subt cap.

Boulenii nu mai mănâncă ; prichindelul le-a adus o oală cu apă în care nici nu le intră bine botul. Apoi rămân așa cu puterile sleite, subt arșița soarelui. Graurii, cocostărcul, au sburat. Au rămas ei singuri în câmp.

În dreptul lui Duman doarme plugarul, cu fața arsă, bătut de razele fierbinți ale soarelui, ale căror împunsături îi scot broboane de sudoare. Duman se uită la dânsul și dela dânsul își poartă privirea la umbra ce o aruncă el singur pe pământ, la umbra care parcă se topise din el, de i se așternuse, moale ca o ceață, la picioare.

Și parcă înțelege, parcă simte, parcă în mintea lui se face deodată o lumină omenească : pornește cu pași grei, se apropie de stăpân, până când îl învelește în umbra trupului lui trudit, ca într'o pânză răcoroasă. Apoi, cu ochii închiși, bouleanul rămâne în soare, încrămenit, cu genunchiul piciorului drept îndoit, gata să urnească iarăși plugul pe brazdă.

EM. GÂRLEANU

Din lumea celor care nu cuvântă

V o c a b u l a r . — **Vornicel:** flăcăul care primește pe nuntași, merge în fruntea alaiului nunții, la biserică și înapoi acasă și conduce jocurile.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. O rață sălbatică sboară, măcâind speriată, *ca alungată de glonț.* — 2. Zorile *prind să mijească.* — 3. *Lumina se cern e* din ce în ce mai deasă. — 4. *Cununa cerului* se luminează. — 5. În fund, se văd *dealurile gemene*, unul

după altul, ca pe o scară. — 6. Grija țărâe în urechea plugarului, ca un greier. — 7. Slabi de li se văd coastele, ca niște arcuri subt piele, boii pornesc, împlântându-și picioarele, ca niște țărugi de oțel. — 8. Aud fâșiitul cuțitului, cum intră în pământ, ca într'un miez de pâine. — 9. Dâra neagră a brazdei se deapănă, dela un capăt la altul al lanului, ca pe un mosor. — 10. Razele soarelui își scutură, tremurând, praful de aur, în aer. — 11. Pământul parcă fumează. — 12. O vargă i se așterne pe spate. — 13. O albină rătăcită se fine morfiș de plugar. — 14. Soarele s'a înfipt în creștetul cerului. — 15. Imprejurul gâtului simț ca o sgară de fier. — 16. Rămân cu puterile slăbite. — 17. Impunsăturile razelor soarelui îi scot broboane de sudoare. — 18. Se uită la umbra care parcă se topise din el, de i se așternu se, moale ca o ceață, la picioare. 19. Il învește în umbra trupului său, ca într'o pânză răcoroasă.

C O S I T U L.

Faptul zilei se aprinde pe a dealurilor frunte
 Și-un râu falnic de lumină se revarsă peste munte;
 Iarba coaptă strălucește, ea se elatină de vânt
 Și-a ei umbră lin se mișcă, în dungi negre pe pământ.

Iată vin cosașii veseli, se pun rând. Subt a lor coasă,
 Câmpul ras rămâne verde, ca o apă luminoasă...
 Unii brazdele răstoarnă, în căpiți alții le-adună,
 Le clădesc apoi în stoguri și cu stuh le încunună.

Mai de vale 'n cea dumbravă cu poiana tănuită,
 Unde umbra pare verde și de flori e 'mbălsămilă,
 Coasele subt teaca udă zăngănesc răsunător;
 Din căpiță în căpiță, dumbrăveanca cântă 'n sbor.

Un flăcău, cosind de-o parte, lâng' o tufă de *sulcină*,
Vede iarba încâlcită, frântă pe la rădăcină.

„Ce să fie?... Cuib de fiară?... O! minune!” zice el,
Și zâmbind, se pleacă iute, de culege... un cercel!

Vocabular. — **Fapt:** început. — **Brazdă:** un rând de iarbă cosită. — **Căpiță:** o grămadă de fân sau de paie, așezată în formă conică, cu vârful rotunjit. — **Stog:** o grămadă mai mare de fân ori paie, făcută din mai multe căpițe. — **Imbălsămat:** plin de mirezme, parfumat. — **Dumbrăveanca:** pasăre de mărimea unei ciori, dar de culoare albastră-verzuie, cu ciocul negru și picioarele cafenii; trăește mai mult prin dumbrăvi. — **Sulcină sau sulfină:** plantă ierboasă, cu flori galbene, mirositoare, așezate în ciorchine lunguiețe.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. *Faptul zilei se aprinde pe a dealurilor frunte.* — 2. *Un râu jalnic de lumină se revarsă peste munte.* — 3. *Unii brazdele răstoarnă, în căpiți alții le-adună, le clădesc apoi în stoguri și cu stuh le încunună.* 4. *Coasele, sub leaca udă, zângănesc răsunător.*

COMPOZIȚIA XXII

CARELE CU FAN

de N. GRIGORESCU

Să se facă descrierea tabloului, după planșa XXV dela finele cărții.

REVEDERE

— Codrule, codruțule,
Ce mai faci, drăguțule?
Că de când nu ne-am văzut
Multă vreme a trecut,
Și de când m'am depărtat
Multă lume am umblat!

— Ia, eu fac ce fac de mult :
Iarna viscolu'-l ascult,
Crengile-mi rupându-le,
Apele-astupându-le,
Troienind cărările
Și gonind cântările.
Și mai fac ce fac de mult,
Vara doina mi-o ascult,
Pe cărarea spre izvor,
Ce le-am dat-o tuturor,
Umplându-și cofeile,
Mi-or cânta femeile.

— Codrule cu râuri line,
Vremea trece, vremea vine,
Tu din tânăr, precum ești,
Tot mereu întinerești !

— Ce mi-i vremea, când de veacuri
Stele-mi scânteie pe lacuri ?
Că de-i vremea rea sau bună
Vântu-mi bate, frunza-mi sună
Și de-i vremea bună, rea,
Mie-mi curge Dunărea.
Numai omu-i schimbător
Pe pământ rătăcitor ;
Iar noi locului ne ținem ;
Cum am fost așa rămânem :
Marea și cu râurile,
Lumea cu pustiuurile,
Luna și cu soarele,
Codrul cu izvoarele.

M. EMINESCU
Din Poezii.

Vocabular. — Cofeiu: cofă mică și largă.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. Iarna viscolu'-l ascult, *troienind cărările și gonind cântările*. — 2. *Ce mi-i vremea*, când de veacuri, *stele-mi scânteie pe lacuri*—3. Iar noi *locului ne ținem*.

CĂLĂRAȘUL

Malurile Vidului erau tăcute, în lumina amiezii. Prin tufişuri și râpe nici o mișcare; în singurătate, rar tresărea țipătul unui *pescăruș*, care fâlfâia încet cu aripele-i albe, lungi și ascuțite pe deasupra apei sfărâmate în bucăți de oglinzi scânteietoare. Și uneori, câte un uliu, care plutea sus, în undele înălțimilor, cădea șuierând ca o săgeată, în tufişurile de sălcii ale bălților. Incolo nicio mișcare; dar omul ascuns pândeă în dosul dâmburilor și la marginile porumbiștilor.

La două ceasuri după amiază însă, liniștea aceasta se tulbură. Dincolo de Vid, din spre taberele lui Osman Pașa, se arătară fesurile turcești și odată cu ele fulgerările armelor. Indată santinelele române, care se dosiseră bine dincoace, ieșiră în lumină, puseră mâinile streășină la ochi, cercetând malurile de dincolo, apoi își pregătiră carabinele.

Din cutele văilor izvorîră grămezile adânci și dese ale Osmanlâilor și se îndreptară spre podul de peste Vid. Călărașii încălecară și se șterseră din lumină. Iar *taberele* Turcilor, după ce se subțiară în trecătoarea podului de piatră, dintr' odată se lărgiră și fruntea se răsfiră repede în tiraliori.

Valea tăcută a râului se umplu de oameni. Liniștea fu sfâșiată de câteva împuşcături răzlețe: se retrăgeau *avanposturile* cavaleriei noastre. Apoi, deodată izbucni din spre Dolni-Dubnic, tunul. La a treia bătaie, în rândurile dușmane se iscă un nour cenușiu, o frământare grăbită; câteva țipete lungi sfredeliră văzduhul. Pe

urmă, regulat, după hubuirile tunetelor, cădeau și trăsnetele în batalioanele vrăjmașului, deschizând răni în rândurile strănse.

Dar tiraliorii se apropiau și coloanele urmau și ele. Tunul bătea din ce în ce mai des, *sfârticând* grămezile,— când odată, regimentele roșiorilor noștri izbucniră de pe podișul Dolni-Dubnicului, revărsându-se ca un *șuvoiu* de sânge pe costișă. După ele, venea *tălăzuindu-se*, o pânză întunecoasă de călărași.

Tunurile începură mai cu putere. Batalioanele vrăjmașe se frământau, artileria lor umbla rătăcită, cătând loc prielnic, călăreții se răsfirau și se strângeau, alergând pe de lături.

Din porumbiștile înalte din josul Vidului, începură a cădea pocnituri de carabină. Nori ușurei, ca puștii de lulele, se ridicau deasupra ogoarelor verzi și pocniturile scurte se grămădeau, tremurând ca o pârâire prelungă; apoi bătăile se răreau o clipă, răzlețindu-se, și dintr' odată o *salvă* rupea văzduhul; apoi se răs-fira iar în pârâiri când mai lungi, când mai scurte... Batalioanele inamicului, luate din coastă, începură a se mișca, a se întinde în ziduri lungi; ostașii cădeau unii după alții, izbiți de gloanțe, grămezi întregi se zvârcol au învăluite de izbucnirile înflăcărâte ale ghiulelelor. Șirurile lor veneau repede, dar grindina de plumb îi opri. Tiraliorii se răsfrânseră înapoi, căzură în grămezi, șirurile șovăiră și se opriră.

Și în clipa aceasta, trâmbițele roșiorilor svârliră în văi țipete mânioase. Șuvoiul roșu porni furtunos, săbiile se ridicară scânteind, lăncile se plecară și miile de stegulețe sbârânăiră; călăreții se aplecară pe *oblâncuri*, caii sguduiră pământul în ropotul copitelor; peste batalioanele păgâne, trecu parcă un freamăt de vânt.

Când strigătele sălbatice izbucniră, coloanele turcești dădură îndărăt. În avântul lor, roșiorii și călărașii, răsfirându-se, dădură izbitura în tot zidul vrăjmaș:

săbiile şuierară, lăncile străbătură trupuri omeneşti, vârtejuri după vârtejuri se învăluiau, tunurile şi carabinele conteniră; numai urletele năvălitorilor şi răcnetele celor zdrobiţi se amestecau şi se ridicau, ca o muzică a mâniei şi a urii, către cer.

Şi *laborele* Osmanlâilor, răzbite, se întoarseră şi începură o fugă iute, în risipă, spre podul Vidului. Iar călăraşii şi roşiorii sburau după ei, întinşi înainte, ca nişte *pajuri*. Ingrămădiră la pod cele din urmă pâcuri, spulberându-le ca într'o furtună; iar dincolo, peste ape, fuga se risipise în văi, în ogoare şi 'n tufişuri, pe când de dincoace, pâraiau carabinele.

Inceţ-înceţ, împuşcăturile slăbiră; cea din urmă puse parcă un punct de încheiere şi liniştea se întinse.

În ziua aceea, nu se dădu ordinul să se îngroape morţii şi când asfinţitul împânzi asupra Vidului licăririle-i de aur, în singurătatea ţarmurilor liniştea era deplină. Morţii păgâni erau risipiţi pe câmpie, între arme şi cai, nemişcaţi, parcă-i svârlise un vârtej. Şi printre ei zăceau trei de-ai noştri: doi roşiori şi un călăraş.

Tufişurile de sălcii erau tăcute, pescăruşul, ca şi dimineaţă, şipa ascuţit, fâlfâind rar pe deasupra miilor de oglinzi ale apei. Un stol de *nagâfi* rătăcea din baltă în baltă, cu miorlăituri dureroase. Departe, în spre răsărit, tunete surde mugeau şi sârme de foc se încovoiau în văzduh.

Luminile amurgului scădeau din ce în ce şi cei trei flăcăi îşi dormeau somnul fără deşteptare.

Unul, un roşior, zăcea încovoiat, cu faţa în sus, grămădit asupra pământului; mâna dreaptă înţepenise pe lance, stânga era strânsă la piept, parcă voia să zmulgă ceva. Al doilea roşior stătea pe o coastă, lancea i se frânsese, mânilor se întindeau cu pumnii strânşi pe lângă trup şi ochii deschişi, mari, sticloşi, ţinteau cu mânie faţa pământului, spre zarea răsăritului. Călăraşul, cu

ochii închiși, părea că doarme, cu fața la cer, cu brațele răstignite în laturi. Peste obrazul liniștit, pe care sprâncenele și mustățile trăgeau dungi negre, trecea vântul de seară, ca mângâierea unui vis.

Și tustrei zăceau în singurătatea aceea. Pâlcurile de sălcii murmurau, fâșiau, tremurau un cântec tainic în aburirile vântului.

Cei doi roșiori erau doi târgoveți, doi feciori de negustori cu dare de mână. Crescuseră în belșug, fără nevoi și fără dureri, văzuseră târguri și orașe, învățaseră multe. Mamele lor îi jeleau, știindu-i încă în vieță; un traiu de noroc și de bine îi aștepta. Dar ei lăsaseră bocetele mamelor, lăsaseră avuția și porniseră să se lupte pentru țară. Și muriseră cu vrednicie și acuma nu le mai păsa nici de bogăție, nici de nimic. Se vor scrie însă, drept răsplată, cuvinte frumoase despre ei, prin gazete, se va lăuda dragostea lor de țară : au lăsat mamă, tală, avere și s'au dus ! Prin moartea aceasta, se vor înălța mai mult decât printr'o vieță pe care ar fi petrecut-o fără avânturi și fără doruri mari.

Se va vorbi mult despre acești adevărați eroi. Numai pe tine, călărășule necunoscut, nu te vor lăuda prin gazete ca pe un mare viteaz. Tu n'ai lăsat averi și bine, tu ai fost sărac și umilit și nu te-a chemat decât Vasile al lui Tudor.

Tatăl tău, o vieță s'a luptat cu nevoile și rareori râdea. Când ai crescut, au rămas acasă frații tăi cei mai mici și tu te-ai lăsat cu vitele în *islazul* din bălți. Acolo ai învățat a cânta din fluier și a chiui strigăte de horă. De multe ori și noptile le petreceai în desișul luncilor, cu tovarăși de seama ta. Aprindeați focuri de vreascuri, stăteați la povești în lumina rumenă, pe când piedicile cailor sunau sec, în tăcerea câmpiilor. Acolo te-au bătut vânturi și ploi, te-au apucat vijelii și te-au pulberat viscoalele cu mazăriche ale sfârșiturilor de toamnă.

Și a răsărit deodată din tine un flăcău mândru, nalt și vânjos. Puterea stejarilor era și 'n tine, murmurele apelor și freamătul pădurilor erau cântece pe care tu de mult le cunoșteai, nemărginirea zărilor îți pătrundea sufletul. Și ai fost necăjit și ai muncit din greu și ai ridicat pe spatele tale gospodăria grea a tatălui tău și a fost o vicață mai ticită la vatra voastră și maică-ta cea oropsită a ajuns ceasurile liniștii.

Îți aduci tu aminte, Vasile, după aceea, de horile din satul vostru? Duminicile și sărbătorile ograda lui Ion Săcăreanu se umplea și venea Dimachi cu scripca și Țiganca lui cu cobza. Și fetele, cu flori în păr și cu cămășile înflorite, se prindeau de mână cu flăcăii încinși cu brăie verzi, cu pălăriile mari, pline de păuni și de *hurmuz*. Și scripca lui Dimachi zicea cu foc, iar Țiganca lui zdrăngănea plecată asupra cobzei și îngâna și ea pe nas, cu glas dulce, cântecul. Știi cu cât foc duceai tu *brăurile* și cum strigai, — și când venea amurgul și liniștea se întindea asupra satului, numai glasul tău se auzea, cu melodia subțire a scripcei și cu murmurul cobzei.

Și deodată, în fericirea ta, a suflat trâmbița războiului. Tu ai pornit cu regimentele de călărași, fără frică și fără părere de rău. Mai întâi te gândeai că ce ți-i scris, în frunte ți-i pus și după aceea știai că cu Turcul și cu Tătarul și strămoșii tăi au dus zile grele. Poate a venit acum și pentru păgâni ziua răsplății.

Ai trecut Dunărea, ai auzit tunul bubuind și-a prins a-ți fierbe sângele în vine. Și iată că dintr' odată ai auzit țipătul de năvală al goarnei și te-ai repezit, te-ai simțit dus în vârtej, ai izbit în păgâni cu sabia, te-a amețit mirosul pulberei, ai început a te sbârli și a chiui și într'o clipă a pătruns prin inima ta un glonte, ai căzut, te-ai întins la pământ și ai adormit pe veci.

Iată, s'a făcut noapte; *pescărușii* și *năgâții* au tăcut; numai vântul cu un freamăt dulce se strecoară prin ple-

tele sălciilor. Tu ai murit și o inimă dreaptă s'a stins cu tine. În vieța ta, n'ai răcnit zadarnic, n'ai *năpustit* pe văduvă și pe orfan, n'ai lovit în aproapele tău. Ai avut un suflet limpede și ai murit cu cinste.

Iar satul tău, o să afle odată că n'o să te mai întorci. Dimachi și cu Țiganca lui au să cânte altora și tu te vei odihni, căci ți s'au sfârșit jocurile. Numai câte odată, în nopțile de iarnă, la vetrele cu jar, oameni cu sufletele curate îți vor pomeni numele, măi frate Vasile, și vor vorbi cu glasuri potolite despre tine, vor vorbi cu glasuri potolite ca despre un stejar mândru, pe care l-a prăvălit furtuna.

M. SADOVEANU

Din Povestiri din războiu.

Vocabular. — **Pescăruș:** pasăre cu ciocul drept și vârtos, care trăește pe malul apelor și se hrănește cu peștișori. — **Avanpost:** soldații cei mai înaintați, în fața dușmanului. — **A sfărțica:** a rupe în bucăți, a sfâșia. — **Șuvoiu:** torent. — **A se tălăzui:** a se ondula în forma valurilor. — **Salvă:** descărcare de tunuri. — **Oblânc:** partea dinainte, ieșită în afară și încovoiată a șelei. — **Taboră** sau **tabără:** totalitatea soldaților dintr'o așezare militară; așezarea însăși; oaste. — **Pajură:** vultur mare. — **A împânzi:** a întinde ca o pânză, a împrăștia peste tot. — **Nagăț:** pasăre bătăreată de mărimea porumbelului, cu capul negru, împodobit cu o creastă de pene, pânțele alb, aripele verzi-negre pe la margini și cu coada neagră-roșcată. — **Islaz:** loc de pășune. — **Hurmuz:** mărgea de sticlă. — **Brâu:** danț în care jucătorii se țin unul de brâul celuilalt. — **A năpusti:** a lăsa în părăsire, în voia întâmplării.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Rar *tresărea șipătul* unui pescăruș, care fâlfâia deasupra apei *sfărâmate în bucăți de oglinzi scânteietoare*. — 2. Câte un uliu, care plutea sus, în *undele înălțimilor, cădea șuierând ca o săgeată*. — 3. Se arătară *jesurile turcești* și odată cu ele *fulgerările armelor*. — 4. Santinelele *puseră mânila streășină la ochi*. — 5. Din *cutele văilor, izvoriră* grămezile Osmanli-

ilor. — 6. Călărașii încălecară și se șterseră din lumină. — 7. Linistea fu sfâșiată de câteva împușcături. — 8. Câteva țipete sfredeliră văzduhul. — 9. După bubuirile tunetelor, cădeau și trăsnetele, deschizând răni în rândurile vrăjmașului. — 10. Tunul bătea tot mai des. — 11. Roșiorii se revărsară ca un șuvoiu. pe coștișă. — 12. Tălăzuindu-se, venea o pânză întunecoasă de călărași. — 13. Din porumbiști, începură a cădea pocnituri de carabină. — 14. O salvă rupea văzduhul. — 15. Grindina de plumb îi opri. — 16. Trâmbițele roșiorilor svârliră în văi țipete mâniașe. — 17. Trecu parcă un freamăt de vânt. — 18. Dădură izbitura în tot zidul vrăjmaș. — 19. Urletele năvălitorilor și răcnetele celor zdrobiți se ridicau ca o muzică a mâniei și a urii. — 20. Călărașii sburau după Turci, întinși înainte, ca niște pajuri. — 21. Ingrănădiră la pod cele din urmă pâlcuri, spulberându-le ca într'o furtună. — 22. Impușcăturile slăbiră; cea din urmă puse parcă un punct de încheiere. — 23. Asfințitul împânzi asupra Vidului licăririle-i de aur. — 24. Morții erau risipiți pe câmpie, parcă-i svârlise un vârtej. — 25. Pescărușul țipa deasupra miilor de oglinzi ale apei. — 27. Tunele surde mușeau și sârme de foc se încovoiau în văzduh. — 27. Trei flăcăi își dormeau somnul fără deșleptare. — 28. Ochii sticloși ținteau cu mânie fața pământului. — 29. Călărașul părea că doarme cu brațele răstignite în laturi. — 30. Peste obrazul liniștit, mustățile trăgeau dungi negre. — 31. Sălciile murmurau în aburirile vântului. — 32. O vieață fără avânturi. — 33. Te-ai lăsat cu vitele în izlaz. — 34. Puterea stejarilor era și în tine. — 35. Ai ridicat pe spatele tău gospodăria grea a tatălui tău. — 36. Cu cât joc duceai tu brăurile. — 37. A suflat trâmbița războiului. — 38. A prins a-ți fierbe sângele în vine. —

39. Vântul se strecoară prin *pletele sălciilor*. — 40. Vor vorbi despre tine *ca despre un stejar mândru, pe care l-a prăvălit furtuna*.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Mihail Sadoveanu (născut la 1880) este unul dintre cei mai mari și mai fecunzi povestitori români contemporani. El este un neîntrecut zugrăvitor al naturii românești și ne-a dat, în povestirile lui, minunate descrieri, din care face parte și fragmentul reprodus mai sus. Între multele nuvele și romane pe care le-a scris cităm: *Dureri înăbușite, Povestiri din războiu, Mormântul unui copil, La noi în Vișoara, Povestiri de seară, Amintirile căprarului Gheorghică, Oamenii și locurile, Foi de toamnă, Dumbrava minunată, Povestiri pentru copii, Povestiri de sărbători,*

Bordeenii, Frunze 'n furtună, Țara de dincolo de neșură, Priveliști dobrogene, Drumuri basarabene (nuvele); *Șoimii, Apa morților, Neamul Șomăreștilor, Oamenii din lună, Venca o moară pe Siret, Baltagul, Uvar* (romane).

ASALTUL DELA SMÂRDAN

Pe țărmul drept al Dunării, armata română înaintază spre Vidin. *Divizia I* ocupă la 10 Decembrie 1877, Arcer-Palanca și la 12 Decembrie recunoașterile regimentului 2 de călărași se întind până la Vitbol, aproape de Vidin.

La 29 Decembrie, colonelul Lecca, după o luptă de două ore, alungă pe Turci din Nazir-Mahala și Vitbol și încinge astfel *blocarea* Vidinului, desăvârșită spre sud-vest, prin ocuparea Adliei de către Sârbi. Cetățuia Belgragic, la 50 kilometri în sudul Vidinului, inatacabilă în vârfurile ei de stâncă, rămâne sub observarea brigădei Cantili.

În ziua de 12 Ianuarie 1878, pentru a mai strânge împresurarea Vidinului, apărât de 12.000 Turci, sub Izet-Pașa, se face un atac general asupra redutelor înaintate. Era o zi de ceață. Divizia I izbutește în curând să ia Rupcea și Rainovcea. Divizia IV operează în contra Tatargicului și Noveselei; dar numai Tatargicul se poate lua, Novosela rămâne în mâinile Turcilor. Însă cele mai importante *obiective* ale atacului erau Smârdanul și Hinova. Aceste poziții alcătuiau cheia Vidinului. După amiază, în urma acțiunii diviziilor I și IV, generalul Haralambie dă ordin diviziei II, sub generalul Cerchez, să înceapă asaltul. Dintre trupele de atac, comandate de locotenent-colonelul Cotruț, regimentul 4 de *linie*, în cap cu maiorul Stoilov, năvălește la centru, asupra celor două redute dela Smârdan, pe când maiorul Teleman din regimentul 6 de *linie* ocupește poziția și sosește în momentul cel mai *critic*, pentru a întări lupta crâncenă a regimentului 4. Atunci și regimentul 8 de *dorobanți*, dat de divizia I și condus de locotenent-colonelul Holban cu maiorul Stroja, se repede prin apa și ghețurile pârâului Delena și cu mari pierderi, ocupă reduta Hinova. La 6 ore seara, succesul însemnatului atac este asigurat.

Aceasta a fost cea din urmă izbândă a armatei române, căci deși, mai ales acum, bombardarea Vidinului reîncepe cu energie, toată acțiunea este întreruptă, prin încheierea *armistițiului*. Luptele încetează la 19 Ianuarie pretutindeni. După o convenție încheiată între generalul Manu și Izet-Pașa, trupele române intră la 12

Februarie în Vidin; la 13 Februarie, Suleiman-Efendi cedează colonelului Cantili garnizoana Belgragicului.

TITU MAIORESCU

Din Istoria contemporană a României.

Vocabular. — **Divizie:** o fracțiune a unui corp de armată, întocmită din două brigăzi. — **Blocare:** împresurare deplină, totală. — **Obiectiv:** scop. — **Linie:** infanterie. — **Critic:** primejdios, greu, hotărîtor. — **Armistițiu:** înțelegerea pentru câțva timp, a ostilităților, prin buna înțelegere a celor ce comandă oștile care luptă.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedeul. — Aceste poziții alcătuiau *cheia Vidinului*.

NOTIȚA BIOGRAFICĂ

Titu Maiorescu (1840—1917) s'a născut la Craiova și și-a făcut studiile liceale la Brașov, iar pe cele universitare la Viena și Paris. Întors în țară, el este numit profesor de filosofie la Universitatea din Iași. Aici întemeiază cunoscuta Societate „Junimea“, care a jucat un rol foarte însemnat în formarea marilor scriitori ai vremii, prin revista „Convorbiri literale“, întemeiată în anul 1876.

Titu Maiorescu ocupă un loc de frunte în istoria culturii românești, nu numai ca un mare îndrumător cultural și literar, dar și ca unul din vestiții noștri oratori. Lui îi datorim și o im-

portantă lucrare, asupra dezvoltării României contemporane, în timpul domniei regelui Carol I.

COMPOZIȚIA XXII

ATACUL DELA SMARDAN

de *N. Grigorescu*

(Vezi planșa XXVI dela finele fărții).

PREGĂTIREA

Notiță explicativă. — După luarea Rahovei (9 Noembrie) și a Plevnei (28 Noembrie 1877), trupele române continuă operațiunile militare spre cetatea Vidinului, ca să curețe țărmul drept al Dunării, de rămășițele armatei turcești. În acest scop, ei încep la 12 Ianuarie 1878, atacul asupra întăriturilor exterioare ale cetății, dintre care cea mai însemnată era Smârdanul. Cele trei redute care întocmeau întărirea Smârdanului au fost luate dela primul asalt, de două din regimentele noastre de linie și de dorobanții, din Brăila și Râmnic. N. Grigorescu care a însoțit și aici pe ostașii români, a prins în această vestită pânză, un episod din viforul înverșunat al asaltului.

P L A N U L

Introducerea. — Ce ne-a zugrăvit N. Grigorescu în acest tablou ?

Tratarea.

Ideea centrală. — Care este ideea centrală a tabloului ? Ce anume ne arată că este un asalt ? Cum înaintează ostașii ? Încotro se îndreaptă ei atât de furtunos ? Vedeti pe dușmanii asupra cărora se năpustesc ? Cum ni se înfățișează aceștia, în stânga ? De ce ne apar numai ca niște umbre ? Cine provoacă fumul care-i învăluie pe inamici, ca și pe soldații noștri din primele rânduri ? Ce sentiment citiți în atitudinea dorobanților ? Cine provoacă această îndârjire ? Din ce deduceți rezistența înverșunată a Turcilor ? Cum a căzut dorobanțul

cel mai din dreapta, peste care trec acum în fugă camarazii lui? Ce vă spun mâinile lui încleștate încă pe armă? Dar cei doi din stânga, în primul plan al tabloului? Mai vedeți și alți căzuți? Cum ne apar aceștia?

C a d r u l. — În ce cadru a zugrăvit N. Grigorescu, atacul dela Smârdan? Prin ce ne este arătată iarna în tabloul acesta? Putem urmări cu ochii, până departe la orizont, câmpia acoperită cu zăpadă? Numai prin omătul care îmbracă pământul ne-a înfățișat pictorul anotimpul iernii? Cum este cerul, în fund, la dreapta, unde nu este acoperit de fumul împușcăturilor? Contrastează acest cer de plumb întunecat cu albul întinderii înzăpezite?

Incheierea. — Cum ni se prezintă tabloul, când îl privim în totalitatea lui? Ne apare el cu o compoziție complicată? Și totuși prin ce ne impresionează acești simpli soldați, cari aleargă să înfrunte moartea cu atâta tenacitate? A reușit pictorul să ne înfățișeze elanul flăcăilor noștri, cari se aruncă fără preget, în încinsa învălmășală a pieirii?

ȚIGANII

Tresari din sdomn... Ce hărmălae?
Țigani cu șatra — ce mai vrei?
In car, subt rogojina spartă,
Fumează, cântă, râd femeii...

O droaie de copii în sdrențe,
Fac roată și se bat și sar, —
Dulăi bătrâni, cu limba scoasă,
Merg serioși pe lângă car...

Se depărtează *caravana*...
De praf abia o mai zăresc...
Câmpia ațipește iarăși —
Doar greierii mai țâărănesc...

ST. O. IOSIF
Din Poezii.

V o c a b u l a r. — **Hărmălae:** gălăgie, zarvă, tăraboiu. — **Droaie:** mulțime, sumedenie. — **Caravană:** tovărășie de oameni cari călătoresc împreună, pentru mai multă siguranță.

T Ă N Ă S I C Ă

După măritișul Irinei și plecarea lui Tosia la școală, Vania se crezu în pustiu, părăsit de toată lumea.

Nici măcar tovărășia copiilor lui Vichintie, n'o mai avea, de când acesta se mutase, cu întreg neamul său, într'o căsuță dela marginea satului.

Vania populă atunci curtea și mai cu seamă parcul și grădina din Năpădeni, cu creațiunile *imaginației* sale bogate.

Ceasuri întregi, el era în stare să privească de pe *platforma* chioșcului asupra văii Nistrului și asupra peisagiului dimprejur.

Fascinat de acest orizont nemărginit, Vania era când haiducul care stă la pândă, urmărind bărcile care se coboară în jos, ca niște gândaci negri, înconjurând peninsula *podoleană*; când se transforma în *pustnic* care trăia într'o *chilie*, făcută de el subt nucul bătrân din deal; când devenea Cazacul plecat în *recunoaștere*, supraveghind *lagărul* inamicului.

În toate excursiunile lui, trebuia de cele mai multe ori să se mulțumească cu *compania* lui Trezor, un *pointer* alb, cu o mare pată neagră pe tot ochiul drept. ■

Dar într'o zi de vară târzie, i-a fost dat în sfârșit să trăiască o adevărată *aventură*.

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

În colțul grădinii deasupra satului, plecând într'o expediție de descoperiri, observă deodată în vârful unui măr, pe un băiețuș negricios, cu niște ochi mari, lucioși, cu o cămașă ruptă, — care nu-i prea acoperea mare lucru din goliciune, — călare pe o creangă și mâncând cu poftă mere.

Vania se repezi spre copac. I se păru că nu poate fi mai mare plăcere decât să stai călare pe o creangă și să mănânci mere.

Țigănușul însă îi trânti în cap jumătatea lui de măr cu așa violență, încât Vania fu silit să-și descleșteze mâinile de pe trunchiul pomului, ridicându-le repede deasupra capului.

Un moment cei doi *beligeranți* se priviră în tăcere, apoi Vania întrebă plângător :

— De ce m'ai lovit ?

Țigănușul îi aruncă la rândul său :

— Dar ce cauți aici ?

Urmă dialogul :

— Dar tu ce cauți ?

— Eu fur mere. Dar tu de ce te sui ai în copac ?

— Am vrut și eu să fur mere.

O nouă tăcere de câteva clipe. Țigănușul urmărea cu neîncredere fiecare gest al lui Vania. Apoi dialogul reîncepu :

— Tu nu ești al boierului ?

— Eu sunt Vania.

— Nu-ți dă voie să mănânci mere ?

— Zic că-s verzi încă. Dar pe tine cum te chiamă ?

— Tănăsică !

— De unde ești ?

Cu o mișcare din cap și un gest *vag*, Tănăsică arată spre marginea satului, unde erau îngrămădite bordeiele mizerabile, în care *sălășluiau* familiile vechilor robi ai curții :

— Vreau să fur și eu mere ! reluă Vania.

— Sue-te în pom:

Și o mână neagră i se întinse de pe creangă, ca să-l ajute.

Fantezia lui Vania începu îndată să dea aventurii proporții *grandioase*; căci pe el nu-l puteau mulțumi cele două-trei mere acre, înghițite în silă.

Intr'un moment, pomul fu golit de fructe; același lucru se întâmplă apoi și cu un păr de alături; o groapă menită să cuprindă comoara a fost săpată cu mare greutate, cu ajutorul unui vârf de par ascuțit și al mânilor și cu *concursul* lui Trezor.

— *De amu*, spuse Vania, trebuie să ne furișăm în vale, spre țarm, să tragem o luntre în josul parcului, ca să mergem pe Nistru în jos, la Cazaci, cu merindele!

— Prin grădină? Dar ne prinde și ne dă bătaie!

— Atunci, adăogă gânditor Vania, cum să sărim peste gard aici? E sus. Tu pe unde ai venit?

— Dar n'ai să mă spui?

— N'am să te spun.

— Pe legea ta?

— Pe legea mea!

— Vino încoace! îi șopti Țigănușul, furișându-se cu „pași de lup”, spre gard.

În dosul unui soc stufos, o mică săpătură subt gard îngăduia trecerea unui câine sau a unui copil. Tănăsică se strecură pe gaură, iute ca o șopârlă și-l chemă din afară și pe Vania:

— Vino repede și tu, măi Vania!

Afară din grădină, aventurierii noștri se furișară prin fundul unei râpi și de acolo, printre salcâmi, sălcii și plopi, lungind satul până la țarm.

În vale, copiii din sat, băieți și fete, se scaldau înnotând și aruncându-se unii pe alții în apă.

Merele și perele *tezaurizate* fură îndată uitate.

Vania uită și pe Tănăsică. Desbrăcându-se iute, el se scufundă în apa răcoritoare, urmat de Trezor.

Acest ceas de *evaziune* a fost scump plătit.

Vania a trăit una din acele experiențe, care se întipăresc pentru toată viața în sufletul unui copil.

Până în momentul când a fost prins și pus în fața Smaragdei Theodorovna, pe jumătate gol, cu hainele mușiate și murdărite, cu părul încâlcit, Vania încă nu-și dădea seama de deosebirea dintre vis și realitate.

Din haiduc, navigator, mare explorator, prins de rivali și sbătându-se în mâinile lor, el se simți deodată un mic băiețuș vinovat de marj păcate, sub ochii unei mame adorate și temute.

— Uitați-vă la el ! Cu ce seamănă ! Uite-te în oglindă ! Ce ? Ești și tu un puiu de Țigan ? Dacă ești Țigan să umbli cu Țiganii ! Mina ! Desbracă-l și lasă-l gol, închis în odaie !

Și Smaragda Theodorovna, cu o mișcare de dispreț, își întoarse capul.

Vania se simți strivit de *conștiința* *subită* a vinei sale și de rușinea pedepsei.

Lăsat gol în cameră, el găsi un șal al bonei și ascunzându-se în el cu capul, plângea amar, se căia și se gândea la căile de *ispășire*.

Spre seară, Mina îl găsi așa și când încercă să-i ridice șalul, Vania începu să plângă cu mai multă violență.

— Lasă, Vaniușă ! Ei, mare lucru că ai stat fără haine ! Dar să vezi ce-a pățit Tănăsică !

— Ce-a pățit ? întrebă băiatul îndată, oprindu-se din plâns.

— A chemat boierul pe tatăl său, Matei lăcătușul, și l-a ocărît strașnic. Atunci Matei l-a prins pe Tănăsică și i-a dat o sfântă de bătaie cu vergi mușiate, de i-a crăpat pielea și l-a umplut de sânge. Și acuma nu poate nici umbla nici șede. Stă tot timpul culcat pe pânțele și urlă, văitându-se, de stârnește toți câinii din sat. Vania ascultă îngrozit. El nu numai că simți o milă nesfârșită pentru Tănăsică, dar se și indignă.

— De ce l-a bătut așa? Am fost împreună și eu l-am stârnit.

— Apoi, mata ești cuconaș, fecior de boier și grădina e a Dumneavoastră, pe când Tănăsică îi o *baraqladină*, ia un pui de Țigan păduchios!

Așa, abia trecut de vârsta de șase ani, Vania începu să învețe *consecințele privilegiilor sociale și ale raporturilor de clasă*.

În zilele următoare, Vania cutreieră parcul și grădina în lung și în lat, în nădejdea de a da peste Tănăsică. Dar nu-l văzu nicăieri. Apoi îi veni gândul să inspecteze ieșirea de sub gard, în dosul tufelor de soc. Spre bucuria lui, găsi calea deschisă.

În râpa care ducea în vale, pe coasta bătută de soare, Vania văzu pe Tănăsică, plecat asupra unor mușuroaie de furnici și scufundat în niște îndeletniciri neînțelese. Într-o clipă, „conașul” sări lângă „Țigănuș”.

— Tănăsică, ce faci aici?

Acosta își ridică pentru o clipă capul și — după ce o aspirație în nas îl dispensă de uzul mâneicii — fără să răspundă, își îndreptă din nou privirile spre mușuroaie.

Vania simțindu-se vinovat, îi puse brațul după gât:

— Mă Tănăsică, hai în grădină să ne jucăm.

Tănăsică din nou suflă pe nas:

— Baiu!

— De ce, Tănăsică? O să ne jucăm și Franz grădinarul n'are să zică nimic.

— Are să mă bată iar tătuca. Și spatele îmi este încă *hârjenit*.

Vania, văzând prin rupturile cămășii dungile care creștau spatele lui Tănăsică, căzu la pământ lângă el și începu să plângă, răzimându-și capul de umărul lui.

Tănăsică, foarte surprins, îl apucă de umeri, întrebându-l:

— De ce plângi? Te-a bătut și pe tine? Hai dă jos

bernevicii să văd; am eu un leac. M'a uns mama cu ceva. Tare-i bun!

Și mânilor lui agere și începură să descheie nasturii pantalonașilor.

— Nu, nu m'a bătut pe mine, abia putu strecura câte un cuvânt, prin plâns, Vania:

— Nu m'a... bă...tut... î-î-î...! Dar ce... ți-a... făcut ție... î-î-î?

Tănăsică nu mai putu rezista nici el și se porni pe plâns, ținând isonul conașului și cu brațul pe după gâtul lui Vania:

— I-î-î-î! Ce plângi, frate, că nu mă doare, mi-a trecut?

Apoi deodată exclamă:

— Măă-ă! Mi se fură ouăle de furnici și se aplecă din nou asupra mușuroiului.

Vania, sughitând încă de plâns, se aplecă și el.

Țigănușul își aduna o grămăjoară de ouă de furnici, din mușuroiul devastat, fără să ție seama de furnicile care mișunau în toate părțile.

— Pentru stigleți, că-s tare lacomi de ouă de furnici, declară apăsător Tănăsică.

— Ai stigleți? Mulți? întrebă Vania, așezându-se mai comod la marginea mușuroiului, ca să-și ajute prietenul.

— Nu-i am încă, dar am să-i prind. Așez ouăle în drumul lor, ca să cadă în *capcană*.

Amarul era uitat în *campania* de pustiire a mușuroaielor de furnici de-a-lungul râpei.

După o jumătate de oră, pantalonașii lui Vania erau rupți, bluza de marinar ieșită afară, mâinile pline de noroiu și părul încâlcit, amestecat cu țărână.

— Să mergem de amu să prindem stigleții! Vreau să fiu și eu cu tine.

— Amu nu se poate. Numai în zori de zi, atunci se prind stigleții mai bine. Și poate vom prinde și o privighetoare.

— Și o pri-vi-ghe-toa-re? Știi să prinzi și privighetori?

— Păi!

— Ai prins multe?

— N'am prins încă, răspuse Tănăsică, plin de importanța sa vânătorească, dar știu un cuvânt, care când îl spui, orice privighetoare vine ca fermecată.

— Mi-l spui?

Tănăsică, după ce-și șterse nasul cu mâneca și se scărpină la spate, întrebă la rândul său :

— Dar ce-mi dai?

— Vania își lăsă mâinile în jos, descurajat :

— Dar ce vrei să-ți dau?

Ochii Țiganului se aprinseră de luciri *cupide*.

— N'ai un enițaș, din acele mici care se îndoiaie?...

Am văzut unul, odată, la conașul Tosia.

— Eu n'am. Dar mă tem că a lui Tosia a rămas aici.

— Păi!

— Am să-l caut, răspuse Vania gânditor și puțin *deceționat* de tovarășul său.

C. STERE

Din Vania Răutu.

Vocabular. — **Imaginație:** puterea minții omenеști de a-și închipui lucruri pe care nu le vede cu ochii. — **Platformă:** construcție cu o suprafață orizontală. — **Fascinat:** încântat, vrăjit, fermecat. — **Podolean:** care ține de Podolia, provincia rusească de pe malul stâng al Nistrului, cu capitala Camenița. — **Pustnic:** călugăr retras de lume într'un loc pustiu, unde-și petrece timpul în post și rugăciuni. — **Chilie:** încăperea în care locuеște un călugăr. — **Recunoaștere:** operațiune militară menită să descopere așezarea și situația inamicului. — **Lagăr:** tabără; locul unde s'a așezat o armată, întinzându-și corturile. — **Companie:** tovarășie. — **Pointer:** prepelicar englez, un câine de vânat, neîntrecut în adulmecarea prepelițelor, a potârnicilor, etc. — **Aventură:** o întreprindere îndrăzneată și primejdioasă. — **Beligerant:** cel ce poartă războiu. — **Vag:** nelămurit, nedeslușit. — **A sălășlui:** a-și avea așezate sălașele sau locuințele. — **Fantezie:** imaginație. (Vezi mai sus explicația). — **Grandios:** măreț, arătos. — **Concurs:** ajutor, cola-

borare; sprijin, conlucrare. — **De amu:** de acum. — **A te-
zauriza:** a aduna sume mari de bani, nu cu scopul de a le pune
iar în circulație, ci de a le păstra pentru alte timpuri. —
Evaziune: fuga dintr'o închisoare. — **Conștiința:** glasul lăuntric
care ne dă putința să distingem binele de rău. — **Ispășire:**
suferința pe care trebuie s'o îndure cineva, ca să se curățe de
un păcat săvârșit. — **Baragladină:** poreclă batjocoritoare a-
dresată Țiganilor. — **Consecință:** urmare; aceea ce rezultă din
cele spuse sau făcute mai înainte. — **Privilegiu:** drept sau
folos de care se bucură numai unul ori mai mulți oameni, nu
toți deopotrivă; favoare. — **Social:** aceea ce privește societatea,
adică traiul laolaltă al oamenilor. — **Raport:** legătură, rela-
țiune. — **Clasă:** categorie de oameni care ocupă aceeași treaptă
în societate. — **Uz:** folosință, întrebuințare. — **A dispensa:**
a scuti. — **Hârjenit:** învinețit. — **Bernevici:** pantaloni țărănești,
largi, de iarnă. — **Capcană:** cursă de prins păsări, șoareci,
etc. — **Campanie:** operațiunile militare din timpul unui răz-
boiu. — **Cupid:** dornic, lacom, plin de pofta de a avea ceva. —
Deceționat: înșelat în așteptările lui.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. După
plecarea lui Tosia, Vania se crezu în pustiu, pără-
sit de toată lumea. — 2. Vania populă curtea și gră-
dina cu creațiunile imaginației sale bogate. — 3. El era când haiduc..., când pustnic..., când Cazac... —
4. I-a fost dat în sfârșit să trăiască o aventură. —
5. Pornind într'o expediție de descoperiri, observă în
colțul grădinii... — 6. Vania fu silit să-și descleş-
teze mânilor de pe trunchiul pomului. — 7. O mână
neagră i se întinse de pe creangă. — 8. Se strecură pe gaură,
iute ca o șopârlă. — 9. Acest ceas de evaziune a
fost scump plătit. — 10. Vania a trăit una din acele
experiențe, care se întipăresc pentru toată viața, în su-
fletul unui copil. — 11. Vania se simți strivită de con-
știința vinei sale. — 12. I-a dat o sjiântă de bălaie. —
13. Urlă de stârnește toți câinii din sat. — 14. Va-
nia începu să învețe consecințele privilegiilor sociale și
ale raporturilor de clasă. — 15. Ii veni gândul să in-
specteze ieșirea de sub gard. — 16. Spre bucu-

ria lui, găsi calea deschisă. — 17. Plecat asupra unor mușuroaie de furnici și scufundat în niște îndeletniciri neînțelese. — 18. O aspirație în nas îl dispensă de uzul mâncării. — 19. Vania abia putu strecura un cuvânt, prin plâns. — 20. Tănăsică se porni pe plâns, fiind isonul conașului. — 21. „N'am prins încă”, răspunse Tănăsică, plin de importanța sa vânătoarească.

COMPOZIȚIA XXIV

POFASUL ȚIGANILOR

de N. GRIGORESCU

(Vezi planșa XXVII dela finele cărții)

Descrieți într'o compoziție, priveliștea pe care o înfățișează acest tablou.

O SCRISOARE DELA MUSELIN-SELO

Măicuță dragă, cartea mea,
Găsească-mi-te 'n pace!
Pe-aici e vânt și vreme grea,
Și-Anton al Anei zace
De patru luni și-i slab și tras,
Să-l vezi, că-ți vine plânsul,
Că numai oasele-au rămas
Și sufletul dintr'însul.

Apoi să știi c'a fost războiu
Și moarte-a-ici, nu șagă:
Cădeau pe dealuri dintre noi,
Ca frunza, mamă dragă!
Și-acolo 'n deal, cum fulgera,
Un plumb simții că vine
Și n'avu loc, cât larg era
De cât în piept la mine.

Mi-e bine-acum și-așa socot,
Că nu va trece luna
Și-oiu fi scăpat de-aici de tot.
Da' vezi, te rog, de una :
Să nu mai faci cum ai făcut,
S'aduni la tine satul,
De veselă, că ți-ai văzut,
Acasă iar băiatul !

Să vezi pe-aici și ciungi și-ologi !
Hristos să-i miluiască !
Tu mergi la popa 'n sat, să-l rogi
O slujbă să-mi cetească.
Puteri de nu vei fi având
De plată, vorbă-i lasă
Că-i voiu lucra o zi oricând,
La 'ntorsul meu acasă.

Pe Nuțu vi-l lăsasem mic,
Cu creștetul cât masa ;
O fi acum ștregar voinic
Și vă răstoarnă casa.
Făcutu-i-ați și lui la fel
Căciula, cum am vrut-o ?
Aveam o piele 'n pod, de miel,
Doar nu veți fi vândut-o.

Nevestei mele să-i mai spui
Să-mi cumpere o coasă ;
Cea veche, nu știu este-ori nu-i
Și-o fi acum și roasă,
De când rugina scurmă 'n ea.
Să-mi văd, o dare-ar Sfântul,
Cum cade iarba 'n fața mea
Și-mi bate 'n plete vântul !

Ea lupte-se cum biet o ști
C'așa ne dete soartea,
Că și noi ne-am luptat pe-aci
Cu greul și cu moartea ;
Dar l-au ajuns și pe Harap
Blestemele și plânsul,
Că noi i ne-am ținut de cap
Și 'ntrarăm după dânsul.

Și i-am făcut, măicuță, vânt,
L-am scos de tot din țară,
Măcar că sta pe subt pământ
Și nu ieșea pe-afară.
Și-am prins pe împăratul lor,
Pe-Osman nebiruitul,
Că-l împușcase 'ntr'un picior
Și-așa i-a fost sfârșitul.

Păi, ne ținea pe semne proști,
Să-și joace hopa-tropa,
Că nu putem să batem oști !...
Dar poate taica popa
V'a spus de prin gazeturi tot...
El cum și-a dat juncanii ?
Acum i-aș cumpăra, să pot,
Dar nu mai am azi banii.

Mă doare 'n piept, dar nu să țip
Și-așa mi-e dor de-acasă !
Și-aș vrea să plec, dar nu e chip,
Că Vodă nu mă lasă.
Dar uite, nu e nu știu cât,
O lună chinuită,
Și-o să te strâng de după gât,
Măicuța mea iubită...

Aşa mi-a spus Ion să-ți seriu,
Iubească-ți-l pământul !
Și-am tot lăsat pân'a fost viu
Și-mi țiu acum cuvântul.
Să te mângâie Dumnezeu,
C'ășa e la bătaie —
Și-am scris această carte eu,
Căprarul Nicolae.

GH. COȘBUC
Din Cântece de vitejie.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeu! — Că *numai oasele-au rămas și sufletul dintr'însul.* — 2. *Cădeau ca frunza.* — 3. De nu vei fi având *puteri de plată, la să-i vorba* că-i voi luera o zi. — 4. O fi acum *ștren-gar* voinic și vă *răstoarnă casa.* — 5. De când *ru-gina scurmă în coasă,*... — 6. L-au *ajuns și pe Harap blestemele și plânsul.* — 7. Noi *ne-am ținut de capul lui.* — 8. *I-am făcut vânt.* — 9. *Am tot lăsat pân' a fost viu și-mi țiu acum cuvântul.*

IN FAȚA OPANEZULUI

Tată, mai povestește-ne ceva din vremea Războiului. Știi tu, când cu adăposturile din fața Opanezului.

— Hei, bată-vă norocul de copii, apoi nu v'am tot povestit?

— Nu face nimic, tată. Mai istorisește odată, că uite, stăm smirna să te ascultăm.

Și după ce dădu pe gât ultima înghițitură de cafea, colonelul D... începu :

„Când ne-a venit și nouă rândul să pornim la războiu, eram locotenent în Regimentul 4 de artilerie din Roman.

Doamne, Doamne, ce jelanie prin satele din spre Dunăre, pe unde curgeau oștirile noastre spre Bulgaria !

Lume după lume se ținea pe de marginea oștilor. Țărani și țărance dau de băut, în răstimpuri, soldaților și florile curgeau, plouau pe noi, murind sub picioarele noastre, în pulberea drumului mare. Și 'n tactul muzicilor ce nu mai conteneau, voinicii noștri, furați de marșurile *fanfarelor*, mergeau sub steagurile fâlfăitoare, „să se spurce la sânge”.

Am trecut Dunărea în ziua de Sf. Ilie și abia sosi-
sem în satul Kalisovatz, când am primit ordin să mă
despart cu secția mea de baterie și să plec la Riben, un
sat ascuns într'o vâlcea, care da 'n matca Vidului, adăpostit
la miazănoapte și la miazăzi de două dealuri. Pe dealul
dînspre miazăzi, erau câteva escadroane risipite 'n avan-
posturi, sub comanda maiorului T...; pe dealul din spre
miazănoapte, am ridicat eu cu batalionul de dorobanți
al maiorului G... reduta Griben.

Opanezul era spre miazăzi, pe un *gurguiu* de deal,
dar până la această întărire vrăjmașă, trebuia să urci
două dealuri tăiate de o vale, în care era satul Kacia-
munica.

La dreapta noastră era apa Vidului; cam la stînga 'n
fund: Plevna și Bucovul; iar dincolo de ele, armatele
rusești.

La câteva zile după sosirea mea la Riben, mă po-
menesc cu căpitanul B... — comandantul bateriei că-
lărețe, din care făceam parte — venind cu celelalte
două secții. Era vorba să atacăm *demonstrativ* fortifi-
cațiile Opanezului, pentru a atrage în această parte,
grosul trupelor turcești din Plevna, înlesnind astfel
atacul decisiv al acestei din urmă poziții și surprinderea
pe la spate, învăluirea trupelor vrăjmașe amăgite spre
Opanez.

Și iată că 'n aceeași zi, primesc — pe la orele cinci după
amiază — ordin să pornesc, să aleg, pe dealul cel mai
apropiat de Opanez, o poziție pentru șase baterii și să
ridic, cu ajutorul unui batalion de vânători ce mi se va

pune la dispoziție, adăposturi pentru cele 36 de tunuri ce vor sosi noaptea.

Am încălecat pe *Derviș*, am urcat dealul din fața Ribenului, am trecut printre avantposturile de cavalerie de pe culmea aceluși deal și am coborât apoi în vale, trecând prin satul Kaciamunica, părăsit de locuitori.

O adunătură de case cu ușile zăvorâte, cu ulițe pustii pe care doarme pulberea verii. Numai la o casă din marginea satului, o pisică miorlăia plângătoare, răcâind cu labele la ușă și strecurându-se pe după casă, imediat ce m'a simțit. Și era atâta jale, în acest bocet de pisică flămândă, părăsită, pierdută într'un sat pustiu, în care tăcerea se lasă tot mai grea, tot mai apăsătoare pe suflet! Am urcat celălalt deal, până ce am zărit forturile Opanezului, am ales poziția cea mai potrivită și m'am ascuns într'un tufiș, așteptând sosirea vânătorilor.

Vedeam Turcii furișându-se din forturi spre o *prisacă* din vale, furând faguri de miere, răsturnând stupii, fugind apoi cari în forturi, cari spre satul Bivolar.

Vânătorii sosesc în acest timp și pun inimoși mâna pe casmale.

După trei ceasuri de muncă, adăposturile au fost gata și batalionul vânătorilor a plecat lăsându-mă singur, în așteptarea tunurilor și a trupelor de infanterie ce trebuiau să ocupe dealul.

Se înnoptase de mult și trecui într'un tufiș, trăgând calul după mine.

Până 'n Opanez — în linie dreaptă — nu erau mai mult de trei kilometri.

Pe coasta dealului unde mă aflam, erau bostănării și luna ce răsărise de vreme, arginta rotunjimile pepe-nilor înrouați.

Stam nemișcat și puneam din când în când urechea la pământ, ascultând liniștea împietrită ce 'nvăluia împrejurimile. Nu pot zice că-mi era frică, deoarece

mă așteptam dintr'un moment într'altul să auz huruitul înăbușit al bateriilor și să văz mijind dorobanții noștri.

Totuși singurătatea nețărnută a locului îngreua *avan* mersul timpului și dela o vreme, mă surprindeam în fața unei întrebări ce-mi încurca judecata :

— Dar dacă, până a nu sosi ai noștri, dau ochi cu vreo patrule turcească?!

Și atunci, instinctiv, îmi pipăiam revolverul și mă uitam la Derviș.

Am stat așa în tufiș, până la miezul nopții, îndepărtând cu băgare de seamă crengile ce-mi ascundeau vederea și privind, din când în când, spre Opanez.

Și deodată, aud din spre Bivolar, țipete și bocete ca de îngropăciune, înfiorând tăcerea nopții. Apoi țipetele se întesc, sgomotul crește și în minutul următor câteva case trosnesc în flăcări.

Îngemându-se 'n zorul lor de a sbucni în văzduh, limbile de flăcări își tremurau prin ferestre para lor roșietică, se întindeau prin podul caselor și răsăreau apoi prin coperiș, mlădiindu-se 'n vârtejul arderii, aci scurându-se, aci *involburându-se* pe deasupra satului și presărând scânteii ce sburau ca niște licurici roșii.

Pe după palele de foc, luna părea verde, învăluită într'o lumină neobișnuită, ce nimea ochiul, iar la lumina lor, zăream Turci alergând pe uliți, pierind prin case, stergându-se în umbră cu brațele încărcate de pradă.

Și când mi-arunc ochii spre bostănării, ce să văd? La cincizeci de pași de mine, Turcii prădau pepenii și bostanii.

În momentul când i-am zărit, nu știu de am avut vreun gând limpede 'n cap; după câteva clipe numai, am simțit inima svâcnind nebună 'n coșul pieptului și îngreuierea tâmpelor de sângele svârlit de ea cu putere.

Mi-am scos revolverul din toc, strângându-i strașnic mânerul și 'n clipa aceea un gând mi-a răsărit în creieri, cu o luciditate spăimântătoare.

— Dacă Derviș nechează, sunt pierdut!

M'am apropiat de cal și am început a-l mângâia pe ochi, ca pe un frate de cruce, șoptindu-i nu mai țin minte ce, ștergându-i fruntea, sărutându-i coama, rugându-mă ca 'a Dumnezeu.

Toată viața mea se concentrase în acest act, ce curpănea în el zilele unui om.

Fugarul își ciulea nervos urechile, întorcea capul de unde venea șgomotul și se uita la mine, cu ochii lui de dobitoc înțelept și duios. Ai fi zis că pricepe și el apropierea morții, acest fâlfâit de aripă nevăzută pe care-l simțim nu cu urechea, ci cu alt simț mai subtil mai delicat ca cea mai fină ureche.

Și în tufișul în care ne ascunseserăm, eu și Dervis stam nemișcați, încremeniți, două trupuri înfiorate de același fior, două suflete în pragul pieirii, înțelegându-se în limba negrăită a momentelor pline de misterul morții.

Am stat așa, plutind între viață și moarte până la 2½ noaptea, când *patrurile* turcești s'au retras spre forturi.

Am ieșit atunci din tufiș, am încălecat și am cuprins coama calului, cu amândouă mâinile, lungindu-mă pe *greabănul* lui.

Ajuns în Kaciamunica, am răsufolat puțin, am tras urechile calului, i-am șters ochii, l-am adăpat și am început a urca dealul pe a cărui culme erau avanposturile de cavalerie.

Pe la jumătatea coas'ei, aud un glonț șuierându-mi pe la ureche și, mai în același timp, o bubuitură de pușcă. Am crezut dintru'ntâi că vreo santinelă a tras foc, năzărindu-i-se vreo arătare în vale, dar pocnetele de pușcă îndesindu-se și gloanțele sbârânăind numai pe lângă mine, am văzut că în mine trag soldații noștri.

Am oprit calu' n loc și am strigat cât am putut:

— Nu trage sentinelă. Sunt Român... Locotenentul D...

Vocea mea fu acoperită de două focuri.

Ce să fac?

Să fi urecat înainte, eram ucis.

Am legat calul de un copac, la umbră și am început a mă târi pe pânțele. Pe deasupra mea, sbura când și când câte un glonț și căluțul părăsit necheza de-mi rupea inima. În nechezatul lui era o muștrare, muștrarea tovarășului care te-a scăpat de moarte și pe care tu-l părăsești, orbit de egoism brutal, stăpânit de gândul de a scăpa tu mai întâi.

Înaintam cu greu, căci pajiștea era udă de rouă. Mi s'a părut că aud sgomot de voci și zăngăniri de săbii și după câțva timp, o voce prelungă, înfiorătoare, sparge tăcerea nopții :

— Cineee-i ?

— Ofițer român.

O patrulă coboară până la mine, mă recunoaște, vine cu mine până unde-mi legasem calul și intru în lagărul românesc.

Atacul demonstrativ fusese revocat și eu fusesem uitat.

Mi se părea că viu dintr'o călătorie îndepărtată care-mi zdrobise mădulele și încordările chinuitoare prin care trecusem în noaptea ceea s'au topit curând, în somnul adânc ce m'a trântit în cort, îmbrăcat, echipat în "ținută de campanie".....

C. SANDU-ALDEA
Din Drum și popas.

Vocabular. — **Opancz:** localitate pe malul Vidului, întărită cu puternice redute, care apărau Plevna din apropiere. — **Fanfară:** grupă de muzicanți cari cântă din instrumente de alamă. — **Gurguiu:** deal țuguiaț, vârful ascuțit al unui deal. — **Demonstrativ:** numai cu scopul de a atrage forțele inamice într'un punct, spre a-l sili să-și slăbească forțele în poziția care în adevăr va fi atacată. — **Derviș:** nume de cal. — **Prisacă:** locul ocupat de stupii de albine. — **Avan:** amarnic, aprig, rău. — **A involbura:** a mișca într'un vârtej. — **Patrulă:** grup de câțiva soldați, cari fac paza, spre a preveni vreun atac dușman, prin surprindere. — **Greabăn:** partea ridicată din șira spinării calului, boului, etc., în dreptul picioarelor de dinainte. — **Lagăr:** tabără.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeu! — 1. *Bă-tă-vă n o r o c u l de copii!* — 2. *Stăm s m i r n a.* — 3. *Dădu pe g â t ultima înghiștură de cafea.* — 4. *Lume după lume se ț i n e a pe de marginea oștilor.* — 5. *Țăranii dau de băut, în răstimpuri, soldaților.* — 6. *Florile cur-ge a u, p l o u a u* pe noi, *m u r i n d* la picioarele noastre. 7. *F u r a ș i de marșurile fanfarelor.* — 8. Două *dealuri t ă i a l e de o vale.* — 9. Un sat pustiu, în care *tăcerea se l a s ă tot mai g r e a, tot mai a p ă s ă t o a r e pe su-șlet.* — 10. Luna *a r g i n t a r o l u n j i m i l e* pepenilor înrouași. — 11. Ascultam *liniștea î m p i e t r i t ă* ce învăluia împrejurimile. — 12. *Singurătatea î n g r e u i a* mersul timpului. — 13. *Bocete î n f i o r a u* tăcerea nopții. — 14. Inima-mi *svăbcnea n e b u n ă* în coșul pieptului. — 15. Am simțit îngreuiarea lămpelor de *sângele s v ă r l i t* din inimă, cu putere. — 16. Ai fi zis că și calul pricepe apropierea morții, *acel f ă l f ă i t de aripă nevăzută,*... — 17. Eram două suflete *î n p r a-gu l* pieirii. — 18. Am stat așa, *p l u l i n d* între vieță și moarte, până la 2½ noaptea. — 19. Călușul părăsit necheza *de-mi r u p e a* inima. — 20. *O voce prelungă s p a r g e* tăcerea nopții. — 21. *I n c o r d ă r i l e* chinuitoare prin care trecusem *s'au l o p i t* în somnul adânc ce m'a *t r ă n t i t* în cort.

COMPOZIȚIA XXV

SPIONUL

de *N. Grigorescu*

(După planșa XXVIII dela finele cărții.)

P L A N U L

Introducerea. — Din ce vieță și-a luat pictorul! N. Grigorescu subiectul acestui tablou? Ce deosebire găsiți însă între chipul cum ne este înfățișată aici vieța de războiu și cum ne-a fost zugrăvită în cele două tablouri precedente?

Tratarea.

Cei doi soldați.—Ce vedeți în primul plan? Pe cine a ajuns călărașul din fugă? În ce atitudine a fost prins ostașul nostru? De ce s'a ridicat în scări și se apleacă înainte? Ce sentiment îl face să ridice sabia și să lovească cu atâta încordare? Impotriva cui se îndreaptă toată mânia și îndârjirea călărașului? Care este atitudinea spionului? Ce sentiment îl silește să-și plece capul? Cum încearcă el să scape de cel ce-l urmărește? Observați focul revolverului care se descarcă? Ce moment din lupta celor doi soldați ne-a înfățișat pictorul, în tabloul său? Ce sentiment trezește 'n sufletul nostru gândul c' ar putea amândoi să se rostogolească în același timp? Zăriți pe cineva în urma lor? Într' al cui ajutor aleargă călărașul acesta?

Caii.—Cum ne sunt înfățișați caii celor doi luptători? Observați și la ei suprema încordare pe care o vedeți la călăreți? Ce vă spun urechile ciulite și capul întins al murgului pe care aleargă Turcul? Dar ochii aprinși, coama sburlită și coada fuior a calului care-l duce ca o vijelie pe călăraș? După ce se mai vede goana înviforată a cailor? Vă spune ceva în această privință, teaca săbiei călărașului ori ciucurile de pe fesul spionului?

C a d r u l.—Cum este terenul pe care se dă lupta? De ce este acoperită această întinsă câmpie? Cum este cerul? Ce vedeți în fund, în zare, între câmpia mohorâtă și cerul întunecat? Contribue această dungă de lumină să scoată mai în evidență siluetele luptătorilor?

Incheiere. — Ne dă acest tablou emoția războiului?

10 MAI 1917

Ziua de 10 Mai 1917 a fost una din zilele cele mai înălțătoare ce a fost dată capitalei pribegiei și a durerilor. A fost pentru marea masă a poporului și pentru toată lumea, care nu avusese de unde să cunoască munca tăcută de luni de zile, *revelația* învierii armatei românești.

Ce deosebită a fost *revista* trupelor de pe platoul Copoului, de spectacolul obișnuit al acestei serbări, din anii păcii! Nu mai era o armată de paradă, care să defileze în fața unor tribune împodobite cu flori și cu steaguri. Ci, pe platoul scaldat de soare, timp de trei ceasuri, au trecut cu pas bărbătesc, trupele unei divizii întregi, vechii luptători cu sufletul oțelit al luptelor din Dobrogea, dela Jiu și dela Neajlov, purtându-și cu mândrie drapelele sdrențuite, amestecați cu tinerii nerăbdători de a da piept cu cotropitorii țarinilor lor. Era armata nouă, care purta în ranițe cinstea, soarta și nădejdea țării. Era 10 Mai al războiului, sărbătoarea jertfelor și a vitejiei.

Trupele defilează cu însuflețire și cu bărbăție. Lumea privește, admiră și plânge. Sunt lacrimi de bucurie, lacrimi fecunde, care prind laolaltă, într'o comunitate de sentimente, pe Români și pe Francezi. Regele decorează steagurile eroicelor regimente 4 și 9 de vânători și pe bravii lor comandanți. Generalul Berthelot împarte decorații. Iar de pe câmpul imens, se ridică accentele mărețe ale imnului „La arme!”, ieșit din șapte mii de piepturi de soldați și din instrumentele de metal a patru muzici militare. Niciodată o mulțime n'a simțit fiori mai puternici, ca cea adunată pe platoul Copoului. Intr'un *elan* de *entuziasm* nestăpânit, un ministru își smulge ceasornicul de aur dela brâu și-l dăruiește maestrului Castaldi, autorul imnului, care conducea însuși corul imens.

Zi de reîmprospătare a durerilor, de reînviere a mândriei și a speranțelor !...

C. KIRIȚESCU

Din Istoria războiului pentru întregirea neamului.

Vocabular. — **Revelație:** desvăluirea a ceva ce până atunci nu era cunoscut. — **Revistă:** inspectare. — **Elan:** avânt. — **Entuziasm:** înflăcărare.

Lămuriiți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. *Capitulul pribegiei și a durerilor.* — 2. *A fost revelația învierii armatei românești.* — 3. *Platoul scaldat de soare.* — 4. *Vechii luptători cu sufletul oțelit.* — 5. *Era armata nouă, care purta în ranițe cînstea, soarta și nădejdea țării.* — 6. *De pe câmpul imens, se ridică accentele mărețe ale imnului „La arme !”, ieșit din șapte mii de piepturi de soldați.* — 7. *Un ministru își smulge ceasornicul de aur dela brâu.* — 8. *Zi de reîmprospătare a durerilor, de reînviere a speranțelor.*

M A M A

Când oastea noastră s'a coborât spre Nămolosa, după ce iarna întreaga stătuse sus, în fundul Moldovii, era vară plină. Pornirăm înzdrăveniți din satul botoșanean și mânați de nădejdea tainică a biruinței care ne aștepta undeva, pe malul Siretului, ne urcarăm în trenurile lungi, cari hănuiau de glasuri soldățești, de bufniturile copitelor cailor mărunți, de șuieratul sfredelitor al mașinelor și de prelungile cântări ale alamei goanelor noastre. Un tremur tainic ne gâdila sufletul și ne întretăia respirarea, dându-ne gândurile bune, că vom ajunge cu bine acasă, colo, unde ne așteptau cei rămași în robie. Le fiecare gând de acesta, ni se urca nodul de duioșie în gât și ni se cobora peste pleoape furișarea

caldă a lacrimilor. Când, într'o huruială străfundă, trenul porni de vale, în zorii unei zile limpezi de vară, fu ca un muget de ușurare și de vilejie : știam acum bine ce aveam de făcut. Unde mergeam. Nimeni nu știa. Poruncile erau aspre. Nimeni nu va spune din ce corp face parte ; dar toți simțeam că ne ducem spre hotarul cel silnic, spre a-l lărgi către vechiul hotar și încă dincolo, peste el.

Și două zile, merserăm pe drumuri cotite. Trecurăm pe lângă ruina Mărășeștilor, care tot în vara aceea, avea să devină un nume greu în istoria neamului, ne urcarăm spre Bârlad, ca să ne coborâm din nou spre miazăzi. Atunci începui să mișune de-a-lungul șirurilor de ostași, în vălmășagul necuprins al diviziilor, numele locului, unde aveam să dăm izbitura, în coasta vrăjmașului : Nămoloasa.

În acest drum, mă smulsei câteva clipe numai, să văd pe tata și pe mama, cari, când se treziră în prag cu mine, se traseră ca spăimântați înapoi, întinzând brațele spre mine și spunând șoptit, ca într'un suspin : „Iată băiatul nostru !...” Puțină vreme putui să le fiu în față, să mă soarbă cu privirea, ca și cum aș fi pornit curând, pe drumuri de veșnicie. Mama sărmana, mă privea cu ochii ei adânci (Toți ochii de mamă, așa erau pe vremea aceea cumplită) în chinuitoarea neputință a celor câteva clipe cât mă mai avea în fața ei. Ca de-o mare tresărire lăuntrică, pleoapele îi clipiră des și bărbia îi tremura în neștire.

Aături de ea stătea, slab și uscat, dar încă drept, tata. Mă întreba nu știu ce și eu, privindu-i, aveam amețitoarea simțire că plecând, rup încă odată ceva din sufletul și din trupul lor. Ca să-i mângâiu, mă făceam că sunt prins tot, de gândul treburi or războinice : „Vom face o spărtură la Nămoaloasa. Vom ajunge la Focșani...” La auzul acestui nume de oraș, mama își duse privirea aiurea, nu-și mai putu ține pânsul și pentru a mia

oară, îi auzii imputarea ce și-o făcea pe nedrept, sie în-săși, zicând : „De ce te-am lăsat eu să nu-ți aduci aici nevasta și copiii ? !... De ce?... Oameni slabi ce suntem !” Pe urmă, am aflat că adeseori, în serile de iarnă, mama stătea într'un jeț și privind tabloul celor alor mei lăsați la Focșani, lăcrăma și se învinuia : „De ce i-am lăsat, de ce i-am lăsat ? !...”

Și când fu să ne despărțim, mama sărutându-mă zăpăcită, nu găsi alte vorbe, în sbuciumul dureros din mintea ei, decât acestea : „Ingrijește-te, mamă, să nu răcești !...”

Privind într'o fulgerare, adâncul de catran din ochii mamei, avui fără vrere gândul că n'am s'o mai văd niciodată.

...Și dintr'odată, ne trezirăm dincolo de Siret, la Nă-moloasa, în fața șesului putnean, gătit de rețeaua oștilor năvălitoare. Soldații noștri care erau cei mai mulți din partea locului, se urcau pe *taluzurile tranșelor* și privind încolo, spre mătura viorie a Carpaților, arătau lieștecare. Iocul de unde erau și unde-și aveau *sălaşurile* lăsate în prăpădul neștirii.

— Uit ! Colo e Sihlea... Mai de vale e Greabănu...

— Ce-or fi făcând ai noștri, Stane ?

— Amar de ei, mă frate-meu...

Așa vorbeau oștenii, între ei.

Pe urmă, începură bombardamentele : și ale noastre, și ale lor. Iar noaptea lucram la tranșee. Ce nopți cu lună și ce iarbă grasă crescută de două palme !... Supraveghind munca tăcută a ostașilor, stăteam prin preajmă, de parcă am fi fost niște căpetenii de minieri, cari scormonesc pământul întru căutarea pietrei celei fără de preț. În clipa de repaos, ne culcam pe spate în iarba ca de catifea și priveam cerul plin de puzderia de stele. La răsmpuri, lășneau ca niște *fântâni artezice* colorate, *racheiele* nemțești, lăsând sus în cerul de cerneală, aurul unei steluțe, care cădea apoi molatecă, spre noi.

Și iar se auzeau bubuituri afunde; grohăia undeva lunul, la noi sau la ei. Și noi, privind toate înf țișările acestea noptatice, scăpam frăul gândului; și gândul se ducea departe, peste tranșeele nemțești, undeva, într'o căsuță cuprinsă de întuneric, în care dormeau, sbuciumate de visuri grele, niște ființe dragi.

— Ce vor fi făcând acum ai noștri, dragă Ioane?... întrebam pe prietenul tăcut de alături.

— Ce să facă? !... Poate se gândește și ei la noi, tot în clipa asta, privind luna. Că eu am spus nevastei: „când luna va fi plină și va lumina nesupărată de nori să te uiți la ea, că să știi, tot atunci mă uit și eu..”

Prietenul tăcea, punându-și mâinile sub cap și privind, ca un *hipnotic* luna. În jurul nostru, țârâiau greierii într'o învălmășeală necuprinsă, amestecându-și cântarea cu aceea prelungă a *cosașilor*.

În zorii zilei, ne trăgeam în spatele frontului și ca de piatră, adormeam în corturi sau în tranșee.

Și iată, într'o noapte de acestea poleită de aurul lunei, privind forfoteala puzderiei de stele, văzui într'o clipă, icoana îndurerată a mamei, privind-mă cu negrul de cărbune al ochilor ei duioshi.. Parcă-mi șoptea: „Copilul meu... copilul meu!...”

— De ce-ai suspinat? mă trezi glasul prietenului de alături”.

— Să știi, dragă Ioane, că mama a murit...

Prietenul, brusc, se sculă în cot.

— Ce idee!... De unde ți-a venit? !...

— Uite: simt că a murit... acum... în clipele acestea..

Și plecându-mi capul în iarba mătăsoasă și privind nemărginirea, simții că trec dincolo de plâns, în alba seninătate a durerii. Pe cer, stelele mișunau neconținut, așa pe vecie.

A doua zi, în buhăiala bombardamentului aprig, mă pierdui din nou, fără gând și fără simțire.

La nămezi: un curier special mă chemă la podul

dela Blehani, unde mă aștepta o rudă. Mă dusei. Bărbatul sorei mele era acolo.

— Nu vrei să mergi un ceas la Tecuci?....

Văzând mirarea mea, adăogă repede :

— Colonelul a aprobat o zi... Haide : urcă în automobil !...

Foarte simplu, ca dela sine, mă urcai în mașină și fără vorbă, mă așezai : știam pentru ce mă duc !

Pe drum, cumnatul meu, privind aiurea, căuta să mă pregătească. Tăceam și priveam zărilor. La un popas, îi spusei simplu :

— A murit mama !...

Privindu-mă ciudat, mă întrebă fără voie :

— De unde știi ? !...

Tăcui și-mi sprijinii capul în palme. Tăcu și cumnatul meu. Șoferul fuma, iar zărilor stăteau neclintite în albul secetos al zilei de vară...

Ca în defilarea unui cortegiu mortuar străin, stătui față la îngropăciunea mamei. Acasă, pe drum, la biserică, la țințiriu. Mergeam îmbrăcat în ușoară haină de vară și cugetam cu durere : „Sărmana mea mamă !...” Băteau clopotele, cum băteau în copilărie la îngropăciunile care ni se păreau atunci nesfârșit de triste și cortegiul se strecura printre soldații ruși cari, scoțându-și șepcile, se închinau cu cruci largi.

Pe urmă : o groapă, zidari, un țipăt sfâșietor, tata dus de subțiori și iar clopotul trist din copilărie.

Peste un ceas, aceeași mașină mă ducea spre pădurea dela Hanu Conachi, unde mă lăsă. Noaptea se pogora peste împrejurimi, înghițindu-le ; în preajmă forfoteau ostași și cai. Căutai un loc de adăpost, într'un canton : găsii o laviță și așa îmbrăcat și prăfuit, căzui într'un somn, din care nu mă treziră nici bubuiturile tunurilor apropiate.

Apoi dimineața, spălându-mi fața cu apă rece, pornii cu suflet senin spre front. Aeroplane nemțești sbureau

deasupra, urmărite de bombele tunurilor noastre, — baloane captive se legănau în zarea tremurătoare de aburul nesigur al dimineții. Și iar începură sgudivirile afunde ale văzduhului, apăsate și involburate de pătrunderea vijelioasă a bombelor; și eu am uitat desăvârșit de întâmplările din urmă.

Târziu, după ce cutremurul năprasnic se liniști, după ce pornirea neînfrănată dela Nămolosa se topi în îndârjita apărare dela Mărășești, abia atunci îmi adusei aminte că mama mea murise.

Dar toate erau așa de îndepărtate și de nesigure, încât mi se părea că-i vorba de altcineva, nu de mine.

AL. LASCAROV-MOLDOVANU
Din Cohortele morții

Vocabular. — **Taluz:** inclinarea ce se dă unui șanț. — **Tranșee:** șanțul săpat de soldați, spre a se apăra de focurile dușmanului și a trage dela adăpost împotriva pozițiilor inamice. — **Șalaș:** locuință, gospodărie. — **Fântână arteziană:** puț adânc, din care țâșnește apa la o mare înălțime. — **Rachetă:** țeavă de carton, umplută cu explozibil, care de îndată ce e aprinsă, se ridică foarte sus, în văzduh, producând o adevărată ploaie de steluțe. — **Hipnotic:** cel ce privește țintă la ceva, ca în timpul hipnotizării, adică a adormirii cuiva în chip artificial. — **Cosaș:** un soi de lăcustă verde ca iarba.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeu. — 1. *Mănași de nădejdea biruinței, care ne așteptă pe malul Siretului.* — 2. *Șuieratul sfredelilor* al mașinelor. — 3. *Ni se urca nodul de duioșie în gât.* — 4. *Când trenul porni, fu ca un mugel de ușurare și de vitejie.* — 5. *Ne ducem spre hotarul cel silnic.* — 6. *Trecurăm pela ruina Mărășeștilor, care tot în vara aceea, avea să devină un nume greu, în istoria neamului.* — 7. *Incepu să mișune, în vâlmașagul necuprins al diviziilor, numele locului unde aveam să dăm izbitura, în coasta vrăjmașului.* — 8. *Măsmulsei câteva clipe, să văd pe tata și pe mama.* —

9. Să mă soarbă cu privirea. — 10. Ca și cum aş fi pornit curând, pe drumuri de veşnicie. — 11. Aveam simţirea că rup ceva din sufletul lor. — 12. Mă făceam că sunt prins tot de gândul treburilor războinice. — 13. Mama îşi duse privirea aiurea. — 14. Privii, într'o fulgerare, adâncul de catran din ochii mamei. — 15. Ne trezirăm în faţa şesului putnean, gâluit de releaua oştilor năvălitoare. — 16. Arătau locul unde-şi aveau sălaşurile lăsate în prăpădul neştirii. — 17. Amar de ei! — 18. Ne culcam pe spate, în iarba ca de catifea. — 19. Ca nişte fântâni arteziene colorate, lăşne a u rachelele, lăsând în cerul de cernea lă, aurul unei steluţe, care cădea apoi molatecă, spre noi. — 20. Scăpam frâul gândului. — 21. Când luna va lumina nesupărată de nori... — 22. Într'o noapte poleită de aurul lunii. — 23. Mă privea cu negrul de cărbune al ochilor ei duioşi. — 24. Noaptea se lăsa peste împrejurimi, înghiţindu-le. — 25. Iar începură şguduirile a-funde ale văzduhului.

NOTIŢA BIOGRAFICĂ

Al. Lascarov-Moldovanu, avocat în capitală, este totdecodată şi un apreciat povestitor. A publicat, între altele: *Povestirile lui Spulber*, *Hotăre şi singurătăţi*, *În grădina lui naş Muşat*, *Casa din pădure*, *Cohortele morţii*.

M A M A

In vaduri ape repezi curg
Și vuet dau în cale,
Iar plopi' 'n umedul amurg,
Doinesc eterna jale.
Pe malul apei se 'mpletesc
Cărări ce duc la moară —
Acolo, mamă, te zăresc
Pe tine 'ntr'o căscioară.

Tu torci. Pe vatra veche ard,
Pocnind din vreme 'n vreme,
Trei vreascuri rupte dintr'un gard,
Iar flacăra lor geme :
Clipește-abia din când în când,
Cu stingerea 'n bătaie,
Lumini cu umbre-amestecând
Prin colțuri de odaie.

Cu tine două fete stau
Și torc în rând cu tine ;
Sunt încă mici și tată n'au
Și George nu mai vine.
Un basm cu *pajuri* și cu smei
Incepe-acum o fată ;
Tu taci și-ascuți povestea ei
Și stai îngândurată.

Și firul tău se rupe des,
Căci gânduri te frământă,
Spui șoapte fără de 'nțeles
Și ochii tăi stau țintă.
Scapi fusul jos ; nimic nu zici
Când fusul se desfiră....
Te uiți la el și nu-l ridici,
Și fetele se miră.

O, nu ! Nu-i drept să te 'ndoiești !
La geam tu sari de-odată,
Prin noapte-afară lung privești.
„Ce vezi?” întreab' o fată.
„Nimic... Mi s'a părut așa !”
Și jalea te răpune
Și fiecare vorb' a ta
E plâns de 'ngropăciune.

Intr'un târziu, neridicând
De jos a ta privire :
„Eu simt că voiuri muri 'n curând,
Că nu-mi mai sunt în fire...
Mai știu și eu la ce gândeam?
Aveți și voi un frate...
Mi s'a părut c' aud la geam
Cu degetul cum bate.

Dar n'a fost el !... Să-l văd venind
Aș mai trăi o vieță.
E dus și voiuri muri dorind,
Să-l văd odată 'n față.
Așa vrea poate Dumnezeu,
Așa mi-e datul sorții :
Să n'am eu pe băiatul meu
La cap, în ceasul morții !”

Afară-i vânt și e 'nnorat
Și noaptea e târzie ;
Copilele ți s'au culcat—
Tu, inimă pustie,
Stai tot la vatră, 'ncet plângând :
E dus și nu mai vine !
Și-adormi târziu, cu mine 'n gând,
Ca să visezi de mine.

GH. COȘBUC
Din Fire de tort.

Vocabular. — **Pajură** sau **pajeră**: cel mai mare soi de vultur; în basme, această pasăre este arătată cu graiu omenesc, uriașă și năzdrăvană, în stare să înghită chiar un bou dintr' odată.

Lămurii expresiile. Iusuiți-vă procedeul. — 1. Iar plopi 'n umedul amurg *doinesc eterna jale*. — 2. Pe malul apei *se 'mpletesc cărări*. — 3. *Flacăra vreascurilor geme*. — 4. Abia *clipește*, fiind cu *stingerea 'n băltaie și amestecând lumini cu umbre*, prin colțurile odăii. — 5. *Te frământă gândurile*. — 6. Ochii tăi *stau țintă*. — 7. Prin *noapte afară lung privești*. — 8. *Jalea te răpune și fiecare vorb' a ta e plâns de 'ngropăciune*. — 9. *Nu-mi mai sunt în fire!* — 10. Să-l văd venind, *aș mai trăi o viață*. — 11. *Așa mi-e datul sorții: să n'am eu pe băiatul meu la cap, în ceasul morții*. — 12. *Inimă pustie*.

COMPOZIȚIA XXVI

LA VATRA

de *N. Grigorescu*

(După planșa XXIX dela finele cărții.)

P L A N U L

Introducerea. — Din ce lume face parte scena pe care ne-a zugrăvit-o pictorul N. Grigorescu, în tabloul „La vatră”?

Tratarea.

1. **Personagiile.** — Ce vedeți în acest interior țărănesc? Cine este țărancă tânără dela vatră? De ce și-a suflecat ea mâncile până aproape de umeri? Ce face cu făcălețul pe care-l ține cu mâinile încheștate? Cu ce-și sprijinește ceaulul, în timpul

cât mestecă mămăliga? Cine stă în stânga ei? Se văd amândoi acești copilași deopotrivă de bine? De ce este învăluită figura celui de al doilea? De unde se ridică aburul și fumul care ne fac să-l vedem ca prin ceață? Pe cine are mama în dreapta ei? Cum este așezată această fetiță? Cine stă alături de ea? Încotro sunt ațintite privirile tuturor? Ce-așteaptă ei cu atâta atenție încordată?

C a d r u l. — Ce observați deasupra vetrii la care stau cu toții? Pe ce se sprijinește hornul? Ce vedeți pe *prichiciul* din față al hornului? Dar în pragul ușii? De ce miros sunt atrase aici, găina și rățușca? Pe unde-i luminată încăperea? Asupra cui cade mai ales valul de lumină care năvălește pe ușă? Dacă lumina zilei cade în spatele mamei și-a copiilor, de ce le sunt luminate și fețele? Tot așa de luminat este și restul încăperii? Ce observați în stânga, chiar în spatele fetei? Dar alături de această măsuță rotundă, împrejurul căreia se vor așeza cu toții, când mămăliga va fi gata? Și mai departe în dreptul ferestruicii? Ce vedeți pe această laviță? Și-alături de sacul cu mălaiu, la capătul din spre ușă al laviței?

Incheierea. — Ce citiți pe figurile și 'n atitudinea copilașilor, cari asistă la pregătirea cinei, în săraca lor odăiță de țară? E bine redată liniștea aproape religioasă în care, absorbiți de mirosul aromitor al mămăligii, așteaptă cumințe clipa când se vor putea înfrupta din ceea ce li se pregătește?

Alegeți și rânduiți în așa chip cuvintele, încât fraza voastră să fie pentru ureche, o fericită înlănțuire de sunete armonioase.

MOȘNEGII

— Am apucat și Sfânta Bobotează... De-acu, la anu', cine o mai ajunge...

Vlad Ghimpu, Ioniță Vornicu și Andrei Neacșu, tustrei mărunți și cam aduși de spate, coboară *tâinind* pe poteca dela mănăstire. Pletele albe scapă în șuvițe de subt căciulele de *hârșie* neagră, iar sunanele, încinse pe la mijloc cu ațe de lână răsucite, le dau înfățișarea unor copii *îmboldoriți* bine de acasă, cu toate că-i soare ca vara.

— Și ce vreme milostivă! răspunse Vlad Ghimpu. De când sunt, nu-mi aduc aminte să fi auzit mierlele la Bobotează...

— Ba a mai fost, nene Vlade. (Cel care-i zice nene, e tot așa de alb ca și Vlad). A mai fost, întâmpină Ioniță Vornicu, proptindu-se în băț. Știi... când am iernat cu oile la coada Ialpugului. Iaca, așa a fost, ca acum. Încă zicea Mehmet, cel cu două Tătaree, că așa-i la Busalim; că intră *hagiii* cu straie cu tot în apele Iordauului, apoi ies pe mal și se svântă apa pe ei, de cald și bine ce e pe acolo.

Și bătrânii agale-agale pornesc iarăși pe potecă, desfășurând șirul anilor și al întâmplărilor.

Cei din Chilug își aduc aminte de demult; din vremea când în munții din spre apus nici nu erau cărări prin *bungetul* codrului de brazi, iar spre șes *boteile* de oi coborau slobode până dincolo de Dunăre și de Nistru.

De atuncea însă multe s'au prefăcut. Târgurile au ajuns orașe; potecile s'au lărgit în chip de drumuri; șoselele au pătruns în creierii munților, iar pădurile au fost *brăcuite*... S'a priment tot rostul lumii, numai moșnegii cei vechi de zile au rămas cum apucaseră din bătrâni: trăește fiecare subt *corhana* lui, păzind peste zi oile, cu ajutorul dulăilor, iar noaptea, dormind pe lângă

un foc de buturugi și măsurând vremea după mersul domol al stelelor, în care licăresc tainic sufletele dușilor de pe lume.

Rar când se mai abat și ei prin sat. Doar pe la Inviere, când se mărturisese duhovnicului, să le cetească *moliŝta* deslegării de păcate, de care ei sunt de mult străini ca și copacii pădurilor; ori pe la Înălțare, când lămâile, măslinile și roșcovele, aduse de negustori la iarmaroc lasă câteva zile prin sat un miros de bunătați necunoscute prin *meleașurile* acelea; în sfârșit, pe la *Sumedru*, când încep ninsorile, iar uncheșii mai fac o metanie, două pe la biserică, cu prepusul că până la primăvară, Dumnezeu știe ce se mai poate întâmpla... și nu e bine să treacă omul la cele veșnice cu sufletul negrijit. Ar mai veni și pe la Crăciun, dar nămeții astupă drumurile, potmolese cărările și ficcare stă închis ca în *bârlog*, lângă țareul vitelor.

În schimb, la Bobotează, cei de acasă pornesc pe cineva mai sprinten să le ducă aghiasma, cu care bătrânii stropesc *fundacul* clăilor, izvoarele *buduelor* și beau și ei, împărtașindu-se de departe din sfânta slujbă a bisericii.

În iarna când vă spun, vremea se nimerise de sărbători tare potolită. Sus pe Zboina, omățul strălucia de pe la Vinerea-mare, dar în fundul văilor *podbalul* sta să înflorească, iar cei trei moșnegi: hai-hai... se pomeniseră în sat. Au ascultat sfânta leturghie, s'au stropit cu aghiasmă și cu sufletul mângâiat, coboară acum poteca dela mănăstire.

Ajungând în fața hanului, tovarășii se abat spre cerdac; apoi îmbiindu-se unul pe altul, se așează pe o laiță la soare.

— Așa cum spusei, a fost atunci... Pe la Bobotează, Bugeacul era verde... ti-i-i... că puteai să așezi târla unde poșteai. Halal vremuri! Dai două-trei oi și iernai turma unde vedeai cu ochii.

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Dar primăvara a fost rea avan. Trecuseră *Căşlegile* şi când să zicem Doamne-ajută, unde nu s'a întors, ne-nişorule, din crivăţ. Şi unde n'a început a ninge... Țin minte ca acu : trei zile şi trei nopţi, viscolul nu s'a mai ostoit. Inghetase lâna pe oi. Boteiul lui Gosav l-a fost mânat iforul până în Dunăre...

— Că bine zici, alde frate-meu şi cu mine țineam stâna cu Balcu.

— Vezi că-ți aduci aminte?... Iar pe Grumezea îl apucase *zabărul* la capul Ialpugului şi cum s'o fi răsucit vântul, îi scăpătaseră, bietul de el, toţi cărlanii în lac. Noroc că noi ne adăpostisem subţ un mal... Da toată ziua şi toată noaptea, am călcat omătul şi am răscolit mereu oile, să nu le înăbuşe troianul...

Oamenii care coboară mereu dela biserică se opresc în dreptul uncheşilor şi ascultă.

— Apoi, dela o vreme s'a arătat iar soarele şi în două zile, omătul s'a mistuit; parcă nici n'ar fi fost... Da, acuma, alt păcat : să ne înnece pâraiele ! Încă eu aveam şi doi miei într'o desagă şi căutam o oaie să-i *aplec*. Iar frate-meu, Dumnezeu să-l ierte, mâniat că ne îngheţaseră toţi mieii, îmi zice :

— La ce nu-i dai lupului şi pe ăştia măi nene ?

— Zic : nu-i dau, Neculăiţă, ca să-ţi fac ție un cojoc, să te fuduleşti când îi fi mire... hi-hi-hi...

Şi, zău așa... râdeam de necaz... Iaca mi-aduc aminte, parc'ar fi fost ieri.

Dintr' odată cei de pe trepte se feresc în lături, îmbulzindu-se, ca să facă loc.

Colăcel puşcaşul, socotise că lui i se arată cinstea asta. Aghesmuit puşin, căci se abătuse şi pe la crâşma din capul satului, vânătorul se suia pe scări cu căciula pe o ureche, cum îi şade omului mai bine. ...Că doar unul e Colăcel, tata sălbătăciunilor din codri şi una e Dolcea cea năzdrăvană, căţeaua care intră în bârlogul urşilor

și duce în gură căciula stăpânului său, când i se întâmplă vreodată de umblă pe două cărări.

Adevărul e că pentru Colăcel și cățeaua legată de gluga vânătorului n'ar fi arătat nimeni atâta grabă. Ci în urma lui, se ivise jos la scară o pereche țațoșă : primarul, tuns soldățește ; învățătorul, un boiernaș cu căciula de astrahan și căptușala ieșită la un cot ; perceptorul... și alte măriri ale satului.

Ceata pășea dârză prin mijlocul ceardacului spre ușă. Bătrânii lasă paharele pe masă și privesc mutește, ca niște păpuși de ceară, cu ochii neclintiți.

Colăcel, trăgând cățeaua de sgardă, se terise și el, să le deschidă calea ; dar în loc să intre în han după dâșii, vânătorul se oprește în fața bătrânilor, ca omul căruia îi vine un gând :

— Sănătate, moș Vlade, moș Ioniță... și la mulți ani !

— Să dea Dumnezeu, nepoate, îi răspund bătrânii.

După ce se ploconește către moșnegi, Colăcel privește ținută în urma primarului, se uită apoi la toți cei dimprejur, se întoarce către cățea și-i întinde țeava puștii :

— În cinstea lui domnu' primar, Dolca !

Cățeaua urmărește ochii stăpânului și sare peste pușcă.

— Acuma, bună ziua, în cinstea boierului... (Boierul e domnu' învățător). -Dolca sare și pentru boier ; apoi pentru perceptor și toată primăria... Cei dimprejur râd ca la comedie. Colăcel însă nu râde. În sufletul lui de om pădureț, care nu știe multe, lumul vinului a pierit și acum el fierbe ca o oală cu capacul pus. Face un pas către uncheși și se pleacă :

— Dați-mi dreapta mie și pentru cei care au orbul găinilor...

Vânătorul sărută mâna moșnegilor... Apoi repede căciula spre ceafă, smucind din cap, cum fac caii nărăvași ; poruncește o garafă de vin și caută iarăși în ochii celor de față, așteptând să vadă dacă nu e cineva doritor să-i caute pricină...

Dar cine să caute sămânță de ceartă lui Colăcel? Că-runt la păr, pușcașul e vânjos ca un carpen. Trupul lui e tare ca și pietrele pe care a dormit atâtea nopți în munte; fața lui e înăsprită de ger și de vânturi, iar gâtul gros, pe care nu-l cuprinde chiotoarea cămășii, arată puterea *zdrahonului*, care la nevoie se poate bălăbăni și cu ursul în brațe, bizuindu-se pe chimirul, unde stă teaca cu două cuțițe... De aceea, de când i-au crescut tuleiele subt nas și a ucis cu o *ghioagă* părliță, ursul care mânca oile din Lozia, nimeni în văile acelea nu se încumetase a se lua la harță cu Colăcel.

Așezându-se lângă moșnegi, vânătorul, care e om umblat, schimbă vorba ca să îmbuneze inima bătrânilor.

Doar a văzut e altfel de lume mai *acătării* decât *fleandure* de astea cu coatele roase. N'a umblat el cu ghinări să le arate hotarele din spre Țara Ungurească? Și n'a vânat el *ciuta*, când Neculai Burghez și-a dus feciorul la Vlădica Romanului pentru preoție? Ce? Nu știe el cum e *șartul* lucrurilor și care e cinstea ce se cuvine bătrâneței? Golani care umblă acum cu mânuși, parcă au dat cu mânele pe foc!..

Intărită-l la vorbă pe Colăcel și las pe dânsul: îi *hiritisește* el pe toți marțafoii, de le curg petecile.

— De, nepoate, începe moș Vlad. Tu ești tânăr, un băietan... și spui ce-ai văzut în vremea ta. Dar să fi apucat tu vremurile noastre! Unde se pomenea pe aci picior de străin și *albăstrei* d'ăștia! Noi eram mari și tari pe plaiurile noastre. Plăteam *vornicului* — uite că-i de față — un icosar și-al nostru era muntele până toamna. Plecau turmele să ierneze peste Prut cum plecau cocoarele: rânduri-rânduri... Iar în Postu' mare, toți vânătorii făceau pastramă de căprioară să mănânce la Paști, pe iarbă verde.

— Să nu-ți uiți vorba, Vlade, zise Neacșu.

Apoi întorcându-se către Colăcel:

Aud că ați împușcat un cerb...

— Ia, o pacoste, răspuse vânătorul, întunecându-se. Ca toți muntenii, Colăcel se uita sprâncenat la străinii care se abăteau pe acolo, fie la vânătoare, fie la alte treburi.

Și stârnit de întrebarea lui Neacșu, începu :

Eram în Ciurbele cu *hăițașii*. Ne chemase șefu', că adusese dracu' pe niște *cioflingari* din toată lumea. („Șef" în partea locului se cheamă capul ocolului pădurilor). Când să trecem pârâul, m'am plecat să beau apă. Dau să mă scol și numa ce văd o urmă de copită. Socoteam că a lunecat un vițel ori o capră... Ies pe mal, urma iar... dar îndreptată spre pădure. Măi, ce o fi asta? zic eu. Că de când bat codrii numai odată, cu Chelmuș ăl bătrân, am nimerit un cerb.

Mă pune necuratul să dau din corn și încep a împânzi *hăițașii* : uita-na-na-na ! uita-na-na-na !... Până seară nu ne-am hodinit. Pe la sfințit, eu cu Radu lui Ghibirdie, ne așineam pe *stemnea* Zhoinei. Și numai odată ce văd ca un vârtej pe dinaintea ochilor : trose ! pliosc ! trose !... pârâiau crengile ca de vântul ăl mare. Ce să spun ? Avea niște coarne ca o creangă de fag... Pre legea mea, încremenisem cu pușca 'n mână de așa arătare !

— Bine c'a scăpat, zic eu către Radu. Avem sămânță pentru la anul...

Dar n'apuc să mântui vorba și aud din spre vale : poc ! poc !... unul după altul, ca la nuntă... Când ne-am coborât, i-am găsit ca cerbul întins în mijlocul poienei. Știi ? Mi s'a lăcut negru înaintea ochilor. Imi venea să descarc pușca în venetici...

Colăcel duce mâna la beregată, ca unul care stă să se înăbușe.

— Mândrețele lui ! Să-și lase el palaturile lui ! Să-l ajungă ceasul tocmai acolo... Ușca-i-s'ar mâna cui a stârpit așa podoabă lăsată de Dumnezeu...

Și vânătorul privește în jos, ca și cum ar vedea încă cerbul și stă plin de năduf, ca la o înmormântare.

— He, nepoate, luă vorba Vlad. Geaba te superi pe marțafoii ăștia. Sunt *farmazoni*, nevoie mare. Umblă cu puteri drăcești. Nu vezi cum seacă apele de când au început a se pripăși pe aici? Ți-aduci aminte de ăla cu *ochiană* de alamă, care a umblat o vară întregă pe munte? Se uita, se uita !... a măsurat dealurile, a măsurat pâraiele... Avea o tichie pleoștită, parecă era cel-de-pe-comoară. N'a pus el argint viu la iazul morii, de a stricat vadul și-a rămas moara popii pustie? Sunt deși necuratului. Ies cu pușca la urs. Pe vremea noastră, mergea pe vârtute... E drept că se afla și vânat mai mare, nu ca acu. Era bou' ce se cheamă zimbru, gros ca ghiholul și cu coamă la greabăn... Eu n'am văzut, dar tata bunicii doborîse unu' în poiana Ciurbelor. E, he !... Pe atunci nu erau puști de-astea, de un cot. Alde Negrilă Barbă-lată avea o pușcă cât o smetie. Când se apropia ursul, întâi îl pălea cu țeava peste bot... Iar dacă nu lua foc cremenea, toată nădejdea era în lance. Aștepta până ce *mânzatul* se ridica în două labe și începea : orac ! orac !.. Apoi îl potrivea la *bojogi*, de-l răsturna burduf la pământ.

Mă nepoate Colăcel, de-ai fi văzut tu pe Negrilă, pe Vlad Vânt-de-vară și pe Buzdugan din Ciurbele, ai fi împărățit cu ei toți codrii pământului !..

Ochii lui Colăcel scăpărau.

Vânătorul aruncă gluga din gât, așează pușca lângă cățea și scoate din chimir fluierul *îngemănal*. Pe o țeavă își ține singur hangul, ca din cimpoi, iar pe cealaltă începe o doină, aci trăgănat și jalnic, aci sprinten și dornic, de te pătrunde la inimă :

Aoleo, frate peline,
Amărită-i frunza 'n tine,
Ca și inimioara 'n mine,
Ca și inimioara-a-a 'n mine !

Asemenea ciripitului păsărilor mărunte, care *stînchește* când din cetini se aude glasul duios al mierlei, toți tac la celelalte mese.

Și-am zis verde de pelin
Codrule, nu fii hain!
Ce te legeni la pământ,
Fără ploaie, fără vânt,
Amărit și desfrunzit,
A-mă-rit... și des-fruuun-zit...

Cei dimprejur se adună roată, lângă Colăcel și întăresc cântecul, îngânând într'un glas : a-mă-rit și des-fruuun-zit...

Dar cum nu m' oiu legăna,
Iarna-i ră, vara-i coala;
Vara vine, iarna trece
Și n'ana cu cine-mi petrece,
Că cu cine-am petrecut
A pus spate la pământ
Și fața la ră-să-rit...

Cu ochii pe jumătate închiși, cântărețul zice ca pentru sine, privind în zare lucruri pe care numai el le vede și ascultând glasuri pe care el singur le aude... Și cântă, cântă prelung, ca mersul mioarelor... în *hățașul* codrilor... către strunga oilor...; apoi domol și oftat, ca suspinul bacilor... în pustiul codrilor... de dorul băciștelor...

Și încheie :

Codrule de primăvară,
Cheamă-mă la tine iară,
Că din tânăr precum ești
Tu mereu întinerești;
Iar eu plec mă prăpădesc
Ca un cântec bătrânesc,
Ca un cântec bă-trââ-nesc...!

Ochii celor dimprejur se păinjenesc de ceața lacrimilor. Bătrânii plâng de-a-binelea. Barba le tremură în gângăvirea cântecului... Iar hanul a rămas gol, ca o moară pustie, căci toți s'au adunat *ciolcă* împrejurul lui Colăcel, până și dregătorii satului.

Primarul și ceilalți, văzându-se singuri la masă, se apropiaseră și ei de ceata din cerdac... Dar cine-i vede?

Cine mai are acuma grija să le facă loc? Ar putea să vină și Vodă, cu *crainici* călări, că ochii tot spre cântăreț ar privi. Ba încă, trebuie să te înalți în vârful degetelor, ca să-l vezi, căci flăcăii stau gard împrejurul lui Colăcel, ținându-se cu mâinile pe după gât și umflându-și piepturile tinere, să-i ție hangul, de câte ori cântărețul ia fluierul dela gură.

— Să trăești, nepoate, izbucni moș Vlad către Colăcel.

— Să trăiți și dumneavoastră, moșule. Să mânăm cu toții la strungă, la primăvară și când ne-o fi mai rău, ca acum să ne fie! Iar la voi, flăcăi, mă 'nchin ca la un codru verde...

Apoi, sărind în picioare, trase un chiot de răsună tot hanul: U...iu-iu...ăăă...

Și chiue nebunul ca 'n pădure și stârnește la chiot pe toți flăcăii, cari îl ridică pe umeri.

Abia acum răzbi la mijloc și primarul.

— Stați, fraților, un pahar cu toții pentru moș Vlad Vornicu, că nu de geaba a purtat el vornicia treizeci de ani în Chilug.

Atunci, cu mic cu mare, tânăr și bătrân se ridicară în picioare și un chiot uriaș umplu valea, că se minună și soarele câtă veselie se poate ascunde între munții aceia dosnici; iar vârful nins al Richitașului sclipi în lumina deamezii, ca fruntea unui împărat bătrân într'o zi de obștească sărbătoare.

A venit vremea plecării.

— Loc, mă! loc să treacă moș Vornicul... să treacă moș Vlad...!

Primarul e grăbit lucru mare; se încruntă și stă să croiască cu bățul pe cei care zăbovesc în calea moșnegilor.

Bătrânii își iau toiegile, coboară scările *cătinel*, ca și cum ar călea pe-o ghiață lunecoasă și pornesc pe drum la

deal, să aibă timp până seara, să ajungă iarăși în munte, pentru paza vitelor. .

Ca trei copii îmboldoriți, să nu le fie frig, ei se depărtează încet pe potecă, până ce se zăresc mici-mici *gândăcind* în zare... Apoi scapătă domol dincolo de culme.... Li se vede încă spinarea; dela o vreme se zăresc numai căciulele și pier ca și cum i-ar înghiți adâncul unor ape nevăzute, purtându-i pe alte țărâmurii, unde sunt păduri cu cerbi și zimbri; unde vitejiiucid urșii cu lancea, iar cântăreții povestesc în versuri duioase, isprăvile unei lumi ce nu mai este, ca și cele din poveste.

SOVEJA (SIMEON MEHEDINȚI)
Din Oameni dela munte.

Vocabular. — **A tăini:** a sta de vorbă, la taifas. — **Hârșie:** piele de miel, de obicei neagră, cu lână creată și măruntă. — **A îmboldori:** a îmboborâji, a înfășura bine capul. — **Hăgiu:** cel ce s'a dus să se închine la locurile sfinte (Ierusalim, Sfântul Munte etc.). — **Bunget:** pădure deasă și bătrână, codru secular. — **Boteiu:** cârd de vreo trei sau patru sute de oi. — **A brăcu:** a lua tot ce e mai bun, lăsând numai lucrurile fără valoare. — **Corhană:** coastă răpoasă, prăpăstioasă. — **Moliftă:** rugăciune. — **Meleag:** împrejurime. — **Sumedru:** forma populară a sărbătorii „Sf. Dumitru”. — **Bârlog:** vizuina fiarelor sălbatice. — **Fundac:** partea de dedesupt a unei clăi; podină. — **Buduiu:** trunchiu scobit, întrebuințat în loc de ghizduri, la o fântână sau cu jgheab pentru scurgerea izvoarelor. — **Negrijit:** neîmpărțășit. — **Podbal:** o plantă mică cu flori galbene; frunzele ei sunt întrebuințate, sub formă de infuziune, în contra tusei. — **Cășlegi:** timpul când nu se postește. — **Zabăr:** vijelie. — **A apleca:** a da să sugă, a alăpta. — **Zdrahon:** bărbat nalt, sdravăn și chipeș. — **Ghioagă:** armă primitivă, făcută dintr'o bătă, care are la unul din capete o măciucă, adesea ținută. — **Acătare** sau **acătării:** de preț, de folos. — **Fleandură:** sdreanță, ruptură; om de nimic. — **Ciută:** femeiușca cerbului. — **Șart:** datină, obicei, regulă. — **A hiritisi:** a felicita, a aranja pe cineva (în batocjură). — **Albăstrei:** oameni îmbrăcați în haine străine, ciocoiești. — **Vornicul:** primarul satului. — **Hăitaș:** cel ce stârnește vânatul, gonindu-l în direcția vânătorilor. — **Cioflingar:** poreclă dată de țărani, celor îmbrăcați în haine orașenești. — **Slemne:** coamă de deal sau de munte. — **Farmazon:** vrăjitor, fermecător. — **Ochiană:** lunetă;

instrument în formă de tub, care servește la vederea lucrurilor îndepărtate. — **Mânzat**: vițel de un an. — **Bojogi**: plămâni animalelor. — **Ingemănat**: din două bucăți unite; îmbinat. — **A stinchi**: a se opri; a înceta. — **Hățaș**: cărare sălbatică în păduri îndepărtate. — **Cioțcă**: grămadă, roi. — **Crainic**: vestitor. — **Cătinel**: încet, încetișor. — **A gândăci**: a părea mici ca gândacii, din cauza depărtării.

Lămurii expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. *Am apucat și Sfânta Bobotează.* — 2. *De-acu la anu', cine-o mai ajunge.* — 3. *Mărunți și cam: aduși de spate.* — 4. *Pletele albe scapă în șuvițe de sub căciuli.* — 5. *Ce vreme milostivă!* — 6. *Am iernat cu oile la coada Ialpușului.* — 7. *Se svântă apa pe ei, de cald ce e pe-acolo.* — 8. *Desjiră șirul anilor.* — 9. *Șoselele au pătruns în creierii munților.* — 10. *S'a primenit tot rostul lumii, numai moșnegii cei vechi de zile au rămas cum apucaseră din bătrâni.* — 11. *Măsoară vremea după mersul domol al stelelor, în care licăresc tainic sufletele dușilor de pe lume.* — 12. *Vin să li se cetească molifta deslegării de păcate, de care ei sunt străini ca și copacii pădurilor.* — 13. *Nu e bine să treacă omul la cele veșnice cu sufletul negrijit.* — 14. *Vremea se nimerise tare potolită.* — 15. *Când să zicem „Doamne ajută”, unde nu s'a întors din crivă!* — 16. *În două zile, omătul s'a mistuit.* — 17. *Dar acumă all păcat: să ne înnece pâraiele!* — 18. *Aghetz-muit pușin, vânătorul se suia pe scări, cu căciula pe-o ureche, cum îi șade omului mai bine.* — 19. *Când se întâmplă de umblă pe două cărări.* — 20. *El fierbe ca o oală cu capacul pus.* — 21. *Cei care au orbul găinilor.* — 22. *Cine să caute sămânță de ceartă lui Colăcel?* — 23. *Nimeni nu se încumeta a se lua la harță cu el.* — 24. *Întărată-l la vorbă și-a poi lăs pe dânsul! Ii hiritisește el pe toți, de le curg petecile.* — 25. *Unde se pomenea pe-aici picior de străin?* — 26.

Noi eram mari și tari pe plaiurile noastre. — 27. Colăcel se uita spânzenat la străini. — 28. De când bat codrii, numai odată am nimerit un cerb. — 29. Dau din corn și încep a împânzi hăilașii. — 30. Mi s'a făcut negru înaintea ochilor. — 31. Stă să se innăbușe. — 32. Să-l ajungă ceasul tocmai acolo. — 33. Parcă era cel-de-pe-comoară. — 34. Sunt dași necuratului. — 35. Pe atunci mergea pe vârtute. — 36. Toată nădejdea era în lance. — 37. Il potrivea la bojogi, de-l răsturna burduf la pământ. — 38. Ai fi împărțit cu ei toți codrii pământului. — 39. Te pătrunde la inimă. — 40. Se adună roată. — 41. Ochii se păinjenesc de ceața lăcrărilor. — 42. Nu de geaba a purtat el vornicia treizeci de ani. — 43. Vârful nins al Richițașului sclipi, ca fruntea unui împărat bătrân, într'o zi de obștească sărbătoare. — 44. E grăbil, lucru mare. — 45. Stă să-i croiască cu băful. — 46. Apoi scapătă domol dincolo de culme și pierca și cum i-ar înghiți adâncul unor ape nevăzute.

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Simion Mehedinți (născut la 1868), profesor de geografie la Facultatea de litere din București, s'a manifestat și în literatura propriu zisă, sub pseudonimul *Soveja*. Volumul *Oameni dela munte* cuprinde câteva povestiri, care înfățișează cu multă artă, într'o frumoasă, curată și foarte expresivă limbă românească, viața muntenilor din ținutul Vrancei.

COMPOZIȚIA XXVII

LA PAȘUNE

de *N. Grigorescu*

(Vezi planșa XXX dela finele cărții).

P L A N U L

Introducerea.—Ce priveliște ne înfățișează acest tablou ?

Tratarea.

1. **Turma.**—Din ce animale se compune turma ? Cine ocupă centrul ei ? Câți viței merg pe lângă juncă ? Cum vi se par cei doi vițeluși cari se uită la noi, cu ochii mari, arătându-și botișorul negru și urechiușile aproape rotunde ? Ce vedeți înaintea și 'n urma juncii și a vițelilor ? De cine sunt însoțite oile ? Ce fac atât oile cât și cei mai mulți miei ? Se aseamănă aceștia din urmă, în drăgălășenie, cu vițelii ? Cine-a rămas în urma cârdului ? De ce-a întârziat oaia aceasta ?

2. **Păstorițele.**— Cine conduce turma ? Cum e statura acestei păstorițe ? Cu ce-i învesmântat trupul ei înalt, subțire și mlădios ? Ce poartă ea peste cămașa lungă, până 'n glezne ? De ce culoare este fota pe care și-a strâns-o bine în bete, de mijloc ? Ce și-a înfipt ea în aceste bete ? Ce vedeți în vârful furcii ? Cu care mână trage lâna din fuior ? De ce și-a ridicat dreapta 'n sus ? Cu ce-i îmbrobodită ?

Cine pășește alături de această mândră și frumoasă păstoriță ? Cum e îmbrăcată copila care-o însoțește ? În ce atitudine a prins-o pictorul ? Cum îi stă cu mâinile prinse pe după cap ?

3. **Cadrul.**— În ce cadru al naturii ne este înfățișată scena din acest tablou ? Pe unde trece drumul, pe care pășește turma și conducătoarele ei ?

Ce anume vă spune că sunt pe luncă? Vedeți undeva albind luciul apei? Puteți să vă dați seama de anotimpul pe care-l reprezintă tabloul? Prin ce se simte primăvara?

Incheierea. — Ce lature a vieții noastre dela țară ne zugrăvește tabloul „La pășune”? Ne împărtășim și noi din poezia acestei vieți, când privim priveliștea pe care ne-o înfățișează?

Cărțile întocmesc un fel de societate, pe care ne-o alcătuim singuri. Ni le alegem după firea noastră. Cei cari citesc cărți bune sunt în situația celor ce trăesc într'o societate aleasă. Cei cari citesc cărți rele sunt dimpotrivă întocmai ca oamenii cari umblă într'o tovărășie rea și cari — în cel mai bun caz — își pierd timpul fără nici un folos.

MONTESQUIEU

Ilustru publicist francez (1689—1755)

VESTITORII PRIMĂVERII

Dintr'alte țări, de soare pline,
Pe unde-ați fost și voi străine,
Veniți, dragi păsări, înapoi.

Veniți cu bine!

De frunze și de cântec goi,
Plâng codrii cei lipsiți de voi.

In zarea cea de veci albastră,
Nu v'a prins dragostea sihastră
De ceea ce-ați lăsat? Nu v'a fost dor

De țara voastră?

N'ați plâns văzând cum trece 'n sbor
Spre miazănoapte nor de nor?

Voi ați cântat cu glas fierbinte,
Naturii calde *innuri* sfinte,
Ori doine dragi, când v'ați adus
De noi aminte!
Străinilor voi nu le-ați spus,
Că doine ca a noastre nu-s?

Și-acum veniți cu drag în țară!
Voi revedeți câmpia iară,
Și cuiburile voastre 'n crâng!
E vară, vară!
Aș vrea la suflet să vă strâng,
Să râd de fericit, să plâng!

Cu voi vin florile 'n câmpie
Și nopțile cu poezie
Și vânturi line, calde ploi
Și veselie.
Voi toate le luați cu voi
Și iar le aduceți înapoi!

G. H. COȘBUC
Din Balade și idile.

Vocabular. — **Sihastru:** *subst.* pustnic; *adj.* singuratic. — **Imn:** cântec de laudă, de proslăvire a naturii, a dumnezeirii etc.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. De frunze și de cântec goi, plâng codrii ce-i lipsiți de voi. 2. În zarea cea de veci albastră, nu v'a prins dragostea sihastră de ce-ați lăsat? — Voi ați cântat cu glas fierbinte, naturii calde *innuri sfinte*. 4. Aș vrea la suflet să vă strâng, să râd de fericit, să plâng! — 5. Cu voi vin florile 'n câmpie și nopțile cu poezie.

PRIMĂVARA

Prin crăpăturile asfaltului, printre pietre, oriunde a putut să se adune o grămăjoară de țărână, ies fire mici de iarbă, ca și cum gângăniile fricoase ar scoate din adânc, antene subțiri și crude, să pipăe cu ele văzduhul.

Roșii, cu spinarea punctată cu negru, au ieșit gândacii Domnului la soare. Alcargă fără spor pe trotuarul cald, dormitează pe zaplazurile umede ori se prind doi câte doi, ca niște *paftale* de mărgean, căzute din cingătoarea unei zâne, cât degetul de mică.

Dintre *ostrețele* gardului s'a arătat o găină neagră, cu creasta ca o agudă și cu picioarele în cizmulițe de *crustă* cenușie. Se uită atent în lungul străzii. Pe urmă cu pliscul ei de *bagu*, începe să culegă tacticos, una câte una, gângăniile mărunțele. Și ele nu se feresc, ci se lasă culese, împasibile.

Toc... toc... toc...

Le-a isprăvit. Cu foarfecile pliscului, găina taie acum firele de iarbă. Le ia pe rând, de jos. Și firele de iarbă nu se trag înapoi în pământ, la întuneric și la adăpost.

Pe urmă, găina se duce să se scalde în gunoiul de lângă poartă. Se sbate până când își scobește un cuib călduț și rămâne cu ochii închiși sub pleoape tulburi, cu tullele aripilor răsfirate, cu tot trupul destins, într'o atitudine de fericire desăvârșită, de infinită grațitudine față de Acela care plămădește în fiecare primăvară vieța nouă, anume ca să aibă ce ciuguli găinele.

Deasupra ei, cerul nevinovat râde copilărește în triluri mici, transparente și tremurătoare, de aburi albi.

OTILIA CAZIMIR

Din Grădina cu amintiri.

Vocabular. — *Paftă*: agrafa dela chiotoarea unei cingători. — *Ostrețe*: șipicile din care sunt făcute unele gar-

du-i. — **Crustă:** coajă. — **Baga:** materie făcută din carapacea broaștelor țestoase. — **Infinit:** nesfârșit. — **Gratitudine:** recunoștință. — **Tril:** tremurarea vocii în executarea unui cântec.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedeul. — 1. Prin crăpăturile asfaltului, ies fire mici de iarbă, *ca și cum găngăniți fricoase, ar scoate din adânc, antene subțiri să pipăe cu ele văzduhul.* — 2. Gândacii-Domnului se prind doi câte doi, *ca niște paftale de mărgean, căzute din cingătoarea unei zâne, cât degetul de mică.* — 3. O găină neagră, *cu creasta ca o agudă și cu picioarele în cizmulițe de crustă cenușie.* — 4. Cu pliscul ei de *baga* culege *tacticos* găngăniile. — 5. Cu *foarfecele pliscului*, găina taie acum firele de iarbă. — 6. *Iși scobește un cuib călduț.* — 7. Gratitudine față de *Acela care plămădește în fiecare primăvară, vieață nouă, anume ca să aibă ce ciuguli găinele.* — 8. Cerul *rade copilărește în triluri de aburi albi.*

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Otilia Cazimir—pseudonimul literar al d-nei Alexandrina Cavrilescu din Iași — s'a manifestat cu talent atât în poezie (*Cântec de comoară, Licuricii*) cât și în proză (*Grădina cu amintiri*), vădind o simțire delicată și uneori o ironie fină.

SEMĂNĂTORII

Semănătorii harnici, cu sacul subsuoară,
Pășesc în lungul brazdei, pe fragedul pământ;
Pe culme, pe vâlcele se sue și coboară,
Svârlind în a lor cale, sămânța după vânt.

— „O mic!” zice unul, *menind* cu veselie.
— „Noroc și roadă bună!” adaugă un alt.
„Ca vrabia de toamnă rotund spicul să fie!
Ca trestia cea 'naltă să fie paiul 'nalt!
Din zori și până 'n noapte, tot grâul să răsară;
In el să se ascundă porumbii osteniți,
Și când flăcăi și fete vor secera la vară,
In valuri mari de aur să 'nnoate rătăciți!”

Semănătorii veseli spre fund înaintează,
De-a-curmezișul brazdei boroanele pornesc,
Și grapele spinoase de-aproape le urmează,
Îngroapă 'n cet sămânța și câmpul netezesc.

V. ALECSANDRI
Din Pasteluri.

Vocabular. — **A meni:** a dori să se întâmple ceva; a urși; a sorti; a ura. — **Grăpă:** uncaltă agricolă făcută de obicei dintr'un cadru de lemn, prevăzută cu colți de fier; cu ea se sfărâmă bulgării, se netezește arătura și se îngroapă sămânța. — **Boroană:** grapa moldovenească, ai cărei colți sunt uneori și de lemn.

*Nu câte idei felurite ai adunat în memoria
ta este lucrul cel mai important, ci impor-
tantă este legătura dintre idei.*

TITU MAIORESCU

COMPOZIȚIA XXVIII

SEMĂNATORUL

de N. Grigorescu

Descrieți acest tablou, după planșa XXXI dela fi-nele cărții,

DOMNUL VUCEA

Auzisem eu de Turci, de Muscali și de Nemții cu coadă ; ziua la miaza-mare, îi vedeam înaintea ochilor cu pa-loșe late, cu sulițe lungi, călări pe cai, sărind gardurile mahalalei, ca și când ar fi sărit o dâră de bou ; îi ve-deam robind *roate* de copii și de muieri, lăsând în urma lor jale și nori groși de pulbere.

Dar oricât m'ar fi spăimântat și fericit lumea bas-melor și a poveștilor, când mi-aduceam aminte că dela S-ta Mărie o să trec la „Școala Domnească”, din coloa-rea de negru, uitam și de Turci, și de Muscali, și de Nemții cu coadă, și de „țara cocorilor”.

Mă apropiam cu gândul, sfiiicios, tremurând, de acea vestită școală, ca de un urs împăiat, gata să fug. Mi-era frică și mi-era dragă. Și mi-era dragă fără să bănuiesc nici cum e, nici unde e.

Două lucruri aflasem : că e „domnească”, iar nu cum era a noastră din curtea bisericii și că dascălul e „pro-fesor”, trebuind să-i zici „Domnul”, iar nu cum îi zi-ceam noi, la al nostru, „Nea Nicuță”.

De pe la Sân-Petru, eu îmi luam ghiozdanul, îi tre-ceam băierile pe după gât și colindam pe aceleași că-rări din grădina noastră, zicând că am plecat la „școala domnească”. Uncori îmi legam de mijloc, c'un crâm-peiu din frânghia mamei, tăiat pe furiș, și pe Grivei și-l luam cu mine. Câinele căsca de căldură, repezea capul după muște, clănțănind dinții.

Eu îi vorbeam de școala domnească :

— Hai, măi Grivei, măi, nu fii leneș. Acolo e școală nu glumă... profesor mare și învățat, iar nu ca Nea Nicuță, care se încurcă când zice *cazania*... Măi Grivei, este așa de grozav profesorul că, de-ai vrea, chiar și tu ai învăța carte... Ci lasă muștele, nu fii prost... Să-i zici „Domnul”, că de nu, îți mănâncă coada... Și să nu scoți limba de-un cot, că-ți mănâncă și urechele, bunătate de urechi, măi Grivei, măi...

Câte nu spuneam și pisicii. Pare'o simț și acum, ghemuită în sân, caldă și moale. Torcea, cu capul pe gura cămășii, cu ochii leneși și galbeni.

— He! he! Mărtinico... hai la școala domnească, că sunt profesori buni... Să nu-ți fie frică... Dacă ai învăța adunarea, îți dă un șoarice... la scădere îți dă doi... la fracții te face împărăteasa șoaricilor... Dacă nu t'ei silă, să știi, dragă Mărtinico, că te ia de coadă, te învârtește de trei ori și-ți crapă fierea de pământ...

Voiam să speriu pisica. Pisica sfârștâr, închidea pleoapele leneș și nepăsător, iar mic îmi treceau fiori reci de-a-lungul spinării, căci eu credeam pe profesor atât de mare, că mi-l închipuiam mai mare și mai tare ca tata chiar.... Doamne, dar dacă în loc să ia pisica de coadă, m'o înhăța pe mine de un picior?...

Se ducea cheful pe copcă și mă întorceam acasă, înșirând pisicii vorbe de mângâiere.

— Lasă Mărtinică, nu fii fricoasă că „Domnul” e bun... nu bate la palmă... nu pune în *cârcă*, ca să tragă la spete... nici nu te-așterne cu tălpile la *șalangă*, ca Nea Nicuță, când bea ce-a strâns cu discul.

Mai erau cinci zile până la școala domnească. Toate lighioanele din curte aflaseră că va să mă duc la o școală mare. Câinele, pisica și cei patru cai ai tatii, știau pe de rost cum trebuie să fie în ochii „Domnului” : nici unul nu s'ar fi dus fără *bolini* în picioare, căci desculți nu i-ar fi primit decât Nea Nicuță, cu un sfaț pe lună.

Noaptea visam școala : un palat mare, mare și frumos, ca în basme, cu porți de fier, cu geamlăcuri, cu uși de cleștar, cu ziduri vâpsite ca niște icoane și mai împodobite decât steaua lui Nea Nicuță, *incondeiată* de Burghilea, zugrav vestit, căruia îi frecam vâpscelele între pietre, numai ca să mă uit la el, zile întregi, cum din nimic scotea sfinți, îngeri, draci, ca și balauri.

Veni și ziua de școală domnească.

Abia se luminase. Mă deșteptă frate-meu care învăța la o școală și mai naltă și citia pe cărți cu oameni cu pantalonii scurți și umflați, cu pălării mari, cu funde la ciorapi, cu săbiile mai mult scoase decât în teacă. Mi-aduc bine aminte că unul săria dela al cincilea *cat*, și c'o mână își ținea pălăria. Grozav îi era de pălărie !

Dela Nea Nicuță apucasem să citesc pe silabisite. Frate-meu mă învățase să citesc ca pe apa, în cartea de citire. La „când cu ciuma lui Caragea, se răspândeau orășenii prin sate și sătenii prin pustii”, nu m'ar fi oprit nimeni din turuială. O ziceam dintr'o răsufllare. Ba uneori uitam să întorc foile și tot nu făceam greșală. Frate-meu mă mai învățase cele patru socoteli și fracțiile. Ce știam mai bine era tabla lui Pitagora. Mă învățase și istoria cu șase domni vestiți : Radu Negru, de care aș fi jurat că fusese român neam de arap ; Mircea-cel-Bătrân, — în capul meu, se încurca în barbă — ; Alexandru-cel-Bun — ăla Vodă, vezi —, Ștefan-cel-Mare — de care râdeam să mă prăpădesc, gândindu-mă că fusese așa de pitic, că aprodul Purice se pusese *piuă*, ca el, Ștefan-cel-Mare, să încalece calul — ; Mihai-Viteazul mă făcea să taiu cu nuiua vârfurile de *știr* și de urzici, când îl spuneam pe din afară ; și în sfârșit Constantin Brâncoveanu mă făcea să plâng^v de câte ori îl tăiau Turcii, pe el și pe coconii lui.

Și spunea c'o să mă scrie de-a-dreptul în clasa a treia.

Mă deșteptă.

Tresării. Imi tâcăia inima.

Și-mi zise :

— Să nu-ți fie frică. Să spui tare și deslușit.

— Tare.... da...

Și nu vedeam înaintea ochilor de frică.

— Și deslușit.

— Și deslușit...

— Să nu tremuri.

— Să nu tremur...

Și mic-mi clănțăneau dinții în gură.

Mă îmbrăcai; mă spălai cu apă rece; mă încălțai cu niște pantofi noi; mama mă pieptănă și mă sărută pe frunte, așa că o pricepui..., „să nu-ți fie frică, să nu mă dai de rușine”...

Știam eu în câte feluri săruta mama: altfel de eram bolnav, altfel când o ascultam, altfel când învățam lecția, altfel de plângeam și voia să mă împace și cu totul, altfel mă sărută când mă trimise la școala domnească.

Pe drum, bonca-bonca, mă împiedicam de toate pietrele. Inima îmi svâcnea, cum îmi svâcnea când alții se încercau să-mi ia zmeul de coadă.

Și tocmai departe, dincolo de S-tu Ștefan, frate-meu se opri și-mi zise :

— Aici e școala !

Școala !....

Mi se opri răsuflarea. Făcui ochii mari. Nu-mi venea să crez. Aceea să fie „școala domnească”? Niște case lungi, pitice și derăpănite. Dar n'avea porți înalte de fier, căci n'avea de loc. În fața școlii o veche pivniță plină cu gunoiu; în jurul ei, o mare curte cu bălării.

Așa case văzusem și eu.

Frate-meu mă lăsă în curte. O sumedenie de copii șipau, se sbeguiiau, săreau într'un picior la șodron, se jucau cu sămburi de roșcovă și cu *nasturi*.

Poi așa școlarii mai văzusem și eu.

De nu m'ar trânti. Și iacă frate-meu mă luă de mân și-mi zise încet :

— Să mergem în clasa a treia. Directorul mi-a dat bilet să te înscriu.

Când intrai în clasă, văzui o vergea lungă, galbenă și lucioasă, răzimată de masa profesorului, a „domnului”.

Domnul, un om nalt, slab, cu barba rară și *înspicată*. Domnul era încruntat și galben.

Domnul striga pe băieți c'un glas ascuțit.

Băieții stau ca sfinții în bănci. Vreo trei, cu urechile roșii și aprinse ca focul, în genuchi, lângă o tablă neagră; lacrimile le picurau în cărțile deschise și aduse la vârful nasului.

Vergea, lacrimi, urechi roșii, domn uscat și nalt... Să dusesse curajul!... Dărdâiam! Și frate-meu, după ce vorbi încet cu profesorul, îmi șopti :

— O să te asculte, să spui tare și deslușit.

Și plecă. Imi venea să mă iau după dânsul.

Și n'am plâns; nu de rușine, ci de frică.

„Domnul” se uită la mine cu niște ochi osteniți. Intrasem în pământ. Când deschise gura, mi se păru că mă și înghite.

— Ei... băiete... de câți ani ești?

— De opt... am împlinit la Sân-Petru... Glasul îmi tremura, ca și cum mi-ar fi bătut toaca pe beregală

— Știi să citești?

— Știu....

— Scoate „Lectura”.

Bag mâna în ghiozdanul făcut de mama dintr'o foaie de cuadrilat și scot „Lupul și mielul”. Așa ziceam noi cărții de citire, fiindcă începea cu : Lupul și mielul....

Ceru și el o carte și-o deschise.

Mie-mi juca cartea în mâini și-mi jucă până căzu jos. Băieții râseră.

Mă plecai să iau cartea. Domnul strigă așa de tare „tăcere”! că încremenii cum eram, adus de mijloc.

— Ia-ți cartea ! Deschide-o la foaia 50 și citește !
Luai cartea. O deschisei. Eu o întorceam la foaia 50, ea se întorcea la foaia 80, la „Ciuma lui Caragea”.
La 50 era „Tentația”.

— Ci zi odată, *moftologule* !

Eu de frică începui :

— Tentația !...

Cartea se deschise la foaia 80 ; și eu trăsei tare și deslușit :

— Când-cu-ciuma-lui-Caragea-se-răspândeau-orășenii-prin-sate-și-sătenii-prin-pustii...

Școlarii pufniră de râs.

— Destul, văd că știi. Ce-ai învățat la aritmetică ?

— Adunarea, scăderea, înmulțirea, împărțirea și fracțiile vulgare, cu adunarea, scăderea, înmulțirea și împărțirea lor.

— Cât fac 25 de măgari și cu 15 boi ?

Mă gândii eu, mă răsgândii. Imi dam cu socoteala : asta nu e adunare, că frate-meu îmi da să adun tot lucruri de un fel și așa zicea el că este adunarea. Ei, trebuie să fie înmulțire. Dar frate-meu ar fi fost mai bun, mi-ar fi spus cât a dat pe un măgar și pe un bou, ca să pot spune cât fac toți la un loc. Dacă văzui că nu se poate altfel, mă hotărîi să răspund :

— Domnule, nu pot face socoteala pe măgari și pe boi, că tata n'are decât cai... la cai m'aș pricepe....

Eu știam că tata cumpăraseră un cal, pe Micul, cu 200 de lei.

Domnul râse, școlarii pufniră, pe mine mă podidiră lacrimile.

— Fie și pe cai. Ei, acum să te văz.

Mă duc la tablă ; iau tibișirul ; îl scap de vreo trei ori din mână, și încep să socotesc măgarii și boii în cai pe prețul Micului, adică pe 200 de lei. Adun 25 de măgari cu 15 boi, înmulțesc suma cu 200 de lei și mă întorc spre profesor. El se uitase în jos și nu văzuse nimic din socoteala mea.

Tușesc bine și strig :

— Opt mii, domnule !

Râzi, domnul, și râzi, și râzi. Când se potoli, zise, privind în tavan :

— Auzi, 25 și cu 15 să facă 8000 ! Monitor general, ia-l și du-l în clasa a doua !

Monitorul general mă înhăță de mânecă și mă scoase pe ușă afară. Pe drum îmi spuse : „Te-a dat îndărăt”.

După câteva învârtituri, deschise o ușă. Intrai în clasa a doua și dădui cu ochii de un profesor cu barba albă.

— Domnule Vucea, pe dumnealui l-a dat îndărăt, Domnul Petran.

— Ha, ha, Tătarul !... îndărăt Tătarul !... ha, ha, Tătarule !... bine Tătarule !...

Așa încăpui eu pe mâna Domnului Vucea.

După o lună de zile, înțelesesem rostul învățaturii și cunoșteam bine pe Domnul Vucea.

Mulți ani l-am visat. Chiar acum îl văz înaintea ochilor.

Scund, grăsuliu, cu părul mărunț și încărunțit cu barba ascuțită, potrivită din foarfecă, mai mult albă, și albă ca zăpada în vârful ei netezit ; niște ochi verzui mici și rezezi ; o față gălbuie, curată și fără pic de sânge. Iarna se cocoleșea într'o *bundă* cu blană lăptoasă, vara însă își rămâneau ochii la el, de frumos ce era îmbrăcat : haină albăstrie, pantaloni negri, jiletcă de dril *năutiu*, călcată și lustruită, un lanț de aur, gros ca pe deget.

Și ce curat ! Iși ștergea ghetetele cu batista, dădea neconținut bobârnace gunoaielor de pe haine, după bobârnac, sufla de trei ori, scurt și repede și după ce sufla, făcea din gâtlej : hea, hea !

Dar când mergea, Domnul Vucea nu era de fel ca ceilalți oameni. Ne uitam la el de departe. Pășea iute, mărunț, ușor ca un șoarece și scuipa în urmă, când trecea pe lângă murdării ; dacă era noroiu, călca din piatră în piatră, tot în creștetul pietrelor, scuturând

picioarele ca o pisică. La ușa cancelariei, își coprindea barba în mâna dreaptă, și-o netezea ridicând buza de deasupra în sus, ca și cum ar li mârâit; mustățile și le clănțănea între degete; deschidea mâna, sufla într'însa, tușea și intra pe ușa binișor, fără să i se auză pașii.

Lecțiile mergeau strună. Nu învăța nimeni nimic.

Clasa avea șaisprezece bănci; băncile aveau șaisprezece „primi” și șaisprezece „monitori”; peste monitori erau trei „monitori generali”: doi de învățătură și unul de „ordine”. „Generalii” ascultau pe monitori; monitorii ascultau pe primi; primii ascultau pe școlarii fără grad. Școlarii dau „interes” primilor, primii monitorilor; monitorii ungeau pe generali; iar generalul de ordine, care nu pune note la învățătură, ci numai însemna, cu o cruce, cu două și cu trei, pe cei ce nu stau smirna, când îi venea lui poftă „să se auză musca în tavan”, lua ce putea dela monitori, primi și școlari. Generalii băteau pe toți; monitorii, dela primi în jos; primii pe școlari; școlarii să târnuiau între dâșii.

Pentru nota „rău” nu dădeai nimic; pentru „binișor”: pâne, brânză, măslina; pentru „bine” lăccai *boğaciul*, *simitul* și plăcinta, pe din două; pentru „prea bine”, pe lângă celelalte, mai dăruiai arșice și condeie de fier noi; pentru „foarte bine” ceva gologani, mai ales din banii noi cari tocmai pe-atunci ieșiseră: „eminențele”, „eminența mică” (e) și „eminența mare” (E), cu ajutorul băncuțelor și a jumătăților de sfant.

Generalii arătau monitorilor să învețe „de-aici și până aici”; monitorii, primilor; primii, școlarilor.

De obicei, Domnul Vucea când intra în clasă — noi fiind toți cu ochii pironiți în carte — începea să cerceteze notele. Pe „binișor” îl trăgea de urechi, lui „rău” îi trăgea la palmă cu linia lată cu nuiua sau chiar cu linia în patru muchi, când se făcea foc.

Tușesc bine și strig :

— Opt mii, domnule !

Râzi, domnul, și râzi, și râzi. Când se potoli, zise, privind în tavan :

— Auzi, 25 și cu 15 să facă 8000 ! Monitor general, ia-l și du-l în clasa a doua !

Monitorul general mă înhăță de mânecă și mă scoase pe ușă afară. Pe drum îmi spuse : „Te-a dat îndărăt”.

După câteva învățături, deschise o ușă. Intrai în clasa a doua și dădui cu ochii de un profesor cu barba albă.

— Domnule Vucea, pe dumnealui l-a dat îndărăt, Domnul Petran.

— Ha, ha, Tătarul !... îndărăt Tătarul !... ha, ha, Tătarule !... bine Tătarule !...

Așa încăpui eu pe mâna Domnului Vucea.

După o lună de zile, înțelesesem rostul învățăturii și cunoșteam bine pe Domnul Vucea.

Mulți ani l-am visat. Chiar acum îl văz înaintea ochilor.

Scund, grăsuliu, cu părul mărunț și încărunțit cu barba ascuțită, potrivită din foarfecă, mai mult albă, și albă ca zăpada în vârful ei netezit ; niște ochi verziu mici și repezi ; o față gălbuie, curată și fără pic de sânge. Iarna se cocoleșea într'o *bundă* cu blană lăptoasă, vara însă îți rămâneau ochii la el, de frumos ce era îmbrăcat : haină albăstrie, pantaloni negri, jiletcă de dril *năutiu*, călcată și lustruită, un lanț de aur, gros ca pe deget.

Și ce curat ! Iși ștergea ghetele cu batista, dădea neconținut bobârnace gunoaielor de pe haine, după bobârnac, sufla de trei ori, scurt și repede și după ce sufla, făcea din gâtlej : hea, hea !

Dar când mergea, Domnul Vucea nu era de fel ca ceilalți oameni. Ne uitam la el de departe. Pășea iute, mărunț, ușor ca un șoarece și scuipa în urmă, când trecea pe lângă murdării ; dacă era noroiu, călca din piatră în piatră, tot în creștetul pietrelor, scuturând

picioarele ca o pisică. La ușa cancelariei, își coprindea barba în mâna dreaptă, și-o netezea ridicând buza de deasupra în sus, ca și cum ar fi mârâit; mustățile și le clănțănea între degete; deschidea mâna, sufla într'însa, tușea și intra pe ușa binișor, fără să i se auză pașii.

Lecțiile mergeau strună. Nu învăța nimeni nimic.

Clasa avea șaisprezece bănci; băncile aveau șaisprezece „primi” și șaisprezece „monitori”; peste monitori erau trei „monitori generali”: doi de învățătură și unul de „ordine”. „Generalii” ascultau pe monitori; monitorii ascultau pe primi; primii ascultau pe școlarii fără grad. Școlarii dau „interes” primilor, primii monitorilor; monitorii ungeau pe generali; iar generalul de ordine, care nu punea note la învățătură, ci numai însemna, cu o cruce, cu două și cu trei, pe cei ce nu stau smirna, când îi venea lui poftă „să se auză musca în tavan”. lua ce putea dela monitori, primi și școlari. Generalii băteau pe toți; monitorii, dela primi în jos; primii pe școlari; școlarii să târnuiau între dânșii.

Pentru nota „rău” nu dădeai nimic; pentru „binișor”: pâine, brânză, măsline; pentru „bine” tăceai *bo-gaciul*, *simitul* și plăcinta, pe din două; pentru „prea bine”, pe lângă celelalte, mai dăruiai arșice și condeie de fier noi; pentru „foarte bine” ceva gologani, mai ales din banii noi cari tocmai pe-atunci ieșiseră: „eminentele”, „eminența mică” (e) și „eminența mare” (E), cu ajutorul băncuțelor și a jumătăților de sfanț.

Generalii arătau monitorilor să învețe „de-aici și până aici”; monitorii, primilor; primii, școlarilor.

De obicei, Domnul Vucea când intra în clasă — noi fiind toți cu ochii pironiți în carte — începea să cerceteze notele. Pe „binișor” îl trăgea de urechi, lui „rău” îi trăgea la palmă cu linia lată cu nuiaua sau chiar cu linia în patru muchi, când se făcea foc.

Oh ! atunci era nespuse de rău ! Se scărpină în barbă, repede de nu i se vedeau degetele și porunca fără milă :

— Dă-i zece Tătarului, dă-i zece !... ha ! Tătarul ! zece !... cinci cum o fi și cinci pe dungă !

Generalii trăgeau strașnic. De câte ori auzeam „jart ! auzeam și „aoleo !” Inima noastră, cât puricele, deodată se umflă și ni se poticnea răsufllarea.

Mi-aduc aminte că odată, am strâns ban cu ban, din ce-mi da mama, până am făcut o jumătate de sfaș. Două săptămâni nu luasem decât binișor și rău. M'a sguduît de urechi, mi-a tras la palmă, iar în ziua în care era să ajung la linia în patru muchi, la „cinci cum o fi și la cinci pe dungă”, am dat monitorului o jumătate de sfaș. În ziua aceea, mi-a dat : foarte bine, eminențe mici și eminențe mari.

Domnul Vucea, văzând așa minune, s'a scărpinat în barbă și-a răs, un răs necăjit.

— Ha, Tătarul, vezi Tătarul, când vrea învață Tătarul ; dă-i trei pe dungă, că poate și nu vrea !

B. ȘT. DELAVRANCEA

Din Hagi-Tudose.

Vocabular. — **Roată**: companie de soldați. — **Cazanie**: tâlcul sau explicarea evangheliilor. — **Cârcă**: spate, spinare. — **Falangă**: lemnul în care erau prinse odinioară, picioarele celor pedepsiți să fie bătuți la tâlpi. — **Botină**: gheată. — **Cleștar**: cristal. — **A încondeia**: a desena în diferite culori, a văpsi. — **Cat**: etaj. — **Piuă**: vas mare de piatră, de metal sau de lemn, în care se piscază ceva. *A se pune piuă*: a se sui pe spinarea cuiva, ca să se înalțe sau să sară peste ceva. — **Știr**: plantă cu tulpina vârtoasă, plină de perișori și cu florile verzi, reunite într'un spic mare. — **Șodron**: joc de copii, cari sar împingând cu piciorul, o pietricică, în interiorul unui dreptunghi cu mai multe compartimente, însemnate pe pământ. — **Inspicat**: împetrișat. — **Cadrilat**: cu pătrățele sau cu dreptunghiuri mici. — **Tentația**: ispita. — **Moftolog**: cel ce umblă cu mofturi sau face mofturi. — **Bundă**: manta de pos-

tav, lungă și imblănită. — **Năutiu:** de culoarea năutului, galben-deschis. — **Bogaciu:** turtă de mălaiu, presărată cu sare și coaptă în cuptor. — **Simit:** un fel de pesmet moale, uncori de forma covrigului.

Lămuriți expresiile. Insușiți-vă procedul. — 1. *Ziua la miază mare*, îi vedeam înaintea ochilor. — 2. *Mă apropiam cu gândul* de acea școală, ca de un urs împăiat, *gala să fug*. — 3. *Câinele repezea capul* după muște. — 4. *Acolo e școală, nu glumă*. — 5. *Îți mănâncă și urechile, bunătate de urechi!* — 6. *Pisica torcea cu capul în gura cămășii*. — 7. *Te ia de coadă, te învârtește de trei ori și-ți crapă fierea de pământ*. — 8. *Dar dacă m'o înhăța pe mine de un picior!* — 9. *Se ducea cheful pe copcă*. — 10. *Grozăvii era de pălărie!* — 11. *Imi clănțăneau dinții în gură*. — 12. *Vreo trei cu urechile roșii și aprinse ca focul*. — 13. *Intrasem în pământ*. — 14. *Glasul îmi tremura, ca și cum mi-ar fi bălul toaca pe beregală*. — 15. *Cartea-mi juca în mâni*. — 16. *Incremenii cum eram adus de mijloc*. — 17. *Mă gândii eu, mă răsgândii*. — 18. *Imi dam cu socoteala*. — 19. *Râzi, domnul, și râzi, și râzi!* — 20. *Monitorul mă scoase pe ușă afară*. — 21. *După o lună, înțelesesem rostul învățaturii*. — 22. *Mulți ani l-am visat pe Domnul Vucea*. — 23. *Barba potrivită din foarfecă*. — 24. *Îți rămâneau ochii la el, de frumos ce era îmbrăcat*. — 25. *Un lanț de aur, gros ca pe deget*. — 26. *Dădea neconținut bobârname gunoaielor de pe haină*. — 27. *Călca tot pe creștetul pietrelor, scuturând picioarele ca o pisică*. — 28. *Mustățile și leclănțânea între degete*. — 29. *Lecțiile mergeau strună*. — 30. *Școlarii dau „interes” primilor, primii monitorilor; monitorii ungeau pe generali*. — 31. *Școlarii se târnuiau între dânșii*. — 32. *Făcea i bogaciul pe din două*. — 33. *Toți cu ochii pironiți în carte*.

34. *Se făcea foc.* — 35. *Inima noastră, cât puricele, deodată se umfla și ni se poticnea răsuf larea.* —
36. *M'a sgu duit de u r e chi.*

COMPUNEREA XXIX

L I C Ă

de Ștefan Luchian

Faceți descrierea tabloului, după planșa XXXII.

GRAMATICA

SINTAXA

I. PROPOZIȚIUNEA SIMPLĂ

§ 1. 1. Primăvara a sosit. — 2. Păsărelele cântă. — 3. Cerul se înseninează. — 4. Florile miroase. — 5. Pământul înverzește.

Fiecare din unirile de cuvinte de mai sus exprimă o gândire. În gramatică, o unire de cuvinte, rostite sau scrise, care exprimă o gândire, se numește propozițiune. Așa dar :

Propozițiunea este exprimarea unei gândiri prin cuvinte.

§ 2. Orice propozițiune are cel puțin două părți : una, care arată ființa sau lucrul despre care spunem ceva și a doua, care arată ceea ce spunem despre acea ființă sau lucru.

În propozițiunea *Păsărelele cântă*, avem cuvântul *păsărelele*, care arată despre ce vorbim și cuvântul *cântă*, cu care spunem ce face păsărelele.

Cuvântul care arată în propozițiune ființa sau lucrul despre care vorbim, se numește subiect, iar cuvântul care arată ceea ce spunem despre subiect, se numește predical.

§ 3. Subiectul se găsește dacă punem întrebarea : *cine?* sau *ce?* în unire cu predicatul. De ex. *Cine cântă?* Răspuns : *Păsărelele*. Acest cuvânt este deci subiect în propozițiune. *Ce înverzește?* Răspuns : *Pământul*. Acest cuvânt este subiect în propozițiunea *Pământul înverzește*.

§ 4. Predicatul se găsește dacă se întreabă : *Ce se spune despre subiect?* De ex. *Ce se spune despre păsărele?* Răspuns : Se spune că ele *cântă*. Cuvântul *cântă* este predicat.

Subiectul și predicatul sunt părțile principale ale propozițiunii.

O propozițiune care se compune numai din subiect și predicat, se numește propozițiune simplă.

EXERCITIUL I

a) Să se transcrie pe cael, subliniindu-se subiectul cu o linie iar predicatul cu două, următoarele propozițiuni :

Soarele încălzește și pe bun și pe rău.

Vântul adună norii și tot vântul îi risipește.

Boul ară și calul mănâncă.

Mătura veche ajunge la grajd.

Prietenii buni se cunosc numai la necazuri.

b) Să se formeze cinci propozițiuni simple.

II. SUBIECT ȘI PREDICAT

§ 5. 1. *Oamenii lucrează.* — 2. *Bătrânii să vegheze.* — 3. *Ei ar vorbi.* — 4. *Șapte este un număr.* — 5. *A minți este rușinos.* — 6. *Aurul este un metal.* — 7. *Școlarul este silitor.* — 8. *Armatele sunt în retragere.* — 9. *A trăi este a se lupta.*

Dacă observăm propozițiunile de mai sus și punem întrebările știute spre a afla subiectele, vedem că subiectul se poate exprima :

a) Printr'un **substantiv** : *Oamenii* (1), *aurul* (6), *școlarul* (7), *armatele* (8). Aceasta se întâmplă foarte des, fiindcă noi obișnuit despre ființe și lucruri gândim și vorbim, iar cuvintele care le arată sunt substantivele.

b) Printr'un **adjectiv, pronume sau numeral**, luate ca substantive. De ex. *Bătrânii* (2), *ei* (3), *șapte* (4).

c) Printr'un **verb** la modul **infinitiv**. Ex. *a trăi* (9).

d) Prin orice parte a vorbirii, dacă e luată ca **substantiv**. Ex. *Pe* este o **prepozițiune**.

Subiectul stă totdeauna în cazul nominativ.

§ 6. Dacă ne uităm la predicatele din aceleași exemple, vedem că ele se exprimă uneori printr'un singur verb, care stă totdeauna la un mod personal — Indicativ, Subjunctiv, Optativ sau Imperativ ; în acest caz se numește **predicat verbal**, ca : *lucrează* (1), *să vegheze* (2), *ar vorbi* (3).

Alte ori se exprimă printr'un mod personal al verbului a fi, în unire cu alte cuvinte, fiindcă verbul a fi, când stă singur, nu are un înțeles deplin ; în acest caz se numește **predicat nominal**, ca : este un număr (4), este un metal (6), este silitor (7) etc. Cuvintele care se adaugă pe lângă verbul a fi spre a forma împreună cu el un predicat nominal, se numesc **nume predicative**.

Sunt două feluri de predicate : predicatul verbal, exprimat printr'un verb la un mod personal și predicatul nominal exprimat printr'un verb însoțit de un alt cuvânt, numit nume predicativ.

§ 7. Numele predicative pot fi exprimate prin :

a) un **adjectiv**. Ex. este *silitor* (7).

b) un **pronume**. Ex. Cartea este *a mea*. Drumul este *al oricui*.

c) un **numeral** : Ex. Ionescu este *al treilea*.

d) un **substantiv** în cazul *nominativ* sau în cazul *genetiv* sau *însoțit de o prepozițiune*. Ex. : este un *metal* (6) ; Palatul este *al regelui* ; sunt în *retragere* (8).

e) un **verb** la *infinitiv*. Ex. 9.

§ 8. Observăm :

1. Verbul **a fi** poate forma și *predicate verbale*, atunci când are înțelesul de : a *exista* sau a *se găsi*. De ex. Dumnezeu *este*. — Oamenii *sunt* la vie.

2. Afară de verbul *a fi* mai sunt și alte verbe care nu dau un înțeles deplin când stau singure și trebuie prin urmare să formeze un *predicat nominal*. Exemple :
1. Cuza *a fost ales domn* în amândouă principatele.—
2. Ion Creangă *s'a făcut institutor*. — 3. Alecsandri *a fost numit rege* al poeziei. — 4. Copilul de altădată *a devenit om mare*.

EXERCITIUL II

a) Să se scoală subiectele din următoarele exemple, arătându-se prin ce parte de vorbire sunt exprimate :

Mulți crai și împărați eșeau înaintea lui Harap Alb și care din cotro îl ruga, unul să-i dea bănărit, cât a cere el ; altul să-i dea fata și jumătate de împărăție ; altul să-i dea fata și împărăția întreagă, pentru asemenea odoare. (*Creangă*).

Cei doi se ridicaseră dela locurile lor, arătându-și colții și se svârliră la hangiu. (*M. Sadoveanu*).

În această asediere, din Turci, ca la o mie fură trecuți sub sabie. Din ai noștri periră numai șasezeci ostași, dar mai mulți se răniră. (*N. Bălcescu*).

b) *Să se scoală ; rediccatele verbale și numele predicative din următoarele exemple :*

Dar iată că în noaptea căii noastre, apare un diadem de stele, pe fruntea unui templu. Grădini îl înconjurau în cerc și, cu grădini cu tot, el era suspendat, ca grădinile Babilonului, pe ziduri uriașe. Stelele erau luminile unor făclii enorme, care pătrundeau din templu afară și orga, cu jalea ei creștină, spunea că templul e creștin. (*G. Galaction*).

În toate serile ei beau vin vechiu de Odobești până ce cădeau sub masă, iar hatmanul, care dintre toți era mai aprig sugător al garafelor pline, rămânea totdeauna cel din urmă în picioare, privind cu dispreț ciracii săi căzuți. (*N. Gane*).

Eu cred că tot ce-i al mămucai e și al nostru și ce-i al nostru e și al ei. (*Creunță*).

c) *Să se alcătuească câte o propoziție care să aibă subiectul exprimat printr'un substantiv, adjectiv, pronume, numeral, verb ; deasemenea alte propoziții, care să aibă predicate nominale, cu nume predicative exprimate printr'un substantiv în nominaliv, în genitiv, însoțit de o prepoziție, printr'un adjectiv, pronume, numeral și verb.*

III. ACORDUL PREDICATULUI CU SUBIECTUL

§ 9. 1. *Eu învăț.* — 2. *Tu serii.* — 3. *Noi citim.* — 4. *Cănele latră.* — 5. *Copacii înfrunzesc.* — 6. *Băiatul este bolnav.* — 7. *Fetița e slabă.* — 8. *Pomii sunt roditori.* — 9. *Filip a fost rege.* — 10. *Cleopatra a fost regină.* — 11. *Parisul este capitală.* — 12. *Pisica este a vecinului.* — 13. *Casa este de vânzare.* — 14. *Acest oraș este Focșani.*

Dacă ne uităm la propozițiunile de mai sus, vedem că atunci când subiectul este la singular și verbul predica-

tului este tot la singular; așa se întâmplă în ex. 1, 2, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12 și 13.

Când subiectul este la plural, atunci și verbul predicatului este de asemenea la plural. Așa în ex. 3, 5.

Când subiectul este de persoana I sau a II sau a III, atunci și verbul predicatului se pune la aceeași persoană.

Potrivirea dintre predicat și subiect se numește acord.

Verbul predicatului se acordă cu subiectul în număr și persoană.

§ 10. Când avem un *predicat nominal*, atunci *numele predicativ*, dacă este exprimat printr'un *adjectiv*, se acordă cu subiectul în *gen, număr și caz*. În ex. 6 *adj. bolnav* este masculin, singular, în cazul nominativ, fiindcă subiectul *băiatul* este un substantiv masculin, singular, pus la cazul nominativ. Și tot așa se face acordul și în celelalte cazuri: 7, 8.

§ 11. Când *numele predicativ* este un *substantiv în cazul nominativ*, se acordă cu subiectul în *gen și număr*, *numai când se poate*, adică atunci când substantivul are forme deosebite pentru fiecare gen și are amândouă numerele.

Astfel în exemplele 9 și 10, acordul se poate face în gen, număr și caz, fiindcă substantivul *rege* are și forma feminină *regină*. În ex. 11, nu se poate face acordul în gen, fiindcă substantivul *capitală* are numai formă feminină. În ex. 14, acordul în număr nu se poate face, fiindcă substantivul propriu *Focșani* nu are decât forma de plural.

§ 12. Când *numele predicativ* este un *substantiv* ori un *pronume* în cazul *genetiv*, ori un *substantiv* cu pre-

pozițiune, prin urmare în cazul **acuzativ**, acordul nu se face nici în caz. Exemplele 12 și 13.

EXERCITIUL III

Să se scoată subiectele și predicatele din următoarele fragmente și să se arale acordul dintre ele :

Pe când la Cotmeana se petreceau acestea, Mircea și Stoica urmau prin păduri calea lor rătăcită ; plini de groază și temându-se încă să-i fi urmărit, ei fugeau înaintea sperîindu-se de orice șgomot, de orice șoaptă, de frunzele ce fâșiau pe cracă, de vântul dimineții ce mătura uscăturile, de broasca ce sălta în mlaștină, de vătuiul ce zbughea din iarbă. La fiesce sunet ei se ascundeau în tufe și-apoi frigul umed al nopții de toamnă îi făcea să pornească de isnoavă, desculți și despuiați. (Al. Odobescu).

Cele câteva veri au fost o poveste de pe alte tărâmuri, lumina era mai mare și mai caldă, mirosul florilor, melodiile paserilor aveau un înțeles deosebit : Raluca, domnița bălae, da vieață și frumusețe pădurilor, da cântec paserilor și farmec nou iubirii. (M. Sadoveanu).

IV. PROPOZIȚIUNEA DESVOLTATĂ.

§ 13. 1. *Paserile călătoare se întore primăvara.* — 2. *Câțele credincios păzește casa.* — 3. *Apa Cricovului urge ca la două ceasuri cale 'n jos de Ploești.* — 4. *O poartă de fier închide temnița.*

Fiecare din propozițiunile de mai sus, are pe lângă *subiect* și *predicat* — părțile principale ale propozițiunii — și alte cuvinte, care se rapoartă fie la subiect, fie la predicat.

Aceste cuvinte formează **părțile secundare** ale propozițiunii și rostul lor este să întregească înțelesul părților principale.

Astfel în ex. 1, cuvântul *călătoare* întregește înțelesul subiectului, lămurindu-ne care anume paseri se întorc; iar cuvântul *primăvara* întregește înțelesul predicatului, spunându-ne când anume se întorc paserile călătoare.

§ 14. O propozițiune care în afară de subiect și predicat mai are o parte sau mai multe părți secundare, se numește propozițiune desvoltată.

A deosebi într'o propozițiune care sunt diferitele ei părți, principale și secundare, înseamnă a analiza acea propozițiune.

EXERCITIUL V

Să se arate părțile secundare ale fiecărei propoziții, spunându-se pe care parte principală o determină.

Ozana luneca grăbit cu unde de aur curgător pe lângă noi; verdele pădurilor răsărea așa de fermecător de sub strălucirea cu care-l poleiau cele din urmă raze roșietice ale apusului, încât o nesfârșită haină de lumină se părea aruncată de o mână colosală și nevăzută peste această natură numai mie iubită și numai mie prietenă. (C. Hogaș).

Zeița Tetis, ascunsă în peștera ei de mărgeanuri din fundul mărilor, auzise cuvintele lui Posidon și ale Atenci. Ea se înălță de pe mare ca o ceață alburie și se așternu în genunchi dinaintea tronului lui Zevs. (Al. Odobescu).

V. PROPOZIȚIUNI ELIPTICE.

§ 15. 1. Am sosit. — 2. Te oprese astă seară la noi. — 3. Cine a luat cartea? — Fratele meu. — 4. Cum e vremea afară? — Frumoasă. — 5. Il duceau între baionete. —

6. *Ce face omul în grădină?* — *Sapă.* — 7. *Unde pleci?*
— *La școală.*

Dacă punem întrebările spre a afla părțile principale ale tuturor propozițiilor de mai sus, găsim că propozițiile 1, 2, 5, nu au *subiect* exprimat; tot așa propozițiunea *Sapă* din ex. 6. Subiectele lor, fără a fi exprimate, se înțeleg ușor: la propozițiunile 1 și 2, pronumele *eu*, pe care ni-l arată persoana verbului; la 5, substantivul *soldații*, care reese din înțelesul propozițiunii întregi; în propozițiunea: *Sapă*, substantivul *omul*, de care s'a vorbit în întrebarea care o precedă.

§ 16. In ex. 3 propozițiunea care răspunde la întrebarea pusă: *Fratele meu*, nu are predicat exprimat; îl înțelegem din întrebare: *Fratele meu* (a luat cartea).

In ex. 4, propozițiunea cu care răspundem la întrebarea pusă: *Frumoasă*, nu are nici subiect, nici predicat; amândouă aceste părți se înțeleg din întrebare: (Vremea este) frumoasă; s'a răspuns numai cu numele predicativ. In ex. 7, răspunsul la întrebare e dat printr'o propoziție *La școală*, care nu are nici subiect, nici predicat, nici nume predicativ, ci numai o parte secundară care determină predicatul; întreagă propozițiunea ar fi: *eu plec la școală.*

§ 17. *Propozițiunile simple sau dezvoltate, care sunt lipsite, fie de subiect, fie de predicat, fie chiar și de amândouă părțile lor principale, se numesc propozițiuni eliptice.*

EXERCITIUL V

Să se arale propozițiunile eliptice și să se întregească părțile principale care lipsesc:

— De ce te scumpești pentru nimica toată și nu-ți iei o slugă vrednică, ca să-ți fie mână de ajutor la drum?

Locurile acestea sunt șugubețe; de unde știi cum vine întâmplarea, și, Doamne ferește, să nu-ți cadă greu singur.

— Acum de-odată încă tot nu, zise fiul craiului, cu mâna pe buzdugan; m'oiu mai sluji și eu singur, cum oi putea. (*I. Creangă*).

Năpădisce muscalul, cu tot potopul puterilor, de nu se mai isprăvea. Ori un'te'ntorceai, herghelii de cai cu coame lăptoase și cu fotoloage la picioare, șepci, chivăre, ciacuri și purcoae țugueate de puști și de sulite. Dela Pantilimon până la streaje numai corturi. (*Delavrancea*).

I. FELURILE PROPOZIȚIUNILOR.

§ 18. 1. Marele scriitor, N. Bălcescu, a murit departe de țară, în Sicilia. — 2. Eu plec astăzi, la orele 2. — 3. Surcica nu sare departe de trunchiu. — 4. Deșteaptă-te, Române, din somnul cel de moarte! — 5. Tu ești Mircea? — Da, împărate. — 6. Să-ți dea Dumnezeu sănătate! — 7. Aș merge și eu împreună cu voi. — 8. Vai, ce nenorocit sunt!

Propozițiunile — simple sau dezvoltate — după felul gândirilor pe care le exprimă și după simțirea arătată prin tonul cu care le rostim, sunt de șapte feluri.

1. **Propozițiuni expositive**, în care arătam cum s'a întâmplat ceva. Ex. 1.

2. **Propozițiuni afirmative**, acele prin care declarăm că ceva este sau că ceva se face. Ex. 2.

3. **Propozițiuni negative**, acele prin care declarăm că ceva nu este sau nu se face. Ex. 3.

4. **Propozițiuni imperative**, prin care poruncim ceva. Ex. 4.

5. **Propozițiuni interogative**, cu care întrebăm ceva. Ex. 5.

6. **Propozițiuni optative**, prin care ne exprimăm o dorință a noastră sau o urare pentru alții. Ex. 6 și 7.

7. **Propozițiuni exclamative**, prin care ne exprimăm un sentiment puternic ce ne copleșește, fie de bucurie, fie de durere.

§ 19. În propozițiunile **imperative**, predicatul se pune obișnuit la **modul imperativ**; se poate pune și la **modul conjunctiv**, când porunca e mai blândă, mai mult un sfat ori o cerere decât o poruncă. Ex. *Să te păzești de oamenii spâni.* — *Să-mi dai îndărăt cartea.*

În propozițiunile **interogative**, predicatul se pune obișnuit la **modul indicativ**; se poate pune și la **modul conjunctiv**, atunci când întrebarea e unită cu oarecare îndoială. Ex. *El să fie Grozea?*

În propozițiunile **optative**, predicatul stă la **modul optativ** sau la **modul conjunctiv**.

În celelalte feluri de propozițiuni, predicatul stă la **modul indicativ**.

EXERCITIUL VI

Să se arate ce fel este fiecare propoziție din pasajul următor :

— Unde mi-a ascuns Mitu blana?

— Nu știu, domnule Isaia, răspunde aprodul, ținându-se cu mâna de gură ca să nu pufnească de răs.

— Ia vezi, șoptește Isaia, — nu e colo în cuiul de după dulap?

Aprodul se duce într'acolo, se uită și face semn din cap că nu e.

Să știi că i-a mototolit-o, vărând-o în vreun dulap.

La gândul acesta nu mai poate răbda și zice tare :

— Mă, Mitule, când o să-ți vie ție minte la cap, nu știi !

— De ce, nene Isaio? întreabă Mitu mirat.

— Nu mai face pe chinezul. Mi-ai ascuns blana. Cine știe pe unde ai băgat-o, s'o mototoleşti.

— Pe onoarea mea ! protestează Mitu, pe când ceilalți râd cu hohote. (I. Al. Brătescu-Voinești).

VII. ATRIBUTUL.

§ 20. 1. *Fapta bună* este pentru om cunună. — 2. *Vecinul* a cumpărat o *casă frumoasă*. — 3. *Trei prieteni* au plecat împreună la drum. — 4. *Vorbele înțeleptului* sunt de aur. — 5. *Calul de dar* nu se caută în gură. — 6. *Socoteala de-acasă* nu se potrivește cu cea din târg. 7. *Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei*, a bătut de multe ori pe Turci.

În propozițiunile de mai sus, vedem că unele substantive au pe lângă ele câte un cuvânt care le determină mai de aproape. De ex. în propozițiunea 1, substantivul *faptă* are pe lângă el cuvântul *bună*, care îl determină, răspunzând la întrebarea *care?* *Care faptă este pentru om cunună?* Răspuns : *Fapta bună*. În propozițiunea 2, substantivul *casă* este determinat de cuvântul *frumoasă*, răspunzând la întrebarea : *ce fel?* *Ce fel de casă a cumpărat vecinul?* Răspuns : *O casă frumoasă*. În propozițiunea 3, substantivul *prieteni* e determinat de cuvântul *trei*, răspunzând la întrebarea : *câți?* *Câți prieteni au plecat la drum?* Răspuns : *Trei prieteni*.

§ 21. *Cuvintele care determină pe un substantiv se numesc atribute. Ele răspund la întrebările : care? ce fel? câți? câte?*

Cuvântul *bună* este atributul substantivului *faptă*; cuvântul *frumoasă* este atributul substantivului *casă*; cuvântul *trei* este atributul substantivului *prieteni*.

Atributele sunt de mai multe feluri.

1. Atributul adjectival.

§ 22. 1. *Frucele crude strepezesc dinții.* — 2. Am prins o *pasere neagră.* — *Soldații oboșiți* nu mai puteau merge. — 4. Prin *munca sa* a câștigat o *avere mare.* — 5. *Două săptămâni* a ținut gerul.

Atributul adjectival se exprimă obișnuit printr'un adjectiv : ex. 1 : *fructele crude* ; 2 : *pasere neagră* ; 4 : *avere mare.*

Se poate exprima și printr'un pronume. Ex. 4 : *munca sa* ; printr'un participiu, ex. 3 : *soldații oboșiți*, sau printr'un numeral, de ex. în 5 : *două săptămâni*, atunci când aceste părți ale vorbirii fac slujbă de adjectiv, adică determină pe un substantiv.

§ 23. În ex. 1, atributul *crude* stă la genul feminin, numărul plural, cazul nominativ, fiindcă substantivul *fructe* este de genul feminin la numărul plural (fiind eterogen) și în cazul nominativ. În ex. 2, atributul *neagră* stă la genul feminin, numărul singular, cazul acuzativ, fiindcă substantivul *pasere*, pe care îl determină, este feminin, singular, la cazul acuzativ.

Tot așa se acordă și pronumele, numeralele și participiile, când funcționează ca atribute adjectivale.

Atributul adjectival se acordă cu substantivul pe care îl determină, în gen, număr și caz.

§ 24. Când substantivul este determinat de mai multe atribute adjectivale, ele se acordă toate. Ex.

Un *om înalt, voinic și frumos.* — Doi *oameni înalți, voinici și frumoși.*

§ 25. Când acelaș atribut adjectival determină pe

două substantive de gen și număr diferit, atunci se acordă, cu substantivul din urmă. Ex. Părul ei se despărția despletit pe *umerii și spatele sale*.

EXERCITIUL VII

Să se scoată atributele adjectivale din propozițiile ce urmează :

Domnița speriată voește să fugă, însă o putere neînvinșă o oprește în loc. Ea se uită cu ochi mari la figura ce se desemna ca o fantomă în lumina lunii. (*N. Gane*).

Viața noastră, cu toate gărzile ei, era o neîntreruptă lenă; iar curățeniile, inspecțiile la efecte, care era groaza tuturor la corp, aici dispăruseră cu totul. (*M. Sadoveanu*).

Sinan, după malul drept al Dunării, privi cu jale trista soartă a armiei sale și cuprinderea castelului Sânt-Giorgiu, blestemând în disperarea sa Cerul și pe Mahomed. (*N. Bălcescu*).

2. Atributul substantival.

a)

§ 26. 1. *Ogoarele oamenilor* au rodit îmbelșugat. — 2. *Poveștile lui Creangă* sunt foarte frumoase. — 3. *Fiul lui Dumnezeu* a murit pentru *mântuirea oamenilor*.

Atributul exprimat printr'un substantiv se numește atribut substantival.

§ 27. Substantivul ca atribut poate sta în cazul **genetiv** și atunci arată :

1. Stăpânitorul lucrului sau ființei arătate prin substantivul pe care îl determină. In ex. 1, genetivul **oamenilor**, arată stăpânitorii *ogoarelor*. *Ale cui ogoare au rodit?* Răspuns : *Ale oamenilor*.

Acest genetiv se numește **genetiv posesiv**.

§ 28. 2. Autorul unei opere. In ex. 2. *Ale cui povești sunt frumoase?* Răspuns : *Ale lui Creangă*. Creangă este autorul poveștilor.

§ 29. 3. Originea sau nașterea. In ex. 3. *Al cui .fiu a murit?* Răspuns : *Al lui Dumnezeu*.

§ 30. 4. Ființa sau lucrul dela care pornește sau care face lucrarea arătată de substantivul determinat. Ex. : *Plecarea părinților* m'a întristat; genetivul *părinților* arată pe acei care fac lucrarea arătată de substantivul *plecarea* : *părinții au plecat*.

Acest genetiv se numește **genetiv subiectiv**.

§ 31. 5. Ființa sau lucrul care suferă lucrarea arătată de substantivul pe care îl determină. Ex. *Infrângerea Leșilor* în Codrii Cozminului a fost îngrozitoare. *Leșii* au fost înfrânți, ei sufăr acțiunea pe care o înseamnă substantivul *înfrângerea*.

Acest genetiv se numește **genetiv obiectiv**.

§ 32. 6. O denumire specială în raport cu denumirea generală. Ex. *Regatul României*. *Luna lui Mai*. *Orașul Bucureștilor*.

b)

§ 33. 1. *Și-a cumpărat o haină de mătase*. — 2. *Vinul de Cotnari* este renumit. — 3. El era *un om cu frica lui Dumnezeu*. — 4. *Omul fără de prieteni* nu e fericit. — 5. *Podul peste Dunăre* a fost reparat. — 6. *Călătoriile pe mare* sunt primejdioase pe vreme de furtună.

Atributul substantival poate fi exprimat și printr'un substantiv cu prepoziție.

Astfel în exemplele date, attributele : **de mătase**, **de Cotnari**, **cu frica**, **fără de prieteni**, **peste Dunăre**, **pe mare**,

de furtună, sunt legate de substantivele pe care le determină prin prepozițiunile *de, cu, fără, de, peste, pe*. — Se pot întrebuița și alte prepoziții.

Aceste atribute substantivele se mai numesc și **atribute prepoziționale**.

§ 34. Cele mai deseori atributele de acest fel sunt precedate de prepoziția **de** și arată :

1. **Materia** din care e alcătuit lucrul arătat prin substantivul determinat. Ex. *Haină de mătase. Bani de aur. Sabie de oțel.*

2. **Totul** din care face parte substantivul determinat. Ex. *O bucată de pâne. Un litru de vin.*

3. **Soiul sau proveniența** unui lucru. Ex. *Vin de Cotnari. Struguri de Drăgășani.*

4. **Măsura, calitatea, ocupația** lucrului sau ființei arătate prin substantivul determinat. Ex. *Cale de două ceasuri. Părinte de familie. Tăetor de leane. Om de spirit.*

5. **Destinația sau scopul**. Ex. *Manla de drum. Dar de casă nouă.*

6. **Denumirea**. Ex. *Titlu de conte. Ne dase nume de cureani, un hâtru bun de glume.*

EXERCITIUL VIII

Să se scoată atributele substantivele, arătându-se felul lor.

Amândoi purtau cioboate de piele groasă până la genunchi, poturi de dimie albă, cojoc scurt de oae neagră cu glugă la spate și chimir cu oțele. (A. *Odobescu*).

După plecarea Sașei, Matei își întoarse privirile din nou către treburile moșiei, pe care le părăsise de câțva timp. Pe deoparte culesul porumbului, pe de alta arăturile de toamnă, apoi pregătirile la baltă pentru pescuit, în vederea creșterii apelor, erau lucruri aproape noi pentru el. (D. *Zamfirescu*).

Dintr'odată lumina soarelui trecu spre vârful brazilor și cătră piscuri. Cu coada ochiului, văzu lumina făcliei crescând în umbra văgăunei. Era o liniște neclintită, parcă toate împietriseră în asfințitul de soare. Stătu și el neclintit ca toate, ascultându-și bătăile inimii. (*M. Sadoveanu*).

c)

§ 35. 1. Fluviul *Dunărea* se varsă în Marea Neagră.—
2. Logofătul *Miron Costin* a fost un învățat cronicar. —
3. *Ștefan Vodă* a fost nuniit bun și sfânt. — 4. *Ferdinand* regele *României*, a înfăptuit unirea tuturor Românilor.

Uneori un substantiv determină pe alt substantiv și stă în acelaș caz cu el, fiindcă este o a doua denumire pentru ființa sau lucrul exprimat prin substantivul determinat.

Astfel în ex. 1. substantivul *fluviul* determină pe substantivul *Dunărea*, care e subiect, și stă ca și el, în cazul nominativ, fiindcă amândouă aceste substantive denumesc unul și acelaș lucru.

Substantivul care determină pe un alt substantiv, stând în acelaș caz cu el, se numește apoziție.

Foarte des se găsesc apoziții pe lângă nume proprii de persoane și nume geografice.

§ 36. De multe ori *apoziția* are la rândul său un atribut substantival în genetiv, ca în ex. 4 : *Ferdinand, regele României*; *regele* are atributul *României*. În asemenea caz se pune de obicei apoziția în urma substantivului pe care îl determină, între două virgule.

§ 37. Apoziția se acordă în gen cu substantivul pe care îl determină, numai atunci când substantivul prin

care se exprimă are forme deosebite pentru fiecare gen. De ex. **Regele Ferdinand, Regina Maria**; dar : **Fluviul Dunărea, râul Bistrița, orașul Piatra**.

§ 38. Când apozitia are un atribut, se pune între două virgule, dacă urmează substantivul determinat : *Eminescu, marele poet*, a fost multă vreme redactorul ziarului „Timpul”. — *Lăpușneanu, Domnul Moldovei*, este înmormântat la mănăstirea Slatina.

EXERCITIUL IX

Să se scoată apozitiile din propozițiile următoare :

La această vestire trufașă, prințul Andrei... încălecă calul și porunci lui Gaspar Corniș, generalul-șef, d'a forma rândurile și d'a întocmi armia de bătae. Locul unde armia fu întocmită era o câmpie, nu prea bună, așezată între orașul Sibiu și târgul Șelimberg. (*N. Bălcescu*).

Golo trecu într'acolo și porunci să se facă liniște, căci Doamna Comitesă dorește să fie singură cu tânărul nobil Ludovic, de sosirea căruia s'a arătat deosebit de bucuroasă. (*M. Sadoveanu*).

După dânsul veneau călări, în haine strălucitoare, vistiernicul Buhuș, Savin hatmanul, vornicul Pătrașcu, spătarul Ciugolea și alți mulți boieri curteni, toți răi la harță și buni la sfaturi. (*N. Gane*).

3. Atributul adverbial.

§ 39. 1. *Ziua de mâne* se vestește a fi frumoasă. — 2. *Casele de aici* sunt mari și frumoase. — 3. *Vecinul de alături* este un om liniștit.

Un substantiv poate fi determinat și printr'un **adverb de timp** sau **de loc**, precedat de prepoziția *de*. Un asemenea atribut se numește **atribut adverbial**.

In ex. 1. adverbul de timp **mâne** determină substantivul *ziua*, primește prepoziția *de* înainte și formează un **atribut adverbial**.

4. Atributul verbal.

§ 40. 1. *Dorul de a vedea* pe părinții săi l-a adus acasă. — 2. *Bucuria de a fi primit* scrisoarea i se citea pe față. — 3. Intr'una din zile scoate vornicul din sat pe oameni la *o clacă de dres* drumul. — 4. Mare nevoie mai au de *fier pentru potcovit* caii.

În ex. 1. substantivul *dorul* este determinat de infinitivul prezent *a vedea*; în ex. 2. substantivul *bucuria*, de infinitivul perfect *a fi primit*. Aceste infinitive fac slujba de atribute și se numesc **atribute verbale**. Infinitivele primesc înainte prepoziția *de*.

În ex. 3, substantivul *clacă* este determinat de participiul trecut *dres*, precedat de prepoziția *de*, iar în ex. 4, substantivul *fier* este determinat de participiul trecut *potcovit*, precedat de prepoziția *pentru*.

Și aceste participii trecute sunt *atribute verbale*.

§ 41. Participiile trecute, precedate de prepoziția *de* sau *pentru*, pot funcționa ca atribute verbele, numai atunci când au înțeles **activ**. În acest caz sunt **invariabile** și arată **scopul**.

VIII. COMPLEMENTUL.

§ 42. După cum substantivele pot fi determinate prin alte cuvinte, care se numesc atribute, tot așa **verbele** și **adjectivele** pot fi determinate prin alte cuvinte.

Determinările verbelor și adjectivelor se numesc complemente și sunt de mai multe feluri.

1. Complementul direct.

§ 43. 1. Tâmplarul *a dres* scaunul. — 2. Pisica *a prins* un șoarece. — 3. *Am întâlnit* pe unchiul meu. — 4. Omul curajos *învinge* greutatea vieții. — 5. Ștefan cel Mare *a învins* pe Albert, regele Poloniei, la Codrii Cozminului. — 6. Norocul *ajută* pe îndrăzneți. — 7. *Te rog* pe tine să rămâi cu mine. — 8. El *începu* a țipa și a se văita. — 9. Nu *pot* spune aceea ce nu știu.

În ex. 1, găsim pe lângă verbul *a dres* substantivul *scaunul*, care îi completează înțelesul. Dacă substantivul *scaunul* ar lipsi și am spune: *Tâmplarul a dres*, nu am înțelege, căci nu am ști ce anume a dres tâmplarul. Substantivul *scaunul* arată lucrul asupra căruia trece acțiunea pe care o arată verbul; el face în propozițiune funcția de **complement** sau **obiect** și fiindcă acțiunea arătată de verb, trece **direct** sau **de-a dreptul** asupra sa, se numește **complement direct** sau **drept**.

Tot așa în ex. 2, substantivul *șoarece* arată ființa asupra căreia trece direct acțiunea arătată de verbul *a prinde*.

Toate verbele care înseamnă o acțiune ce poate trece direct asupra unei ființe sau lucru, se numesc **verbe tranzitive**.

Cuvintele care într'o propozițiune arată lucrurile sau ființele asupra cărora se exercitează direct acțiunea unui verb tranzitiv activ, se numesc complemente sau obiecte directe sau drepte.

Ele stau totdeauna în cazul acuzativ și răspund la întrebarea **pe cine?** sau **ce?**

§ 44. Aceste cuvinte pot fi :

a) **Substantive**, ca în exemplele 1, 2, 3, 4 și 5. Substantivele care înseamnă **persoane**, primesc, atunci când sunt obiecte drepte, prepoziția **pe** înaintea lor, ca în ex. 3 și 5. Celelalte substantive se pun de-a dreptul lângă verb.

b) **Adjective**, luate ca substantive, Ex. 6.

c) **Pronume**, ca în ex. 7. Pronumele personale când sunt obiecte drepte, primesc totdeauna prepoziția **pe** înaintea acuzativului lor. Celelalte pronume, numai când țin locul unor persoane.

d) **Numerale**. Ex. Romul *a văzut* doisprezece **vulturi** ; Remu *a văzut* șase.

e) **Un infinitiv**. Ex. 8 și 9. Acest infinitiv poate, la rândul său, avea și el un complement drept pe lângă el, ca în ex. 9.

E X E R C I T I U L X

Să se aleagă complementele drepte din exemplele ce urmează :

Când începu a se face ziuă, Mihai-Vodă ridică tabăra și se trase spre râul Argeșul, în depărtare de două mile, unde puind străji în toate părțile, căută a da puțină odihnă atât lui cât și la ostașii săi. (*N. Bălcescu*).

Veveriță ridică paharul și închinând zise : Să trăești întru mulți ani Măria ta ! Să stăpânești țara în pace și Milostivul Dumnezeu să te întărească în gândul ce ai pus de a nu mai strica pe boeri și a bântui norodul. (*C. Negruzzi*).

Horia și Cloșca scoaseră din traiste niște vrafuri de hârtii, tot porunci împăratești și le întinseră colone-lului, să se convingă că ajunsese cuțitul la os când s'a pornit răzmerița. Ofițerul răsfoi hârtiile, dând din cap și mormăind, apoi le trecu celui tânăr, care știa mai bine românește, să explice oamenilor că niciuna din poruncile

acestea nu i-a îndrituit să-și facă singuri dreptate, omorând, aprinzând și jefuind pe unguri și pe domni. (*L. Rebreanu*).

Preuteasa avea însă necazurile ei muerești. Ea avea o icoană frumoasă, pe care a fost căpătat-o în cinste dela feciorul popii din Vezura. Și acum icoană zăcea pusă în fundul lăzii, învelită în hârtie. Ar fi dorit mult s'o pună între ferești, să pună și flori de busuioc împregiurul ei, s'o mai vadă mai adeseori, fiindcă icoana era chipul Sfintei Mariei, Maica Domnului și pe fiica preotesei o chema Maria. (*I. Slavici*).

2. Complementul indirect.

a)

§ 45. 1. *Să mulțumim părinților* noștri pentru dragostea lor. — 2. *Am dat oamenilor* dreptul lor. — 3. *A spus amicilor* vestea cea nouă. — 4. *I-a încredințat lui* paza averii sale.

b)

5. *Plecară cu tovarășii* lor în pădure. — 6. *Invățăm pentru viață*, nu pentru școală. — 7. Profesorul *a vorbit despre războaiele* Grecilor cu Perșii. — 8. Chiar astăzi *am primit pentru el* o scrisoare.

c)

9. *M'am hotărit a pleca* în străinătate. — 10. *Ne-a oprit de a merge* la teatru. — 11. *M'au îndemnat a merge* cu dânșii. 12. Doctorul *m'a silit a sta* în casă.

In ex. 1, substantivul **părinților**, care stă în cazul **dativ**, întregește înțelesul verbului *a mulțumi*, arătând către

cine trebuie să îndreptăm acțiunea pe care o înseamnă verbul; este deci un *complement*. În ex. 2, substantivul **oamenilor**, în cazul **dativ**, arată în folosul cui se execută acțiunea verbului *a da*; este tot un *complement*.

Complementele exprimate printr'un substantiv în cazul dativ, se numesc complemente indirecte sau nedrepte și răspund la întrebarea cui?

Ele pot fi exprimate și printr'un pronume, care ține locul unui substantiv. Ex. 4.

§ 46. Complementele nedrepte se mai exprimă și printr'un substantiv însoțit de o prepoziție sau un pronume însoțit de o prepoziție. Ex. 5, 6, 7, 8.

§ 47. Și infinitivul poate avea într'o propoziție funcția de obiect nedrept, pe lângă verbele active care au și un obiect drept și pe lângă verbele reflexive.

Astfel în ex. 9 infinitul *a pleca* este complement nedrept pe lângă verbul *m'am hotărît*. Întrebare: *La ce m'am hotărît?* Răspuns: *m'am hotărît a pleca*; sau în ex. 10: *De la ce v'a oprit?* Răspuns: *Ne-a oprit de a merge la teatru*.

3. Complementul Adjectivului.

§ 48. Ploaia a fost *folositoare* semănăturilor. — 2. Numele lui este *cunoscut* tuturor. — 3. El este un om *bun de gură*. — 4. Tu ai fost *bun de călugărit*, iar nu *de trăit* în lume. — 5. Elevii sunt *datori a veni* regulat la școală.

În exemplele de mai sus vedem că adjectivele : *folositor*, *cunoscut*, *bun*, *dator* sunt determinate de unele cuvinte, care le întregesc înțelesul.

Cuvintele care determină adjectivele, întregindu-le înțelesul, se numesc complemente ale adjectivelor.

§ 49. Ele se exprimă prin :

a) Un substantiv sau un pronume la cazul *dativ*, ca în ex. 1 și 2 : *folositoare semănăturilor* ; *cunoscut tuturora*. Tot așa : *credincios cuvântului dat* ; *trebuincios țării* ; *vătămător sănătății* etc.

b) Un substantiv însoțit de o prepoziție. Ex. 3 : *bun de gură*. Tot așa : *rău de plată*, *lacom de bani*, *aprig la câștig*, etc.

c) participiu trecut cu înțeles activ. Ex. 4. Tot așa : *bun de spânzurat*, *greu de trecut*, *ușor de făcut*, etc.

d) Un infinitiv. Ex. 5 : Tot așa : *gata a pleca*.

EXERCITIUL XI

Să se scoată complementele nedrepte din exemplele ce urmează.

El sosise în acest oraș la 4 Februarie și fu foarte bine primit de toți domnii curții ; îndată după aceea, căzu bolnav greu de langoare, fiindu-i viața în primejdie. Când începu a se însănătoși, îl duseră la catedrală ca să asculte liturgia ; aici i se făcu un cuvânt foarte plin de laudă pentru dânsul. Bathori răspunse foarte frumos în limba latină, asigurând că el va stărui cu statornicie în partida ce luase și că niciodată nu se va deslipi de casa Austriei și de împărăție, dar că speră că împăratul și împărăția nu-l vor părăsi, că e incredințat că, de i se vor da ajutoarele făgăduite, va dobândi cu sprijinul lui

Dumnezeu mai mari biruințe asupra dușmanului numelui creștinesc decât cele dobândite până acum. (N. Bălcescu).

4. Complemente circumstanțiale.

a) de loc.

§ 50. 1. *Așează-te jos.* — 2. *Vină aici.* — 3. *Pleacă de-acolo.* — 4. *Mihai Viteazul a bătut la Călugăreni pe Turci.* 5. *Boerul a plecat la moșie.* — 6. *Basarabia se întinde dela Prut până la Nistru.*

În ex. 1, 2 și 3, adverbele de loc : *jos, aici, de-acolo* determină verbele : *a se așeza, a veni, a pleca*, arătând locul unde trebuie să se îndeplinească acțiunea verbală.

În ex. 4 substantivul **Călugăreni**, precedat de prepoziția *de*, arată localitatea în care s'a înlăptuit lucrarea arătată de verb. În ex. 5, substantivul cu prepoziție *la* **moșie**, arată locul spre care se îndreaptă acțiunea arătată de verb.

§ 51. Întrebările ce se pun, sunt : **unde? încotro? de unde? până unde?** De ex. : *Unde a bătut Mihai Viteazul pe Turci?* Răspuns : **La Călugăreni.** *Încotro a plecat boerul?* Răspuns : **La moșie.** *De unde și până unde se întinde Basarabia?* Răspuns : **Dela Prut până la Nistru.**

Cuvintele care într'o propozițiune arată locul în care se petrece sau direcția în care se îndreaptă sau punctul de unde începe și până unde merge acțiunea unui verb, se numesc complemente circumstanțiale de loc.

Ele se exprimă prin adverbe de loc și prin substantive precedate de prepoziții.

b) de timp.

§ 52. 1. *M'am trezit desdedimineață.* — 2. *Călătorul a sosit târziu.* — 3. *A plouat nouă zile și nouă nopți.* — 4. *Poetul Eminescu a trăit 39 de ani.* — 5. *Războiul a început pe la mijlocul lui August.* — 6. *Adună la tinerețe ca și ai la bătrânețe.* — 7. *Iarna ține din Decembrie până în Martie.* — 8. *Ne vom mai întâlni până a nu muri.*

În exemplele de mai sus, 1 și 2, adverbele de timp : *desdedimineață* și *târziu*, determină verbele pe lângă care stau, arătând timpul când s'a îndeplinit acțiunea. Întrebare : *Când m'am trezit?* Răspuns : *desdedimineață.*

În ex. 3 și 4, substantivele : *zile*, *nopți*, *ani*, arată timpul cât a durat acțiunea verbului. Întrebare : *Cât timp a plouat?* Răspuns : *Nouă zile.* În ex. 5, 6, 7, substantivele cu prepoziție, iar în ex. 8, infinitivul precedat de prepoziție, arată timpul când se face sau de când până când durează acțiunea verbului.

Toate aceste cuvinte arătând timpul, în propozițiunile în care se găsesc, răspund la întrebările : *când?* *de când?* *până când?* *cât timp?*

Cuvintele care într'o propozițiune arată timpul când, de când, până când sau cât timp se petrece acțiunea unui verb, se numesc complemente circumstanțiale de timp.

§ 53. Complementele circumstanțiale de timp se exprimă prin :

- a) **adverbe de timp** : *azi, eri, măne, acum, niciodată, etc.*
- b) prin **substantive însoțite de prepoziții** sau având ca atribut un numeral sau chiar fără : Ex. *Plecăm Joi*
- c) Printr'un **infinitiv precedat de prepoziție.**

c) de mod.

§ 54. 1. *Cu încetul se face oșetul.* — 2. *Zădarnic te chinuști.* — 3. *Cobuz, ciobanu'n Calafat, suna voios din fluer.* — 4. *Ei mergeau tăcuți pe drum.* — 5. *El istorisea râzând ce a pățit.* — 6. *Pleacă fără a te gândi mult.* — 7. *Domnitorul porni eu alai de la Curte.*

Pe lângă fiecare verb din propozițiunile de mai sus, este câte un cuvânt care arată modul în care se face acțiunea verbului. Toate răspund la întrebarea : **cum?** sau **ce fel?**

Cuvintele care într'o propozițiune arată modul în care se face acțiunea verbului, se numesc complemente circumstanțiale de mod.

§ 55. Ele pot fi exprimate :

- a) prin adverbe : *cu încetul, zădarnic, voios.*
- b) prin adjective : *tăcuți.*
- c) printr'un participiu prezent : *râzând.*
- d) printr'un substantiv cu prepoziție : *cu alai.*

d) de cauză.

§ 56. 1. *El își smulgea părul de ciudă.* — 2. *Au murit de spaimă.* — 3. *S'au pus steaguri pentru sărbătorirea victoriei.* — 4. *Cu vorba nu se face treaba.* — 5. *Din coadă de câne nu se face sită de mătase.*

Substantivele precedate de prepoziție, care stau pe lângă fiecare verb, în exemplele de mai sus, determinându-l, arată :

- a) **cauza** sau **motivul** din care se face o acțiune. Ex. 1. 2
- b) **scopul** pentru care se face o acțiune. Ex. 3.

c) **instrumentul** cu care, sau **materia** din care, se face ceva : Ex. 4. 5.

Cuvintele care într'o propozițiune arată cauza ori scopul unei acțiuni, sau instrumentul cu care se face, se numesc complemente circumstanțiale de cauză și se exprimă printr'n substantiv însoțit de o prepoziție.

EXERCITIUL XII

Să se scoată complementele circumstanțiale din fragmentul următor.

Cum sosi în Transilvania, Sigismund își adună oastea ; după ce luă două mici cetăți, Fillack și Czanad, cu o mare pierdere de Turci, isbi Temeșvarul, prin trei părți. Dinaintea acestui oraș sosi și Mihai-Vodă chemat de Bathori, cu 4000 luptători și o mulțime de boeri. După o asediere de zece zile, în 25 Mai, fu isbit de Turci și de Tătari în număr de vreo 40.000, care venise prin Bulgaria în Banat. După o luptă sângeroasă de amândouă părțile, Sigismund fu silit a ridica asedierea, căci nu numai ajutoarele făgăduite de la împăratul nu soseau, ba încă însuși trebuia să meargă cu douăzeci mii ostași spre a se uni cu arhiducele Maximilian, ca să întâmpine oștirea turcească ce însuși sultanul povățuia în Ungaria. (N. Bălcescu).

IX. ORDINEA CUVINTELOR IN PROPOZIȚIUNE.

§ 57. 1. Copilul se joacă. — 2. Vremea este frumoasă — 3. Școlarul silitor este lăudat. — 4. Agricultorul lucrează pământul. — 5. El mulțumește tuturor. — 6. Tu te rogi la toți. — 7. El a plecat aseară. — 8. Un om bo-

gat a **dăruit** astăzi comunei noastre o sumă mare de bani, spre a se clădi o bibliotecă.

Ordinea diferitelor părți pe care le poate avea o propozițiune, este următoarea :

1. Subiectul înaintea predicatului. Ex. 1—7.
2. Numele predicativ în urma verbului. Ex. 2.
3. Atributul în urma substantivului pe care-l determină, ex. 3.
4. Când verbul are complemente numai de un singur fel, ori de ce categorie ar fi ele, se așează imediat în urma verbului pe care îl completesc.
5. Când un verb are mai multe feluri de complemente, atunci complementul nedrept stă înaintea celui drept, circumstanțialele de loc și timp, înaintea complementului nedrept, iar cel de cauză în urma complementului drept. Ex. 8.

Această ordine se numește ordinea dreaptă.

§ 53. În anumite cazuri însă această ordine nu se respectă în vorbire :

1. Subiectul se pune în urma predicatului, în :
 - a) **Propoziția interogativă**. Ex. **A sosit trenul?**
 - b) **Propoziția optativă**. Ex. **Piară toți dușmanii.**
 - c) **Propoziția imperativă**. Ex. **Spune tu.**
2. Atributul se pune foarte des înaintea substantivului pe care-l determină. Ex. **Scumpe prietene; Bunul Dumnezeu știe câte-am pășit. Inalta lui înțelepciune** a hotărât.
3. Unele **circumstanțiale de mod**, exprimate prin adverbele *mai, cam, tot*, stau înaintea verbului. Ex. **Îți mai repet** odată întrebarea. Se **cam întrece** cu gluma.

În general, cuvântul care arată ideea importantă pentru vorbitor, se pune la începutul propozițiunii. Ex. **Cărtea n'ai pierdut-o, și-am luat-o eu. Alaltăeri** a plecat,

nu eri, Lui Ioan i-ai spus, nu mie. I-a speriat numai cânele, dar nu l-a mușcat.

Abaterile de la ordinea dreaptă se numesc inversiuni. Foarte dese ori se întâlnesc inversiuni în poezie.

X. F R A Z A.

§ 59. 1. Omul chibzuește și Dumnezeu hotărăște. — 2. A trecut vara, a venit toamna, se apropie iarna, iar el nu se mai întoarce. — 3. Alexandru cel Mare, regele Macedoniei, a cucerit o mulțime de țări, a înfruntat ne-nenumărate primejdii și a murit dintr'o răceală căpătată în urma unei băi.

In ex. 1, avem două gândiri, exprimate fiecare prin câte o propozițiune simplă, unite între ele, pentru ca să se completeze și să exprime gândirea noastră întreagă.

In ex. 2, avem patru propozițiuni simple, unite între ele ca să dea gândirea noastră întreagă, iar in ex. 3 avem trei propozițiuni dezvoltate unite între ele.

O unire între două sau mai multe propozițiuni simple sau dezvoltate, formează o alcătuire sintactică, care se numește frază.

§ 60. Se poate ușor cunoaște câte propozițiuni sunt într'o frază, dacă se observă și se numără **predicatele**, despre care știm că sunt exprimate numai prin **verbe** la un mod personal.

Propozițiuni principale și secundare.

§ 61. 1. *Părinții greșesc și copiii plătesc.* — 2. *Domnitorul alergă în galop la ambulanțele cele mai apropiate, văzu mulțime de răniți și i se îngrozi inima.* — 3. *Regele Carol a murit după ce a izbucnit războiul cel mare în Europa.* — 4. *În peșteră este întunec și de aceea călătorii intră eu făclii aprinse ca să vadă unde pun piciorul.*

Dacă citim fraza 1, vedem că e alcătuită din două propozițiuni, fiindcă găsim numai două predicate :

1. *părinții greșesc* ; 2. *copiii plătesc.*

Fiecare din aceste două propozițiuni, luată singură, are un înțeles deplin.

În fraza 2, găsim trei propozițiuni, căci avem trei predicate : *alergă, văzu, se îngrozi* : 1. *Domnitorul alergă în galop la ambulanțele cele mai apropiate* ; 2. (Domnitorul) *văzu mulțime de morți și răniți* ; 3. (Domnitorului) *i se îngrozii inima.*

Fiecare din aceste trei propozițiuni, citită singură, are un înțeles întreg.

Propozițiunile dintr'o frază, care au un înțeles deplin, atunci când sunt citite ori rostite singure, se numesc propozițiuni principale.

§ 62. În fraza 3, avem două propozițiuni : 1. *Regele Carol a murit* ; 2. *după ce a izbucnit războiul cel mare în Europa.* Propozițiunea primă, dacă o rostim singură, are un înțeles deplin, este deci o **propozițiune principală**. Propozițiunea a doua însă, rostită singură, nu are un înțeles deplin ; n'o putem înțelege decât numai dacă cunoaștem și propoziția primă.

În fraza 4 avem patru propozițiuni : 1. *In peșteră este întunec*; 2. *de aceea călătorii intră cu șăclii aprinse*; 3. *ca să vadă*; 4. *unde pun piciorul*.

Din aceste patru propozițiuni, cele două dintâiu au înțeles deplin, când sunt spuse singure; celelalte două rostite ori citite separat, nu dau un înțeles complet.

Propozițiunile dintr'o frază, care citite ori rostite singure, nu au un înțeles deplin, se numesc propozițiuni secundare.

În orice frază trebuie să fie cel puțin o propozițiune principală.

Transformarea părților unei propozițiuni dezvoltate în propozițiuni secundare.

§ 63. 1. Este frumos a te jertfi pentru binele aproape-lui tău.

Dacă în această propozițiune înlocuim subiectul *a jertfi*, care este un infinitiv, printr'un mod personal, căpătăm două propozițiuni :

1. *Este frumos*; 2. *să te jertfești pentru binele aproa-pelui tău*, din care cea de-a doua este o propozițiune secundară, care face serviciul de subiect față cu prima propoziție principală.

§ 64. 2. Mă gândesc cu drag la timpul copilăriei mele.

În această propozițiune dezvoltată putem înlocui atributul *copilăriei*, printr'o propoziție întreagă :

Mă gândesc cu drag la timpul în care eram copil.

§ 65. 3. Învață a te purta cuviincios între oameni.

Complementul drept *a purta*, exprimat printr'un infi-

nitiv, poate fi înlocuit printr'un mod personal și atunci avem în locul său o propozițiune întregă :

Invață să te porți cuviincios între oameni.

§

§ 66. 4. Nu te aștepta la împlinirea tuturor visurilor tale.

Înlocuind complementul nedrept la împlinirea printr'un verb la mod personal, căpătăm o propozițiune nouă :

Nu te aștepta să se îplinească toate visurile tale.

§ 67. 5. După moartea lui Ștefan cel Mare, boerii aleaseră Domn pe fiul său, Bogdan.

Dacă în locul complementului circumstanțial de timp după moartea, punem un verb la mod personal, căpătăm :

După ce muri Ștefan cel Mare...

§ 68. 6. Oamenii se duc la băi pentru a-și căuta de sănătate.

Complementul circumstanțial de cauză (scop) pentru a-și căuta poate fi înlocuit printr'un verb la mod personal și atunci în locul lui vom avea o propozițiune întregă :

Oamenii se duc la băi pentru ca să-și caule de sănătate.

§ 69. Putem înlocui deodată mai multe părți secundare ale unei propozițiuni dezvoltate și atunci căpătăm o frază compusă din mai multe propozițiuni secundare și una principală. De ex. în propozițiunea :

Mă grăbese a-ți răspunde la cele scrise de tine și a-ți comunica schimbările întâmplate dela plecarea ta până astăzi,

putem înlocui prin propoziții mai multe din părțile ei secundare și căpătăm fraza :

Mă grăbesc să-ți răspund la cele ce mi-ai scris și să-ți comunic toate schimbările care s'au întâmplat, de când ai plecat tu până astăzi,

compusă din șase propozițiuni, din care prima este principală.

Orice parte a unei propozițiuni dezvoltate poate fi înlocuită printr'o propozițiune secundară afară de predicat (predicatul verbal).

§ 70. Din toate aceste exemple vedem că propozițiunile secundare au în frază aceeași funcție pe care o îndeplinesc într'o propozițiune desoltată, diferitele ei părți care o compun.

Coordinare și Subordinare.

§ 71. 1. *Mihai Viteazul chiamă în ajutorul său protecția mântuitoare a zeului armatelor, smulge o secure ostășească dela un soldat, se aruncă în coloana vrăjmașă, doboară pe toți din calea-i, ajunge pe Caraman-Pașa, îi sboară capul, izbește și alte capete de vrăjmași și se întoarce la ai săi plin de trofee și fără a fi rănit.*

Dacă analizăm această frază, găsim că este compusă din următoarele opt propozițiuni :

1. *Mihai Viteazul chiamă în ajutorul său protecția mântuitoare a zeului armatelor,*

2. *(Mihai Viteazul) smulge o secure ostășească dela un soldat*

3. *(Mihai Viteazul) se aruncă în coloana vrăjmașă*

4. *(Mihai Viteazul) doboară pe toți din cale-i*

5. *(Mihai Viteazul) ajunge pe Caraman-Pașa*

6. *(Mihai Viteazul) îi sboară capul (lui Caraman Pașa)*

7. *(Mihai Viteazul) izbește și alte capete vrăjmașe*

8. *(Mihai Viteazul) se întoarce la ai săi plin de trofee și fără a fi rănit.*

Pe oricare din aceste opt propozițiuni am citi-o sau am roți-o singură, am găsi-o că are un înțeles deplin, că exprimă o gândire complectă și că nu atârnă de o altă propozițiune din frază. Toate sunt **propozițiuni principale**, adică toate de acelaș rang sau de acelaș fel.

§ 72. O frază formată numai din propozițiuni principale, care se înșiră unele după altele, despărțite prin virgule sau legate cu o conjuncție, se zice o frază formată prin coordinare. Propozițiunile, unele față de altele, se numesc propozițiuni coordonate, căci sunt toate egale, ca rang, între ele.

§ 73. 1. Când se luminează de ziuă, omul pleacă la pădure ca să taie lemne. — 2. Când sosi Lăpușneanu, boerii erau adunați în biserică și sfânta slujbă începuse. — 3. Istoria Spartei, a Atenei, a Romei, prezintă un mare interes pentru orice om, pentru că Grecii și Romanii sunt popoarele care până acum rezumă civilizația veche și pentru că înrâurirea lor asupra noastră încă până astăzi se păstrează prin legi, științe, arte și prin pământul, pe care l-am moștenit dela dânsii.

În prima frază avem trei propozițiuni :

1. Când se luminează de ziuă
2. Omul pleacă la pădure
3. ca să taie lemne.

Din acestea numai cea de a doua are înțeles deplin, când e luată singură ; ea este **principală**. Întâia și a treia nu se pot înțelege complet decât ca determinări ale principalei : *Omul pleacă la pădure ; când ? Când se luminează de ziuă ; Pentru ce ? Ca să taie lemne*. Sunt de fapt niște părți ale propozițiunii principale exprimate prin propozițiuni întregi și care, dacă facem să dispară predicătele, se transformă în componente ale predicatului propozițiunii principale :

Luminându-se de ziuă, omul pleacă la pădure spre a tăia lemne.

§ 74. *Propozițiunile care nu sunt de acelaș rang cu propozițiunea principală, ci depind de ea, ca niște părți ale ei, se numesc propozițiuni secundare sau subordonate.*

O frază formată cu astfel de propozițiuni, se numește o frază formată prin subordonare.

§ 75. Numărul și felul propozițiilor care alcătuiesc o frază, variază. Putem avea o singură propoziție principală și două sau mai mult propozițiuni subordonate, sau două ori mai multe propozițiuni principale, cu o singură sau mai multe subordonate.

În fraza 2, avem trei propozițiuni : una subordonată și două principale :

1. *Când sosi Lăpușneanu* (prop. subordonată).
2. *boerii erau adunați la biserică* (prop. principală).
3. *și sfânta slujbă începuse* (prop. principală).

Propozițiunile de acelaș rang, cele principale, sunt legate între ele prin coordinare, iar propozițiunea secundară e legată prin subordonare.

§ 76. În fraza 3, avem următoarele cinci propozițiuni :

1. *Istoria Sparlei, a Atenei, a Romei prezintă un mare interes pentru orice om* (prop. principală).

2. *pentrucă Grecii și Romanii sunt popoarele* (prop. subordonată).

3. *care până acum rezumă civilizația veche* (prop. subordonată).

4. *și pentru că înrăurirea lor asupra noastră încă până astăzi se păstrează prin legi, științe, arte și prin pământul* (prop. subordonată).

5. *pe care l-am moștenit dela dânsii* (prop. subordonată).

Observăm în această frază că propoziția 2 este subordonată față de propozițiunea principală ; propoziția 3 determină pe propoziția 2 și este subordonată față de ea ;

propoziția 4, ca și 2, determină pe principală și la rândul ei are o subordonată : propoziția 5, care o determină pe ea. Vedem dar că și propozițiunile subordonate pot avea la rândul lor alte propozițiuni care le determină și care se numesc subordonate de gradul al II-lea. Și acestea ar putea avea la rândul lor alte subordonate, care ar fi de gradul al III-lea ș. a. m. d.

Propozițiile de acelaș rang se leagă între ele prin coordinare ; astfel propozițiile 2 și 4, amândouă secundare, sunt coordonate între ele și sunt subordonate față de principala 1.

Felurile coordonatelor.

§ 77. Propozițiunile principale dintr'o frază formată prin coordinare, pot să se înșire una după alta, despărțindu-se numai printr'o virgulă, cum am văzut în ex. dela § 71, sau pot fi unite între ele prin diferite conjuncțiuni, numite *conjuncțiuni coordonătoare*.

După înțelesul pe care îl au aceste conjuncțiuni, coordonarea este de cinci feluri :

§ 78. a) coordinare copulativă.

1. *Am plecat dimineața și am ajuns seara.* — 2. *Nu m'am dus la el, nici nu l'am întâlnit pe stradă.* — 3. *A venit la mine, a stat puțin, mi-a spus câteva vorbe și apoi a plecat.* — 4. *Nu numai că e bogat, ci e și darnic.*

Coordonarea copulativă se face prin ajutorul conjuncțiilor copulative : **și, nici, nu numai... ci și**, precum și prin virgulă. De obicei, când urmează mai multe coordonate copulative, una după alta, conjuncția **și** se pune numai între cele două din urmă, iar celelalte se despart prin virgulă.

§ 79. b) coordinare disjunctivă.

1. *Sau a spus adevărul sau a mințit.* — 2. *În această*

luptă învingem sau murim. — 3. **Ori stai liniștit la locul tău, ori du-te afară la joacă.**

Coordinarea disjunctivă se face prin conjuncțiile **sau, ori, sau... sau, ori... ori**, care leagă propozițiuni ce exprimă idei, din care una exclude pe cealaltă, astfel că una din ele nu poate fi admisă ca adevărată, decât în cazul când cealaltă nu este adevărată.

§ 80. c) coordonarea adversativă.

1. *Tu lucrezi mult, dar nu ai spor la lucru.* — 2. *El a venit la mine, însă nu m'a găsit acasă.* — 3. *Tatăl tău a plecat la vie, iar fratele său e bolnav.* — 4. *Sunt complect vindecat, totuși am nevoie de cruțare.*

Coordonarea adversativă se face prin conjuncțiile **dar, însă, iar, ci, totuși** care leagă două propozițiuni arătând că ideea exprimată în propoziția a doua se opune ori restrânge ideea exprimată în prima propoziție.

§ 81. d) Coordonare cauzală.

1. *Nu poate răspunde la întrebare, căci nu știe românește.* — 2. *El este român, căci s'a născut din părinți români.* — 3. *Voi lupta fără a fi atins de moarte, căci Român sunt în putere și Românul n'aveci nu piere.* — 4. *De dânsul n'am teamă, căci am pe-a lui seamă, al meu buzduhan.* — 5. *Stăi, Făt Frumos, că nu-ți fac nimic.* — 6. *Ține-te stăpâne, că iată vine Smeoaica.*

Coordonarea cauzală se face numai prin conjuncția **căci**, iar în vorbirea familiară și în cea populară se întrebuințează **că**. Propozițiunile coordonate prin **căci** arată o motivare a celor spuse în prima propoziție, care exprimă o urmare sau o consecință a celor spuse în a doua.

Notă. Propozițiunile coordonate prin **căci** nu trebuiesc confundate cu propozițiunile subordonate cauzale, dela

§ 101. Propozițiunile coordonate cauzale nu sunt așa de strâns unite între ele, cum sunt subordonatele cauzale de propoziția principală pe care o determină și o completează. Pe când la propozițiunile subordonate cauzale vorbitorul presupune ca necunoscută cauza pe care o arată și se simte oarecum dator să explice acțiunea principalei, la propozițiunile coordonate cauzal, vorbitorul presupune cauza ca ceva cunoscut, ca ceva care se înțelege de la sine, așa în cât aceste coordonate conțin numai motivarea unei consecințe sau a unei concluzii trase deja în prima propoziție. Conjuncția românească *căci* corespunde conjuncției latine *nam* și celei franceze *car*.

§ 82. e) Coordonare concluzivă.

1. *Te gădesc neocupat, deci poți veni puțin cu mine.* —
2. *L-ai văzut eri, așa dar știi despre întoarcerea lui.* —
3. *Numai el a intrat în cameră, prin urmare numai el a putut lua cartea.* —
4. *El s'a hotărît pentru cariera de inginer, de aceea se pregătește spre a intra în școala politehnică.*

Coordonarea concluzivă se face prin conjuncțiile **deci**, **așa dar**, **prin urmare**, **de aceea**. Propoziția legată prin una din aceste conjuncțiuni exprimă o urmare sau o concluzie a primei propozițiuni.

Felurile subordonatelor

§ 83. Am văzut că propozițiunile subordonate fac în frază serviciul pe care îl fac într'o propozițiune dezvoltată diferitele ei părți, care o alcătuiesc. Ele nu sunt decât niște părți ale unei propozițiuni dezvoltate, care sunt exprimate printr'o propozițiune întregă, în loc să fie exprimate printr'un singur cuvânt.

Vom avea deci atâtea feluri de propozițiuni subordonate, câte părți, principale și secundare, poate avea o

propozițiune dezvoltată, afară de predicat, care nu poate fi înlocuit printr'o subordinată.

I. Propozițiuni subiective.

II. Propozițiuni atributive

III. Completive sau obiective	{ 1. <i>drepte</i> 2. <i>nedrepte</i> 3. <i>circumstanțiale</i>	{ a) <i>de loc</i> b) <i>de timp</i> c) <i>de mod</i> d) <i>de cauză</i>

I. Propozițiuni subiective.

§ 84. Cine aleargă după doi epuri, nu prinde niciunul.—
 2. Cine caută, găsește. — 3. Cui îi trebuie bani, să-i câștige
 prin muncă cinstită. — 4. Se știe că Napoleon era de
 origină italian. 5. Este jalnic să rămâi singur, părăsit de
 prieteni.

Fiecare din aceste fraze din câte două propozițiuni,
 are o propozițiune principală și o subordinată care în-
 locuiește subiectul principalei. Dacă se pun întrebările
 știute pentru a afla subiectul, se răspunde cu propoziția
 întreagă. De ex. : *Cine nu prinde niciun epure?* — *Cine*
aleargă după doi. — *Cine să câștige bani?* — (Acela) *cui îi*
trebuie bani. — *Cine găsește?* *Cine caută.* — *Ce se știe?* *Că*
Napoleon era de origină Italian. — *Ce este jalnic?* *Să*
rămâi singur.

*Propozițiunea secundară care, luată în în-
 tregime, face slujbă de subiect al propozițiu-
 nii principale, se numește propozițiune su-
 biectivă.*

§ 85. Propozițiunile subordonate subiective se introduc prin pronumele relative, **cine, ce, care**, sau atunci când slujesc ca subiecte pe lângă un verb impersonal, prin conjuncția **că**.

I. Propozițiuni atributive.

§ 86. 1. *Am întâlnit un om care ducea în spate o sarcină de lemne.* — 2. *Victoria, pe care a câștigat-o Mihai Bravul la Călugăreni, a uimit pe Turci.* — 3. *Speranța că va ajunge la un pământ, susșinea curajul lui Cristofor Columb.*

În fiecare din aceste fraze, propozițiunea secundară determină un substantiv din propoziția principală și face prin urmare slujbă de *atribut*.

Propozițiunea secundară care determină un substantiv, făcând slujbă de atribut, se numește propozițiune atributivă.

§ 87. Aceste propozițiuni se introduc printr'un pronume relativ, **care, ce** sau prin conjuncțiile **că, ca** sau altele.

Propozițiunile atributive care se leagă de cuvântul pe care îl determină prin pronumele relativ, corespund *atributelor adjectivale*. De ex. *Victoria, pe care a câștigat-o Mihai Bravul...* corespunde propozițiunii *Victoria câștigată...*

Substantivul la care se rapoartă pronumele relativ, se numește **antecedentul său**.

§ 88. *Pronumele relativ se acordă cu antecedentul numai în gen și număr; cazul său depinde de funcția pe care o are în propoziția sa.*

§ 89. Propozițiunile atributive care se leagă prin conjuncțiile *că* sau *ca*, corespund *atributelor substantivale* sau *verbale*. De ex. *Speranța că va ajunge la un pământ*, corespunde propozițiunii : *Speranța de a ajunge la un pământ...*

III. PROPOZIȚIUNILE COMPLETIVE SAU OBIECTIVE.

1. Obiectivele drepte.

§ 90. 1. *Vreau să știți că eu nu glumesc.* — 2. *Am aflat că ați plecat de-acasă fără voia mea.* — 3. *Ași dori ca tu să nu pleci încă.* — 4. *Nu celi ce nu poți pricepe.* — 5. *Feciorul împăratului porunci să i se aducă calul.*

În ex. 1, verbul *vreau*, care formează singur o propozițiune principală are ca determinare pe *să știți*; *Ce vreau?* — *Să știți*; acest verb formează singur o propozițiune secundară, care face slujbă de *obiect drept* pe lângă verbul *vreau*. La rândul său verbul *să știți* este și el determinat printr'o propozițiune : *Ce să știți?* — *Că eu nu glumesc*, care face tot slujbă de *obiect drept*.

De asemenea în celelalte exemple : *Ce am aflat?* — *Că ați plecat...* *Ce aș dori?* — *Ca tu să nu pleci*; *Ce să nu citești?* — *Ce nu poți pricepe*; *Ce a poruncit feciorul împăratului?* — *Să i se aducă calul*.

În toate exemplele avem un **verb activ tranzitiv**, care are drept determinare o propozițiune întregă, în funcțiune de *obiect drept*.

Propozițiile secundare care determină un verb activ tranzitiv, făcând slujbă de obiecte drepte, se numesc subordonate complete sau obiective drepte.

Ele se leagă de verbul pe care îl determină prin relativul *ce* și conjuncțiile *că* și *ea*.

2. Obiectivele nedrepte.

§ 91. 1. *Mulțumesc foarte mult cui mi-a adus această serisoare.* — 2. *Părinții mei s'au hotărît să mă dea la școală.* — 3. *Nu mă așteptam ca tu să sosești astăzi.* — 4. *Făt-Frumos s'a încredințat că smeul era în adevăr mort.* — 5. *Bogdan, fiul lui Ștefan cel Mare, a fost silit să închee un tratat cu Turcii.*

În fiecare din frazele de mai sus, verbul din propoziția principală este determinat printr'o propozițiune în-treagă, care face aceeaș slujbă în frază, ca și *obiectul nedrept* într'o propoziție dezvoltată. Ex. *Cui mulțumesc?* — *Cui mi-a adus serisoarea.* *La ce s'au hotărît părinții?* *Să mă dea la școală.* *De ce lucru s'a încredințat Făt-Frumos?* — *Că smeul era mort.* *La ce a fost silit Bogdan?* — *Să închee un tratat cu Turcii.*

§ 92. *Propozițiunile secundare care răspund la aceleași întrebări, arătând deci aceleași raporturi, ca și complementele nedrepte, exprimate fie printr'un dativ, fie printr'un substantiv cu prepoziție, fie printr'un infinitiv, se numesc propozițiuni complete sau obiective nedrepte.*

Ele se leagă de verbul pe care îl determină prin conjuncțiunile *ca*, *că*, *să* (*ca să*) cu modul *conjunctiv* și prin pronumele relativ în cazul *dativ*, *cui*.

Vorbirea directă și indirectă.

§ 93. 1. *Intr'o zi, capra chiamă iezii de-afară și le zice :*

„Dragii mamei copilași ! eu mă due în pădure ca să mai adue ceva de-ale mâncării. Dar voi încueți ușa după mine, ascultați unul de altul și să nu cumva să deschideți până ce nu-ți auzi glasul meu.”

În pasajul de mai sus din povestea lui Creangă, *Capra cu trei iezi*, s'au reprodus vorbele caprei către iezi, întocmai așa cum le-a spus ea. Este ca și cum am asculta-o vorbind.

Reproducerea vorbelor cuiva, întocmai cum le-a rostit, se numește vorbire directă.

După verbele : *a zice, a spune* ori alte expresii similare, se pun două puncte, iar vorbele reproduse se pun între ghilemele.

§ 94. Vorbele cuiva pot fi reproduse și altfel. De ex. vorbele caprei pot fi reproduse în chipul următor :

Intr'o zi, capra chiamă iezii de afară și le spune că ea se duce în pădure ca să mai aducă ceva de-ale mâncării. Ei să închidă ușa după dânsa, să asculte unul de altul și să nu cumva să deschidă până ce nu vor auzi glasul ei.

Reproducerea vorbelor cuiva, făcându-le să depindă direct de verbele a zice, a spune, e'c, se numește vorbire indirectă.

§ 95. Când se transformă vorbirea directă în vorbire indirectă, *propozițiunile principale* devin *obiective drepte*. Ex. *Capra zice: Eu mă duc...* *Capra zice că se duc.*

§ 96. Modul *Imperativ* se înlocuește prin modul *Conjunctiv*. Ex. *Capra zice: Voi închideți ușa* = *Capra le spuse să închidă ușa.*

Vocativul se lasă afară.

Când vorbirea directă este în formă *interrogativă*, în vorbirea indirectă propoziția interogativă se înlocuește printr'o *subordinată* introdusă prin conjuncția *dacă*. Ex. vorbire **directă** : *Spuneți-mi : Ați fost cumiți?* **Indirectă** : *Spuneți-mi dacă ați fost cumiți.*

SUBORDINATELE CIRCUMSTANȚIALE.

a) De loc.

§ 97. 1. *Mă duc încotro mă vor îndrepta ochii.* — 2. *Am călătorit și eu pe unde ai fost tu.* — 3. *Am străbătut moșia întreagă, de unde se începe hotarul ei, până la sfârșit.* — 4. *Ori de unde vei privi, ai să vezi în fața ta înălțându-se munți.* — 5. *Unde nu sunt păduri, nu plouă des.*

Propozițiunile secundare din aceste fraze fac acelaș serviciu, pe care-l fac într'o propoziție dezvoltată, *complementele circumstanțiale de loc*, arată adică **locul** în care se desfășură acțiunea exprimată în propozițiunea principală.

Propozițiunile secundare care arată locul unde se desfășură acțiunea exprimată în propozițiunea principală, se numesc subordinate circumstanțiale de loc.

Asemenea subordonate circumstanțiale de loc se leagă de propoziția pe care o determină prin conjuncțiile *unde*, *pe unde*, *de unde*, *încotro*, *ori unde*, *orideunde*.

b) **De timp.**

§ 98. 1. Când răsărea soarele, noi eram în vârful dealului. — 2. Românii se ascundeau în munți, când năvăleau oardele barbarilor. — 3. Pe când mergea pe drum, a pornit o ploaie grozavă. — 4. N'am mai văzut pe părinții mei de când am plecat de-acasă. — 5. Până când să ajungă el la pod, podarul și trăsese podul la celălalt mal.

Propozițiunile secundare din exemplele de mai sus, arată *timpul când* sau *de când* sau *până când* se întâmplă acțiunea exprimată în propozițiunea principală. Fac în frază aceeași slujbă ca și *circumstanțialele de timp* într'o propozițiune dezvoltată.

Propozițiunile secundare care arată când, de când, sau până când se întâmplă acțiunea exprimată în propozițiunea principală, se numesc subordonate circumstanțiale de timp.

Subordonatele circumstanțiale de timp se introduc prin conjuncțiunile: *când*, *pe când*, *până când*, *de când*, *cât timp*.

c) **De mod.**

§ 99. Viteazul se aruncă asupra dușmanilor spăimântați, cum se aruncă lupul asupra oilor. — 2. Fata moșneagului îndeplinește toate precum i-a spus Sfânta Vineri. 3. Atunci el se întinde cât poate mai mult. — 4. Făt

Frumos pornește singur, după cum îl învățase calul său năzdrăvan. — 5. Balaurul scolea foc pe gură, în cât nu te puteai apropia de el. — 6. Era așa de obosit că nu se putea ține pe picioare. — 7. Fusese o secetă așa de mare, de nu se mai vedea un fir de iarbă pe câmp.

Toate propozițiunile subordonate din exemplele de mai sus, arată **modul** în care se săvârșește acțiunea din propozițiunea principală.

Propozițiunile secundare care arată modul în care se săvârșește acțiunea din propozițiunea principală, se numesc subordonate circumstanțiale de mod.

§ 100. Noi putem pricepe modul în care se face acțiunea principală, în două chipuri :

1. Ori comparând-o cu altă acțiune din punct de vedere al *felului* său de a fi sau al *cantității*. De ex. *Cum se aruncă vileazul asupra dușmanilor?*

Răspuns : *Cum se aruncă lupul.... Cât se întinde el?*
Răspuns : *Cât poate mai mult.*

Avem în acest caz o **circumstanțială de mod comparativă**. Așa sunt în ex. 1, 2, 3, 4.

2. Ori arătând *urmarea* ce decurge din propozițiunea principală. De ex. : *In ce fel scoțea balaurul foc pe gură?*

Răspuns : *In așa fel încât nu te puteai apropia de el.*
Avem în acest caz o **circumstanțială de mod consecutivă**. Așa sunt în ex. 5, 6, 7.

Modala comparativă se introduce prin conjuncțiile : **cum, precum, după cum, ca și cum, cât**, iar cea *consecutivă* prin conjuncțiile **încât, că, de**.

d) de cauză.

§ 101. *El și-a pierdut averea, fiindcă n'a administrat-o bine. — 2. Pentrucă s'a sculat prea târziu, nu a putut*
Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

pleca cu primul tren. — 3. Spânul l-a trimis pe Harap-Alb ca să-i aducă pe fata împăratului Roș. — 4. Dacă învățai lecțiile în timpul anului, treceai ușor clasa. — 5. Deși era tânăr, vorbea ca un om bătrân.

Subordinatele din exemplele de mai sus, întregesc înțelesul propozițiunii pe care o determină, arătând cauza care a provocat cele spuse în propoziția determinată.

Propozițiunile subordonate care întregesc înțelesul unei alte propozițiuni, arătând cauza care a provocat acțiunea din acea propoziție, se numesc subordonate circumstanțiale de cauză.

§ 102. Ideea de cauză are mai multe nuanțe de înțeles :

1. **Cauza propriu zisă.** Ex. *Din ce cauză și-a pierdut averea?* Răspuns : **Fiindcă a administrat-o rău.**

Avem o subordonată cauzală propriu zisă.

2. **Scopul.** Ex. *Pentru ce scop l-a trimis Spânul pe Harap-Alb?* Răspuns : **Ca să-i aducă fata împăratului Roș.** Scopul Spânului este cauza care l-a făcut să trimită pe Harap-Alb.

Avem o subordonată finală.

3. **Condiția.** *In ce caz treceai ușor clasa?* Răspuns : **Dacă învățai lecție cu lecție.** Invățarea regulată ar fi fost cauza promoției ușoare.

Avem o subordonată condițională.

4. **Concesia.** In ex. 5 propoziția principală *vorbea ca un om bătrân* arată o acțiune care se îndeplinește în opunere cu gândirea exprimată în propozițiunea subordonată **deși era tânăr.** Faptul de a fi tânăr ar trebui să fie o cauză care să împiedice pe cineva de a vorbi ca un om bătrân. Subordinata exprimă deci tot ideea de cauză împotriva căreia se face o acțiune.

Avem o subordonată concesivă.

Aceste diferite circumstanțiale de cauză se introduc prin conjucțiunile pentru că, fiindcă, de oare ce, ca să, dacă, de, deși, măcar că, cu toate că.

EXERCITIUL XIII

Să se scoată toate propozițiunile, arătându-se care sunt principale, care sunt subordonate și de ce fel, din frazele de mai jos.

Mai deunăzi eram la Galați și pentru ca să-mi treacă de urât și să mai aflu câte ceva, am ieșit să mă primblu la port. Norocul a voit ca să întâlnesc îndată pe un vechiu amic al meu, pe care de mult nu-l văzusem și să petrec cu dânsul câteva ore foarte plăcute. Amicul meu este un neguțator din partea locului, om foarte considerat și foarte iubit de toată lumea, fiindcă el, prin munca sa, și-a câștigat o avere însemnată, de care se bucură, făcând bine cui poate, iar firea lui este așa de veselă și de glumeață, încât cu dânsul nu poate cuiva să i se urască. (A. Odobescu).

103. Pe când *mergeam* pe drumul pe care *l-am bălul* de atâtea ori, când *eram* copil și mă *duceam* la școală, *am întâlnit* un om pe care nu *l-am recunoscut*, fiindcă *avea* pălăria trasă pe ochi ca să nu-l *supere* soarele și *l-am rugat* să-mi *arăte* casa în care *locuești* tu.

În această frază găsim mai multe feluri de propozițiuni subordonate, care determină fie o propozițiune principală, fie pe o altă subordonată.

Ca să o analizăm, mai întâiu căutăm numărul predicatelor, adică al verbelor la un mod personal, spre a afla câte propozițiuni cuprinde. Găsim 11 verbe la mod personal: 1. *mergeam*, 2. *am bălul*, 3. *eram*, 4. *mă duceam*, 5. *am întâlnit*, 6. *am recunoscut*, 7. *avea*, 8. *să supere*, 9. *am rugat*, 10. *să arăte*, 11. *locuești* tu.

După aceasta despărțim propozițiunile :

1. Pe când mergeam pe drumul
2. pe care l-am bătut de atâtea ori
3. când eram copil
4. și mă duceam la școală
5. am întâlnit un om
6. pe care nu l-am recunoscut
7. fiindcă avea pălăria trasă pe ochi
8. ca să nu-l supere soarele
9. și l-am rugat
10. să-mi arăte casa
11. în care locuiești tu.

Rostind fiecare propozițiune singură, găsim că numai două au înțeles deplin, sunt principale :

I. Am întâlnit un om.

II. Și l-am rugat.

Sunt legate între ele prin conjuncțiunea *și*, sunt prin urmare *coordonate copulative*.

Celelalte nouă propozițiuni nu au înțeles deplin, când sunt rostite izolat, sunt deci subordonate. Fiecare din ele determină o altă propozițiune.

Căutăm să ne dăm seama care sunt subordonatele care determină pe principala I și găsim două : A) pe *când mergeam pe drumul*, care o determină arătând **timpul** când are loc acțiunea din principală — este prin urmare o **circumstanțială de timp** și B) *pe care nu l-am recunoscut*, care determină substantivul *om* din prop. principală și este o **subordinată atributivă**.

Aceste subordonate ale principalei I au la rândul lor și ele alte subordonate. Subordinata A) are pe : a) *pe care l-am bătut de-atâtea ori*, care determină substantivul *drumul* și este deci o **subordinată atributivă**. Aceasta la rândul ei are două subordonate **circumstanțiale de timp** : 1. *când eram copil*; 2. *și mă duceam la școală*. Amândouă aceste subordonate sunt coordonate între ele.

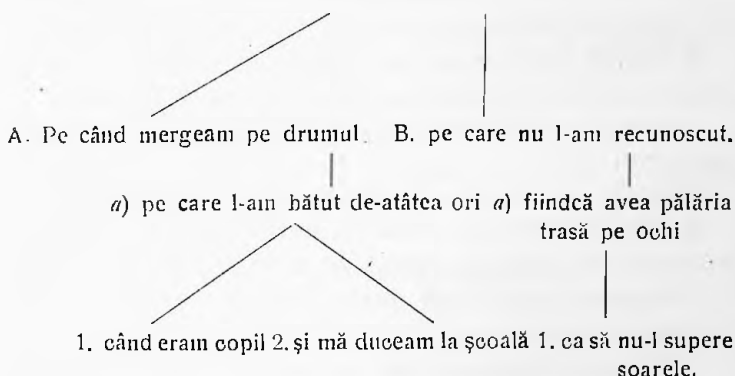
Subordinata B) este determinată de propozițiunea :

a) fiindcă avea pălăria trasă pe ochi, care arată cauza acțiunii din propozițiunea B. și este prin urmare o **circumstanțială de cauză**. La rândul ei aceasta are și ea o subordonată: 1. *ca să nu-l supere soarele*, care arată scopul și este deci o **subordonată finală**.

Principala II este determinată de subordonata A: *să-mi arăde casa*, care face slujba de **complement drept** pe lângă predicatul principalei; este deci o **subordonată obiectivă dreaptă**. La rândul său această obiectivă are și ea ca determinare propozițiunea a): *în care locuești tu*, care determină substantivul *casa* și este prin urmare o **subordonată atributivă**.

Căpătăm următoarea schemă:

I. Am întâlnit un om.

II. și l-am rugat

A) să-mi arate casa .

a) în care locuești tu.

Scurtarea propozițiunilor subordonate.

§ 104. De oarece propozițiunile subordonate fac în realitate slujba unor părți ale propozițiunii pe care o

determină, noi le putem câte o dată scurta și transforma în chiar aceste părți al căror înțeles îl au. Pentru aceasta e de ajuns să le înlocuim predicatelor printr'un cuvânt sau o formă verbală, care nu poate funcționa ca predicat.

Astfel în frazele următoare :

§ 105. 1. *Se cuvine să iubim pe binefăcătorii noștri.*

Subordinata subiectivă dispare, dacă în locul predicatului *să iubim* punem infinitivul *a iubi*, care devine subiect :

Se cuvine a iubi pe bine făcătorii noștri.

§ 106. 2. *Generalul care comanda armata, dădu ordinul de atac.*

Subordinata atributivă dispare, dacă zicem :

Generalul, comandantul armatei, dădu ordinul de atac.

Am transformat predicatul secundarei într'o apozitie pe lângă subiectul principalei.

§ 107. 3. *Dorința ca să ajungă bogat l-a dus pe căi greșite.*

Atributiva dispare dacă îi înlocuim predicatul prin infinitiv.

Dorința de a ajunge bogat l-a dus pe căi greșite.

§ 108. 4. *Călăreții, care își duceau caii de căpestre, mergeau cu băgare de seamă pe marginea prăpastiei.*

Înlocuind predicatul prin participiu prezent, atributiva dispare :

Călăreții, ducându-și caii de căpestre, mergeau cu băgare de seamă pe marginea prăpastiei.

§ 109. 5. *Ei fâgăduiau să-i dea tot ajutorul lor.*

Obiectiva dreaptă dispare, când zicem :

Ei fâgăduiau a-i da tot ajutorul lor.

§ 110. 6. *Nu ne așteptam că îl vom găsi acolo.*

Obiectiva nedreaptă dispare, când zicem :

Nu ne așteptam a-l găsi acolo.

§ 111. 7. *După ce își luă rămas bun dela toți, plecă mai departe.*

Înlocuim predicatul circumstanțial de timp prin participiul prezent și subordonata dispare :

Luându-și rămas bun dela toți, plecă mai departe.

§ 112. 8. **Până nu am început lucrul, nu mi-am dat seama de greutate.**

Înlocuind predicatul circumstanțial de timp prin infinitiv, el dispare ;

Până a nu începe lucrul, nu mi-am dat seama de greutate.

§ 113. 9. **Ei plecară de-acasă, fără să spună vre-o vorbă.**

Circumstanțiala de mod dispare dacă îi înlocuim predicatul prin participiul prezent :

Ei plecară de-acasă, nespunând nici-o vorbă.

§ 114. 10. **De oare-ce era vinovat, lăcea.**

Circumstanțiala de cauză dispare, când zicem :

Fiind vinovat, lăcea.

Cele mai de multe ori deci predicatul unei subordonate poate fi înlocuit prin infinitiv sau participiu prezent ; la propozițiunile atributive, poate fi înlocuit și printr'o apozitie.

XI. PUNCTUAȚIA.

§ 115. Semnele de punctuație au următoarele întrebări :

Virgula, care arată o pauză mai mică pe care o facem în vorbire, se pune :

1. Între părțile de acelaș fel ale unei propozițiuni, dacă nu sunt legate între ele prin conjuncție. De ex. :

Leul, tigru, pantera și pisica au ghiare retractile.

Bătrânul, înaltul și puternicul stejar a fost lovit de trăsnet.

I-a cumpărat hârtie, caete, condei și călimară.

A trimis părinților, fraților și surorilor câte o scrisoare.

2. Între două sau mai multe componente diferite :

A plecat de-acasă, într'o zi, cu gândul de a nu se mai întoarce.

3. Înaintea și în urma unei apozitii însoțite de un atribut :

Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei, a murit în anul 1504.

4. După cazul vocativ, când stă la începutul propoziției; când stă înlăuntrul propoziției, vocativul se pune între două virgule :

Ioane, adă-mi cartea. Adă-mi, Ioane, cartea.

5. Între propozițiile coordonate, afară de acele legate prin conjuncția și (coordonatele copulative) :

Nu numai că nu vrea să-l primească, dar nici nu vrea să audă de dânsul.

6. Înainte și după subordonatele atributive, care sunt vârâte între membrele unei alte propoziții :

Bietul om, care nu știa nimic de toate acestea, asculta cu mirare.

7. După subordonate când sunt așezate înaintea propoziției pe care o determină :

După ce sfârși de vorbit, se așază pe scaun.

Acolo unde arsese focul, nu mai crescuse nici un fir de iarbă.

8. Înaintea subordonatelor care urmează propozițiunea determinată, dacă nu sunt introduse prin conjuncțiile *că* și *să*, înaintea cărora nu se pune virgulă. Ex.

De sigur că ai mare nevoie de mine, dacă mă chemi.

Mă simt destul de puternic, deși am fost cam bolnav.

M'am hotărât să mă duc la țară.

Am aflat că nu te-ai purtat bine.

§ 116. Punet și virgulă arată o pauză mai mare decât virgula. Se pune după propozițiuni dezvoltate, cu multe părți secundare. De ex :

De la venirea mea cu a doua domnie și până astăzi, am arătat asprime către mulți; m'am arătat cumplit, rău, vărsând sângele multora.

După grupe de propozițiuni formate din o principală și una sau mai multe secundare. Ex :

Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și nu mă căesc de aceasta; dar dumneavoastră știți că m'a silit numai dorința de a vedea contenind gâlceville și vânzările unora și altora, care ținteau la risipa țării și la peirea mea.

§ 117. Două puncte. Se întrebuințează când se anunță vorbele spuse ori scrise de cineva. Ex :

Atunci Harap-Alb... se înfățișează înaintea împăratului zicând : -- Prea înălțate împărate, de-acum cred că mi-ți da fata.

De asemenea când urmează o enumerare :

Tovarășii lui Harap-Alp erau : Gerilă, Flămânzilă, Setilă, Ochilă și Păsări-Lăți-Lungilă.

§ 118. Punctul. Se pune la sfârșitul unei propozițiuni ori fraze, când socotim gândirea ca isprăvită. Ex :

Mult s'a ostenit părintele Trandafir în tinerețea lui.

Pe Valea seacă este un sat, pe care oamenii îl numesc „Sărăceni”.

Se mai pune punct și pentru a arăta scurtarea unui cuvânt :

M. Eminescu, V. Alecsandri, C. Negruzzi.

De-asemenea după titlurile capitolelor unei cărți.

§ 119. Semnul întrebării. Se pune la sfârșitul propozițiunilor și frazelor interogative. Ex :

Au doar nu sunt și eu Unsul lui Dumnezeu? Au doar nu mi-ați jurat și mie credință, când eram numai Stolnicul Petre? Nu m'ați ales voi? Cum a fost oblăduirea mea?

§ 120. Semnul exclamației. Se pune după propozițiunile și frazele exclamative. Ex. :

Oh! păcătosul de mine! strigă ticălosul. Maică Prea Curată Fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc!

§ 121. Punctele de suspensiune. Se pun atunci când întrerupem pentru un moment gândirea noastră. Ex :

Ași vrea să-ți spun...., dar mai bine așteaptă puțin.

§ 122. Parenteza. Se pune între parenteze o lămurire care se adaugă unei vorbe sau unei propozițiuni și care stă în afară de ideea principală pe care voim s'o exprimăm :

„Jucă! Ce mai faci mata?”

Intreabă cânele, din coadă dând încet.

(Aceasta între câni e semnul de respect).

§ 123. Ghilemele. Intre ghilemele se pun cuvintele sau propozițiile și frazele care sunt citate ca spuse sau scrise de cineva. De ex :

Cezar a spus luntrașului care se speriasse de furtună :

„Nu te teme, tu duci pe Cezar și norocul său”.

§ 124. Liniuța se întrebuințează în dialog, ca semn de schimbare a vorbitorului. Ex :

— A! voi m'ați călugărit, strigă Lăpușneanu; gândiți că veți scăpa de mine!

— Nenorocitul, nu huli, îl curmă Mitropolitul.

— Boaită fățarnică! tacă-ți gura.

Se întrebuințează și în locul parantezei, punându-se

între două liniuțe o propozițiune sau o frază, care aduce o explicare a unei idei. De ex' :

De câte ori am fost în munți — și pot zice că aproape în fiecare an mă duc — am avut totdeauna același sentiment puternic de admirație pentru frumusețile naturii.

MORFOLOGIA

Abstrac

I. PĂRȚILE VORBIRII.

§ 1. Henric al IV-lea, viteazul rege al Franței, se rătăci odată la o vânătoare, într'o pădure mare și deasă. Cum mergea călare, văzu un țăran tânăr, rezemat de un copac gros.

— Ce faci tu acolo? întrebă regele.

— Eu aștept căci am auzit că regele vânează pe aici și mi-ar părea bine să-l văd și eu, răspunse țăranul.

— Dacă mă vei duce la locul unde sunt adunați vânătorii, ai să-l vezi pe rege, îi spuse Henric.

Țăranul fu gata și încălecă îndărătul regelui pe cal.

— Cum îl vei cunoaște tu pe rege? îl întrebă Henric.

— O! foarte ușor! răspunse țăranul. Când regele se află printre ceilalți boeri, trebuie să te uiți la acela care își ține pălăria pe cap, căci acela e regele.

Ajungând între curteni, toți își luară pălăriile de pe cap.

— Ei! Cine e regele? întrebă Henric pe țăran.

— Precum cred, răspunse acesta, trebuie să fie unul din noi doi.

§ 2. Dacă cercetăm fiecare cuvânt din lectura de mai sus și ne gândim la ceea ce înseamnă ele, vedem că se pot grupa în zece clase de cuvinte, care arată :

1. Ființe ori lucruri, ca : *Henric, rege, țăran, cal; copac, pălărie.*

2. Insușiri de ale ființelor ori lucrurilor, ca : *mare, deasă, gros, tânăr.*

3. Unele servesc ca să determine mai de aproape ființele, lucrurile ori însușirile lor, ca : *rege-le, viteazu-l, o vânătoare.*

4. Altele țin locul unui nume de ființă sau de lucru, ca : *Eu* (aștept) adică țăranul care vorbește; *tu, acela,*

5. Unele înseamnă numere : *al patrulea, doi.*

6. Altele arată acțiuni pe care le săvârșește o ființă, ori o stare în care se află o ființă sau un lucru : *mergea, văzu, aștept, încălecă, fu.*

7. Unele arată locul, timpul ori modul unde, când și cum se face o acțiune : *acolo, odată, călare.*

8. Altele arată ce legătură este între două ființe sau două lucruri, ori între o acțiune și o ființă sau lucru : pălăria *pe cap, rătăci la o vânătoare, se afla printre boieri.*

9. Unele leagă între ele două gândiri (propozițiuni) sau două părți ale lor : aștept *căci* am auzit ; o pădure mare și deasă.

10. Altele, însfârșit, arată numai o simțire vie, pe care n'o putem stăpâni : *O ! Ei !*

După aceste înțelegeri ale lor și după slujba pe care o îndeplinesc în vorbire, cuvintele care alcătuiesc vorbirea noastră, poartă în gramatică următoarele numiri :

§ 3. 1. Substantive : Cuvintele care înseamnă persoane, ființe, lucruri neînsuflețite, stări de ale ființelor și lucrurilor, țări, localități, înfățișări ale naturii.

Exemple : *Ioan, Gheorghe ; inginer, medic ; cal, câne ; copac, creion, sabie ; căldură, frumusețe, verdeală ; România, Anglia ; Călimănești, Bălățești ; vale, deal rău, ponor, cer, stea, asfințit, etc.*

2. **Adjective :** Cuvintele care arată însușiri de ale ființelor ori lucrurilor. Exemple : *mare, mic, frumos, urât, înalt, bun, rău, dulce, amar, viteaz, fricos, greu, ușor, alb, negru, albastru.*

3. **Articole :** Cuvintele care determină mai de aproape

pe un substantiv ori un adjectiv. Exemple : *un, o, al, cel, omu-l*.

4. **Pronume** : Cuvintele care înlocuiesc în vorbire pe un substantiv. Exemple : *eu, tu, el, noi, voi, acest, acel, care, fiecare, cine*.

5. **Numerale** : Cuvintele care arată numere, cantități ori șirul lucrurilor sau al ființelor. Exemple : *doi, patru, o sulă, o mie, al treilea, al zecelea*.

6. **Verbe** : Cuvintele care arată acțiuni sau lucrări pe care le face o ființă sau un lucru. Exemple : *a scri, a merge, a tăia, a crește, a vrea, a înflori*.

7. **Adverbe** : Cuvintele care determină într'un fel oarecare acțiunea arătată de un verb. Exemple : *aici, acolo, jos, eri, mâne, odată, lesne, în zadar, bine*.

8. **Prepozițiuni** : Cuvintele care arată raportul dintre două alte cuvinte, d. p. dintre două substantive ori dintre un adjectiv și un substantiv ori dintre un verb și un substantiv. Exemple : *de* (ceas *de* aur), *la* (plec *la* școală; frumos *la* față), *pe* (stau *pe* scaun).

9. **Conjuncțiuni** : Cuvinte care leagă două propozițiuni sau două părți ale aceleiași propozițiuni. Exemple : *și, dacă, căci, fiindcă, însă, dar*.

10. **Interjecțiuni** : Sunt strigăte pe care le scoatem, aproape fără voe, atunci când o simțire puternică, d. p. de bucurie, de durere, etc., ne năvălește. Exemple : *Ah !. Vai ! Oj !*

§ 4. Aceste zece feluri de cuvinte se pot grupa, după asemănările și deosebirile dintre ele, în două mari grupe :

I. Cuvinte **schimbătoare** sau **flexibile**.

II. Cuvinte **neschimbătoare** sau **neflexibile**.

În grupa I intră cele dintâi șase categorii de cuvinte, adică : *substantivul, adjectivul, articolul, pronumele, numeralul și verbul*.

Orice cuvânt din una din aceste categorii s'ar lua, se vede că el poate suferi **schimbări**, poate avea mai multe

forme. Exemple : *casă-case*; *rău-răi*; *cel-celui*; *tu-te-tine*; *doi-două*; *scriu-scrii-scriem-scrisei*.

Aceste schimbări se numesc **flexiune**.

În grupa II intră cele **patru** categorii din urmă, adică : *adverbul*, *prepozițiunea*, *conjunctiunea* și *interjecțiunea*.

Nici un cuvânt din aceste categorii nu se poate schimba, nu poate avea decât o singură formă. Exemple : *bine*, *sus*, *aici*; *cu*, *la*, *pentru*; *căci*, *însă*, *dacă*; *vai*, *o!*.

§ 5. Cuvintele schimbătoare sau flexibile se împart la rândul lor, în două grupe :

I. Nume.

II. Verbe.

Din grupa I fac parte primele **cinci** categorii de cuvinte : *substantivul*, *adjectivul*, *articolul*, *pronumele*, *numeralul*, fiindcă toate **numesc** ori ființe și lucruri, ori însușiri, ori numere și fiindcă felul lor de a se schimba este asemănător la toate.

În grupa II rămân numai *verbele*, fiindcă ele arată **acțiuni**, iar schimbările pe care le au ele sunt cu totul deosebite.

Schimbarea sau flexiunea pe care o sufăr Numele, se numește **declinare**, iar schimbarea sau flexiunea pe care o sufăr Verbele, se numește **conjugare**.

§ 6. Avem astfel următorul tablou al părților vorbirii.

Flexibile	<ol style="list-style-type: none"> 1. Substantiv 2. Adjectiv 3. Articol 4. Pronume 5. Numeral 6. Verb 	} N u m e
Neflexibile	<ol style="list-style-type: none"> 7. Adverb 8. Prepozițiune 9. Conjunctiune 10. Interjecțiune. 	

Cuvintele *reflexibile* se numesc și *particule*.

§ 7. La toate cuvintele flexibile deosebim două părți : *vocala finală*, care se schimbă în flexiune și se numește *terminațiune*; *restul cuvântului*, care obișnuit rămâne neschimbat și se numește *rădăcină* sau *temă*. De ex. : un *reg-e*, doi *reg-i*; *reg-* este tema, *e-* și *-i* sunt terminațiuni; cu *umbl-u*, tu *umbl-i*, el *umbl-ă*, *umbl-* este tema, *-u*, *-i*, *-ă* sunt terminațiuni.

EXERCITIUL I

Să se scoată și să se așeze în zece coloane toate părțile de vorbire din pasajul ce urmează.

Pustiirea se întindea în câmpii.... codrii clocotesc d'ou fășiere duioasă.... pe coastele dealurilor se văd numai sate arse și lurme de femei rătăcind cu pruncii lor la sin.... O țara mea ! unde sunt acum voinicii tăi ? N'aud ei răcnetul primejdiei tale.... vaetele femeilor.... plânsurile copiilor.... rugile fecioarelor?.... Leii făcutu-s'au miei ? Paloșele crunte ruginitu-s'au în mânilor războinicilor tăi ? Și femeile ziceau : „Vai nouă, vai ! bărbații și-au pierdut inima.... moștenirea copiilor noștri o să cadă în prada vrăjmașilor și copiii vor ajunge robii lor și ei se vor purta cu dânșii ca stăpânul cel rău cu cânele său.... și vom fi de răsul și de batjocora neamurilor”... Și mumele ziceau la feciorii lor : „Cel ce fuge dinaintea dușmanului este mișel... și mișei nu sunt din sângele nostru.... Duceți-vă de muriți mai bine liberi decât să trăiți în robie și ocară. (A. Russo).

II. SUBSTANTIVUL.

§ 8. 1. **Cristofor Columb** a descoperit **America**. —
2. Cel mai frumos munte din **Moldova** este **Ceahlăul**. —
3. **Animalele** care se hrănesc cu **carne**, precum **leul**, **tigrul**, **lupul**, **vulpea**, se numesc **carnivore**. 4. **Cărțile** și

caetele pentru școală trebuiesc păstrate curate. — 5. Bătrânețea este prevăzătoare, tinerețea este îndrăzneță. — 6. Mulțumirea ori supărarea se cunosc după privirea și mersul omului.

Dacă observăm substantivele din exemplele de mai sus, vedem că unele înseamnă persoane ori ființe vii (*Cristofor Columb, lupul*), altele, lucruri neînsuflețite (*carte, cael*), pe care le putem cunoaște prin simțurile noastre; le putem vedea, auzi, pipăi.

Asemenea substantive se numesc concrete.

Altele înseamnă însușiri de ale ființelor sau lucrurilor (*bătrânețe, tinerețe*) ori stări de ale lor (*mulțumire, supărare*) ori acțiuni (*privire, mers*), pe care le putem cunoaște cu mintea noastră, dar care nu cad sub simțurile noastre, atunci când le gândim desfăcute de ființele ori de lucrurile la care apar. Noi putem vedea un om bătrân de pildă, dar bătrânețea singură nu; tot așa putem vedea un om mulțumit ori mergând, dar mulțumirea ori mersul singure, nu.

Asemenea substantive se numesc abstracte.

§ 8. Dacă observăm acum numai substantivele concrete din exemplele de mai sus, vedem că unele arată numai o singură ființă, ori o singură țară, un singur munte, cum sunt: *Cristofor Columb, America, Moldova, Ceahlăul*; altele înseamnă o grupă întreagă de ființe sau lucruri de acelaș fel, cum sunt: *munte, leu, lup, carte, cael*.

Substantivele care numesc o singură ființă sau un singur lucru, spre a le deosebi de orice altă ființă sau lucru de acelaș fel, se numesc substantive proprii, iar substantivele care numesc grupe întregi de ființe sau lucruri de acelaș fel, se numesc substantive comune.

EXERCITIUL II

Să se scoată toate substantivele din pasagiul ce urmează, arătându-se felul lor :

În plăcuta răcoreală a dimineții, bine dispuși atât oameni cât și dobitoace, ne coborâm de-a lungul zidurilor orașului Tanger, până la malul mării și ne jucăm caii pe un covor de năsip galbăn, ce se întinde sub copitele lor ; apoi lăsând Mediterana în stânga și orașul în urma noastră, apucăm drumul spre Tetuan. Acest drum sau mai bine zicând, această cărare duce prin locuri sterpe, în care apar ici, colo, câteva mici ogoare de popușoi. Singura vegetație ce se prezintă ochilor consistă în niște tufe de palmieri pitici, ce acopăr colnicii și unde nu se aude nici o ciripire de pasăre. (V. Alecsandri).

Numărul.

§ 10. *Intr'o sală 'ntinsă, printre căpitani,
Stă pe tronul-i Mirecea încărcaț de ani,
Astfel printre trestii tinere 'nverzite,
Un stejar înlind brațe vestejite.*

Substantivele *Mireca*, *sală*, *tron*, *stejar*, arată câte o *singură* ființă sau un *singur* lucru, pe când substantivele *căpitani*, *ani*, *trestii*, *brațe*, arată câte *mai multe* ființe sau lucruri de acelaș fel. Pe fiecare substantiv — afară de substantivele proprii — îl putem spune așa ca să arate ori numai o *singură* ființă sau lucru, ori *mai multe* ființe sau lucruri. De exemplu, dacă spunem *căpitan*, înțelegem o *singură* ființă ; dacă spunem *căpitani*, înțelegem *mai multe* ființe. Dacă spunem *tron*, înțelegem un *singur* lucru : dacă spunem *tronuri*, înțelegem *mai multe* lucruri.

Insușirea pe care o au substantivele de a pulea arată ori o singură ființă sau lucru, ori mai multe ființe sau lucruri, se numește număr.

Atunci când arată numai **o singură ființă sau un singur lucru**, se zice că substantivul se află la **numărul singular**; când arată **mai multe ființe sau mai multe lucruri**, se zice că se află la **numărul plural**.

Pentru a trece un substantiv dela numărul singular la numărul plural, trebuie să-i schimbăm în anume fel **terminațiunea**.

§ 11. *Numele proprii de persoane* nu au plural, căci ele nu arată de cât o singură persoană. Pot totuși uneori primi terminațiunea pluralului, ca să arate sau indivizi asemănători prin însușirile lor cu o persoană anumită sau ca să arate mai mulți indivizi cu acelaș nume, fie că fac parte din aceeași familie, fie că nu. Exemple :

Aleksandrii și Emineștii nu se ivesc des într'o literatură. *Văcăreștii* au fost toți poeți. *Popeștii și Ioneștii* sunt răspândiți în toată țara.

§ 12. *Numele poprii de localități, de râuri, de munți, etc.* au câte un singur număr : sau numai singularul sau numai pluralul.

Craiova, Piatra, Dunărea, Prut, Ceahlău.

Bucureștii, Iași, Turnu-Măgurele, Săcele, Carpați.

§ 13. Unele substantive sunt **lipsite** de unul din numere. Astfel nu au formă pentru plural și se întrebuintează numai la singular, următoarele :

Cinste, foame, sete, miere, linte, mazăre, rouă, neauă, droae (mulțime mare : o *droae* de copii).

Nu au formă pentru singular și se întrebuintează numai la plural, următoarele :

zori, cășlegi, florii, rusalii, cioareci, ișari, șalvari, călți, crupe, icre, jumări, ițe, mucări, măruntae, zâmbre, moaște.

Asemenea substantive lipsite de un număr ori altul, se numesc substantive defective de număr.

§ 14. Unele substantive au la plural un alt înțeles de cât la numărul singular. Așa sunt :

apă pl. *ape* (râuri, ape minerale).

alamă pl. *alămuri* (instrumente de alamă).

aramă pl. *arămuri* (instrumente de aramă).

verdeață pl. *verdețuri* (tot felul de legume).

§ 15. Unele substantive au mai multe forme de plural dar fiecare cu alt înțeles. Astfel sunt :

bucată pl. *bucăți* și *bucate* (mâncări).

col pl. *coate* și *coți* (măsură de lungime) și *coturi*.

ochiu pl. *ochi* și *ochiuri* (mâncare din ouă).

cap pl. *capele* și *capi* (șefi) *capuri* (termen geografic).

cern pl. *coarne* și *cornuri* (de pâne).

mijloc pl. *mijloace* (puteri) și *mijlocuri* (locuri).

oțc' pl. *oțeluri* și *oțele* (la pușcă).

cucoș pl. *cucoși* și *cucoșe* (la pușcă).

EXERCITIUL III

Să se scoată substantivele, arătându-se în ce număr se găsesc :

Văzând Bathori și ceilalți descurajarea oștilor de atâtea silințe zadarnice ce făcuseră, se duseră de îndemnare pe Săcui a da dovadă că-și aduc aminte de libertatea de curând dobândită, a nu se descuraja de anevoinți și primejdii și a se arăta că sunt bărbați cu inimă și vrednici de libertate. Săcuii se formară atunci în cohorte și începură a duce o mai mare mulțime de lemne uscate, spre a da foc zidului. Mulți din ei căzură sub loviturile dușmanilor, dar disprețuind orice primejdie, vitejii Săcui izbutiră în sfârșit a aprinde zidul. (N. Bălcescu).

Genul.

§ 16. 1. *Un lup a sfâșiat o oae; doi câni au prins lupul, iar ciobanul l-a omorât.* — 2. *Copacii care dau*

roade, se numesc pomi.—3. Casele dela munte sunt acoperile cu şindrilă.—4. Am găsit un cuşit cu mânere de lemn.

Substantivele când arată fiinţe bărbăteşti, au o formă anumită, deosebită de aceea pe care o au când arată aceleaşi fiinţe de sexul femeesc. Astfel substantivul **lup** arată o fiinţă bărbătească ; dacă voim să arătăm aceeaşi fiinţă, dar femeescă, zicem **lupoaică** ; oae arată o fiinţă femeescă ; dacă voim să arătăm aceeaşi fiinţă, însă de sexul bărbătesc, zicem **berbec**. Tot aşa **câne-căţea**, **cioban-ciobăniţă**.

Vedem că unele substantive au forme cu totul deosebite spre a arăta aceleaşi fiinţe de sex deosebit, iar altele îşi schimbă terminaţiunea pentru aceasta.

Insuşirea pe care o au substantivele de a arăta prin forma lor dacă e vorba de o fiinţă bărbătească ori femeescă, se numeşte gen.

Forma care arată fiinţe bărbăteşti, se numeşte **genul masculin**, iar forma care arată fiinţe femeşti, se numeşte **genul feminin**.

§ 17. **Lucrurile neînsufleţite** nu sunt nici *bărbăteşti* nici *femeşti*, dar substantivele care le arată, scamănă, prin forma lor ori cu acelea care arată fiinţe bărbăteşti, ori cu acelea care arată fiinţe femeşti, şi atunci au fost considerate şi ele ca fiind unele de **genul masculin**, altele de **genul feminin**. Astfel substantivele **copac**, **pom**, **munte**, au forma **genului masculin**, iar substantivele **roadă**, **casă** **şindrilă**, au forma **genului feminin**.

Toate substantivele din limba română, orice însemnare ar avea, trebuie să fie de un gen : ori masculin, ori feminin.

§ 18. Le putem cunoaște după aceea că substantivele de *gen masculin* primesc înainte, la numărul singular, **un**, iar la plural **doi**, pe când substantivele de *gen feminin*, primesc la singular, **o**, iar la plural, **două**. De ex. **un lup-doi lupi**, **un cioban-doi ciobani**, **un copac-doi copaci**, **un pom-doi pomi**, **un munte-doi munți**; **o oae-două oi**, **o casă-două case**, **o șindrilă-două șindrile**.

§ 19. Sunt unele substantive, nume de lucruri, care la numărul singular sunt de *genul masculin*, iar la numărul plural, sunt de *genul feminin*, ca de p. : *cuțit* : sing. **un cuțit**, pl. **două cuțite**; *mâner* : sing. **un mâner**, pl. **două mânere**; *lemn* : sing. **un lemn**, pl. **două lemne**.

Substantivele care își schimbă genul după număr, se numesc substantive ambigene sau eterogene.

§ 20. Sunt de *genul masculin*.

1. Numele ființelor bărbătești, proprii și comune.

Exemple :

Alexandru, Ștefan, urs, leu, epure, cal, cizmar, croitor, inginer, doctor, soldat, căruș, etc.

2. Numele de popoare. Exemple :

Român, Francez, Italian, Ungur, German, Rus, etc.

3. Numele de arbori. Exemple :

Stejar, frasin, faș, cireș, măr, vișin, persic, păr.

Sunt feminine : *salcie, răchită, tisă.*

4. Numele șirurilor de munți. Exemple :

Carpați, Alpi, Pirinei, Balcani Apenini.

5. Numele de vânturi. Exemple :

Crivăș, austru, băllăreșul.

6. Numele lunilor anului :

Ianuarie, Martie, Decembrie.

7. Numele literelor alfabetului :

un a, doi d, un v.

§ 21. Sunt de genul feminin :

1. Numele ființelor femești, proprii ori comune.

Exemple :

Maria, Ana, Elena, mamă, mălușă, soră, croitoreasă, profesoară, institutoare, etc.

2. Numele fructelor. Exemple :

pară, persică, prună, cireasă, vișină, nucă, zarzără, banană, rodie.

Este eterogen : un măr-două mere.

3. Numele de țări. Exemple :

România, Franța, Italia, Ungaria, Rusia, Bulgaria, Anglia, Germania.

4. Numele anotimpurilor :

Primăvară, vară, toamnă, iarnă.

5. Numele zilelor săptămânii :

Luni, Marți, Miercuri, Joi.

EXERCITIUL IV

Să se scoată toate substantivele, arătându-se de ce gen este fiecare.

Și cresc și se făcu mare ca brazii codrilor. Creștea într'o lună cât alții într'un an.

Când era destul de mare, puse să-i facă un buzdugan de fier, îl aruncă în sus de despică bolta cerului, îl prinse pe degetul cel mic și buzduganul se rupse în două. Atunci puse să-i facă altul mai greu — îl aruncă în sus aproape de palatul de nori al lunii ; căzând din nori nu se rupse de degetul voinicului.

Atunci Făt-Frumos își luă ziua bună de la părinți, ca să se ducă, să se bată el singur cu oștile împăratului, ce-l dușmănea pe tată-său. Puse pe trupul său haine de păstor, cămeșă de borangic, țesută în lacrimile mamei sale, mândră pălărie cu flori, cu cordele și cu mărgеле rupte dela gâturile fetelor de împărați, își puse în brâul verde un fluer de doine și altul de hore și, când era

soarele de două sulițe pe cer, a plecat în lumea largă.
(M. Eminescu).

Cazuri.

- § 22. 1. *Această floare are un miros plăcut.*
2. *Culoarea acestei flori este albastră.*
3. *Acestei flori îi trebuie soare.*
4. *Am văzut și aiurea această floare.*
5. *Floareo, cât de frumoasă ești !*

Dacă observăm substantivul **floare** în cele cinci propozițiuni de mai sus și dacă punem întrebările care ne arată **funcția** pe care el o îndeplinește în fiecare propozițiune, atunci vedem că în propozițiunea întâia este **subiect**; în a doua, **atribut**; în a treia **complement indirect**; în a patra **complement direct**, iar în a cincea, stă oarecum în afară de propozițiune, arătându-ne numai cui se adresează vorbitorul.

Observând apoi *forma* substantivului **floare** în fiecare din aceste cinci **funcțiuni** deosebite, băgăm de seamă că ea nu rămâne aceeași, ci variază după funcțiunea pe care o îndeplinește substantivul în propozițiunea în care se află. Astfel când substantivul acesta este *subiect*, are forma **floare**; când este însă *atribul* ori *obiect indirect*, se schimbă și capătă forma **flori**, iar când arată cui se adresează vorbitorul, capătă forma **floareo**.

Schimbările formei substantivului după funcția pe care o are într'o propozițiune, se numesc cazuri. Ele sunt în număr de cinci.

§ 23. 1. Forma pe care o are substantivul atunci când îndeplinește funcția de *subiect*, se numește **Nominativ**. Acest caz răspunde la întrebarea **cine?** sau **ce?**

2. Forma pe care o capătă substantivul atunci când este *atribul*, se numește **Genetiv**; răspunde la întrebarea **al cui? a cui?**

3. Forma pe care o capătă substantivul când e *obiect indirect*, se numește **Dativ**; răspunde la întrebarea **cui?**

4. Forma pe care o capătă substantivul în funcția de *obiect direct*, se numește **Acuzativ**; răspunde la întrebarea **pe cine? ce?**

5. Forma pe care o capătă substantivul atunci când arată persoana sau lucrul căruia ne adresăm vorba noastră, se numește **Vocativ**.

EXERCITIUL V.

Să se arate în ce caz se găsește fiecare substantiv :

Plecării lui Bartolomeo îi urmează ploi lungi. Veneau de cătră miez-noapte, dinspre Marea Negurilor și aduceau cu ele o răceală ascuțită dela munții plutitori de ghiață, care din regiuni necunoscute, călătoreau și rătăceau pe ape. Din acele regiuni vin și balenele. Și, uneori, tot dintr'acolo, în asemenea vijelii, umede, apare leviatanul ondulând în pâclă pe fața oceanului și cumpanindu-și capul triunghiular, cu ochi fosforescenți și creastă roșie. De el se înspăimântă marinarii, căci e un semn de catastrofă. (*M. Sadoveanu*).

Declinarea nearticulată.

§ 24. Am văzut că flexiunea substantivelor — care fac parte din gurma numelor — se numește **declinare**.

A declina un substantiv înseamnă a-l face să treacă prin toate formele pe care le poate avea în diferitele sale funcțiuni din propozițiune; cu alte cuvinte, înseamnă a-i arăta pe rând cazurile sale.

Substantivele, în declinarea lor, se grupează după genul lor, după cum sunt masculine, feminine sau eterogene.

a) Declinarea Masculină.

§ 25. Substantivele masculine se termină în : 1. -u ; 2. în consoană ; 3. în -e ; 4. în -ă. Exemple :

1. *codru, cuscru, socru, bou, fiu, ochiu.*

2. *pom, lup, fag, stejar.*

3. *rege, epure, peșle.*

4. *lată, popă, pașă.*

Singular.

§ 26.

Nominativ (Funcțiune de subiect) : *Acest pom produce fructe gustoase.*

Genetiv (Funcțiune de atribut) : *Florile acestui pom s'au scuturat.*

Dativ (Funcțiune de obiect indirect) : *Acestui pom îi cad frunzele.*

Acuzativ (Funcțiune de obiect drept) : *Pe acest pom l-au sădit părinții.*

Vocativ (când ne adresăm lui) : *O ! dragă pom ! Te-ai vestejit !*

Plural.

Nominativ (Funcțiune de subiect) : *Acești pomi produc fructe gustoase.*

Genetiv (Funcțiune de atribut) : *Florile acestor pomi s'au scuturat.*

Dativ (Funcțiune de obiect indirect) : *Acestor pomi le cad frunzele.*

Acuzativ (Funcțiune de obiect drept) : *Pe acești pomi.
i-au sădit părinții.*

Vocativ (Când ne adresăm lor) : *O ! dragi pomi ! v'ați
vestejiți !*

Vedem că în toate funcțiile pe care le îndeplinește substantivul **pom** în fiecare propozițiune, ca **subiect**, **atribut**, **complement indirect** ori **direct**, el nu are decât una și aceeași formă, la singular, **pom**, și una și aceeași formă la plural : **pomi**.

Aceasta înseamnă că el nu are, în realitate, decât un **singur caz**, pentru întreg singularul și un **singur caz** pentru întreg pluralul, caz care servește pentru orice funcție ar avea substantivul în propozițiune.

La fel se declină orice alt substantiv de genul masculin. Exemple :

Singular.

§ 27.

Nominativ (un) **codru**, (un) **lup**, (un) **rege**, (un) **popă**.

Genetiv (a unui) **codru**, (a unui) **lup**, (a unui) **rege**,
(a unui) **popă**.

Dativ (unui) **codru**, (unui) **lup**, (unui) **rege**, (unui)
popă.

Acuzativ (un) **codru**, (un) **lup**, (un) **rege**, (un) **popă**.

Vocativ **codru**, **lup**, **rege**, **popă**.

Plural.

Nominativ (unii) **codri**, (unii) **lupi**, (unii) **regi**, (unii)
popi.

Genetiv (a unor) **codri**, (a unor) **lupi**, (a unor) **regi**,
(a unor) **popi**.

Dativ (unor) **codri**, (unor) **lupi**, (unor) **regi**, (unor)
popi.

Acuzativ (unii) **codri**, (unii) **lupi**, (unii) **regi**, (unii)
popi.
Vocativ **codri**, **lupi**, **regi**, **popi**.

Singura schimbare pe care o suferă substantivele masculine are loc numai la **plural**.

§ 28. 1. Cele terminate în **u** întreg, ca **socru**, **cuscu**, **codru** sau în **-u** consonant, ca **fiu**, **bou**, capătă la plural un **-i**, în locul lui **-u** : **socri**, **cuseri**, **boi**, **fii**.

2. Cele terminate în **-iu** consonantă, ca **ochiu**, **vulpoi**, perd la plural pe **-u** și rămân terminate în **-i** : **ochi**, **vulpoi**.

3. Cele terminate în **consoană**, capătă la plural un **-i** : **pomi**, **amici**, **urși**.

4. Cele terminate în **-e** și **-ă** capătă la plural un **-i** în locul lor : **epuri**, **câni**, **gineri**, **tați**, **vlădici**.

§ 29. Observări.

a) Substantivul **om** face la plural **oameni**.

b) Unele substantive terminate în **consoană** și **-u** au o formă de vocativ în **-e** : **băiat-băete**, **vecin-vecine**, **moșneag-moșnege**, **socru-soacere**, **cuscu-cusere**.

c) Substantivul **domn** are vocativul **doanme** când ne adresăm lui Dumnezeu sau unui rege.

d) Substantive masculine terminate în **-ă** sunt foarte puține; această terminație aparține substantivelor feminine.

b) Declinarea feminină.

§ 29. Substantivele feminine se termină în 1. **-ă** ; 2. **-e** ; 3. **-ea** ; 4. **-a**.

Exemple :

1. *casă, mamă, piatră, pungă.*

2. *vulpe, pasere, miere.*

3. *stea, vergea, tinichea.*

4. *basma, saca, manta, para.*

Singular.

§ 31.

Nominativ (Funcțiune de subiect) : *Acastă casă este neisprăvită.*

Genetiv (Funcțiune de atribut) : *Ferestrele acestei case n'au geamuri.*

Dativ (Funcțiune de obiect nedrept) : *Acestei case îi lipsește acoperișul.*

Acuzativ (Funcțiune de obiect drept) : *Pe această casă o clădesc eu.*

Vocativ (Când ne adresăm ei) : *O casă ! Dacă le-aș vedea isprăvită.*

Plural.

Nominativ (Funcțiune de subiect) : *Aceste case sunt neisprăvite.*

Genetiv (Funcțiune de atribut) : *Ferestrele acestor case n'au geamuri.*

Dativ (Funcțiune de obiect nedrept) : *Acestor case le lipsesc acoperișurile.*

Acuzativ (Funcțiune de obiect drept) *Pe aceste case le clădesc eu.*

Vocativ (Când ne adresăm lor) : *O ! case ! dacă v'ași vedea isprăvite !*

Vedem că substantivul *casă*, la singular, atunci când își schimbă funcțiunea în propozițiune și din **subiect** devine **atribut** sau **obiect nedrept**, își schimbă și **forma**, din *casă* în *case*.

Are prin urmare **cazuri**, adică *forme deosebite pentru funcțiuni deosebite*.

La plural însă aceeași formă servește pentru orice funcțiune ar îndeplini în propozițiune.

Toate substantivele feminine au la singular forme deosebite după funcțiunea lor în pozițiune : o formă pentru subiect și obiect drept—Nominativ și Acuzativ—și o formă pentru atribut și obiect nedrept—Genetiv și Dativ.

Exemple :

Singular.

§ 32.

Nominativ (o) tablă, (o) pungă, (o) vulpe, (o) stea, (o) manta.

Genetiv (a unei) table, (a unei) pungi, (a unei) vulpi, (a unei) stele, (a unei) mantale.

Dativ (unei) table, (unei) pungi, (unei) vulpi, (unei) stele, (unei) mantale.

Acuzativ (o) tablă, (o) pungă, (o) vulpe, (o) stea, (o) manta.

Vocativ tablă, pungă, vulpe, stea, manta.

Plural.

Nominativ (unele) table, (unele) pungi, (unele) vulpi, (unele) stele, (unele) mantale.

Genetiv (a unor) table, (a unor) pungi, (a unor) vulpi, (a unor) stele, (a unor) mantale.

Dativ (unor) table, (unor) pungi, (unor) vulpi, (unor) stele, (unor) mantale.

Acuzativ (unele) table, (unele) pungi, (unele) vulpi, (unele) stele, (unele) mantale.

Vocativ table, pungi, vulpi, stele, mantale.

§ 33. Observăm că dintre substantivele terminate în -ă unele fac genetivul și dativul în -e : *casă-case* ; *tablă-*

table; altele fac genitivul și dativul în *-i*: *pungă-pungi*, *vacă-vaci*.

Substantivele terminate în *-e* fac genitivul și dativul în *-i*: *vulpe-vulpi*, *cruce-cruci*.

Substantivele terminate în *-ea* și *-a* fac genitivul și dativul în *-le*: *stea-stele*, *vergea-vergele*, *para-parale*, *sacă-sacale*.

Toate substantivele feminine fac pluralul la fel cu forma de genitiv-dativ singulară: casă-case pl. case; pungă-pungi pl. pungi; vulpe-vulpi pl. vulpi; stea-stele pl. stele; manta-mantale pl. mantale.

§ 34. Observări.

a) Multe substantive terminate în *-ă* au la genitiv — dativ singular și la plural, atât forma în *-e* cât și cea în *-i*: *roată-roate și roți*, *bortă-borte și borți*, *coadă-coade și cozi*, *coardă-coarde și corzi*.

b) În general au forma în *-i* substantivele terminate în *-bă*, *-dă*, *-că*, *-gă*, *-mă*, *-ră*, *-eală*, *-ură*: *limbă-limbi*, *treabă-trebi*, *ladă-lăzi*, *vacă-vaci*, *curcă-curci*, *verigă-verigi*, *păstrugă-păstrugi*, *inimă-inimi*, *patimă-patini*, *țară-țări*, *moară-mori*, *greșeală-greșeli*, *fierbințeală-fierbințeli*, *crăpătură-crăpături*, *untură-unturi*. Dar și din aceste categorii fac multe în *-e*.

c) Substantivele diminutive în *-ică* au de multe ori la genitiv-dativ și la plural o formă în *-ele*: *rândunică-rândunele*, dar și *rândunici*; *vâlcică vâlcele*, *ulcică-ulcele*. Este forma de la singularul *rândunea*, *vâlcea*, *ulcea*.

d) Substantivele *soră* și *noră* au formele *surori* și *nurori*.

e) Substantivele terminate în *-toare*, nume de ființe, rămân la genitiv-dativ, precum și plural neschimbate, spre a nu se confunda cu substantivele corespunzătoare

masculine, terminate în **-tor**. Exemple : *cerșetoare, directoare, lucrătoare, inspectoare*.

f) Unele substantive terminate în **-ă** și **-e** au și o formă de plural în **-uri**, ca : *treabă-trebi și treburi, vreme-vremi și vremuri*.

c) Declinarea eterogenă.

§ 35. Substantivele eterogene, fiind masculine la singular și feminine la plural, urmează la singular declinarea masculină, iar la plural pe cea feminină. Exemple :

Singular. O singură formă :

N. G. D. Ac. V. : (un) sat, (un) drum, (un) timbru, (un) lucru, (un) nume.

Plural. O singură formă

N. G. D. Ac. V. : (două) sate, (două) drumuri, (două) timbre, (două) lucruri, (două) nume.

§ 36. Observăm :

a) Eterogenele terminate în **-u** ori în **consoană**, fac pluralul unele în **-e**, altele în **-uri**. Eterogenele terminate în **-e** fac pluralul la fel cu singularul, rămân adică ne-schimbate.

Exemple :

Sg. **-u**, pl. **-e** : *căpăstru-căpestre, teatru-teatre, astru-astre, semestru-semestre ; curcubeu-curcubee, feredeu-feredee, heleșteu-heleștee, sicriu-sicrie*.

Sg. **-u**, pl. **-uri** : *tillu-tilluri, monoclu-monocluri ; râu-râuri, pustiu-pustiuri, tablou-tablouri, biou-biouri*.

Sg. **-cons.** pl. **-e** : *fir-fire, lemn-lemne, scaun-scaune, deget-degete, cântec-cântece, creion-creioane*.

Sg. -cons. pl. -uri : *loc-locuri, vânt-vânturi, chibrit-chibrituri, acoperiș-acoperișuri, pod-poduri, ham-hamuri.*

6. Eterogenele terminate în -iu fac pluralul în -i : *studiu-studii, privilegiu-privilegii, consiliu-consilii, concediu-concedii.*

EXERCITIUL VI

Să se scoată din fragmentul următor câte cinci substantive masculine, feminine și eterogene și să se decline nearticulat.

Intr'o zi noroasă de primăvară, puțin în urma Paștilor, crivățul sufla iute și 'nghețat din fundul văilor, iar jalnicele sale gemete aduceau de departe, împreună cu freamătul bătrânilor stejari, chiotele de vânătoare ale bățăiașilor și lătrătura chelălăită a copoilor ; căci de departe, tocmai în valea Comanacului, Mihnea, fiul Armașului, se desfăta vânând fiarele sălbatece, după obiceiul boeresc de pe atunci, când stăpânul pentru a sa mulțumire, ridica de prin sate toți vecinii cu gloata, de rămăneau țarinele nearate și ogoarele pustii. (*Al. Odobescu.*)

III. ARTICOLUL.

§ 37. *Țar-a noastră avea odată cai-i eei mai frumoși și mai buni din părți-le Răsăritu-lui ; pe șesuri-le întinse ale Moldove-i, în vecinătate-a Prulu-lui, trăia un soiu de cai vestiți prin iuțea lor.*

Cuvintele -a, -i, -le, -lui alipite de substantivele țar-(ă), cai-, părți-, Răsărit(u)-, ca și cuvintele cei, ale și un puse înaintea adjectivului frumoși și a substantivelor Moldovei și soiu, serveșc ca să determine mai de aproape înțelesurile cuvintelor în urma sau înaintea cărora se pun. Aceste cuvinte se numesc articole.

§ 37. Articolele sunt de două feluri :

1. **Articolul hotărît.**

2. **Articolul nehotărît.**

Articolul **hotărit** determină numele de ființe sau lucruri, arătându-ni-le drept cunoscute. De ex. : *Țara noastră* arată că nu e vorba de o țară oarecare, ci de *Țara* pe care o cunoaștem.

Articolul **nehotărit** determină numele de ființe sau lucruri, arătându-ni-le ca necunoscute. De ex. **un soiu de cai**, arată că nu știm care anume **soiu**.

Când zicem : *A sosit vărul meu cu un prieten al său*, articolul hotărit **-l** dela *vărul* arată că noi știm despre care *văr* e vorba, iar articolul nehotărit **un** dela *prieten*, arată că nu știm despre care anume *prieten* e vorba.

1. Articolul hotărit.

§ 38. Articolul hotărit este de două feluri :

A) Articolul enclitic.

Articolul *enclitic* se alipește la sfârșitul cuvintelor pe care le determină, formând cu ele un singur tot. Din această cauză se mai numește și *articol postpozitiv*.

Formele acestui articol sunt următoarele :

M a s c u l i n .

Singular.

Nominativ	<i>Tigru-l este foarte crud.</i>
Genetiv	<i>Blana tigru-lui este vârgată.</i>
Dativ	<i>Tigru-lui îi place clima caldă.</i>
Acuzativ	<i>Am văzut tigru-l dela menajerie.</i>
Vocativ	<i>Tigru-le, fiiros mai ești !</i>

Plural.

Nominativ	<i>Tigri-i trăesc în Africa și Asia.</i>
Genetiv	<i>Vânarea tigri-lor este primejdioasă</i>
Dativ	<i>Tigri-lor le place sângele animalelor.</i>

Aeuzativ *Vânătorii împuşcă tigri-i cu carabina.*
Vocativ *Tigri-lor, câfi oameni aşi mânecat !*

Singular.

§ 39.

Nominativ *Câne-le păzeşte casa.*
Genetiv *Mirosul câne-lui este foarte puternic.*
Dativ *Câne-lui îi plac oasele.*
Aeuzativ *Stăpânul îşi iubeşte câne-le.*
Vocativ *Câne, tu tremuri de frig !*

Plural.

Nominativ *Câni-i alungă vânatul.*
Genetiv *Pielea câni-lor serveşte la fabricarea mănuşilor.*
Dativ *Câni-lor nu le e frică de lup.*
Aeuzativ *Am văzut câni-i dela stână.*
Vocativ *Câni-lor, păziţi averea stăpânului vostru !*

F e m i n i n.

Singular.

§ 40.

Nominativ *Vulpe-a îşi sapă singură vizuina.*
Genetiv *Blana vulpi-i este roşcată.*
Dativ *Vulpi-i îi plac găinile.*
Aeuzativ *Am prins vulpe-a în căpcană.*
Vocativ *Vulpe, ce şireată eşti !*

Plural.

Nominativ *Vulpi-le trăesc în păduri.*
Genetiv. *Coadă vulpi-lor este lungă.*
Dativ *Vulpi-lor le e frică de câni.*
Aeuzativ *Am văzut vulpi-le împuşcate.*
Vocativ *Vulpi-lor, v'aşi pierdut blana !*

Dacă din exemplele de mai sus deslipim formele articolului enclitic, căpătăm următorul tablou al formelor acestui articol :

	Masculin		Femenin	
	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
§ 41. Nominativ	-l, -le	-i	-a	-le
Genetiv	-lui	-lor	-i	-lor
Dativ	-lui	-lor	-i	-lor
Acuzativ	-l, -le	-i	-a	-le
Vocativ	-le	-lor	—	-lor

§ 42. Articolul -l se pune la sfârșitul cuvintelor de genul masculin terminate în -u ori în consoană.

Între consoană și articol apare un -u-. Exemple : *so-cru-l, fiu-l, codru-l, căpăstru-l, pom-u-l, cal-u-l, om-u-l, drum-u-l, lut-u-l.*

Articolul -le se pune la sfârșitul cuvintelor de genul masculin, terminate în -e. Exemple :

Rege-le, epure-le, căne-le, nume-le.

Articolul -a se pune la sfârșitul cuvintelor de genul feminin, precum și la acele puține masculine, terminate în -ă. Acest -ă dispăre înaintea articolului. Exemple :

Cas(ă)-a, mas(ă)-a, tal(ă)-a.

La substantivele terminate în -ea și -a, apare un -u- între terminație și articol. Exemple :

Stea-u-a, vergea-u-a, para-u-a, saca-u-a.

La substantivele feminine terminate în -e, articolul se alipește de-adreptul. Exemple :

Carte-a, vie-a, lege-a.

Forma de vocativ în -o, întrebuințată la unele substantive feminine, ca : *copilo, bunico, nepoalo*, nu este o formă articulată, căci acel -o final nu este articol.

B) **Articolul proclitic.**

§ 43. **Articolul proclitic** se pune înaintea cuvintelor pe care le determină, de aceea se mai numește și **articol prepozitiv**.

Sunt două articole proclitice :

a) **Articolul adjectival cel, cea.** Se întrebuințează înaintea **adjectivelor**, atunci când stau în urma substantivelor pe care le determină sau când stau singure, având funcția de substantive. Exemple.

1. *Copilul cel bolnav s'a făcut sănătos.* — 2. *Floarea cea frumoasă s'a vestejit.* — 3. *Cel fricos se teme și de umbra lui.* — 4. *Cele bune să s'adune, cele rele să se spele.*

§ 44. Formele acestui articol sunt următoarele :

	Masculin		Feminin	
	Singular	Plural	Singular	Plural
Nominativ	cel	cei	cea	cele
Genetiv	celor	celor	celei	celor
Dativ	celui	celor	celei	celor
Acuzativ	cel	cei	cea	cele
Vocativ	—	—	—	—

45. b) **Articolul pronominal al, a.** Se întrebuințează :

1. Înaintea **pronomelor posesive**, atunci când înaintea lor nu se găsește un substantiv articulat cu articolul enclitic : Exemple :

Un prieten al meu a plecat în străinătate. O vară a noastră a isprăvit școala.

2. Înaintea **genetivelor** când sunt atribute ale unui substantiv nearticulat. Exemple :

Un câne al vecinului nostru a turbat. Cei doi paznici ai împăratului au adormit.

3. La **numeralele ordinale**. Exemple :

Ioan este al patrulea în bancă :

46. Acest articol are numai patru forme :

	Masculin	Feminin
<i>Sing.</i>	al	a
<i>Pl.</i>	ai	ale.

2. **Articolul nehotărît.**

§ 47. Articolul **nehotărît** stă totdeauna înaintea cuvintelor pe care le determină. El nu are forme decât pentru numărul singular. Exemple :

Un prieten adevărat este o adevărată comoară. Unui tânăr îi şade bine modestia. Unei gospodării îi trebuiesc multe.

Formele lui sunt următoarele :

Masculin Feminin

Nominativ	un	o
Genetiv	unui	unei
Dativ	unui	unei
Acuzativ	un	o
Vocativ	—	—

EXERCITIUL VII.

Să se scoată toate articolele împreună cu cuvintele pe lângă care sunt puse și să se arate la fiecare ce fel de articol este.

Dumnezeule, care ți-ai adus aminte de Noe și de corabia-i pribeagă pe apele potopului, care ți-ai adus aminte de poporul tău Israil, rob în Eghipt, și de Iona

cel înghițit de chit, slavă, închinăciune și mulțumită
 ție, pentru minunile tale cele de odinioară și cele de
 acum ! Că iată tu ți-ai adus aminte și de păcătosul care
 se pocăește în sfântul tău locaș și-ai apropiat porunca
 deslegării de oasele lui, cele zdrobite de un veac de ispă-
 șire, iar de buzele lui — ale lui, tâlharului de-a dreapta—
 ai apropiat înfricoșata împărțășire cu trupul și cu sân-
 gele Domnului nostru Iisus Christos, Fiului tău. (*G.*
Galaction).

Declinarea articulată.

§ 48. Cunoscând formele articolului enclitic, declina-
 rea articulată a substantivelor se face, dacă la formele
 nearticulate ale tuturor cazurilor, se alipesc formele ca-
 zurilor corespunzătoare ale articolului.

Astfel dacă luăm exemplele date la declinarea ne-
 articulată a substantivelor, vom avea :

a) Declinarea masculină.

Singular.

Nominativ	codrul,	lupul,	regele,	popa.
Genetiv	codrului,	lupului,	regelui,	popii.
Dativ	codrului,	lupului,	regelui,	popii.
Acuzativ	codrul,	lupul,	regele,	popa.
Vocativ	codrule,	lupule,	rege,	popă.

Plural

Nominativ	codrii,	lupii,	regii,	popii.
Genetiv	codrilor,	lupilor,	regilor,	popilor.
Dativ	codrilor,	lupilor,	regilor,	popilor.
Acuzativ	codrii,	lupii,	regii,	popii.
Vocativ	codrilor,	lupilor,	regilor,	popilor.

b) Declinarea feminină.

Singular.

§ 49.

Nom. tabla,	punga,	vulpea,	steaua,	mantaua.
Gen. tablei,	pungii,	vulpii,	stelii,	mantalei.
Dat. tablei,	pungii,	vulpii,	stelii,	mantalei.
Acuz. tabla,	punga,	vulpea,	steaua,	mantaua.
Voe. —	—	—	—	—

Plural.

Nom. tablele,	pungile,	vulpile,	stelele,	mantalele.
Gen. tablelor,	pungilor,	vulpilor,	stelelor,	mantalelor.
Dat. tablelor,	pungilor,	vulpilor,	stelelor,	mantalelor.
Acuz. tablele,	pungile,	vulpile,	stelele,	mantalele.
Voe. tablelor,	pungilor,	vulpilor,	stelelor,	mantalelor.

c) Declinarea eterogenă.

§ 50.

Singular.

Nom. satul,	drumul,	timbrul,	lucrul,	numele.
Gen. satului,	drumului,	timbrului,	lucrului,	numelui.
Dat. satului,	drumului,	timbrului,	lucrului,	numelui.
Ac. satul,	drumul,	timbrul,	lucrul,	numele.
Voe. satule,	drumule,	timbrule,	lucrule,	—

Plural.

N. satele,	drumurile,	timbrele,	lucrurile,	numele.
G. satelor,	drumurilor,	timbrelor,	lucrurilor,	numelor.
D. satelor,	drumurilor,	timbrelor,	lucrurilor,	numelor.
Ac. satele,	drumurile,	timbrele,	lucrurile,	numele.
V. satelor,	drumurilor,	timbrelor,	lucrurilor,	numelor.

Declinarea numelor proprii.

§ 51. 1. *Apele Dunării înghiață în timpul ernii.* — 2. *Apa Nistrului formează holarul de răsărit al României.* 3. *Așezarea Iașilor pe mai multe dealuri, îl face cel mai frumos oraș al Moldovei.* — 4. *Bogdan, zis și cel Orb, era fiul lui Ștefan cel mare și al Mariei, fiica lui Radu cel Frumos.*

Substantivele proprii se declină ca și substantivele comune. Numai numele proprii de persoane masculine se deosebesc prin aceea că nu primesc articol la cazurile *nominativ și acuzativ*, iar la *genetiv și dativ* primesc articolul înainte.

Exemple :

N.	Ioan	Vasile	Alecu	Ștefan
G.	a lui Ioan	a lui Vasile	a lui Alecu	a lui Ștefan
D.	lui Ioan	lui Vasile	lui Alecu	lui Ștefan
Ac.	Ioan	Vasile	Alecu	Ștefan
V.	Ioane	Vasile	Alecule	Ștefane

§ 52. Ca și numele proprii de persoane masculine, se declină și numele **lunilor anului** : *Ianuarie, Februarie*, etc. precum și substantivele **Dumnezeu și Vodă**. Exemple :

Luna lui Februarie este cea mai friguroasă. Să mulțumim lui Dumnezeu pentru tot ce ne dă.

EXERCITIUL VIII.

Să se scoală câte cinci substantive de fiecare gen și să se decline articolul.

Ghica Grigore, care-și iubea țara, a luat sarcina de a stârpi jafurile boerilor și ale ciocoilor, care dela Caragea ajunsese fără frâu ; capul nu-l tăia prea mult, dar când avea câte o pricină grea, chema de se sfătuia cu trei oameni, cu vornicul Costache Câmpineanu, Cluc ru Chiriac și cu Bașchioharu Măciucă. După ce-i auzea pe

fiecare în parte, se culca, dormea un somn bun și pe la miezul nopții se scula, aprindea la candelă făclia din Vinerea Paștilor dela epitaf, cădea în genunchi dinaintea iconostasului și se ruga lui Dumnezeu ca să-l lumineze.
(I. Ghica).

IV. ADJECTIVUL.

- § 53. 1. *Lucrul bun și frumos este căutat de toți.* —
2. *Sita nouă stă în cuiu.*—3. *Fuga e rușinoasă dar sănătoasă.* —4. *Datoria veche este comoară nesfârșită.* —
5. *Vorba dulce mull aduce.*

Cuvintele care înseamnă o însușire a unui lucru sau a unei ființe și se pun pe lângă subs'antive pentru a le determina, se numesc adjective.

§ 54. După *forma* lor, adjectivele se împart în două clase :

1. Adjective cu **două** terminațiuni.
2. Adjective cu **o** singură terminațiune.

§ 55. 1. Adjectivele cu două terminațiuni sunt acele care au **două** forme deosebite : una pentru genul **masculin** și alta pentru genul **feminin**. Ex. :

bun are și forma **bună** : *un om bun — o femeie bună.*

Adjectivele cu două terminațiuni se termină la forma masculină în **-u** sau **consoană** și cele mai multe au forma feminină terminată în **-ă**. Exemple :

bun-bună, frumos-frumoasă, nou-nouă, negru-neagră, acru-acră, albastru-albastră, deștept-deșteaptă, leneș-leneșă, harnic-harnică, etc.

Unele însă au forma feminină terminată în **-e**. Ex. **vechiu-veche**. Fac așa adjectivele terminate la forma masculină în **-iu, -iú și -tor** :

dibaciu-dibace, albiu-albie, verziu-verzie, dator-datoare călător-călătoare.

Adjectivele diminutive, terminate la masculin în **-el**, fac femininul în **-ică** : **mititel-mititică, frumușel-frumușică.**

Adjectivele **greu** și **rău** fac femininul **greă** și **rea**.

§ 56. 2. Adjectivele cu o singură terminațiune au aceeași formă și pentru genul masculin și pentru cel feminin. De ex.

mare : *un copac mare, o casă mare.*

Așa sunt : **dulce, tare, moale, rece, verde, repede, etc.** Toate se termină în **-e**.

§ 57. Adjectivul determinând pe un substantiv, trebuie totdeauna să se potrivească cu substantivul în gen, număr și caz.

Se zice că adjectivul se acordă cu substantivul. De ex. : **om înțelept, vorbă înțeleaptă, oameni înțelepți, vorbe înțelepte.**

Din această pricină atunci când se declină un substantiv, adjectivul care îl însoțește, se declină și el.

EXERCIȚIUL IX

Să se scoală adjectivele din fragmentele ce urmează, arătându-se formele lor.

Zăvoiul negru suna, purtat de vânt, ca o apă mare. Prin vârtejul alb, prin vuetul vântului și al crângurilor, trecui podul. Doi câni mari se repeziră din întunecet la mine, zăpăind. Apărându-mă cu pușca, mă apropiaiu. Căsuța podarului se ridica nehotărîtă după un pâlce de copaci scuturați de vânt. O lumină roșie izvora dintr'un ochiu de geam, sfioasă și tainică, în sălbătăcia locului. (*M. Sadoveanu*).

Nimic mai limpede, mai frumos, mai vesel decât acest nobil râu, care după ce ese din munții Transilvaniei și după ce își face loc printre stânci și scaldă T.-Ocnei, primind în sânul său Slănicul, Cașinul, Oituzul, Tazlăul și alte mai mici pârâe, merge de se aruncă lângă Ajud în Siret. (*C. Negruzzi*).

Declinarea Adjectivelor.

§ 58. Adjectivele pot sta în *urma* sau *înaintea* substantivelor pe care le determină.

Când adjectivul stă în urma substantivului, atunci nu poate primi articolul enclitic, ci sau rămâne nearticulat sau primește articolul proclitic adjectival. De ex.

bradul înalt sau *bradul cel înalt*.

În asemenea caz adjectivul se declină întocmai ca substantivele nearticulate. Exemple :

M a s c u l i n.

Singular.

Nominativ	<i>omul (cel) bun, amicul (cel) vechiu, codrul (cel) verde.</i>
Genetiv	<i>a omului (celui) bun, a amicului (celui) vechiu, a codrului (celui) verde.</i>
Dativ	<i>omului (celui) bun, amicului (celui) vechiu, codrului (celui) verde.</i>
Acuzativ	<i>omul (cel) bun, amicul (cel) vechiu, codrul (cel) verde.</i>
Vocativ	<i>omule bun, amicule vechiu, codrule verde.</i>

Plural.

Nominativ	<i>oamenii (cei) buni, amicii (cei) vechi, codrii (cei) verzi.</i>
Genetiv	<i>a oamenilor (celor) buni, a amicilor (celor) vechi, a codrilor (celor) verzi.</i>
Dativ	<i>oamenilor (celor) buni, amicilor (celor) vechi, codrilor (celor) verzi.</i>
Acuzativ	<i>oamenii (cei) buni, amicii (cei) vechi, codrii (cei) verzi.</i>
Vocativ	<i>oamenilor buni, amicilor vechi, codrilor verzi.</i>

F e m i n i n .

Singular.

§ 60.

Nominativ	<i>fapta (cea) bună, casa (cea) veche, frunza (cea) verde.</i>
Genetiv	<i>a faptei (celei) bune, a casei (celei) vechi, a frunzei (celei) verzi.</i>
Dativ	<i>faptei (celei) bune, casei (celei) vechi, frunzei (celei) verzi.</i>
Acuzativ	<i>fapta (cea) bună, casa (cea) veche, frunza (cea) verde.</i>
Vocativ	— — — — —

Plural.

Nominativ	<i>faptele (cele) bune, casele (cele) vechi, frunzele (cele) verzi.</i>
Genetiv	<i>a faptelor (celor) bune, a caselor (celor) vechi, a frunzelor (celor) verzi.</i>
Dativ	<i>faptelor (celor) bune, caselor (celor) vechi, frunzelor (celor) verzi.</i>
Acuzativ	<i>faptele (cele) bune, casele (cele) vechi, frunzele (cele) verzi.</i>
Vocativ	<i>faptelor bune, caselor vechi, frunzelor verzi.</i>

§ 61. Când adjectivul stă înaintea substantivului, atunci adjectivul primește articolul enclitic și se declină întocmai ca substantivele articulate, iar substantivul rămâne nearticulat. De ex. :

M a s c u l i n .

Singular.

Nom.	bunul <i>om</i> ,	vechiul <i>amic</i> ,	verdele <i>codru</i> .
Gen.	a bunului <i>om</i> ,	a vechiului <i>amic</i> ,	a verdelui <i>codru</i> .

Dat.	bunului <i>om</i> ,	vechiului <i>amic</i> ,	verdelui <i>codru</i> .
Ac.	bunul <i>om</i> ,	vechiului <i>amic</i> ,	verdele <i>codru</i> .
Voc.	bunule <i>om</i> ,	vechiule <i>amic</i> ,	— —

Plural.

Nom.	bunii <i>oameni</i> ,	vechii <i>amici</i> ,	verzii <i>codi</i> .
G.	a bunilor <i>oameni</i> ,	a vechilor <i>amici</i> ,	a verzilor <i>codri</i> .
D.	bunilor <i>oameni</i> ,	vechilor <i>amici</i> ,	vezilor <i>codri</i> .
Ac.	bunii <i>oameni</i> ,	vechii <i>amici</i> ,	verzii <i>codri</i> .
Voc.	bunilor <i>oameni</i> ,	vechilor <i>amici</i> ,	vezilor <i>codri</i> .

F e m i n i n .

§ 62.

Singular.

Nom.	buna <i>şaptă</i> ,	vechea <i>casă</i> ,	verdea <i>frunză</i> .
Gen.	a bunei <i>şapte</i> ,	a vechii <i>case</i> ,	a verzii <i>frunze</i> .
Dativ	bunei <i>şapte</i> ,	vechii <i>case</i> ,	verzii <i>frunze</i> .
Ac.	buna <i>şaptă</i> ,	vechea <i>casă</i> ,	verdea <i>frunză</i> .
Voc.	— —	— —	— —

Plural.

Nom.	bunele <i>şapte</i> ,	vechilor <i>case</i> ,	vezile <i>frunze</i> .
Gen.	a bunelor <i>şapte</i> ,	a vechilor <i>case</i> ,	a verzilor <i>frunze</i> .
Dat.	bunelor <i>şapte</i> ,	vechilor <i>case</i> ,	vezilor <i>frunze</i> .
Ac.	bunele <i>şapte</i> ,	vechile <i>case</i> ,	vezile <i>frunze</i> .
Voc.	bunelor <i>şapte</i> ,	vechilor <i>case</i> ,	vezilor <i>frunze</i> .

§ 63. Observări.

a) Forma feminină în -ă face plural în -e : *bună-bune*, *frumoasă-frumoase*, *albastră-albastre*, *acără-acre*.

Numai adjectivele terminate la masculin în -ese, feminin -ească fac la feminin plural în -i : *haină împărătească* — *haine împărăteşti*, *casă domnească* — *case domneşti*.

Asemenea și unele adjective terminate în *-e* și *-g* : *apă adâncă-ape adânci, cale lungă-căi lungi, pâne întreagă-pâni întregi.*

b) Forma feminină în *-e* face plural în *-i* : *veche-vechi, verde verzi.* Acele terminate în *-tor* și *-oiu* la masculin și în *-toare* și *-oae* la feminin, fac pluralul feminin la fel cu singularul : *apă curgătoare-ape curgătoare, vorbă înșelătoare-vorbe înșelătoare, ființă greoaie-ființe greoaie.*

EXERCITIUL X

Să se aleagă cinci adjective și să se declină la ambele genuri, împreună cu substantivele pe lângă care stau, articular și nearticular.

Persefona cea frumoasă se juca cu fete, soațe ale ei, pe câmpia Enei din fericita țară a Siciliei. Ea era fata mult iubită a mamei Demetre, pe care toată lumea o cinstea ; căci mama Demetra era cătră toți bună și darnică ; iar decât fiică-sa Persefona nicio fată nu era mai veselă și mai voioasă.

Așa dar, ea se juca cu veselele ei soațe culegând flori pe câmpie și împletind cu ele cununi ca să împodobescă lungile lor cosițe. Adunase ele o mulțime de roze, de șofrănei, de viorele, de crini și de zambile de pe pașiștea cea zmălțuită, când Persefona zări în depărtare un stuf îndesat de ghiocei înfloriți ca prin minune. (*Al. Odobescu*).

Comparația Adjectivelor.

§ 64. 1. Școlarul Ionescu este silitor. — 2. Școlarul Ionescu este mai silitor decât Andriescu. — 3. Școlarul Ionescu este cel mai silitor elev din clasă. — 4. Școlarul Ionescu este foarte silitor.

În exemplele de mai sus, în 1, am constatat că un școlar posedă o însușire : *este silitor* ; în ex. 2, am ase-

mănat această însușire a sa cu aceeași la un alt elev și am constatat că el o posedă în *grad mai mare*; în ex. 3, am asemănat-o cu aceeași însușire la toți elevii clasei și am constatat că el o posedă în *gradul cel mai înalt* față de toți. Insușirile pe care le au ființele și lucrurile, se pot avea în măsuri deosebite; cuvintele care numesc însușirile, sunt adjectivele și ele pot arăta aceste măsuri diferite.

Formele prin care se arată în ce măsură un substantiv posedă însușirea arătată de adjectiv, se numesc grade de comparație.

§ 65. Adjectivul are *trei grade de comparație* :

1. Când arată numai o însușire a unei ființe sau a unui lucru, fără a o asemăna cu aceeași însușire a altor ființe sau lucruri, se zice că adjectivul se află la **gradul pozitiv**. Ex.

Pomul este înalt. Vrabia este mică.

§ 66. 2. Când arată că însușirea unui lucru sau a unei ființe este în grad mai mare sau mai mic, față de aceeași însușire a unui alt lucru sau a unei alte ființe, se zice că adjectivul se află la **gradul comparativ**. Ex.

Ioan este mai harnic decât fratele său. Casa noastră este mai puțin încăpătoare decât a voastră.

Adjectivul spre a trece la *gradul comparativ*, primește înainte adverbul **mai**, pentru a arăta **superioritatea** și adverbul **mai puțin**, pentru a arăta **inferioritatea**.

§ 67. 3. Când arată că însușirea unui lucru sau a unei ființe este în gradul cel mai mare sau cel mai mic, față de aceeași însușire a mai multor alte lucruri sau ființe, se zice că adjectivul se află la **gradul superlativ**. Ex.

Muntele Everest este cel mai înalt munte dintre toți munții de pe pământ. Elevul A. este cel mai puțin silitor din clasă.

Adjectivul spre a trece la gradul superlativ, primește înainte cuvintele cel mai, pentru a arăta superioritatea și cel mai puțin, pentru a arăta inferioritatea.

§ 68. Adjectivul poate arăta că un lucru sau o ființă posedă o însușire în cel mai înalt grad și fără a o asemăna cu a altor lucruri sau ființe. Ex. :

Drumul până la oraș este foarte lung. Suișul muntelui este cât se poate de greu. Călătoria în căruță este peste măsură de obositoare.

În asemenea cazuri, adjectivul este tot la gradul superlativ, dar acest superlativ se numește absolut, față de celălalt, care se numește relativ. El se formează cu ajutorul cuvintelor foarte, prea, cât se poate, peste măsură și alte expresii cu acelaș înțeles.

EXERCIȚIUL XI

Adjectivele din exercițiile anterioare să fie trecute prin toate gradele de comparație.

V. PRONUMELE.

§ 69. 1. *Poetul Vasile Alecsandri a trăit mult la Mircești; el a fost îngropat în acea localitate.* — 2. *Cine a învățat poezia?—Eu am învățat-o.*—3. *Ce faci cu aceste două cuțitase? — Cu acesta mic îmi ascult creioanele, iar acestălalt, mai mare, îmi servește la curățitul pomilor.* — 4. *Cineva a spus ceva, dar nu am auzit ce.*

În ex. 1, cuvântul el înlocuiește numele propriu Vasile Alecsandri; arată pe poet fără a-l numi. În ex. 2, cuvântul cine se referă la vreunul din școlarii din clasa căreia ne adresăm; cuvântul eu din acest exemplu, ține locul numelui școlarului care răspunde, iar cuvântul o înlocuiește substantivul poezia, pe care școlarul nu-l mai repetă.

Cuvintele care înlocuiesc substantivele și arată ființe sau lucruri, fără a le numi, se numesc pronume.

Astfel vorbele *acea, ce, aceste, acestălalt, cineva, ceva* din exemplele de mai sus, sunt pronume.

Sunt mai multe clase de pronume : 1. **personale** ; 2. **posesive** ; 3. **demonstrative** ; 4. **interogative** ; 5. **relative** ; 6. **nebotărite**.

1. Pronumele personale.

§ 70. 1. *Eu lucrez, tu te joci, ei se plimbă.* — 2. *Eu mi-am adus aminte de tine, dar tu ai uitat de mine.* — 3. *Tu i-ai dat lui cartea, mie n'ai vrut să mi-o dai.*

Când vorbim cu cineva, de cele mai multe ori nu-i spunem pe nume, ci îi înlocuim numele prin cuvântul *tu* ; vorbitorul se arată pe sine prin cuvântul *eu* ; persoana despre care vorbim, o arătăm prin cuvântul *el* sau *ea*.

Cuvintele care înlocuiesc persoanele ce vorbesc între ele sau pe acele despre care se vorbește, se numesc pronume personale.

- § 71. Ele arată :
1. *persoana care vorbește ;*
 2. *persoana către care se adresează vorbitorul ;*
 3. *persoana despre care se vorbește.*

De aceea aceste pronume sunt de trei feluri, care se numesc :

1. Pronume de **persoana I** : *eu, noi*,

2. Pronume de persoana II : *tu, voi.*

3. Pronume de persoana III : *el, ea, ei, ele, dânsul, dânsa.*

§ 72. Pronumele de *pers. I* : *eu* și de *pers. II* : *tu*, arată și *genul masculin* și pe *cel feminin*, căci persoanele fiind de față, se știe de ce gen sunt numele lor.

Pronumele de *pers. III-a*, care pe lângă persoane mai poate arăta și alte ființe ori lucruri neînsuflețite, despre care vorbim și care nu sunt de față, are forme deosebite pentru fiecare gen : *el*, pentru *masculin* și *ea*, pentru *feminin*.

§ 73. Pronumele personale se declină în chipul următor :

Singular.

	Pers. I.	Pers. II.	Pers. III.	
			Masc.	Fem.
Nom.	<i>eu</i>	<i>tu</i>	<i>el, dânsul</i>	<i>ea, dânsa</i>
Gen.	—	—	<i>lui</i>	<i>ei</i>
Dat.	<i>mie, mi, îmi.</i>	<i>ție, ți, îți.</i>	<i>lui, i, îi.</i>	<i>ei, i, îi.</i>
Ac.	<i>pe mine, mă.</i>	<i>pe tine, te.</i>	<i>pe el, l, îl.</i> <i>pe dânsul</i>	<i>pe ea, o.</i> <i>pe dânsa</i>
Voc.	—	<i>tu</i>	—	—

Plural.

Nom.	<i>noi,</i>	<i>voi,</i>	<i>ei, dânșii.</i>	<i>ele</i>
Gen.	—	—	<i>lor</i>	<i>lor</i>
Dat.	<i>nouă, ne, ni.</i>	<i>vouă, vă</i> <i>vi.</i>	<i>lor, le, li.</i>	<i>lor, le, li.</i>
Ac.	<i>pe noi, ne.</i>	<i>pe voi, vă.</i>	<i>pe ei, îi, i, pe</i> <i>pe dânșii.</i>	<i>pe ele, le, pe</i> <i>dânsele.</i>
Voc.	—	<i>voi</i>	—	—

§ 74. Observăm :

a) Persoanele I și II nu au forme pentru cazul *genitiv*.

b) Numai pers. II are *vocativ*, fiindcă arată o persoană care e de față și poate fi strigată.

c) La cazurile *dativ* și *acuzativ* avem două feluri de forme.

1. întregi sau accentuate :

mie	ție	lui	ei — <i>dativ singular</i>
nouă	vouă	lor	lor — <i>dativ plural</i>
pe mine	pe tine	pe el	pe ea — <i>acuzativ singular</i>
pe noi	pe voi	pe ei	pe ele — <i>acuzativ plural</i> .

2. scurte sau neaccentuate :

mi, îmi;	ți, îți;	i, îi;	î, îi — <i>dativ singular</i> .
ne, ni;	vă, vi;	le, li;	le, li — <i>dativ plural</i> .
mă	te	l, îl;	o — <i>acuzativ singular</i> .
ne	vă	i, îi;	le — <i>acuzativ plural</i>

§ 75. Exemple :

1. **Mie** mi sè pare că **mi-am** uilat cartea; **dă-mi**, te rog, cartea ta; **îmi** pare rău că te necăjesc. — 2. **Ție** nu-ți vine greu la examen, **îți** pare ușor, fiindcă **ți-ai** învățat toate lecțiile și ai făcut toate temele care **ți s'au** dat. — 3. **Lui** **i s'a** îmbolnăvit un frate și doctorul nu-i dă voe să vină la școală. — 4. Spune-**i** ei că **i-am** trimis cartea despre care **ii** vorbisem și care **i s'a** părut interesantă. — 5. **Nouă** ne pare rău că **ni s'au** dus prietenii; spune-**ne** dacă **ne-am** putea duce **noi** la ei. — 6. **Vouă** vi s'a spus să **vă** duceți să **vi-l** luați pe vărul vostru și **întovărășindu-vă** împreună, să plecați cu toții. — 7. **Lor** le vine greu să nu dea rudelor ceeace **li** se cuvine, dar **dându-le** nu **le-ar** mai rămâneà **lor** de-ajuns. — 8. Pe **mine** **m'a** însărcinat să **mă** duc cu pachetul, trimițându-**mă** desdedimineață. — 9. Pe **tine** te cheamă ca să **te-apuci** de lucru, lăsându-**te** de joacă. — 10. Pe **el** văzându-**l** un om care **il** cunoștea,

l-a spus părinților. — 11. Pe ea am întâlnit-o eri. — 12. Pe noi știindu-ne că ne-am mulat departe, ne poate aștepta. — 13. Pe voi ar trebui să vă mustre cugetul, dându-vă seamă că v'ați făcut vinovați. — 14. Pe ei îi chiamă doctorul ca să-i cerceteze. — 15. Pe ele le am întâlnit pe stradă.

§ 76. Din aceste exemple observăm :

a) **Formele întregi** se întrebuițează totdeauna în unire cu **formele scurte** corespunzătoare ; numai formele întregi de acuzativ pot sta singure, când sunt *obiecte nedrepte* sau *obiecte* ale unui *verb reflexiv*. Ex. :

Vorbesc cu **tine** ; mă supăr pe **tine**.

b) Formele care încep cu **i** se întrebuițează numai *înaintea verbelor*. Ele își păstrează accentul lor și nu se unesc prin liniuță. Ex. **îmi** spune, **îți** dă, **îi** ajunge.

c) Formele de *dativ plural* : **ne**, **vă**, **le** ; *acuz. sg.* **mă**, **te**, **o** ; *acuz. pl.* **ne**, **vă**, **le**, când stau înaintea unei consoane, își păstrează accentul și nu se unesc prin liniuță. Ex. : **ne** spune, **o** vede, **le** dau.

d) Formele de *dativ sing.* **mi**, **ți**, **i** ; *dat. pl.* **ne**, **vă**, **le** ; *acuz. sg.* : **mă**, **te**, **l**, **o** ; *acuz. pl.* **ne**, **vă**, **i**, **le**, când stau în urma unui cuvânt terminat în vocală, își pierd accentul și se unesc prin liniuțe. Ex. **dă-mi**, **spune-ne**, **adă-i**, **nu-mi** face, **plecați-vă**.

Când stau înaintea unui cuvânt începător cu o *vocală*, de asemenea se unesc prin liniuță, afară de acele terminate în **-ă**, care îl pierd și-l înlocuiesc prin apostrof. Ex. **mi-a** spus, **m'a** văzut, **ne-ajunge**, **v'am** dat.

e) Formele de *dativ sing.* și *pl.* **mi**, **ți**, **i** ; **ni**, **vi**, **li**, când stau înaintea formei scurte de acuz. I ori înaintea formei scurtate a verbului **a fi** : **s** (-sunt), se unesc prin liniuță. Ex. **mi-l** arată, **vi-s** cunoscute, **ți-s** scumpi, **ni-l** dă.

Când stau înaintea formelor scurte **le**, **se**, **te** nu se unesc prin liniuță. Ex. **Mi** le spui ; **ți** se pare, **i** le dă, **i** te înfățișezi, **ni** se cuvine, **vi** le cumpără.

Pronumele personal reflexiv.

§ 77. 1. *Eu mă piepten.* — 2. *Tu te așezi jos.* — 3. *El se apleacă până la pământ.* — 4. *Eu îmi zidesc o casă nouă.* — 5. *Tu îți așezi cărțile în bibliotecă.* — 6. *El își cumpără cărți.* — 7. *Noi ne spălăm.* — 8. *Noi ne-am procurat bilete de teatru.* — 9. *Voi vă temeți de orice* — *Ei își aduc laude unul alluia.* — 11. *Ei se vorbesc de rău.*

Când lucrarea săvârșită de subiect trece direct asupra subiectului sau se face în folosul subiectului, atunci verbul primește înainte *formele scurte de acuzativ* ori de *dativ* ale *pronumelor personale* de *persoana I* și a *II-a*, iar la *persoana III-a* în locul formelor scurte ale ei, se întrebuițează pronumele.

sie, și, își, s-' pentru cazul *dativ*

pe sine, se, s-' pentru cazul *acuzativ*

Aceste pronume se numesc **reflexive** și servesc pentru amândouă genurile și amândouă numerele.

§ 78. Pronumele personale în formele lor accentuate, pot fi întărite cu ajutorul pronumelui **însuși** spre a căpăta mai multă putere de expresie. Ex. :

Tu însuși mi-ai spus vestea. El însuși și-a făcut nenorocirea. Noi înșine am fost de față.

Aceste forme întărite sunt următoarele :

eu, mie, pe mine însuși, însămi.

tu, ție, pe tine însuși, însăți.

el, lui, pe el, sie, pe sine însuși.

ea, ei, pe ea, sie, pe sine însăși.

noi, nouă, pe noi înșine, însăne.

voi, vouă, pe voi, înșivă, însevă.

ei, lor, pe ei, sie, pe sine înșiși.

ele, lor, pe ele, sie, pe sine înseși.

§ 79. Când ne adresăm la persoane față de care nu ne putem permite a ne arăta prea intimi cu ele, se în-

trebuiețează niște forme compuse de pronume personale, care se numesc **pronume de reverență**.

Formele acestui pronume sunt următoarele :

Pers. II.

Nom. Ac. dumneata, dumneavoastră.

Gen. Dat. dumitale, dumneavoastră.

Pers. III.

Nom. Ac. dumneasa, dumnealui, dumneaei, dumnealor.

Gen. Dat. dumisale, dumnealui, dumneaei, dumnealor,

Ele sunt compuse din substantivul *domnie* și pronumele **posesive**. Forma întregă **Domniei Sale** se întrebuințează numai în adrese de scrisori sau petiții. **Domnia Ta, Domnia Voastră**, se întrebuințează față de capetele încoronate, iar forma **Domniile Voastre** se întrebuințează în discursuri, la adresa publicului ascultător.

EXERCITIUL XII

Să se scoată și să se decline pronumele personale din fragmentul ce urmează :

Și după cum pământul era de undulat, tot așa și ea, acum se cufunda în frunzișul ca o apă, acum numai capul i se arăta pe deasupra.

— Mare lucru să nu fi dat strechea peste tine, Axinio, zisei eu iuțind calul și căutând a mă ținea cât mai aproape de dânsa.

Ea își căuta de drum... Înțelesei că cu Aximia n'o poate cineva scoate la capăt așa de ușor... Mă mulțumii deci, a căuta să mă țin cât mai aproape de dânsa. Cât-colea tovarășul meu înnota și el prin desișul verde cu roaiba lui mică și slabă. În cele din urmă ne ajunse și el. (C. Hogăș).

2. Pronumele posesive.

- § 80. 1. **Ai noştri s'au luptat vitejeşte cu duşmanii.** --
2. **Sunt aceste cărţi ale tale sau ale sale? Sunt ale mele.** --
3. **Inaintea servitorului mergea copilul tău, ducându-şi**
cărţile sale pentru şcoală. -- 4. **Copilul nostru învaţă mai**
bine decât al vostru.

In ex. 1, cuvântul **ai noştri** este subiect şi ţine locul substantivului subînţeles *soldaşii*, arătând totodată că acei soldaţi ne aparţin nouă, Românilor. Înlocuşte prin urmare un substantiv şi arată şi pe acei care îl stăpânesc.

In ex. 2, **ale tale, ale sale, ale mele** înlocuiesc substantivul *cărţi* arătând şi persoanele care le stăpânesc.

Cuvintele care țin locul unui substantiv, arătând în acelaş timp și persoana în slăpânirea căreia se găsește, se numesc pronume posesive.

§ 81. In ex. 3, cuvântul **tău** determină substantivul *copilul*, iar cuvântul **sale** determină substantivul *cărţile*, fac prin urmare serviciul de **adjective**. Ele arată în acelaş timp şi persoanele cărora le aparţin *copilul* şi *cărţile*. In asemenea întrebuiţare cuvintele **tău** şi **sale** nu mai sunt pronume, ci **adjective posesive**.

Cuvintele care arată lucrurile sau fiinţele ca posesiunea cuiva, se numesc pronume posesive, atunci când stau singure, înlocuind un substantiv și adjective posesive, atunci când stau pe lângă un substantiv determinându-l.

§ 82. Fiindcă acel care posedă lucrurile sau ființele poate fi chiar *persoana vorbitorului*, sau poate fi *persoana cu care vorbim*, ori o *persoană absentă*, despre care vorbim, pronumele și adjectivele au forme deosebite pentru fiecare din cele trei persoane. Și fiindcă o ființă sau un lucru poate fi stăpânit de o *singură persoană* sau de *mai multe persoane* împreună, fiecare din cele trei persoane au forme deosebite, spre a arăta dacă e vorba de un singur stăpânitor sau de mai mulți.

§ 83. Aceste forme sunt :

	<i>Singular</i>			<i>Singular</i>		
	Un singur posesor.			Mai mulți posesori.		
	I	II	III	I	II	III
<i>Masculin</i>	meu,	tău,	său,	nostru,	vostru,	lor.
<i>Feminin</i>	mea,	ta,	sa,	noastră,	voastră,	lor.
	<i>Plural</i>			<i>Plural</i>		
<i>Masculin</i>	mei,	tăi,	săi,	noștri,	voștri,	lor.
<i>Feminin</i>	mele,	tale,	sale,	noastre,	voastre,	lor.

§ 84. Declinarea acestor pronume este întocmai ca a substantivelor și adjectivelor nearticulate : formele masculine au o singură formă pentru singular și o singură formă pentru plural ; formele feminine au două forme pentru singular și o singură formă pentru plural.

Singular.

Nom. *calul meu, calul nostru, casa ta, casa voastră.*
Gen. *calului meu, calului nostru, casei tale, casei voastre.*
Dat. *calului meu, calului nostru, casei tale, casei voastre.*
Ac. *calul meu, calul nostru, casa ta, casa voastră.*

Plural

N.G.D.A. *căii mei, căii noștri, casele tale, casele voastre.*

§ 85. Când pronumele posesive stau singure sau nu sunt precedate imediat de articolul enclitic, primesc înainte articolul pronominal : **al, a, ai, ale.** Exemple :

Ale tale dintru ale tale. Un cal al meu. O casă a mea. Niște cai ai tăi. Niște case ale sale.

§ 86. **Observări.**

a) La pers. III în loc de **său-sa** se întrebuițează și formele de genetiv ale pers. III a pronumelui personal : **lui, ei.** Exemple :

Carlea sa sau carlea lui ; pălăria sa ori pălăria ei.

b) Forma **lor**, dela pers. III când sunt mai mulți posesori, este forma de genetiv plural a pers. a III-a a pronumelui personal.

c) Pronumele posesive se acordă în **gen, număr și caz** cu lucrul posedat, nu cu persoana stăpânitoare. De ex.

El iubește pe prietenii săi ca pe rudele sale.

3. Pronumele demonstrative.

§ 87. **1.** *Pe care scaun vrei să șezi? Pe acesta de lângă sobă, ori pe acela de lângă masă?* — **2.** *Drumul acesta este mai bun decât celălalt, pe care am venit.* — **3.** *Acest câne a încercat odată să mă muște.*

Cuvintele **acesta** și **acela** din ex. 1, înlocuesc substantivul *scaun*, un lucru pe care vorbitorul îl arată în momentul în care vorbește despre el ; ele se numesc **pronume demonstrative** adică **arătătoare.**

În ex. 2, cuvântul **acesta** determină substantivul *drum*, pe care vorbitorul îl arată ; face prin urmare serviciu de *adjectiv*. Asemenea și în ex. 3, cuvântul **acest** determină substantivul *câne* arătându-l. În asemenea întrebuițare aceste cuvinte se numesc **adjective demonstrative.**

Cuvintele prin care vorbitorul arată un lucru sau o ființă, care sunt de față sau sunt cunoscute, se numesc pronume demonstrative, atunci când stau singure și adjective demonstrative, atunci când stau pe lângă un substantiv, determinându-l.

§ 88. Pronumele sau adjectivele demonstrative sunt următoarele :

1. acest sau cest ; 2. acel sau cel ;
3. (a)cest(a)lalt ; 4. (a)cel(a)lalt ; 5. același ;
6. atare ; 7. asemenea ;
8. atâta.

§ 89. Acest și acestalalt arată un lucru sau o ființă apropiată de vorbitor.

Acel și acelalalt arată un lucru sau o ființă depărtată de vorbitor. Exemple. :

Cartea aceasta, pe care am cumpărat-o astăzi, este mai interesantă decât aceea pe care mi-ai dat-o tu săptămâna trecută.

Atare și asemenea arată asemănarea. Exemple :

Atare om (asemenea om) nu se întâlnește des !

Atâta arată cantitatea. Exemplu :

Câte capete atâtea păreri.

§ 90. Declinarea pronumelor demonstrative.

S i n g u l a r

Nom. Acuz.	acest	această	acel	acea
Gen. Dat.	acestui	acestei	acelui	acelei

P l u r a l

Nom. Acuz.	acești	aceste	acei	acele
Gen. Dativ	acestor	acestor	acelor	acelor

S i n g u l a r .

Nom. Acuz. *acestalalt* *aceastalaltă* *acelalalt* *acealaltă*
Gen. Dat. *acestuilalt* *acesteilalte* *aceluilalt* *aceleilalte*

P l u r a l .

Nom. Dativ *aceștialalți* *acestealalte* *acacialalți* *acelealalte*
Gen. Dativ *acestorlalți* *acestorlalte* *acelorlalți* *acelorlalte*

Atare și *asemenea* nu se declină.

Atât are formele următoare :

Sing. *atât, atâta* ; *plur.* *atâtea, atâtea* ; *gen. dat. pl.* *atâtor*.

Acest și *acel* când stau singure sau sunt puse în urma substantivelor pe care le determină, primesc un *-a* la sfârșitul tuturor formelor lor. Exemple :

Omul acesta ; *oamenii aceștia* ; *a oamenilor acelora*.
Aceasta am avut de spus. *Cărții aceștia i s'a rupt o foae*.

4. Pronumele interogative.

§ 91. 1. *Cine a sosit astăzi dimineață* — 2. *Ce ai învățat pentru astăzi?* — 3. *Care din voi știe să răspundă?* — 4. *Câți lipsesc astăzi de la școală?* — 5. *Ai două caete pe bancă; care cael este pentru limba română?* — 6. *Câți oameni sunt în curte?* — 7. *Ce veste a adus scrisoarea?*

Cuvintele *eine, ce, care, cât* servesc pentru a întreba despre persoane și lucruri. Ele pot înlocui substantivele și atunci se numesc **pronume interogative**, sau pot sta pe lângă substantive, determinându-le și atunci se numesc **adjective interogative**.

Numai *eine* nu poate fi întrebuințat decât ca pronume ; cu el se întreabă numai despre *persoane*.

Cu *ce* se întreabă numai despre *lucruri*.

Cu *care* și *cât* se întreabă și despre *persoane* și despre *lucruri*.

§ 92. Declinarea pronumelor interogative.

Nom.	eine, ce	Plural nu are
Gen.	(al) cui	—
Dat.	cui	—
Ae.	pe cine, ce	

Singular.

		Pronume		Adjectiv	
		Masc.	Fem.	Masc.	Fem.
Nom. Acuz.	care	care		care	care
Gen. Dat.	căruia	căreia		cărui	cărei

Plural.

Nom. Acuz.	care	care	care	care
Gen. Dat.	căroră	căroră	căror	căror

Singular.

		Masc.	Fem.
Nom. Ac.		cât	câtă
Gen. Dat.		—	—

Plural.

Nom. Acuz.	câți	câte
Gen. Dat.	câtor	câtor.

Când *genetivele* pronumelor interogative stau înaintea substantivelor pe care le determină, atunci primesc articolul proclitic pronominal *al, a, ai, ale*. Ex. :

Ale cui sunt cărțile? Ai cui sunt copiii? A cui este hârtia?

5. Pronumele relative.

§ 94.

1. *Am citit cartea pe care mi-ai împrumutat-o.* —
2. *Cine alegă după doi epuri, nu prinde niciunul.* —
3. *Nu vorbi ce nu știi.* — 4. *Însărcinările câte mi le-ai dat, le-am îndeplinit.* — 5. *Înțelept este acela care știe să se stăpânească.* — 6. *Care carte vrei, ți-o voi cum-păra.*

Cuvântul **care** din ex. 1, leagă propozițiunea *mi-ai împrumutat-o* de substantivul *carte*; cuvântul **câte** din ex. 4 leagă propozițiunea *mi le-ai dat* de substantivul *însărcinările*.

Cuvintele care leagă propozițiunile ce determină un substantiv de substantivul determinat, se numesc pronume relative.

§ 95. Substantivul determinat poate fi subînțeles, ca în exemplele 2 și 3, sau poate fi înlocuit printr'un pronume demonstrativ, ca în exemplul 5.

Uneori substantivul determinat poate fi așezat în propozițiunea care îl determină, ca în ex. 6: **care carte vrei** = *îți voi cum-păra orice carte pe care o vrei*.

§ 96. Ca pronume relative servesc aceleași pronume pe care le-am văzut ca pronume interogative.

Afară de dănsese, mai sunt și relativele compuse cu **ori-** sau **oriși-**: *oricine, orice, oricare, orișicine, orișice, orișicare*. Ex.

Oricine *privea la el, se minuna. Oricare* *cereea, căpăla.*

6. Pronumele nehotărâte.

§ 97. 1. *Unul întreabă una, altul întreabă alta.* — 2. *Fiecare își făurește singur norocul.* — 3. *Nimeni nu e*

profet în țara lui. — 4. Oarecare oameni nu se mulțumesc cu nimica. — 5. Alte țări, alte obiceiuri. — 6. Vesnic se laudă că e prieten cu eutare și cu eutare.

Cuvintele unul, una, altul, fiecare, nimeni, oarecare, nimica, eutare arată lucruri sau ființe în mod general, nehotărît. Ele se numesc pronume nehotărîte, când țin locul substantivelor, ca în ex. 1, 2, 3 și adjective nehotărîte când determină pe un substantiv, ca în ex. 4, 5.

§ 98. Ele sunt următoarele :

oarecine, oarecare, oarece

oareșicine, oareșicare, oareșice

oricine, oricare, orice

orișicine, orișicare, orișice.

ficcine, fiecare, fieee

fieșicine, fieșicare, fieșee.

fieștecine, fieștecare, fieștece.

cineva, careva, ceva.

un, o, unul, una.

niște, neștine, niscare, niscareva, niscai, niscaiva

vreun, vreo, vreunul, vreuna.

eutare.

alt, altă, altul, alta.

niciun, nicio, niciunul, niciuna.

nimeni, nimie, nimica, tot.

§ 99. Observări.

a) Toate cele compuse cu cine, precum și neștine și nimie se întrebuintează numai ca pronume.

b) Cele compuse cu cine și care se declină ca acestea, afară de neștine, nișcare, niscaiva, niscareva, care nu se declină.

c) Cele compuse cu ce, precum și niște, nimie, nu se declină.

d) Nimenea are la *gen.dat.* forma nimănuși sau nimărui.

e) Cutare se declină ca și care.

f) Celelalte se declină în modul următor :

§ 100.

I. Un

	Pronume		Adjectiv	
	Masc.	Fem.	Masc.	Fem.
S i n g u l a r				
Nom. Ac.	unul	una	un	o
Gen. Dat.	unuia	uneia	unui	unei

P l u r a l				
Nom. Ac.	unii	unele	unii	unele
Gen. Dat.	unora	unora	unor	unor

2. Alt.

N. Ac. <i>sg.</i>	altul	alta	alt	altă
G. D.	altuia	alteia	altui	altei
N. Ac. <i>pl.</i>	alții	altele	alți	alte
G. Dat.	altora	altora	altor	altor

3. Tot.

N. Ac. <i>sg.</i>	—	—	tot	toată
G. Dat.	—	—	—	—
N. Ac. <i>pl.</i>	—	—	toți	toate
G. Dat.	—	—	tuturor	tuturor

EXERCIȚIUL XIII

Să se scoată toate pronumele, arătându-se felul lor.

La această neașteptată vedere ei rămaseră înmărmuriți necrezând ochilor lor; și cum să creadă, când el o știa înecată în apele Siretului de unde cu însăși mâna sa o dusese la mănăstirea Sucevei, și când ea îl știa mort sub numele de Coribut, ucis tocmai de acela care acum se înfățișa ei, sub figura iubită a străinului cu ramura verde!

Se zice că bucuria mare se aseamănă cu durerea,

căci ea și dânsa prin lacrimi se exprimă. Astfel Timuș, pentru întâia oară în viața sa, vărsă lacrimi, amestecându-le cu ale Domniței, care și ea pentru întâia oară, după atâtea suferinți, le primi de la izvorul fericirii. (N. Gane).

VI. NUMERALELE.

§ 101.

1. Zece cad, o sută mor, sute vin în locul lor ! Mii întregi se risipesc, alte mii în loc sosesc. — 2. Luna Mai este a cincea lună a anului. — 3. Soldații mergeau în coloană, câte patru în rând. — 4. Munca lui acum este îndoită, chiar întreită, dar și câștigă de trei ori mai mult.

Cuvintele *zece*, *o sută*, *o mie* din ex. 1, arată numărul celor care cad și a celor care vin să-i înlocuească ; cuvântul *a cincea* din ex. 2, arată locul pe care-l ocupă luna Mai în șirul lunilor anului ; *câte patru* din ex. 3, arată o împărțire în grupe ; *îndoit*, *întreit* din ex. 4, arată o înmulțire, iar *de trei ori* arată o repețire, pe când cuvântul *mult* arată o cantitate nehotărâtă.

Toate cuvintele care înseamnă un număr, o cantitate, rândul, distribuția ori repețirea se numesc numerale.

Numeralele sunt de mai multe feluri.

1. Numeralele cardinale.

§ 102.

Numeralele cardinale arată un număr anumit și răspund la întrebarea : *câți, câte?*

Ele sunt următoarele :

un, o (unu, una) ; doi, două ; trei, patru, cinci, șase, șapte, opt, nouă, zece.

unsprezece, doisprezece, douăsprezece, treisprezece, patrusprezece (paisprezece), cincisprezece (cinsprezece), șasesprezece (șaisprezece), șaptesprezece, optsprezece, nouăsprezece; douăzeci, douăzeci și unul, douăzeci și una, douăzeci și doi, douăzeci și două, douăzeci și trei, douăzeci și patru, etc., treizeci, patruzeci, cincizeci (cinzeci), șasezeci (șaizeci), șaptezeci, optzeci, nouăzeci, o sută, două sute, trei sute, etc., o mie, două mii, trei mii... etc. zece mii, douăzeci de mii... o sută de mii, două sute de mii,..., nouă sute de mii... un milion, două milioane... zece milioane... douăzeci de milioane... o sută de milioane... nouă sute de milioane... un miliard, două miliarde, zece miliarde, etc.

§ 103. Observări.

a) Formele **un, o** se întrebuițează atunci când sunt urmate de substantivul la care se rapoartă. Ex. **un elev; unu, una**, când stau singure, fără substantiv.

Ele se declină întocmai ca pronumele nehotărît.

b) **doi** are o formă pentru genul feminin : **două**. Ex. **doi bărbați, două femei**.

c) **zece** are forma de plural **zece**.

d) **sută, mie** se declină ca substantivele feminine, iar **milion, miliard** ca cele eterogene.

e) În loc de **toți doi** se zice **amândoi**, fem. **amândouă**; în loc de **toți trei** și **toți patru** se zice **tustrei** fem. **tustrele** și **tuspatru**.

2. Numeralesle ordinale.

§ 104. Numeralesle ordinale arată locul pe care îl are o ființă sau un lucru într'un șir. Ele răspund la întrebarea **al câtelea? a câtea?** Ex. *Eu sunt al cincilea la clasificare.*

§ 105. Ele sunt următoarele :

întâiu, întâia, al doilea, a doua; al treilea, a treia; al patrulea, a patra; al cincilea, a cincea; al șaselea, a șasea; al șaptelea, a șaptea; al optulea, a opta; al nou-

lea, a noua; al zecilea, a zecea; al unsprezecelea, a unsprezecea; al doisprezecilea, a douăsprezecea; etc. al douăzecilea, a douăzecea; al douăzeci și unulea, a douăzeci și una; al douăzeci și doilea, a douăzeci și doua, etc. al treizecilea, a treizecea; al patruzecilea, a patruzecia; al o sutălea, a o sută; al o sută și unulea, a o sută și una; al două sutelea, a două sute, etc.; al miilea, a miea; al două miilea, a două mie, etc.

§ 106. Ordinalele se formează din numeralele cardinale, dacă se adaugă **-lea** pentru masculin și **-a** pentru feminin la sfârșitul lor și apoi se articulează cu articolul proclitic **al, a**. Numai dela cardinalul **unul** nu se formează în modul acesta, ci se zice **întâiul, întâia**.

Numeralele ordinale nu se declină.

3. Numeralele distributive.

§ 107.

1. *Școlarii șel câte zece în bancă.* — 2. *S'au arătat pe rând câte do'.* — 3. *Am plecat câte unul, pe rând.*

Numeralele care arată o împărțire a ființelor sau a lucrurilor în grupe egale, se numesc **numerale distributive**.

Ele răspund la întrebarea : **câte câți? câte câte?**

Aceste numerale se formează dela cele cardinale, dacă se pune cuvântul **câte** înaintea lor : **câte unul, câte doi, câte șapte, câte zece, câte o sută, etc.**

4. Numeralele multiplicative.

§ 108. Aceste numerale arată o **înmulțire**. Ele nu sunt decât niște **participii** ale unor verbe, formate din unele numerale cardinale : *îndoit, întreit, împătrit, încincit, înzecit, însutit, înmiiit*. Verbele a *îndoi*, a *întrei* a *împătri* a *încinci*, a *înzeci*, a *însuti*, a *înmii* s'au format dela cardinalele : *doi, trei, patru, cinci, zece, o sută, mie*. De la celelalte cardinale nu se pot forma asemenea verbe și prin urmare nici numerale multiplicative.

5. Numeralele adverbiale.

—§ 109. Numeralele adverbiale arată o repetiție și stau pe lângă verbe, determinându-le ca și adverbele. Ele răspund la întrebarea : **de câte ori?**

Ele sunt :

O dată, de două ori, de trei ori... de zece ori, de unsprezece ori... de douăzeci de ori... de nouăzeci de ori... de o sută de ori... de o mie de ori, etc.

Ele se formează dela cardinale, dacă se pune înaintea lor prepoziția **de**, iar în urmă cuvântul **ori**. Numai primul adverbial se formează din cardinalul **o** și subst. **dată**.

6. Numeralele nehotărîte.

§ 110. Cuvintele care arată un *număr nehotărît* de ființe sau lucruri ori o *cantitate nehotărîtă*, răspunzând la întrebările **eâți? câte?** sau **cât? câtă?** se numesc **numerale nehotărîte**. Exemple :

Sunt mulți chemași, dar pușini aleși. Câțiva oameni l-au întâlnit pe drum.

Ele sunt următoarele :

<i>mult,</i>	<i>multă,</i>	pl.	<i>mulți,</i>	<i>multe</i>
<i>pușin,</i>	<i>pușină</i>	pl.	<i>pușini,</i>	<i>pușine</i>
<i>câtva,</i>	<i>câtăva</i>	pl.	<i>cățiva,</i>	<i>câteva.</i>
<i>preo doi, trei, patru, etc.</i>				

Aceste numerale se declină ca și adjectivele, cu deosebire că la plural au o formă de *gen.-dat.* în **-or** :

multor(a), pușinor(a), cătorva.

VII. VERBUL.

§ 111. 1. *Servitorul taie lemne.* — 2. *Păsărelele cântă primăvara.* — 3. *Școlarii șed în bănci.* — 4. *Pisica doarme după sobă.* — 5. *Ceasornicul arată timpul.*

În exemplele de mai sus, cuvintele *taie, cântă, șed doarme, arată*, înseamnă o lucrare făcută de o ființă sau de un lucru ori o stare. Asemenea cuvinte se numesc *verbe*.

Persoană și număr.

§ 112.

1. *Eu scriu tema mea; tu o scrii pe a ta; el o scrie pe a sa.*

2. *Noi iubim pe părinții noștri, voi iubiți pe ai voștri, ei iubesc pe ai lor.*

Verbul își schimbă forma ca să arate care anume persoană face lucrarea. Fiindcă sunt trei persoane : persoana vorbitorului sau I-a, persoana către care se adresează vorbitorul sau a II-a și persoana despre care se vorbește sau a III-a, verbul are trei forme deosebite după cum una din aceste trei persoane face lucrarea arătată de verb. Aceste forme ale verbului se numesc și ele *persoane* : I-a, II-a, III-a.

Astfel în ex. 1, acțiunea arătată de verbul *a scrie* este îndeplinită pe rând de fiecare persoană : *scriu, scrii, scrie*.

§ 113. Persoanele au însă și *număr* : poate fi una singură sau pot fi mai multe care săvârșesc lucrarea ; verbul își schimbă forma și după număr. Astfel pentru cele trei persoane plurale, verbul are câte o formă deosebită. În ex. 2, verbul *a iubi* își schimbă forma și după persoană și după număr : *iubim, iubiți, iubesc*.

Timp.

§ 114. Verbul arătând o acțiune, are forme deosebite pentru a arăta *timpul* anume în care se face acțiunea. Aceste forme ale verbului se numesc *timpuri*.

Timpul în care se întâmplă o acțiune nu poate fi decât de trei feluri : I **Prezent**, II **Trecut** și III **Viitor**.

§ 115. Pentru a arăta că lucrarea se face chiar în momentul vorbirii, verbul are o singură formă, numită **Prezent** : Eu *cânt*, tu *vorbești*, noi *citim*.

§ 116. Pentru a arăta că lucrarea a avut loc în trecut, verbul are patru categorii de forme, care se numesc :

a) **Imperfectul**, care arată o lucrare neisprăvită care durează în trecut. Ex. *Pe când oamenii mergeau pe drum, un lup se ivi în marginea pădurii.*

b) **Perfectul simplu**, care arată o lucrare săvârșită într'un timp trecut și hotărît. Ex. *Când se întâlni cu el, îi spuse tot ce avea pe inimă.*

c) **Perfectul compus**, care arată o lucrare săvârșită într'un timp trecut dar nehotărît. Ex. *Am văzut multe tablouri, dar nu-mi aduc aminte de toate.*

d) **Mai-mult-ca-perfectul**, care arată o lucrare trecută, isprăvită înaintea altei lucrări, trecute și ea. Ex. *Când am ajuns la dânsul acasă, el plecase la gară.*

§ 117. Pentru a arăta că lucrarea va avea loc în timpul care va veni de acum înainte, verbul are două categorii de forme :

a) **Viitorul I**, care arată că lucrarea va avea loc în urma vorbirii. Ex. *Acum nu-ți pot spune nimic; mâne îți voi răspunde.*

b) **Viitorul II**, care arată că lucrarea va avea loc după vorbire, dar înaintea altei lucrări tot viitoare. Ex. *Când vei veni mâne la mine, eu voi fi sfârșit de copiat caelul.*

M o d.

§ 118.

Verbul are forme anumite pentru a arăta chipul cum se face acțiunea : dacă se face cu *siguranță* sau numai e *posibilă* dar nu e sigură sau poate e numai *dorită*, etc.

Aceste forme ale verbului se numesc **moduri**.

§ 119. Modurile sunt de două feluri :

- a) Unele care au forme pentru a arăta *persoanele* care fac acțiunea și de aceea se numesc **moduri personale** ;
- b) Altele care nu posedă forme pentru a arăta persoanele și de aceea se numesc **moduri nepersonale**.

a) Modurile personale.

§ 120.

Acestea sunt în număr de patru :

1. **Modul indicativ**. Acesta arată o acțiune prezentă, trecută sau viitoare ca **sigură și reală**. Ex. *Noi suntem urmașii Romanilor. — Traian a cucerit Dacia. — Noi ne vom apăra țara împotriva dușmanilor.*

2. **Conjunctivul sau Subjunctivul** arată o acțiune **nesigură, îndoelnică, posibilă ori dorită**. Ex. *Nu cred să plece mâne. — Să știu că vine, aș mai aștepta. — Să dea Dumnezeu să îi sânușos.*

3. **Condiționalul sau Optativul** arată sau că îndeplinirea lucrării atârână de o **condiție** oarecare sau arată o **dorință**. Ex. *Dacă ar ploua la timp, recolta ar fi toldeaua frumoasă. — Aș merge la plimbare.*

4. **Imperativul** arată o **poruncă**, un **sfat**, o **rugăminte**. Ex. *Pleacă mai repede! — Nu fiți grăbiți, căci graba strică treaba. — Lasă-mă, te rog, în pace.*

b) Modurile nepersonale.

§ 121.

1. **Infinitivul**, care arată acțiunea verbului așa cum este ea. Ex. *A tăcea, e mai bine de cât a vorbi ceeace nu se cuvine.*

2. **Participiul**, care face funcție de *adjectiv* sau de *substantiv*. Ex. *Invățând în școli înalte, a ajuns un inginer prețuit. — Este ușor de vorbit, dar mai greu de lucrat.*

EXERCIȚIUL XIV

Să se arate la ce mod și timp, persoană și număr, se găsesse verbele din fragmentul următor.

Bucuria ce simțiră creștinii pentru luarea Târgoviștei se mai adăogi cu vestirea unei alte izbânzi asupra vrăjmașilor. Ceata ce cu două două zile înainte Bathori o pornise ca să taie calea Turcilor, care duceau patru mii robi și turme mari de vite spre podul de la Giurgiu, călăuzită fiind de oameni de țară, care cunoșteau bine căile munților și ale pădurilor, trecuse înaintea Turcilor și, coprinzând strâmtoarele, până a nu sosi ei, îi izbi cu putere, îi sparse rău, ucise mai pe toți, dobândi înapoi toată prada lor și mântui pe robi.

A doua zi după luarea Târgoviștei, generalii creștini se adunară la sfat de războiu și porunciră a le aduce înaintea pe Ali-Pașa. (N. Bălcescu).

Verbe tranzitive, netranzitive, reflexive
și nepersonale.

№ 122.

1. *Servitorul a bătut cânele care a mușcat pe cerșetor.* — 2. *Grădinarul culege perele coapte.* — 3. *Copilul doarme.* — 4. *Ioan seamănă foarte mult cu tatăl său.* — 5. *Să mulțumim lui Dumnezeu pentru toate câte ne dă.* — 6. *Eu nu mă încred în vorbele tale.* — 7. *Tu te căești de greșeala pe care ai făcut-o.* — 8. *Astă noapte a fulgerat așa că se făcea lumină ca ziua.*

Verbele după înțelesul lor sunt de trei feluri :

a) Unele verbe arată o acțiune care pornind dela subiectul care o face, poate trece deadreptul asupra unui lucru sau unei ființe, arătate prin cazul acuzativ. In ex. 1, acțiunea arătată de către verbul **a bătut**, îndeplinită de subiectul său — *servitorul* — trece direct asupra unei ființe — *cânele* — exprimate printr'un substantiv în ca-

zului *acuzativ*. Tot așa verbul **a mușcat** arată o acțiune care trece direct asupra substantivului *cerșetor*, în cazul *acuzativ*. De asemenea verbul **culege** din ex. 2, arată o acțiune care se exercitează direct asupra substantivului *perele*, în cazul *acuzativ*.

Verbele care cer după ele un complement în acuzativ, se numesc verbe tranzitive.

b) Alte verbe arată numai o stare a substantivului, ca în ex. 3, verbul **dorame**; ori arată o acțiune care nu poate trece deodată asupra unei ființe sau lucru și prin urmare verbul nu poate avea un complement în *acuzativ*, ci numai în *dativ*, sau în *acuzativ* cu prepoziție, cum e verbul **să mulțumim** din ex. 5, care are un complement în *dativ*.

Verbele care nu pot avea complemente în acuzativ, se numesc verbe netranzitive.

c) Sunt unele verbe care arată o stare a subiectului, sau o acțiune făcută de subiect în forma unei acțiuni care se resfrânge chiar asupra subiectului însuși, așa în cât aceeași ființă apare și ca *subiect* și ca *obiect*. Astfel în ex. 6, subiectul *eu* apare și ca *obiect* — *mă* — al verbului, iar în ex. 7 subiectul *tu* apare și ca *obiect* — *te* — al verbului.

Verbele care arată o lucrare ce se întoarce asupra subiectului, se numesc verbe reflexive.

Ele apar totdeauna în această formă și nu pot fi întrebuințate decât numai ca verbe reflexive. Ex. **mă uit**

la ceva, mă tem de cineva, mă bucur de ceva, mă gândesc la ceva, mă mir de ceva.

În afară de acestea însă și verbele tranzitive pot arăta că acțiunea pe care o exprimă se întoarce asupra subiectului, așa în cât acesta o face dar o și suferă. De ex. *eu laud pe cineva*, dar și *eu mă laud*; *eu iubesc și eu mă iubesc*; *eu spăl și eu mă spăl*.

§ 123. Unele verbe se întrebuițează numai la persoana a III-a a singularului, fiindcă noi întrebuițându-le, nu ne gândim la o persoană anumită, care să facă acțiunea pe care ele o exprimă. Asemenea verbe se numesc **impersonale** sau **unipersonale**.

Așa sunt verbele care arată fenomenele naturii : *tună, fulgeră, trăsnește, plouă, ninge*.

Unele sunt pasive :

se înouă, se întunecă, se luminează, se înserază, se înoplează, etc., se cade, se cuvine, se pare, îmi pare, îmi pasă.

Unipersonal se întrebuițează și verbul a fi în unire cu unele substantive : *mi-e somn, mi-e sete, mi-e foame, mi-e frică, etc.*

EXERCITIUL XV

Să se scoată verbele, arătându-se care sunt tranzitive, neltranzitive și reflexive din următorul fragment.

Radu sări într'o clipă pe mal, trase capul luntrii c'o mână vârtoasă pe uscat, ridică cu un braț puternic, mlădiosul mijloc al tinerei femei, și, cu scumpa lui sarcină pe brațe, săltă iute în luntre; apoi, îmbrâncind tare țărnuțul cu vâsla, câteva voinicești lovituri de lopată, avântară micul vas departe de coastă. Ancuța, turburată, uimită de atâtea vii și felurite simțiri, rămăsese pitulată în fundul luntrii, cu capul răzimat pe pieptul Radului; trupul ei tremura ca frunza; brațele-i stau

încrucișate pe al său sân ce svâcnea cu iușcală, sub ușoara-
iie de borangic; glasul i se curmase și, uneori numai
c'o zâmbire îngerească pe buze, un suspin întrerupt
se revârsa din adâncul inimii sale pline, și lacrimi, ca
mărgăritarele, picurau dintr'ai săi ochi, inundați de
atâta fericire. (A. Odobescu).

Genul sau forma.

§ 124.

1. *Profesorul laudă pe elevii sârguincioși.* — 2. *Elevii sârguincioși sunt lăudați de către profesor.* — 3. *Mora-
rul macină grâul.* — 4. *Grâul se macină de morar.*

Acțiunea pe care o exprimă un verb tranzitiv poate
fi arătată în două chipuri :

a) Sau subiectul este **activ**, adică el face lucrarea pe
care o suferă o ființă sau un lucru, ca în exemplele 1 și 3

b) Sau subiectul este **pasiv**, adică nu face lucrarea, ci
o suferă, fiind săvârșită de altcineva, ca în exemplele
2 și 4.

În cazul întâiu se zice că verbul se găsește în **forma
activă**, în al doilea, în **formă pasivă**.

Orice *verb tranzitiv* poate avea forma pasivă iar posi-
bilitatea de a căpăta forma pasivă este un semn carac-
teristic al verbelor tranzitive.

Verbele nel tranzitive nu pot avea forma pasivă și ele
apar totdeauna numai în forma activă.

Conjugarea verbelor.

§ 125.

1. *Este bine a aduna la tinerețe pentru a avea la bătrâ-
nețe.* — 2. *E mai ușor a vedea paiul din ochiul vecinului,
decât bârna din ochiul lău.* — 3. *A-și face datoria este
cel mai frumos lucru.* — 4. *A fugi din fața dușmanului
este cea mai mare rușine.*

A **conjuga** un verb înscamnă a-l face să treacă prin toate formele pe care le are.

În conjugarea lor, verbele se împart în **patru grupe**, care se deosebesc între ele, după terminațiunea **infinitivului**.

În exemplele de mai sus, vedem câte un verb de fiecare grupă :

Verbul **a aduna**, terminat în vocala **-a**.

Verbul **a vedea**, terminat în **-ea**.

Verbul **a face**, terminat în **-e**.

Verbul **a fugi**, terminat în **-i**.

Aceste terminațiuni ale infinitivului : **-a, -ea, -e, -i**, se numesc **vocale caracteristice**.

Orice alt verb am lua, trebuie să se termine în una din aceste patru vocale caracteristice :

în **-a** : a *lăuda*, a *juca*, a *cânta*, a *jura*, a *afla*.

în **-ea** : a *lăcea*, a *cădea*, a *plăcea*, a *ședea*, a *pulea*.

în **-e** : a *aduce*, a *curge*, a *frige*, a *pierde*, a *bate*.

în **-i** : a *acoperi*, a *albi*, a *cheltui*, a *despărți*, a *glumi*.

Verbele care se termină la infinitiv în **-a** se numesc verbe de **conjugarea I-a**.

Acela care se termină în **-ea**, de **conjugarea a II-a**.

Acela care termină în **-e**, de **conjugarea a III-a**.

Acela care se termină în **-i**, de **conjugarea a IV-a**.

La această din urmă conjugare aparțin și verbele care au vocala caracteristică **-î** : a *uri*, a *holări*, a *scobori*.

§ 126. CONJUGAREA ACTIVA.

Modul Indicativ.

Prezentul.

I	II	III	IV
aflu	ead	cer	îng
aflii	eazi	ceri	îngi
află	eade	cere	înge

aflăm	cădem	cerem	fugim
aflați	cădeți	cereți	fugiți
află	cad	cer	fug

Imperfectul.

aflam	cădeam	ceream	fugeam
aflai	cădeai	cereai	fugeai
afla	cădea	cerea	fugea
aflam	cădeam	ceream	fugeam
aflați	cădeți	cereți	fugeți
aflau	cădeau	cereau	fugeau

Perfectul simplu.

aflai	căzui	cerui	fugii
aflași	căzuși	ceruși	fugiși
află	căzu	ceru	fugi
aflarăm	căzurăm	cerurăm	fugirăm
aflarăți	căzurăți	cerurăți	fugirăți
aflară	căzură	cerură	fugiră

Perfectul compus.

am aflat	am căzut	am cerut	am fugit
ai „	ai „	ai „	ai „
a „	a „	a „	a „
am „	am „	am „	am „
ați „	ați „	ați „	ați „
au „	au „	au „	au „

Mai mult ca perfectul.

aflasem	căzusem	cerusem	fugisem
aflaseși	căzuseși	ceruseși	fugiseși
aflase	căzuse	ceruse	fugise
aflasem	căzusem	cerusem	fugisem
aflaseți	căzuseți	ceruseți	fugiseți
aflase(ră)	căzuse(ră)	ceruse(ră)	fugise(ră)

Viitorul I.

voiu afla	voiu cădea	voiu cere	voiu fugi
vei „	vei „	vei „	vei „
va „	va „	va „	va „
vom „	vom „	vom „	vom „
veți „	veți „	veți „	veți „
vor „	vor „	vor „	vor „

Viitorul al II-lea.

voiu fi aflat	voiu fi căzut	voiu fi cerut	voiu fi fugit
vei „ „	vei „ „	vei „ „	vei „ „
va „ „	va „ „	va „ „	va „ „
vom „ „	vom „ „	vom „ „	vom „ „
veți „ „	veți „ „	veți „ „	veți „ „
vor „ „	vor „ „	vor „ „	vor „ „

Modul Conjunctiv.

Prezentul.

să aflu	să cad	să cer	să fug
să affi	să cazi	să cери	să fugi
să aflu	să cadă	să ceară	să fugă
să aflăm	să cădem	să cерем	să fugim
să aflați	să cădeți	să cereți	să fugiți
să aflu	să cadă	să ceară	să fugă

Perfectul.

să fi aflat	să fi căzut	să fi cerut	să fi fugit
-------------	-------------	-------------	-------------

(Pentru toate persoanele și amândouă numerele).

Modul Condițional (Optativ).

Prezent.

aș afla	aș cădea	aș cere	aș fugi
ai „	ai „	ai „	ai „
ar „	ar „	ar „	ar „
am „	am „	am „	am „
ați „	ați „	ați „	ați „
ar „	ar „	ar „	ar „

Perfect.

aș fi aflat	aș fi căzut	aș fi cerut	aș fi fugit
ai „ „	ai „ „	ai „ „	ai „ „
ar „ „	ar „ „	ar „ „	ar „ „
am „ „	am „ „	am „ „	am „ „
ați „ „	ați „ „	ați „ „	ați „ „
ar „ „	ar „ „	ar „ „	ar „ „

Modul Imperativ.

Prezent.

află, nu afla	cazi, nu cădea	cere, nu cere	fugi, nu fugi
află	cadă	ceară	fugă
—	—	—	—
aflați	cădeți	cereți	fugiți
află	cadă	ceară	fugă

Infinitivul.

Prezent.

a afla	a cădea	a cere	a fugi
--------	---------	--------	--------

Perfect.

a fi aflat a fi căzut a fi cerut a fi fugit

Participiul.

Prezent.

aflând căzând cerând fugind

Perfect.

aflat, -ă căzut, -ă cerut, -ă fugit, -ă

§ 127.

Viitorul I se mai poate forma și cu ajutorul verbului ajutător *a avea*, la *prezent*, unit cu *prezentul Conjunctivului* verbului de conjugat. De ex. :

am să aflu	am să cad	am să cer	am să fug
ai să afli	ai să eazi	ai să ceri	ai să fugi
are să afle	are să cadă	are să ceară	are să fugă
avem să aflăm	avem să cădem	avem să cerem	avem să fugim
aveți să aflați	aveți să cădeți	aveți să cereți	aveți să fugiți
au să afle	au să cadă	au să ceară	au să fugă

§ 128.

În vorbirea *familiară* și cea *populară* se mai găsesc și alte forme :

oi	afla	oi	cădea	oi	cere	oi	fugi
oi, îi	„	oi, îi	„	oi, îi	„	oi, îi	„
o, a	„	o, a	„	o, a	„	o, a	„
om	„	om	„	om	„	om	„
îți	„	îți	„	îți	„	îți	„
or	„	or	„	or	„	or	„

	sau			
o să aflu		o să cad	o să cer	o să fug
o să aflu		o să eazi	o să ceri	o să fugi
o să aflu		o să cadă	o să ceară	o să fugă
o să aflăm		o să cădem	o să cerem	o să fugim
o să aflați		o să cădeți	o să cereți	o să fugiți
o să aflu		o să cadă	o să ceară	o să fugă

§ 129.

Observații asupra conjugării active.

a) Formele tuturor modurilor se pot împărți în două grupe, din punct de vedere al formării lor :

1. *Timpuri simple.*
2. *Timpuri compuse.*

1. Timpurile simple.

Timpurile simple sunt următoarele :

Indicativ prezent, imperfect, perfect simplu, mai mult ca perfect; Conjunctiv prezent; Imperativ prezent; Infinitiv prezent; Participiu prezent și perfect.

2. Timpurile compuse.

Timpurile compuse sunt următoarele :

Indicativul perfect compus, viitorul I, viitorul II; Conjunctivul perfect; Condiționalul prezent și perfect; Infinitivul perfect.

§ 130.

b) La conjugarea I și a IV-a multe verbe primesc la timpul prezent al Indicativului, Conjunctivului și Imperativului, o terminațiune întonată și anume -ez la conj. I și -esc la conj. IV, la cele trei persoane singulare și la pers. 3-a plurală.

Asemenea verbe se conjugă astfel :

Indicativ prezent		Conjunctiv prezent	
I	IV	I	IV
luerez	muncese	să luerez	să muncese
luerezi	muncеști	să luerezi	să muncеști
lucrează	muncеște	să lucreze	să muncеască
luerăm	muncim	să luerăm	să muncim
luerati	muncеți	să luerati	să muncеți
lucrează	muncesc	să lucreze	să muncеască

Imperativ prez.

I	IV
—	—
lucrează	muncеște
lucreze	muncеască
—	—
luerati	muncеți
lucreze	muncеască

§ 131.

c) Verbele de conj. IV-a terminate în **-ri** se conjugă astfel la prezent :

Ind. prez.	Conj. prez.	Imper. prez.
cobor	să cobor	—
cobori	să cobori	coboară, nu cobori
coboară	să coboare	coboare
coborim	să coborim	—
coboriți	să coboriți	coboriți
coboară	să coboare	coboare

§ 132.

d) *Perfectul simplu* la foarte multe verbe de conj. III se face cu termi ațiunea **-sei**. Ex. *a culege, a rupe, a merge*

eulesei	rupsei	mersei
euleseși	rupseși	merseși
eulese	rupse	merse
euleserăm	rupserăm	merserăm
euleserăți	rupserăți	merserăți
euleseră	rupseră	merseră

Verbele care fac astfel perfectul simplu, fac *participiul trecut* în -s sau -t: **cules, rupt, mers.**

§ 133.

e) *Infinitivul prezent* mai are și o formă lungă în -re : **aflare, cădere, cerere, fugire.**

Această formă și-a pierdut înțelesul verbal și a devenit un substantiv.

§ 134.

f) *Timpurile compuse* se formează cu *verbe ajutătoare* unite cu *moduri nepersonale* de ale verbului de conjugat.

1. *Perfectul compus Indicativ* : Prez. Ind. dela verbul **a avea** unit cu participiul perfect al verbului. Ex. **eu am aflat, am căzut, am făcut, am fugit.**

2. *Viitorul I* : Prez. Ind. dela verbul **a voi** unit cu infinitivul prez. al verbului. Ex. **voiu afla, voiu cădea, voiu face, voiu fugi.**

3. *Viitorul II* : Viitorul I dela verbul **a fi** unit cu participiul trecut al verbului. Ex. **voiu fi aflat, voiu fi căzut, voiu fi cerut, voiu fi fugit.**

4. *Conjunctivul perfect* : Conjunctivul prezent al verbului **a fi**, redus numai la forma **să fi**, unit cu participiul trecut al verbului. Ex. **să fi aflat, să fi căzut, să fi cerut, să fi fugit.**

5. *Condiționalul prezent* : auxiliarul **aș, ai, ar, am, ați, ar** unit cu infinitivul prezent al verbului. Ex. **aș afla, aș cădea, aș cere, aș fugi.**

6. *Condiționalul perfect* : condiționalul prezent al verbului a fi unit cu participiul trecut al verbului. Ex. aș fi aflat, aș fi căzut, aș fi cerut, aș fi fugit.

7. *Infinitivul perfect* : Infinitivul prezent al verbului a fi unit cu participiul trecut al verbului. Ex. a fi aflat, a fi căzut, a fi cerut, a fi fugit.

Forme inverse.

§ 135.

1. Venit-am și am învins! — 2. Dusu-te-ai, o! blândă stea, dulce surioara mea! — 3. „Acolo fi-va allarul!”, zice falnicul monarh. — 4. Dare-ar' bunul Dumnezeu să fie pe gândul meu. — 5. Face-m'aș un vultur mare, de-aș cânta ziua la soare, doina cea de răzbunare!

La timpurile compuse auxiliarul stă obișnuit înaintea verbului de conjugat; câteodată însă, mai ales în poezie, se poate pune și în urmă și atunci avem **formele inverse**.

Perf. compus : aflat-am, aflat-ai, aflat-a, etc.

Viitorul I : afla-voiu, afla-vei, afla-va, etc.

Condiționalul prez. :

aflare-aș	cădere-aș	cerere-aș	fugire-aș
aflare-ai	cădere-ai	cerere-ai	fugire-ai
aflare-ar	cădere-ar	cerere-ar	fugire-ar
aflare-am	cădere-am	cerere-am	fugire-am
aflare-ați	cădere-ați	cerere-ați	fugire-ați
aflare-ar	cădere-ar	cerere-ar	fugire-ar

§ 136. Observăm :

a) Auxiliarul se unește de verb prin *liniuță*.

b) La condițional, în forma inversă, se întrebuițează infinitivul lung.

c) Formele scurte ale pronumelor se pun între verb și auxiliar : *lăuda-te-voiu, aduce-mă-vor*. În asemenea caz,

participiul la perfectul compus, primește un **-u** la urmă : *aflatu-m'ai, găsitu-l-a*, iar la condițional apare iarăși forma scurtă a infinitivului : *face-m'aș, duce-te-ai*.

Forme perifrastice.

§ 137.

Cu ajutorul verbului auxiliar **a fi** în unire cu *participiul prezent* al verbului de conjugat, se pot forma unele timpuri, care se numesc **perifrastice**. Asemenea timpuri se întrebunțează rar. Avem :

1. *Perfect perifrastic* : **Am fost aflând, am fost căzând, am fost cerând, am fost fugind**. Foarte rar.

2. *Viitor perifrastic* : **voiu fi aflând**, etc.

3. *Condițional perifrastic* : **ar fi aflând**, etc.

Aceste două din urmă se întrebunțează mai des.

Exemple :

Nu știu ce va fi făcând el acuma. — Ce vor fi gândind ei de mine? — Am auzit că ei s'ar fi lăudând că m'au întrecut pe mine. — Spunea că noi n'am fi câștigând cât trebuie.

§ 138. CONJUGAREA VERBULUI A FI.

Modul indicativ.

Prez.	Imperf.	Perf. simplu	Pf. compus	Mm. ca prf.
sunt, <i>îs</i>	eram	fui sau fusei	am fost	fusesem
ești	erai	fuși „ fuseși	ai „	fuseseseși
este, <i>e</i>	era	fu „ fuse	a „	fusesese
suntem	eram	furăm „ fuserăm	am „	fusesem
sunteți	erați	furăți „ fuserăți	ați „	fuseseseți
sunt, <i>îs</i>	erau	fură „ fuseră	au „	fusesese

Viit. I Viit. II Conj. pr. Conj. perf. Cond. pr. Cond. prf.

voi fi	voi fi fost	să fiu	să fi fost	aş fi	aş fi fost
vei „	vei „ „	să fii	„ „ „	ai „	ai „ „
va „	va „ „	să fie	„ „ „	ar „	ar „ „
vom „	vom „ „	să fim	„ „ „	am „	am „ „
veţi „	veţi „ „	să fiţi	„ „ „	aţi „	aţi „ „
vor „	vor „ „	să fie	„ „ „	ar „	ar „ „

Imper. pr. Inf. prf. Part. pr.

—	a fi	fiind
fii, nu fi		
fie		

—	Infin. prf.	Part. prf.
	a fi fost	fost, foastă
fiţi		
fie		

§ 139. Verbul a avea.

Modul indicativ.

rez. Imperf. Perf. s. Perf. comp Mai mult ca perfectul.

am	aveam	avui	am avut	avusem sau	avusesem
ai	aveai	avuşi	ai „	avuseşi „	avuseseşi
are	avea	avu	a „	avuse „	avusese
avem	aveam	avurăm	am „	avusem „	avusesem
aveţi	aveaţi	avuraţi	aţi „	avuseţi „	avuseseţi
au	aveau	avură	au „	avuse „	avusese

Viit. I Viit. II Conj. pr. Conj. prf. Cond. pr. Cond. prf.

voiu avea	voiu fi avut	să am	să fi avut	aş avea	aş fi avut
voi „	vei „ „	să ai	„ „ „	ai „	„ „ „
va „	va „ „	să albă	„ „ „	ar „	„ „ „
vom „	vom „ „	să avem	„ „ „	am „	„ „ „
veţi „	veţi „ „	să aveţi	„ „ „	aţi „	„ „ „
vor „	vor „ „	să albă	„ „ „	ar „	„ „ „

Impr. pr.	Inf. pr.	Part. prf.
—	a avea	având

ai, aibi, nu avea
aibă

—	Inf. prf.	Part. prf.
aveți	a fi avut	avut-ă
aibă		

§ 140. Conjugarea reflexivă.

1. *Eu mă mir de îndrăzneala lui.* — 2. *Nu ne vom încrede niciodată în acei care au obiceiul de a minți.* — 3. *Voi v'ați luptat din greu cu nevoile vieții.* — 4. *Ei se duc vara la munte.* — 5. *Oamenii își făuresc visuri care nu se îndeplinesc.* — 6. *Tu îți arăți pe față nemulțumirea ta.* — 7. *Noi ne râdem de oamenii proști și îngâmfați.*

Verbele tranzitive pot arăta că acțiunea lor trece asupra subiectului lor, nu asupra unui obiect de afară, sau că acțiunea se face în folosul subiectului. Pentru aceasta ele primesc înainte pronumele reflexive de acuzativ în cazul întâiu și de dativ în cazul al doilea. Altfel conjugarea verbului nu suferă nicio schimbare, ci rămâne tot ca la forma activă.

§ 141. Exemple : a se duce și a-și zidi

Modul Indicativ.

Prez.	Imperf.	Pf. simplu.	Pf. comp.	M. m. ca. perf.
mă duc	mă duceam	mă dusei	m'am dus	mă dusesem
te duci	te duceai	te duseși	te-ai dus	te duseseseși
se duce	se ducea	se duse	s'a dus	se dusesese
ne ducem	ne duceam	ne duserăm	ne-am dus	ne dusesem
vă duceți	vă duceți	vă duserăți	v'ați dus	vă duseseseți
se duc	se duceau	se duseră	s'au dus	se dusesese

Vlit. I	Vlit. II	Conj. pr.	Conj. perf.
mă voi <u>u</u> duce	mă voi fi dus	să mă duc	să mă fi dus
te vei duce	te vei „ „	să te duci	să te fi dus
se va duce	se va „ „	să se ducă	să se fi dus
ne vom duce	ne vom „ „	să ne ducem	să ne fi dus
vă veți duce	vă veți „ „	să vă duceți	să vă fi dus
se vor duce	se vor „ „	să se ducă	să se fi dus

Cond. pr.	Cond. perf.	Imp. pr.	Inf. pr.
m'aș duce	m'aș fi dus	—	a se duce
te-ai duce	te-ai fi dus	du-te, nu te dace	Inf. perf.
s'ar duce	s'ar fi dus	ducă-se	a se fi dus
ne-am duce	ne-am fi dus	—	
v'ați duce	v'ați fi dus	duceți-vă	Part. pr.
s'ar duce	s'ar fi dus	ducă-se	ducându-se

— 142.

Modul Indicativ.

Prez.	Imperf.	Per. s.	Perf. c.	Mal m. c. prf
îmi zidese	îmi zideam	îmi zidii	mi-am zidit	îmi zidisem
îți zidești	îți zideai	îți zidiși	ți-ai zidit	îți zidiseși
își zidește	își zidea	își zidi	și-a zidit	își zidise
ne zidim	ne zideam	ne zidirăm	ne-am zidit	ne zidisem
vă zidiți	vă zideati	vă zidirăți	v'ați zidit	vă zidiseți
își zidese	își zideau	își zidiră	și-au zidit	își zidise

Vlit. I	Vlit. II	Conj. pr.	Conj. perf.
îmi voi zidi	îmi voi fi zidit	să-mi zidese	să-mi fi zidit
îți vei zidi	îți vei fi zidit	să-ți zidești	să-ți fi zidit
își va zidi	își va fi zidit	să-și zidească	să-și fi zidit
ne vom zidi	ne vom fi zidit	să ne zidim	să ne fi zidit
vă veți zidi	vă veți fi zidit	să vă zidiți	să vă fi zidit
își vor zidi	își vor fi zidit	să-și zidească	să-și fi zidit

Modul Condițional.

P r e z e n t		P e r f e c t	
mi-aș zidi	ne-am zidi	mi-aș fi zidit	ne-am fi zidit
ți-ai zidi	v'ați zidi	ți-ai fi zidit	v'ați fi zidit
și-ar zidi	și-ar zidi	și-ar fi zidit	și-ar fi zidit

Imperativ prez.	Infln. prez.	Part. prez.
—	a-și zidi	zidindu-și
zidește-ți, nu-ți zidi		
zidească-și		
—	Inf. perf.	
zidiți-vă	a-și fi zidit	
zidească-și		

§ 143. Forma pasivă.

1. *Cel ce calcă legea se pedepsește cu pedepse care sunt date de către judecători.* — 2. *În vreme de epidemii e bine să se fiarbă apa și să se bea după ce a fost răcită.*

Verbele tranzitive pot arăta că subiectul suferă acțiunea arătată de ele, fiind săvârșită de altcineva; în asemenea caz se zice că verbul este la forma pasivă.

§ 144.

Pentru a exprima acțiunea pasivă sunt două mijloace :

1. Ne servim de *pronumele reflexiv de acuzativ se*.

Astfel în exemplele de mai sus, *se pedepsește* arată că subiectul său (*omul vinovat*) suferă lucrarea arătată de verb; *să se fiarbă (apa)* arată de asemenea că subiectul suferă lucrarea arătată de verb.

Acest fel de a exprima pasivul nu se poate întrebuiți decât la persoana a III-a.

2. Ne servim de forme compuse cu verbul ajutător *a fi* în unire cu *participiul trecut* al verbului.

Astfel exemplele de mai sus : **sunt date** arată că subiectul său (*pedepsele*) suferă lucrarea arătată de verb;

tot așa a **îost răcîită** arată că subiectul (*apa*) suferă lucrarea arătată de verb.

La acest fel de a forma pasivul, participiul trecut se *acordă* cu subiectul său ca un *adjectiv*, în *gen*, *număr* și *caz*.

Exemplu : *a fi lăudat*.

§ 145. Modul Indicativ.

Prezent	Imperfect	Perfect simplu
sunt lăudat, -ă	eram lăudat, -ă	fui lăudat, -ă
ești lăudat, -ă	erai lăudat, -ă	fuși lăudat, -ă
este lăudat, -ă	era lăudat, -ă	fu lăudat, -ă
suntem lăudați, -te	eram lăudați, -te	furăm lăudați, -te
sunteți lăudați, -te	erați lăudați, -te	furăți lăudați, -te
sunt lăudați, -te	erau lăudați, -te	fură lăudați, -te

Perfectu compus	Mai mult ca perf.	Viitorul I
am fost lăudat, -ă	fusesem lăudat, -ă	voi fi lăudat, -ă
ai „ „	fuseși „ „	vei „ „
a „ „	fusese „ „	va „ „
am „ „ lăudați, -e	fusesem lăudați, -te	vom „ „ lăudați, -e
ați „ „	fuseseti „ „	veți „ „
au „ „	fusese „ „	vor „ „

Viitorul II	Conj. prezent	Conj. perfect
voi fi fost lăudat, -ă	să fiu lăudat, -ă	să fi fost lăudat, -ă
vei „ „ „	să fii „ „	să „ „ „
va „ „ „	să fie „ „	să „ „ „
vom „ „ lăudați, -te	să fim lăudați, -te	să „ „ „ lăudați, -te
veți „ „ „	să fiți „ „	să „ „ „
vor „ „ „	să fie „ „	să „ „ „

Cond. prezent		Cond. perfect		Imper. prezent
aș fi	lăudat,-ă	aș fi	fost lăudat,-ă	
ai	„ „	ai	„ „ „	fii lăudat,-ă
ar	„ „	ar	„ „ „	fie lăudat,-ă
am	„ lăudați,-te	am	„ „ lăudați,-te	—
ați	„ „	ați	„ „ „	fiți lăudați,-te
ar	„ „	ar	„ „ „	fie lăudați,-te
Infln. prez.		Infln. perf.		Part prez.
a fi lăudat,-ă		a fi fost lăudat,-ă		fiind lăudat,-ă

Verbe neregulate.

§ 146.

Unele verbe se conjugă altfel decât verbele date drept model la conjugarea activă; aceste verbe se numesc **neregulate**.

Afară de verbele **a fi** și **a avea**, celelalte sunt următoarele :

1. **A da.** *Ind. prez.* : dau, dai, dă, dăm, dați, dau.

Impf. dam, dai, da, dam, dați, dau sau : dădeam, dădeai, dădea, dădeam, dădeai, dădeau.

Pf. simplu : dădui, dăduși, dădu, dădurăm, dădurăți, dădură sau : dedoi, dedeși, dede, dederăm, dederăți, dederă sau : detei, deteși, dete, deterăm, dederăți, deteră.

M. m. c. pf. dădusem, dăduseși, dăduse, dădusem, dăduseți, dăduse sau : dedesem, dedeseși, dedese, dedesem, dedeseți, dedese.

Conj. pr. să dau, să dai, să dea, să dăm, să dați, să dea.

Imperativ. dă, dați, *Part. pr.* dând. *P. f. dat.* -ă.

2. **A sta.** *Ind. prez.* stau, stai, stă, stăm, stați, stau.

Impf. stam, stai, sta, stam, stați, stau sau stăteam, stăteai, stătea, stăteam, stăteai, stăteau. sau : steteam, steteai, stetea, steteam, steteai, steteam.

Pf. s. stătui, stătuseși stătui, stăturăm, stăturăți, stătură, sau : stetei, steteși, stete, steterăm, steterăți, steteră.

M. m. c. pf. stătusem, stătuseși, stătuse, stătusem, stătuseși, stătuse, sau : stetesem, steteseseși, stetesese, stetesem, steteseseși, stetesese.

Conj. pr. să stau, să stai, să stea, să stăm, să stați, să stea.

Imperf. stai, stăi, stați, *Part. pr.* stând. *Part. tr.* stat, -ă.

3. A la. *Ind. pr.* la u, lai, lă, lăm, lați, lau.

Impf. lam, lai, la, lam, lați, lau.

Pf. s. lăui, lăuși, lău, lăurăm, lăurăți, lăură.

M. m. c. pf. lăusem, lăuseși, lăuse, lăusem, lăuseși, lăuse.

Conj. pr. să lau, să lai, să lea, să lăm, să lați să lea.

Imperf. lă, lați, ; *Part. pr.* lând ; *Part. pf.* lăut, -ă,

4. A lua. *Ind. pr.* iau, iai (iei), ica, luăm, luați, iau.

Impf. luam, luai, lua, luam, luați, luau.

Pf. s. luai, luași, luă, luarăm, luarăți, luară.

M. m. c. pf. luasem, luaseși, luase, luasem, luaseși, luase.

Conj. pr. să iau, să iai, (să iei), să ica, să luăm, să luați, să ica.

Imperf. ica, luați. *Part. pr.* luând. *Part. pf.* luat, -ă

5. A vrea. *Ind. pr.* vreau, vrei, vrea, vrem, vreți, vor sau : vreu (vrau), vrei (vrai), vre (vra), vrem, vreți, (vrăți), vreu (vrau).

Impf. vream, vrei, vrea, vream, vreați, vreau sau vram, vrei, vra, vram, vrăți, vrau.

Pf. s. vrui, vruiși, vru, vrurăm, vrurăți, vrură.

M. m. c. pf. vrusem, vruseși, vruse, vrusem, vruseși, vruse.

Conj. pr. să vreau, să vrei, să vrea, să vrem

să vrei, să vrea, sau : să vreau, să vrei, să vree,
să vrem, să vreți, să vree.

Imper. vrea, vreți. *Part. prez.* vrând. *Part. pf.*
vrut, -ă.

6. A bea *Ind. pr.* beau (beu), bei, bea, bem, beți, beau (beu).

Impf. beam, beai, bea, beam, beați, beau.

Pf. s. băui, băuși, bău, băură, băurăți, băură.

M. m. c. pf. băusem, băuseși, băuse, băusem, bău-
seți, băuse.

Conj. pr. să beau (să beu), să bei, să bea (să bee),
să bem, să beți, să bea (să bee).

Imper. bea, beți. *Part. pr.* bând. *Part. pf.* băut, -ă.

7. A ști. *Ind. pr.* știu, știi, știe, știm, știți, știu.

Impf. știam, știați, știa, știam, știați, știau.

Pf. s. știui, știuși, știu, știurăm, știurăți știură.

M. m. c. pf. știusem, știuseși, știuse, știusem, știu-
seți, știuse.

Conj. pr. să știu, să știi, să știe, să știm, să știți
să știe.

Imper. știi, știți. *Part. pr.* știind. *Part. pf.* știut.

VIII. ADVERBUL.

§ 147.

1. O ciocârlie s'a înălțat sus aproape de nouri. — 2. El mi-a spus că va veni mâne la mine. — 3. Am căutat înadins să-l întâlnesc spre a-i spune vestea cea bună. — 4. Mergea încet și privea liniștit la toate câte îl înconjurau.

În ex. 1, cuvântul **sus** arată locul acțiunii verbului pe lângă care stă; în ex. 2, cuvântul **mâne** arată timpul acțiunii verbului, iar în exemplele 3 și 4, cuvintele **înadins**, **încet**, **liniștit**, arată modul cum se face acțiunea verbelor pe lângă care stau. Toate aceste cuvinte sunt **invariabile**.

Cuvintele invariabile care stau pe lângă verbe arătând locul, timpul ori modul acțiunii verbului, se numesc adverbe.

§ 148.

După înțelesul lor, adverbele se împart în trei grupe :

1. **Adverbe de loc.** Răspund la întrebarea **unde?**

Exemple :

Aici, acolo, încoace, încolo, dincoace, dincolo, unde, încotro, undeva, aiurea, nicăiri, pretutindeni, înlăuntru, afară, sus, jos, deasupra, dedesupt, înainte, înapoi, îndărăt, acasă, alătura, aproape, departe.

2. **Adverbe de timp.** Răspund la întrebarea **când.**

Exemple :

Acum, atunci, adineauri, când, cândva, odată, pururea totdeauna, niciodată, astăzi, eri, mâne, curând, încă, înaintea, apoi, adeseori, iarăși.

3. **Adverbe de mod.** Răspund la întrebarea : **cum?**

Exemple : *înzădar, degeaba, împreună, înadins, așa, astfel, altfel, altminterlea, cum, cât, etc.*

§ 149. Foarte multe *adjective* pot fi întrebuințate ca *adverbe de mod*. Exemple :

El scrie frumos ; vorbește repede ; se uită urît ; lucrează, grăbit, etc.

Adjectivul **bun**, ca adverb are forma **bine**.

Dacă adjectivul se termină în **-esc**, atunci ca adverb se schimbă în **-ește**. Ex. *omenesc-omenește, frățesc-frățește.*

Locuțiuni adverbiale.

§ 150.

1. *De o săptămână de zile stau în casă.* — 2. *Mâne voi pleca la drum de cu noapte.* — 3. *I-am spus lucrurile pe față.* — *Ajacerea noastră merge strună.*

Substantivele însoțite de prepoziție : **în casă, de cu noapte, pe față** și substantivul **strună** determină verbele pe lângă care stau, arătând **locul, timpul, modul** întocmai ca și adverbele. Ele se numesc **locuțiuni adverbiale**.

Astfel de locuțiuni adverbiale, formate prin unirea unui substantiv cu o prepoziție, sunt foarte numeroase :

Ex. de loc : *în oraș, la țară, la deal, la vale, la dreapta, la stânga, la o parte, în lături*, etc.

de timp : *la vară, la anul, de cu seară, pe ploae, pe vânt, pe ger*, etc.

de mod : *pe ascuns, cu sila, pe loc, în glumă, pe măsură*, etc.

EXERCITIUL XV

Să se scoată adverbele și locuțiunile adverbiale din fragmentul de mai jos.

Sanda își veni în fire. Ii părea c'a mai văzut adeseori acest câne, dar unde și cum, nu-și aducea aminte.

De odată fața ei se însenină.

— „Scormon !” strigă ea cu bucurie — ca și când ar întâlni un vechiu prieten.

Când auzi cânele acest cuvânt, sări iute la picioarele ei, apoi se ridică cu labele pe ea și iarăși îi cuprinse picioarele, sări împrejur vesel, începu să latre, să schiaune și iarăși să-i lingă mânille.

„Scormon ! dragă Scormon ! — zise ea plecându-se spre câne și netezindu-l. Cât e de slab, sărmanul ! — Unde e Pascu ?”

La auzul acestui nume, cânele începu să schiaune încet, mai tare, tot mai tare, în sfârșit el își ridică capul sus și începu să urle. (I. Slavici).

IX. PREPOZIȚIUNEA.

§ 151.

1. *El era un om în vrâstă, însă bine păstrat.* — 2. *Am cumpărat un car de lemne cu două sute de lei.* — 3. *Era frumos la față și bun la inimă.* — 4. *El și-a însemnat în caetul său toate explicările date.*

Cuvântul în din ex. 1, arată un raport între substantivele *om* și *vrâstă*; tot așa vorba *de* din ex. 2, între *car* și *lemne*. Vorba *la* din ex. 3, arată un raport între adjectivele *frumos*, *bun* și substantivele *față*, *inimă*, iar vorba *în* din ex. 4, arată un raport între verbul *și-a însemnat* și substantivul *caet*.

Cuvintele invariabile care arată un raport între două cuvinte se numesc prepozițiuni.

§ 152. Din punct de vedere al formei lor, prepozițiunile se împart în două clase :

1. **Prepozițiuni simple** : *cătră, cu, de, din, după, între, fără, în, lângă, pe, peste, până, pentru, spre, întru.*

2. **Prepozițiuni compuse** : *afară de, de-asupra, de la, de pe, fără de, pe la, până la, etc.*

§ 153. Toate prepozițiunile cer după ele cazul *acuzativ* ; aceasta se vede limpede dacă punem după prepoziție un pronume personal : *cu mine, la tine, pe mine.*

§ 154. Ca prepoziții se întrebuințează și unele *adverbe* urmate de o prepoziție, ca : **aproape de, afară de, împreună cu, afară din, etc.** Exemple :

Omul aproape de mine, cu pălărie neagră, era inginerul care a construit podul. — *Prietenul meu, împreună cu fiul său, a plecat la țară.*

§ 155. Unele *adverbe* se articulează ca substantivele, fac serviciu de prepoziție și cer după ele cazul *genetiv*. Exemple :

Oamenii din jurul focului care ardea în pădure, erau lucrătorii dela tunel. — Primejdia de asupra capetelor noastre nu a dispărut încă.

Locuțiuni prepoziționale.

§ 156. O unire de două sau trei cuvinte care împreună fac funcția unei prepozițiuni, se numește **locuțiune prepozițională**.

Astfel locuțiuni prepoziționale sunt și adverbele însoțite de prepoziții, pe care le-am văzut mai sus, precum și expresiuni ca : *din pricina, în vederea, față cu, de dragul, în urma, în ciuda, în dosul, în putere, etc.*, care cer după ele cazul *genetiv*.

Ex. *In vederea balului anunțat s'au făcut foarte mari pregătiri. — Recolta, din pricina secetei, este foarte slabă.*

EXERCITIUL XVII

Să se scoată prepozițiile și locuțiunile prepoziționale din fragmentul următor :

Sursurul domol, prelung și nehotărît al tăcerii mute, se ridică peste abisuri, ca o cântare fermecată de leagăn, și lumile dormeau duse pe brațe imense de întunec.... Iar peste tot și peste toate, se aprinse la răsărit, ca o candelă de străjuire, luna plină a sfârșitului de Iuliu, și, prin rariștea neagră a pădurilor, își trimise până la mine, întâile luciri fantastice și mișcătoare ale razelor sale piezișe și reci.... Imi descoperii capul și plecându-mi fruntea înaintea răsăritului, îmi făcui semnul crucii.
(C. Hogaș).

X. CONJUNȚIUNEA.

§ 157.

1. *Un om bătrân și un copil mergeau pe drum. —*
2. *Tu lucrezi mult, dar nu ai spor la lucru. —*
3. *Ai timp*

liber, deci poți veni până la mine. — 4. Am auzit că ai primit o scrisoare. — 5. Nu poți răspunde bine, fiindcă nu ai învățat de-ajuns.

Cuvântul și din ex. 1, leagă între ele două părți de același fel — două subiecte — ale propozițiunii; cuvintele **dar, deci, că, fiindcă** din celelalte exemple leagă între ele două propozițiuni.

Cuvintele invariabile care leagă două părți ale unei propozițiuni sau două propozițiuni între ele, se numesc conjunțiuni;

§ 158. După înțelesul lor, conjunțiunile se împart în două clase :

1. Conjunțiuni **coordinatoare**, care leagă două părți de același fel ale unei propozițiuni sau două propozițiuni de același fel.

Exemple : *și, sau, nici, dar, însă, căci, deci, iar.*

2. Conjunțiuni **subordinatoare**, care leagă o propozițiune subordonată de altă propozițiune.

Exemple : *că, să, ca, pentru că, fiindcă, etc.*

§ 159. Funcțiune de conjuncție fac și unele **adverbe** ca : *unde, când, cum, cât, apoi, almintrelea, etc.* ; precum și **pronumele relative**, care leagă o propoziție secundară atributivă de un substantiv sau de altă propozițiune.

Locuțiune Conjunțională.

§ 160. O unire de mai multe cuvinte, care luate împreună fac slujba de conjuncție, formează o **locuțiune conjunțională**.

Exemple : *de vreme ce, cu toate că, prin urmare, în vedere că, de oarece, de aceea, după ce, pe când, după cum, etc.*

EXERCITIUL XVIII

Să se scoată conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale din următorul fragment.

— Dă-mi voe ca să mă duc și eu pe urma fraților mei ; nu de alta, dar ca să-mi încerc norocul. Și ori oiu putea izbuti, ori nu, dar îți tăgăduesc dinainte că odată pornit din casa d-tale, înapoi nu m'oiu mai întoarce, să să știu bine că m'oiu întâlni și cu moartea în cale.

— Lucru negândit, dragul tatei, să aud așa vorbe din gura ta, zise craiul. Frații tăi au dovedit că nu au inimă într'înșii, și din partea lor mi-am luat toată nădejdea. Doar tu să fii mai viteaz, dar parcă tot nu-mi vine a crede. Inșă dacă vrei și vrei numai decât să te duci, eu nu te opresc, dar mi-i nu cumva să te întâlnești cu scârba în drum și să dai și tu cinstea pe rușine, c'apoi atunci curat îți spun că nu mai ai ce căuta la casa mea.

(I. Creangă).

XI. INTERJECTUNEA.

§ 161.

1. **Vai !** *ce tare mă doare.* — 2. **Ah !** *Bine că s'a terminat odată !* — 3. **Bre ! bre ! bre !** *Dar grozav mai ești !*

Cuvintele **vai**, **ah**, **bre**, arată o simțire care izbucnește aproape fără să vrem ; ele manifestă direct o stare sufletească a noastră.

Asemenea cuvinte invariabile se numesc **interjecțiuni**.

XII. FORMAREA CUVINTELOR.

§ 162. Cuvintele care formează limba noastră sunt parte moștenite dela strămoșii noștri, Romanii, parte împrumutate mai târziu din alte limbi, iar parte sunt formate de către noi înșine, Românii.

Astfel un cuvânt ca **cerb** este moștenit, dar cuvântul

cerbărie, care însemnează locul unde se țin și se cresc cerbii, este un cuvânt format în timpurile din urmă.

Sunt două mijloace de a forma cuvinte nouă :

1. Derivarea.

§ 163.

Prin **derivare** se formează un cuvânt nou, dacă se alipește la temă unui cuvânt dat, un element alcătuit din câteva sunete, care dă cuvântului un înțeles nou. Acest element care se adaogă cuvântului, se numește **sufix**. De ex. la cuvântul **cerb**, s'a adaogat sufixul **-ărie** și s'a căpătat un înțeles nou.

§ 164. Astfel de sufixe sunt foarte numeroase în limba română și cu ajutorul lor se formează foarte multe cuvinte.

Exemple :

-ar : *pod-ar, vâc-ar, bucâl-ar, cârcium-ar.*

-aș : *luntr-aș, ost-aș, vâsl-aș, frunt-aș.*

-uș : *lăcăl-uș, cără-uș, bălă-uș.*

-giu : *geam-giu, chiri-giu, giuvaer-giu, cafe-giu.*

-eț : *drum-eț, cântăr-eț, gum-eț.*

§ 165.

Sunt multe sufixe care **micsorează** ideea pe care o exprimă substantivul de care se alipesc. Aceste sufixe se numesc sufixe **diminutive** și cuvintele nouă formate prin ele, se numesc și ele **diminutive**

Exemple :

-el : *băeț-el, nepoț-el, șoric-el.*

-ue : *cetâl-ue, ferăstr-ue.*

-aș : *înger-aș, copil-aș, cușit-aș.*

-uț : *câl-uț, păhâr-uț.*

-iță : *port-iță, fet-iță, copil-iță.*

§ 166.

Altele **măresc** ideea exprimată de substantivul de care se alipesc ; acestea se numesc sufixe **augmentative**. Ex. :

-oiu ; *năs-oiu, cămeș-oiu.*

2. Compunerea.

§ 167. Prin *compunere* se formează cuvinte dacă se unesc între ele două sau chiar trei cuvinte așa ca să formeze o singură unitate, cu un înțeles nou. Astfel cuvintele *unt*, *de* și *lemn*, având fiecare înțelesul lor, unite, dau un cuvânt nou, cu un înțeles nou : **untdelemn**.

Avem astfel cuvinte formate prin compunere :

botgros (o păsărică), **fărădelege**, **primăvară**, **cuminte bunăvoință**, **micază**.

§ 168.

De multe ori cuvintele care se compun nu se contopesc la un loc, ca în exemplele de mai sus, ci își păstrează fiecare firea lui. Exemple :

cuceș de munte, **gura leului** (o floare), etc.

§ 169.

Cele mai multe compuse se formează punându-se înaintea cuvintelor un *grup de sunete* care le schimbă înțelesul vechiu și le dă unul nou. Acest grup de sunete se numește **prefix**.

Exemple :

des- : **des-cântec**, a **des-cânta**, **des-facere**, **des-cos**, etc.

în- : **în-noi**, **în-lemni**, **în-scriu**.

între- : **între-rup**, **între-prindere**.

pre- : **pre-scris**, **pre-lungire**, **pre-fac**.

răs- : **răs-bat**, **răs-torn**, **răs-gândesc**.

stră- : **stră-nepol**, **stră-bun**, **stră-vechiu**.

Familia de cuvinte.

§ 170. Dacă luăm un cuvânt oarecare, de ex. *față* și căutăm să găsim toate cuvintele din limba noastră care au aceeași temă ca și el, fie acelea cuvinte moștenite, fie formate prin derivare ori compunere, alcătuim **familia** acestui cuvânt.

Găsim astfel :

iață, fețișoară, fățiș, fățarnic, fățarnicie, a se fățări, a înfăța, a înfățișa, înfățișare, a răsfăța, a fețui, a fățalui, a desfăța.

Sau dela cuvântul **pădure**.

pădure, pădurar, pădurărie, păduros, pădureț, a împăduri, a despăduri, pădurice, păduriță.

Schimbul funcțiunii gramaticale.

§ 171.

1. *Un om bolnav a fost adus la spital.*
2. **Bolnavul** s'a însănătoșat.
3. *Soldații au cucerit un tun dela dușmani.*
4. *Apele au înghețat tun.*
5. *Tâmplarul lucrează foarte bine.*
6. *El mi-a făcut un bine pe care nu pot să-l uit.*

În exemplele de mai sus, vedem același cuvânt în câte două propozițiuni, dar în fiecare cu alt înțeles și cu altă funcție gramaticală. Astfel în ex. 1, cuvântul **bolnav** este *adjectiv*, arătând o însușire; în ex. 2, este *substantiv*, arătând o persoană. În ex. 3, cuvântul **tun** este *substantiv*, arătând un lucru, în ex. 4, este *adverb*, arătând un mod. În ex. 5, cuvântul **bine** este *adverb*, arătând un mod, pe când în ex. 6 este *substantiv*.

Cuvintele prin urmare își pot schimba funcția gramaticală și pot căpăta alte înțelesuri.

Astfel :

§ 172. 1. **Adjectivele** pot deveni *adverbe* ori *substantive* :

Un om frumos - el scrie frumos.

O mișcare repede - el merge repede.

Un călugăr cuvios - el privește cuvios.

Un om negru - Un negru din Africa.

Un cal alb - Albii sunt superiori Negrilor.

Un om înțelept - Cei șapte înțelepți ai Greciei.

2. **Participările perfecte** pot deveni *adjective* și *substantive*.

Eu am tăcut - un om tăcut.

Eu am învățat - un om învățat ; un mare învățat.

Eu am așternut - așternutul este curat.

Eu am supus-supușii regelui.

3. *Adverbele pot deveni substantive.*

Era aproape să moară - Să iubim pe aproapele nostru.

El lucrează bine - Binele adesea vine după măhnire.

4. *Substantivele pot deveni adverbe.*

Am cumpărat niște sfoară - S'a dus sfoară la el.

N'am iaseă pentru a scăpăra. - A rămas sărac iaseă.

XIII. SINONIME.

§ 173.

1. *El s'a împiedecat de o piatră și a căzut.* — 2. *Din mărul nostru au picat aproape toate merele.* — 3. *Vreau să-ți spun câteva vorbe, căci văd că ai uitat cuvintele pe care ți le-am spus eri.*

În ex. 1, am putea înlocui cuvântul **a căzut** prin cuvântul **a picat**, iar în ex. 2, am putea înlocui cuvântul **au picat** prin **au căzut** și înțelesurile celor două propozițiuni nu s'ar schimba. Tot așa în ex. 3, am putea spune : *câteva cuvinte*, în loc de *câteva vorbe* și *ai uitat vorbele* în loc de *ai uitat cuvintele*, fără a schimba înțelesul. Aceasta se poate face fiindcă **a cădea** și **a pica**, **vorbă** și **cuvânt** au înțelesuri foarte asemănătoare.

Asemenea cuvinte se numesc **sinonime**.

Așa avem : **popor** și **norod**, **cuvânt** și **vorbă**, **a cădea**, și **a pica**, **a spune** și **a zice**, **timp** și **vreme**, **a omori** și **a ucide**.

Nu trebuie însă să se creadă că înțelesurile lor sunt cu totul identice și că se pot totdeauna întrebuința unul în locul altuia ; între ele există deosebiri, care se simt mai mult de cât se pot arăta și care fac că în anume împrejurări nu le putem întrebuința în mod indiferent. Astfel în proverbul : „*Cu vorba nu se face ciorba*” n'am putea înlocui cuvântul *vorba* prin sinonimul său *cuvân*

OMONIME.

§ 174.

1. *Mi-am pierdut tocul și nu am cu ce scrie* — 2. *Mi s'a strical tocul și trebuie să-mi dau gheata la ciubotar.*
3. *Mi-am cumpărat un toe nou pentru ochelarii mei.*

În fiecare exemplu întâlnim cuvântul **toe**, dar în fiecare cu alt înțeles.

Cuvintele care sunt alcătuite din aceleași sunete, dar au înțelesuri deosebite, se numesc **omonime**.

Așa avem : *rac* (crustaceul) și *rac* (instrument de scos dopuri) ; *capră* (animalul) și *capră* (răzimătoare de lemn) ; *lac* (întindere de apă) și *lac* (lichid cu care se lustruște) ; *fiintă* (cuiu) și *fiintă* (în care se trage la semn) ; *cer* (verbul a cere) și *cer* (substantivul) ; *corn* (la animale) și *corn* (arbore) ; *cosaș* (cel ce cosește iarbă) și *cosaș* (insectă) ; *cositor* (cel ce cosește iarbă) și *cositor* (metal).

Înțeles propriu și înțeles figurat.

§ 175.

1. *M'am sculat dimineața cu durere de cap.* — 2. *Capul răzvrătirii a fost prins și închis.* — 3. *Am căzut și m'am lovit la picior.* — 4. *De bătrânețe i-au căzut dinții din gură.*
5. *Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai se cobor în vale trei turme de miei.*

Dacă observăm cuvintele **cap**, **picior**, **gură** din exemplele de mai sus, constatăm că odată sunt întrebuințate cu înțelesul lor obișnuit, de părți ale corpului omenesc, altă dată cu alte înțelesuri, căpătate printr'o asemănare ce s'a găsit între înțelesul lor obișnuit și lucrul nou denumit prin ele. Astfel de ex. omul care conduce o mișcare, care e șeful unei organizații, joacă acelaș rol ca și **capul** în organismul omenesc, căci în el stă creierul de care atârnă inteligența ce ne conduce în viață.

Înțelesul obișnuit al cuvântului se numește înțeles **pro-**

priu, celelalte înțelesuri care se mai dau aceluiaș cuvânt, din pricina vreunui raport care se găsește între alte lui cruri și înțelesul propriu, se numesc înțelesuri **figurate**.

Mai toate cuvintele pot căpătă înțelesuri figurate. Astfel din exemplele date : **picioar** - *picioar de munte, picioarul scaunului* ; **gură** - *gura beciului, gura sobei, gura tunelului*.

CUPRINSUL

I. LECTURILE ȘI COMPUNERILE

	Pag.
<i>Rugăciune</i> de M. Eminescu	7
<i>Gangurul</i> de I. Simionescu	9
<i>O călătorie originală</i> de V. Alecsandri	12
<i>Porțile de fier</i> de Al. Vlahuță	17
<i>Căinele și mășarul</i> de Gr. Alexandrescu	20
<i>Podul lui Traian</i> de Al. Odobescu	23
<i>Podul lui Traian de peste Dunăre</i> , compoziția I	28
<i>Eder</i> de I. A. Bassarabescu	29
<i>Un sacrificiu roman</i> , compoziția II	38
<i>Decebal către popor</i> de Gh. Coșbuc	39
<i>La Adamclisi</i> de Gr. Tocilescu	42
<i>Monumentul dela Adamclisi</i> , compoziția III	48
<i>Doină</i> , poezie populară	51
<i>Lumânărișă</i> de C. Negruzzi	51
<i>Tezaurul dela Pietroasa</i> de Al. Odobescu	55
<i>Coșulețul octogonal dela Pietroasa</i> , compoziția IV	58
<i>Povestea vorbii</i> de Anton Panu	60
<i>După vinătoare</i> de Duiliu Zamfirescu	61
<i>Boierii</i> de Sl. O. Iosif	71
<i>Biserica domnească dela Curtea de Argeș</i> , compoziția V	73
<i>Bielul Tric</i> de I. Al. Brătescu-Voinești	76
<i>Vicleimul sau Irozii</i> , dramă populară	80
<i>Cei trei crai în jața lui Irod</i> , compoziția VI	90
<i>La Betleem</i> de Jean Bart	92
<i>Imbrăcămintea primilor noștri Domni</i> după V. Drăghiceanu	101
<i>Paftaua lui Radu-Negru</i> , compoziția VII	103
<i>Vizita</i> de I. L. Caragiale	105
<i>Mircea și Balazid</i> de M. Eminescu	111
<i>Mircea-cel-Bătrân și fiul său Mihail</i> , compoziția VIII	117

<i>Pe Șeștina</i> de Calistrat Hogaș	119
<i>Clăcașii</i> de Oct. Goga	125
<i>Ștefan cel Mare</i> de Gr. Ureche	131
<i>Portretul lui Ștefan cel Mare, compoziția IX</i>	132
<i>O luptă</i> de C. Sandu-Aldea	135
<i>Pastel</i> de St. O. Iosif	136
<i>Spre Hârlău</i> de N. Iorga	137
<i>Biserica Sf. Gheorghe din Hârlău, compoziția X</i>	143
<i>Odinioară, la denii</i> de Em. Gârleanu	146
<i>Mănăstirea Argeșului, poezie populară</i>	148
<i>Mănăstirea Argeșului, compoziția XI</i>	157
<i>Vara de Duiliu Zaufirescu</i>	161
<i>Necuratul</i> de Al. Vlahuță	162
<i>Câtlese ostășese</i> de Gi. Coșbuc	166
<i>Mormântul Radului Vodă dela Afumași, compoziția XII</i>	169
<i>Superanii României</i> de C. Kirițescu	170
<i>Vulpea și măgarul</i> de A. Donici	175
<i>O lacrimă pe o geană</i> de Emil Gârleanu	177
<i>Răsai asupra meu</i> de M. Eminescu	180
<i>Isus</i> de St. O. Iosif	181
<i>Maica Domnului! Indurerata, compoziția XIII</i>	183
<i>Sfârșitul iernii</i> de V. Alecsandri	185
<i>Tinerețe fără bătrânețe și viață fără moarte, basm popular</i>	186
<i>Mihai Viteazul</i> de N. Bălcescu	197
<i>Mihai Viteazul</i> de E. Sadeler, compoziția XIV	198
<i>Secerișul</i> de V. Alecsandri	199
<i>La coasă</i> de I. Ciocârlan	200
<i>Vara</i> de George Tătărăscu, compoziția XV	201
<i>Icoane din Carpați</i> de St. O. Iosif	207
<i>Nicu Bălcescu</i> de Ion Ghica	208
<i>Nicolae Bălcescu</i> de George Tătărăscu	213
<i>Fericire</i> de O. Carp	215
<i>Iarna</i> de Al. Odobescu	216
<i>In zăpadă</i> de I. Ciocârlan	217
<i>Miezul iernii</i> de V. Alecsandri	220
<i>Iarna</i> de Th. Aman, compoziția XVII	222
<i>Cărăușii</i> de St. O. Iosif	223
<i>O vorbă care destușește tot</i> de P. Ispirescu	223
<i>Ciuleandra</i> de Liviu Rebreanu	226
<i>Mărunțica craiului</i> de B. Șt. Delavrancea	228
<i>Bătuta</i> de Th. Aman, compoziția XVIII	230
<i>Barbu Lăutarul</i> de V. Alecsandri	232
<i>Lăutarul</i> de St. O. Iosif	238

<i>Petrecere cu lăulari</i> de Th. Aman, compoziția XIX	239
<i>Moartea lui Alex. Lăpușneanu</i> de C. Negruzzi	241
<i>Moartea lui Alex. Lăpușneanu</i> de Th. Aman, compoziția XX	248
<i>Odă ostașilor români</i> de V. Alecsandri	248
<i>Lupla dela Rahova</i> de Al. Odobescu	256
<i>In Valea Rahovei</i> de N. Grigorescu	259
<i>Tovarășii</i> de Emil Gârleanu	261
<i>Cositul</i> de V. Alecsandri	264
<i>Carele cu fân</i> de N. Grigorescu, compoziția XXII	265
<i>Revedere</i> de M. Eminescu	265
<i>Călărașul</i> de M. Sadoveanu	267
<i>Asaltul dela Smârdan</i> de Ttu Maiorescu	274
<i>Atacul dela Smârdan</i> de N. Grigorescu, compoziția XXIII	277
<i>Țiganii</i> de St. O. Iosif	278
<i>Tănăsică</i> de C. Stere	279
<i>Popasul Țiganilor</i> de N. Grigorescu, compoziția XXIV	287
<i>O scrisoare dela Muselin-Selo</i> de Gh. Coșbuc	287
<i>In fața Opanezului</i> de Sandu-Aldea	290
<i>Spionul</i> de N. Grigorescu, compoziția XXV	296
<i>10 Mai 1917</i> de C. Kirițescu	298
<i>Mama</i> de Al. Lascarov-Moldovanu	299
<i>Mama</i> de Gh. Coșbuc	306
<i>La vulră</i> de N. Grigorescu, compoziția XXVI	308
<i>Moșnegii</i> de Soveja (Simeon Mehedinți)	310
<i>La pășune</i> de N. Grigorescu, compoziția XXVII	322
<i>Vestitorii</i> de Gh. Coșbuc	323
<i>Primăvara</i> de Otilia Cazimir	321
<i>Semănătorii</i> de V. Alecsandri	327
<i>Semănătorul</i> de N. Grigorescu, compoziția XXVIII	328
<i>Demnul Vucea</i> de B. Șt. Delavrancea	328
<i>Lică</i> de Ștefan Luchian, compoziția XXIX	338

II GRAMATICA

Sintaxa

I. Propozițiunea simplă	343
II. Subiect și predicat	344
III. Acordul predicatului cu subiectul	347
IV. Propozițiunea dezvoltată	349
V. Propozițiuni eliptice	350
VI. Felurile propozițiilor	353
VII. Atributul	354
1. Atributul adjectival	355
2. Atributul substantival	356
3. Atributul adverbial	360
4. Atributul verbal	361
VIII. Complementul	361
1. Complementul direct	362
2. Complementul indirect	361
3. Complementul adiectivului	365
4. Complementele circumstanțiale	367
a) de loc	367
b) de timp	368
c) de mod	369
d) de cauză	369
IX. Ordinea cuvintelor în propozițiune	370
X. Fraza	372
<i>Propozițiuni principale și secundare</i>	<i>373</i>
<i>Transformarea părților unei propozițiuni destolate în pro-</i> <i>pozițiuni secundare</i>	<i>374</i>
<i>Coordinare și subordonare.</i>	<i>376</i>
<i>Felurile coordinațelor</i>	<i>379</i>
<i>Felurile subordinațelor</i>	<i>381</i>
1. Propozițiuni subiective	382
11. Propozițiuni atributive	383

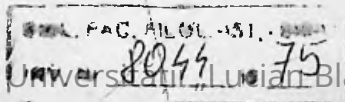
III. Propoziții complete sau obiective	384
1. Obiectivele drepte	384
2. Obiectivele nedrepte	385
Vorbirea directă și indirectă	386
Subordinalele circumstanțiale	387
a) de loc	387
b) de timp	388
c) de mod	388
d) de cauză	389
Scutarea propozițiilor subordonate	393
XI. Punctuația	395
Morfologia	401
I. Părțile vorbirii	403
II. Substantivul	407
Număr	409
Gen	411
Caz	415
Declinarea nearticulată	416
a) Declinarea masculină	417
b) Declinarea feminină	419
c) Declinarea clerogenă	423
III. Articolul	424
1. Articolul hotărît	425
A. Articolul enclitic	425
B. Articolul proclitic	428
2. Articolul nehotărît	429
Declinarea articulată	430
Declinarea numelor proprii	431
IV. Adjectivul	433
Declinarea adjectivelor	435
Comparația adjectivelor	438
V. Pronumele	440
1. Pronumele personale	441
2. Pronumele reflexive, întările și de reverență	445
3. Pronumele posesive	447
4. Pronumele demonstrative	449
5. Pronumele interogative	451
6. Pronumele relative	453
7. Pronumele nehotărâte	453
VI. Numerales	456
1. Numerales cardinale	456
2. Numerales ordinale	457
3. Numerales distributive	458

4. Numeralesle <i>multiplicative</i>	458
5. Numeralesle <i>adverbiale</i>	459
6. Numeralesle <i>neholărite</i>	459
VII. Verbul	460
<i>Persoană și număr</i>	460
<i>Timp</i>	460
<i>Mod</i>	461
<i>Moduri personale</i>	462
<i>Moduri nepersonale</i>	462
<i>Verbe tranzitive, netranzitive, reflexive și nepersonale</i>	463
<i>Gen sau formă</i>	466
<i>Conjugarea verbelor</i>	466
<i>Observații asupra conjugării active</i>	472
<i>Forme inverse</i>	475
<i>Forme perifrastice</i>	476
<i>Verbul a fi</i>	476
<i>Verbul a avea</i>	477
<i>Conjugarea reflexivă</i>	478
<i>Forma pasivă</i>	480
<i>Verbe neregulate</i>	482
VIII. Adverbul	484
<i>Locuțiuni adverbiale</i>	485
IX. Prepozițiunea	487
<i>Locuțiuni prepoziționale</i>	488
X. Conjuncțiunea	488
<i>Locuțiuni conjuncționale</i>	489
XI. Interjecțiunea	490
XII. Formarea cuvintelor	490
1. <i>Derivarea</i>	491
2. <i>Compunerea</i>	492
<i>Familia de cuvinte</i>	492
<i>Schimbul funcțiunii gramaticale</i>	493
XIII. Sinonime	494
<i>Omonime</i>	495
<i>Înțeles propriu și figurat</i>	495

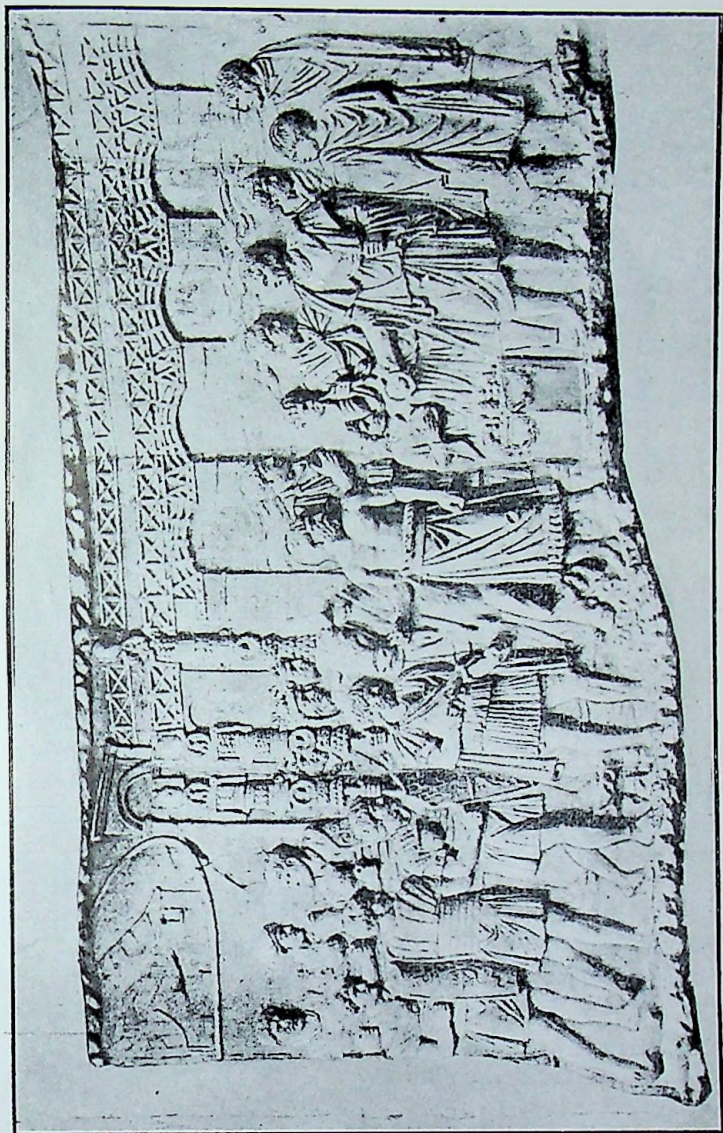
III. ILUSTRĂȚIUNILE

(In afară de text)

	Nr. planșei
<i>Podul lui Traian de peste Dunăre</i>	1
<i>Monumentul dela Adamclisi (vedere generală)</i>	2
<i>Monumentul dela Adamclisi (vedere parțială)</i>	3
<i>Coșulețul octogonal dela Pietroasa</i>	4
<i>Biserica Domnească din Curlea de Argeș (vedere din spre sud est)</i>	5
<i>Biserica Domnească din Curlea de Argeș (Privită din înălțime)</i>	5
<i>Cei trei crai în jașa lui Irod</i>	7
<i>Paftaua lui Radu Negru</i>	8
<i>Mircea cel Bătrân și fiul său Mihail</i>	9
<i>Portretul lui Ștefan cel Mare</i>	10
<i>Biserica Sf. Gheorghe din Hârlău (vedere sud-estică)</i>	11
<i>Biserica Sf. Gheorghe din Hârlău (vedere nord-estică)</i>	12
<i>Mănăstirea Argeșului (Fațada principală, și cea din spre miazăzi)</i>	13
<i>Mănăstirea Argeșului (Fațada laterală sudică)</i>	14
<i>Mormântul Radului Vodă dela Afumați</i>	15
<i>Maica Domnului Indurerata</i>	16
<i>Mihai Viteazul de E. Sadeler</i>	17
<i>Vara de George Tătărascu</i>	18
<i>Nicolae Bălcescu de George Tătărascu</i>	19
<i>Iarna de Theodor Aman</i>	20
<i>Bătuta de Theodor Aman</i>	21
<i>Petrecere cu lăutari de Theodor Aman</i>	22
<i>Marțea lui Alex. Lăpușneanu de Theodor Aman</i>	23
<i>In valea Rahovei de N. Grigorescu</i>	24
<i>Carele cu jân</i>	25
<i>Atacul dela Smârdan de N. Grigorescu</i>	26
<i>Popasul Țiganilor de N. Grigorescu</i>	27
<i>Spionul de N. Grigorescu</i>	28
<i>La vatră de N. Grigorescu</i>	29
<i>La pășune de N. Grigorescu</i>	30
<i>Semănătorul de N. Grigorescu</i>	31
<i>Lică de Ștefan Luchian</i>	32

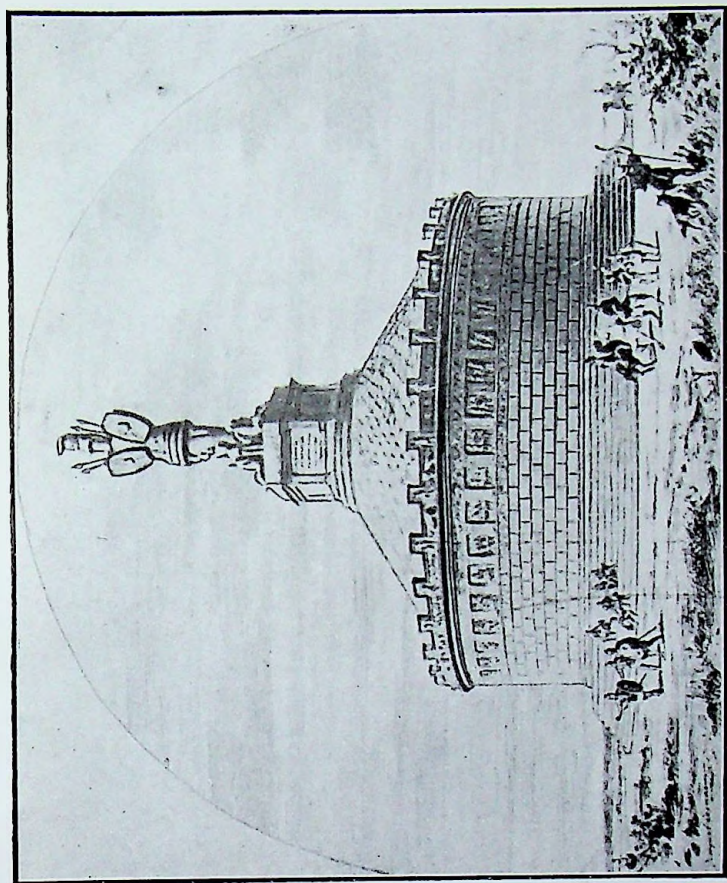

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

După C. Cichorius : *Die Reliefs der Trajanssäule.*

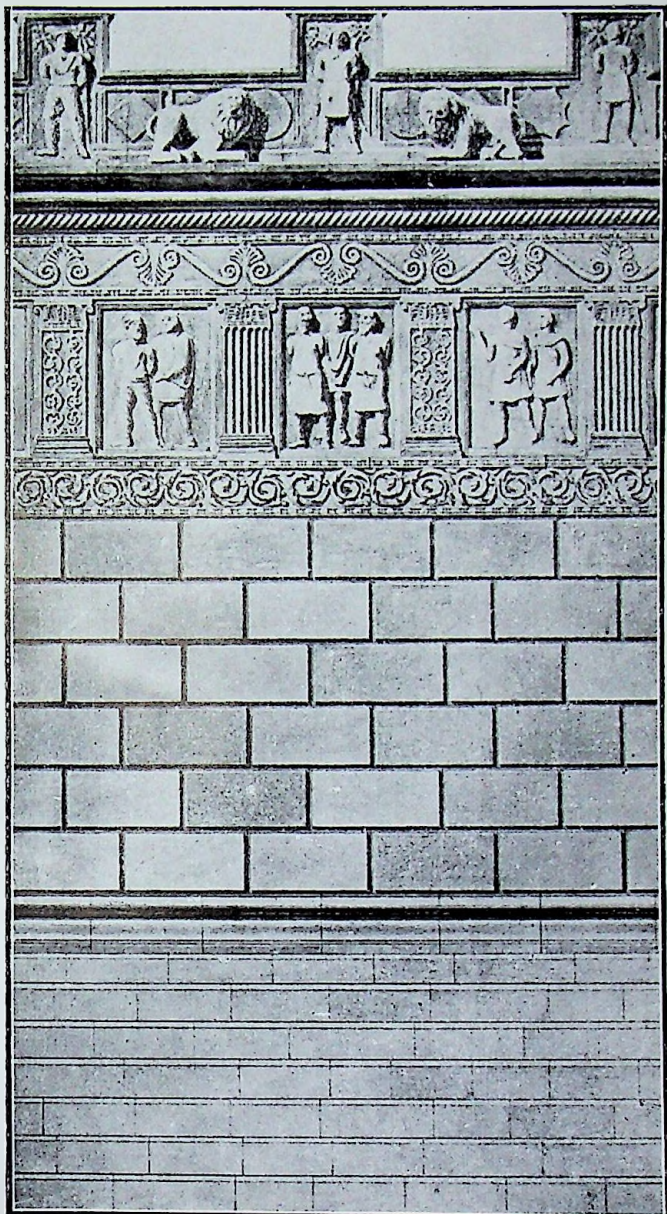
PODUL LUI TRAIAN DE PESTE DUNARE

După Gr. Tocilescu, O. Benndorf și G. Niemann: *Monumentul dela Adamclisi.*

MONUMENTUL DELA ADAMCLISI

(Vedere generală)

După Gr. Tocilescu, O. Benndorf și
G. Niemann: *Monumentul dela Adamclisi.*

MONUMENTUL DELA ADAMCLISI

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu
(Vedere parțială)

După Al. Odobescu : *Le trésor de Petrossa.*

COȘULEȚUL OCTOGONAL DELA PIETROASA

După V. Drăgliceanu : *Curtea de Argeș*.

BISERICA DOMNEASCA DIN CURTEA DE ARGEȘ
(Vedere din spre sud-est)

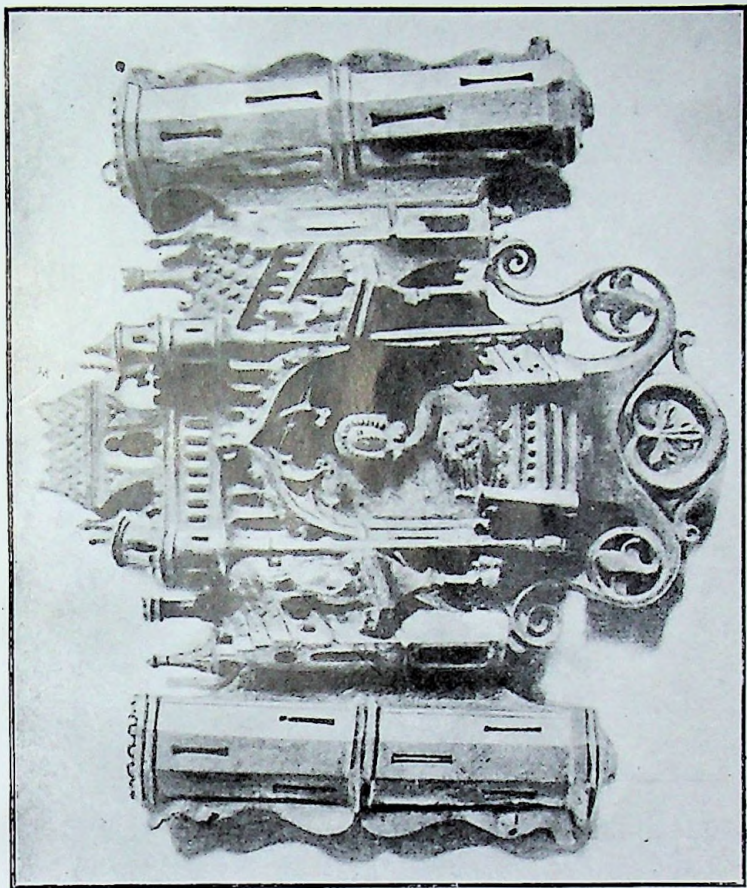
După V. Drăghiceanu : *Curtea de Argeș.*

BISERICA DOMNEASCĂ DIN CURTEA DE ARGEȘ
(Privită din înălțime)

După V. Drăghiceanu: *Curtea de Argeș*.

CEI TREI CRAI IN FAȚA LUI IROD.

După V. Drăghiceanu *Cartea de Argeș*.

PAFTAUA LUI RADU-NEGRU

După fresca dela Mănăstirea Cozia.

După N. Iorga : *Histoire de l'art roumain.*

După G. Balș: *Bisericile lui Ștefan cel Mare.*

BISERICA SF. GHEORGHE DIN HĂRLĂU
(Vedere sud-estică)

După G. Balș : *Bisericile lui Ștefan cel Mare.*

BISERICA SF. GHEORGHE DIN HARLAU
(Vedere nord-estică)

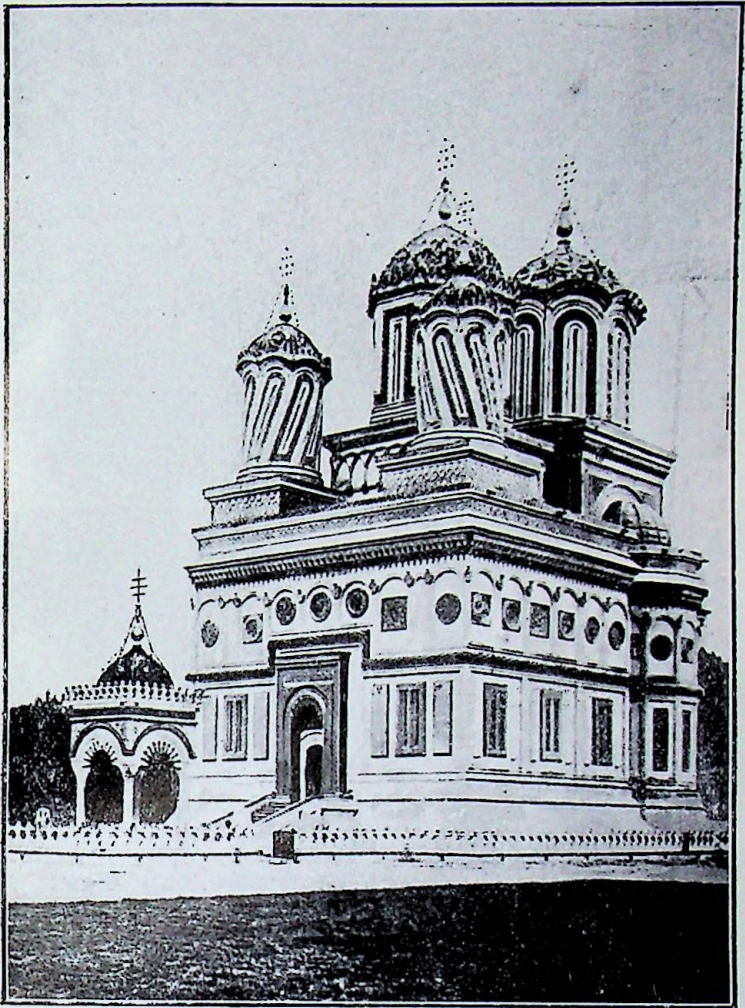
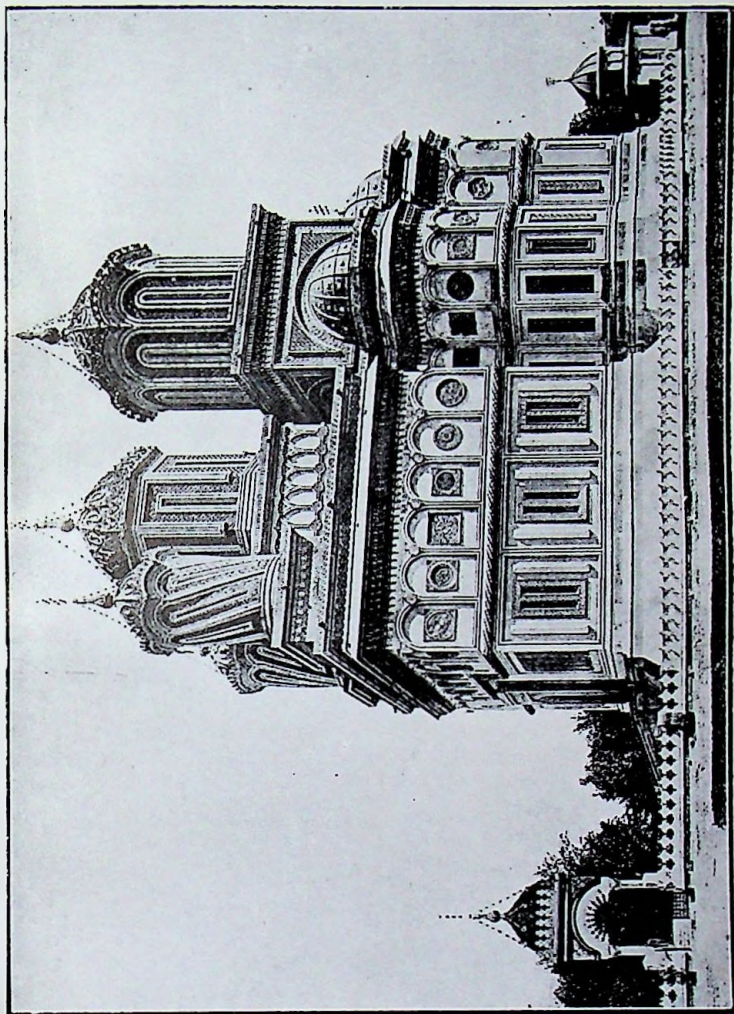

Foto Ing. Stelian Petrescu.

MĂNĂSTIREA ARGEȘULUI

(Fațada principală și cea din spre miazăzi)

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

După Jaffé: Die Klosterkirche von Curtea de Argeş.

MANASTIREA ARGEŞULUI

(Faşada laterală sudică)

După Jafé : Die Klosterkirche von Curtea de Argeş.

După G. Balș: *Maica Domnului.*

MAICA DOMNULUI INDURERATA

MIHAI VITEAZUL

E. Sadeler

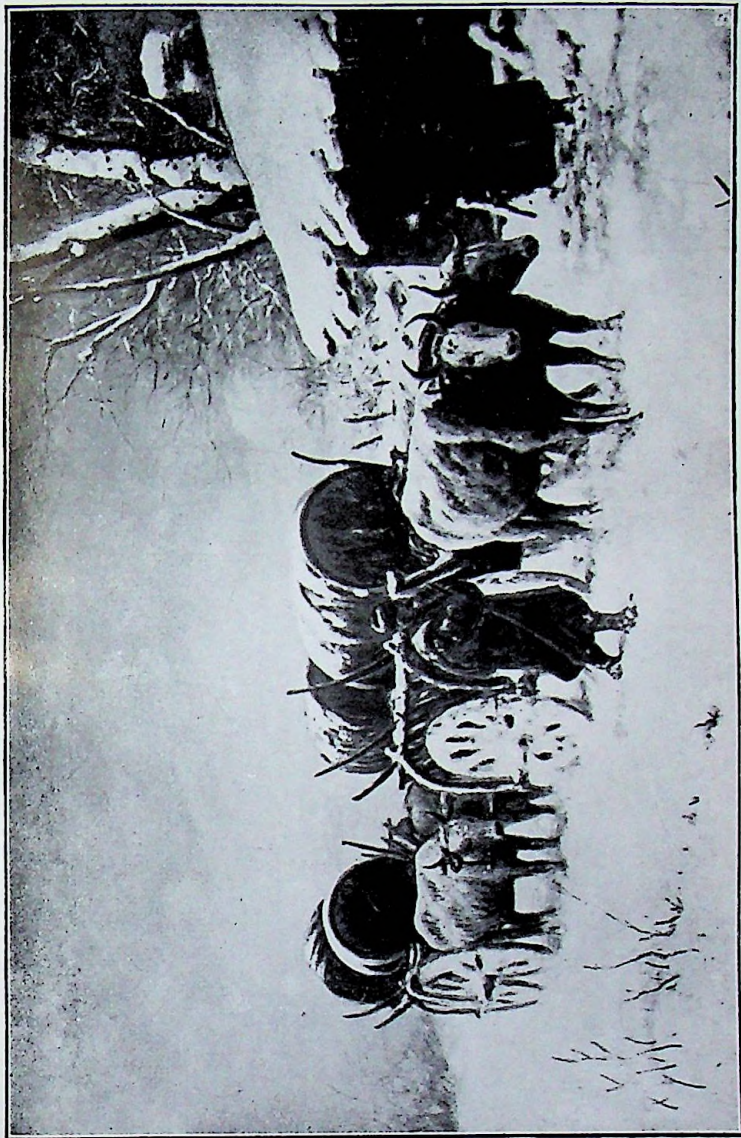
V A R A

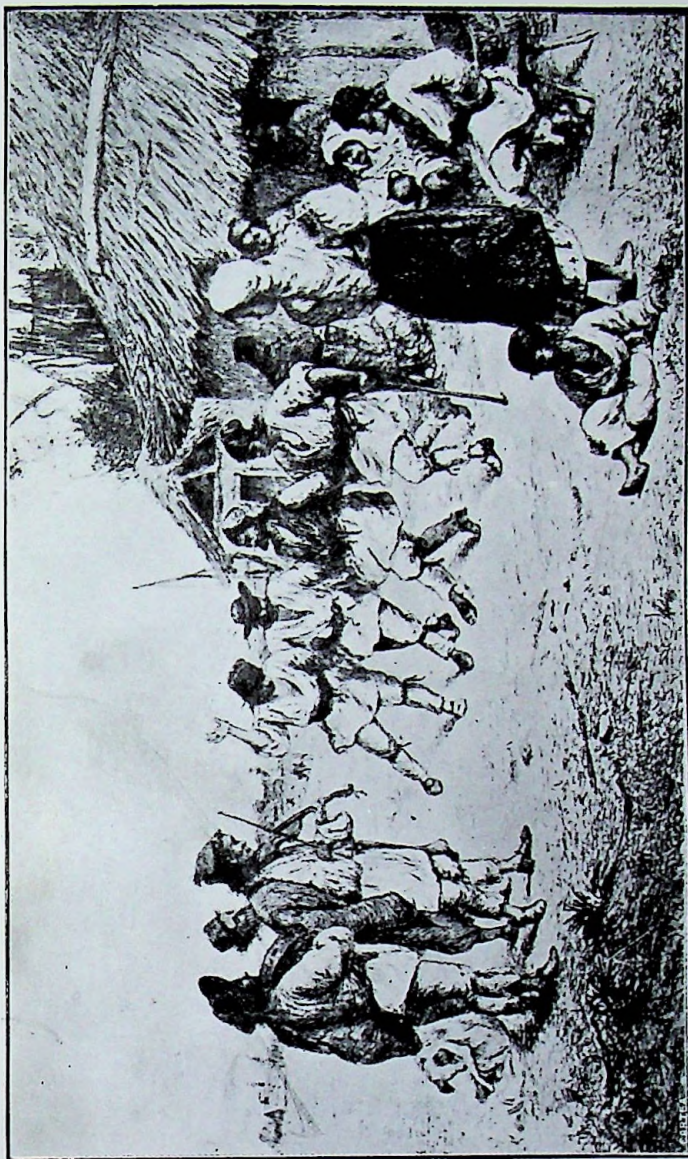
George Tătăărăscu

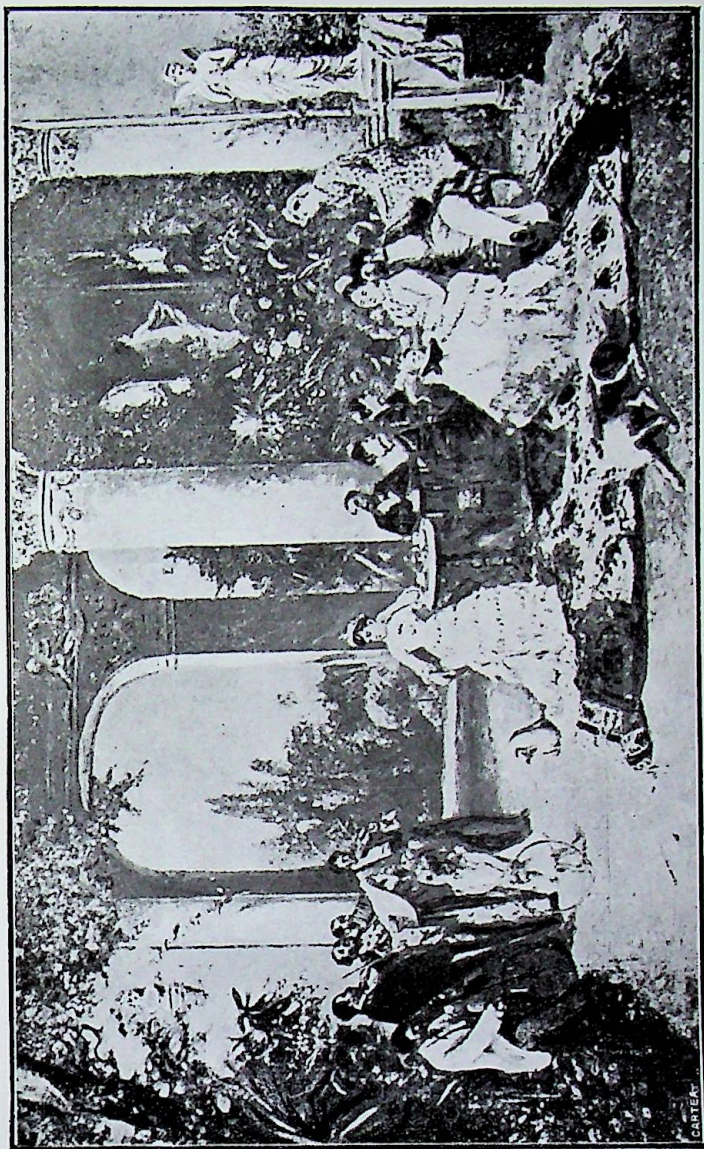

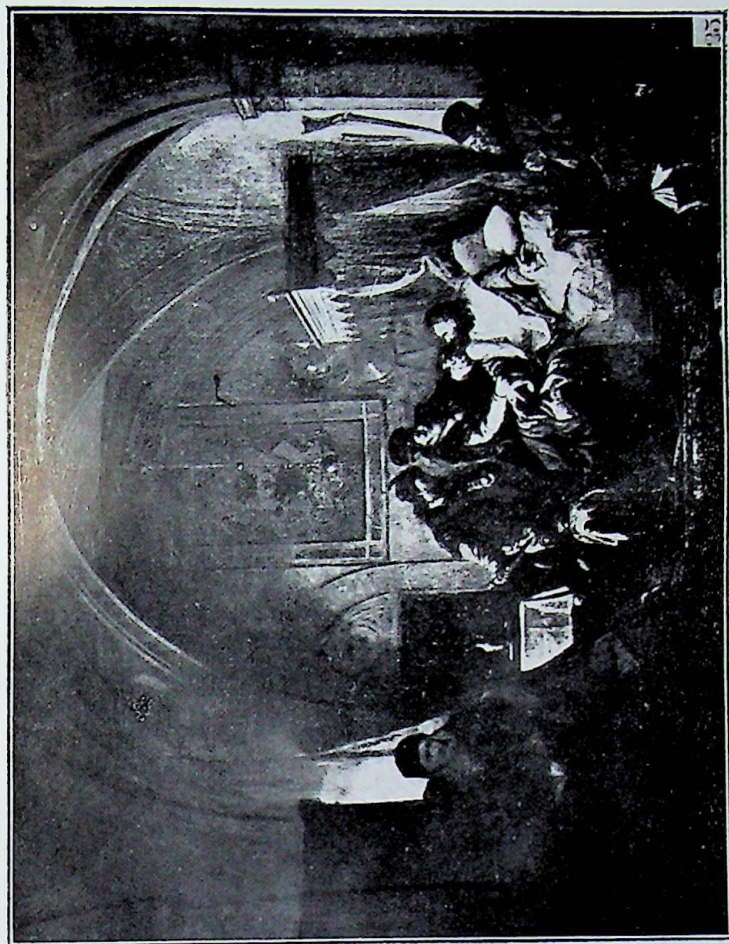
NICOLAE BĂLCESCU

George Tătărescu

Theodor Aman

MOARTEA LUI ALEX. LAPUȘNEANU

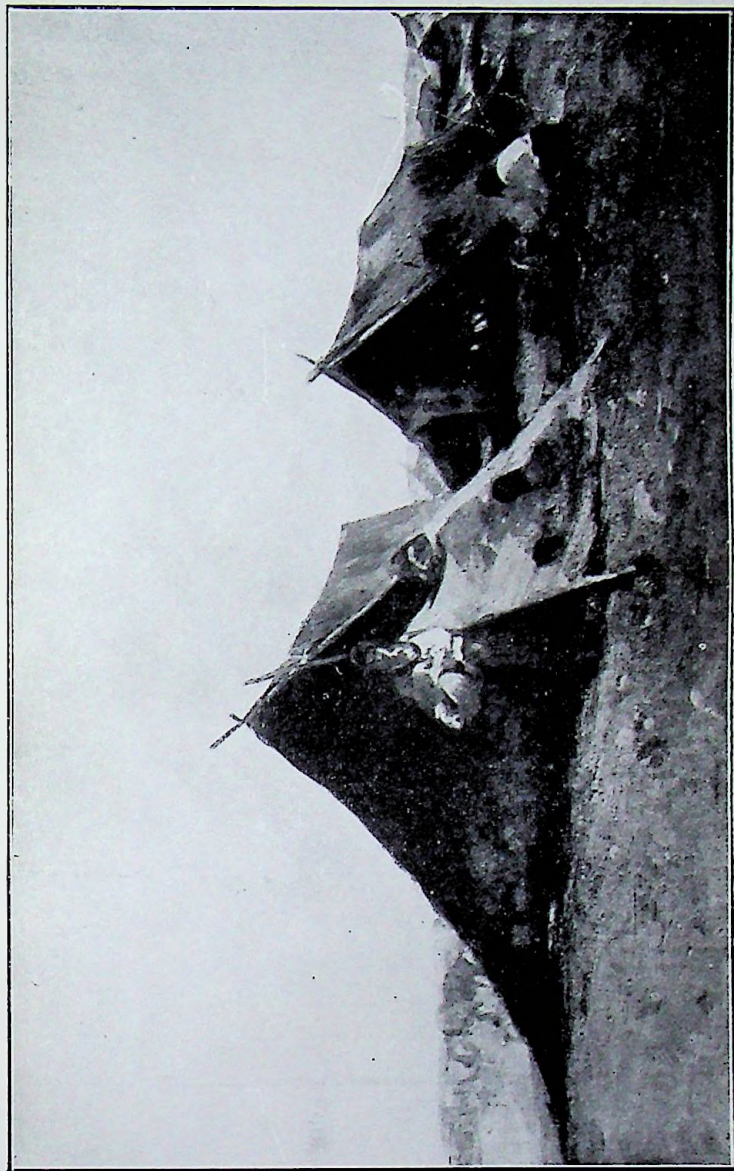

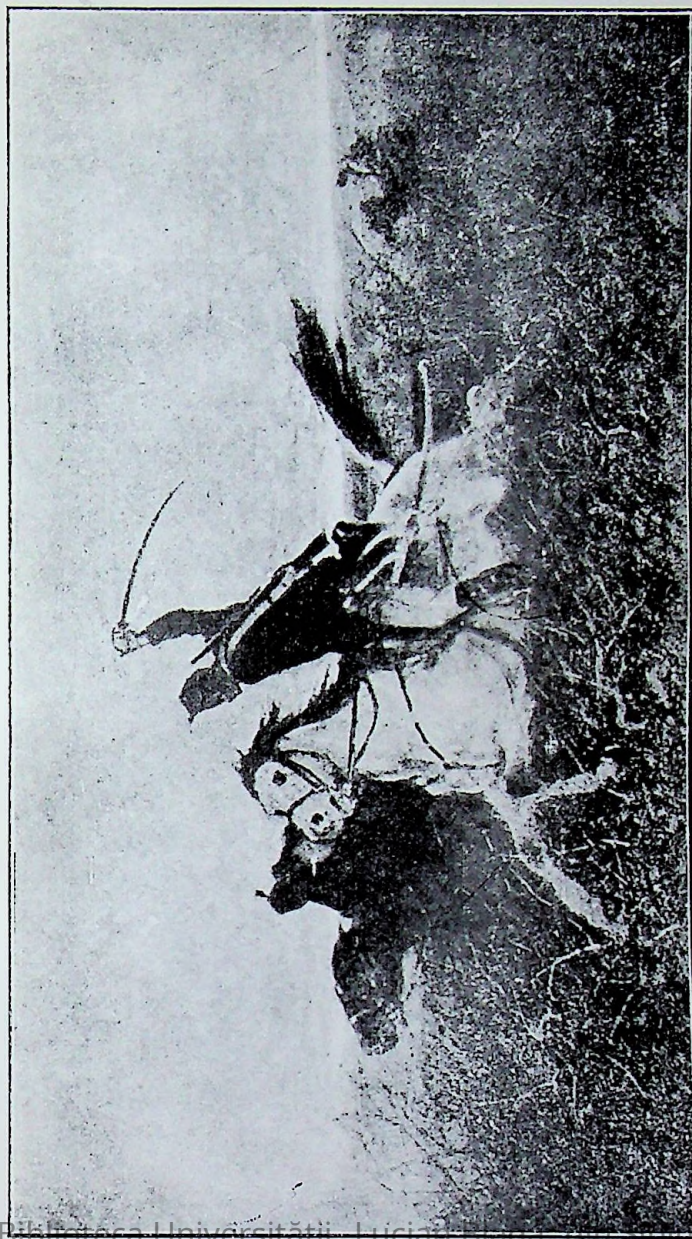

N. Grișorescu

CARELE CU FAN

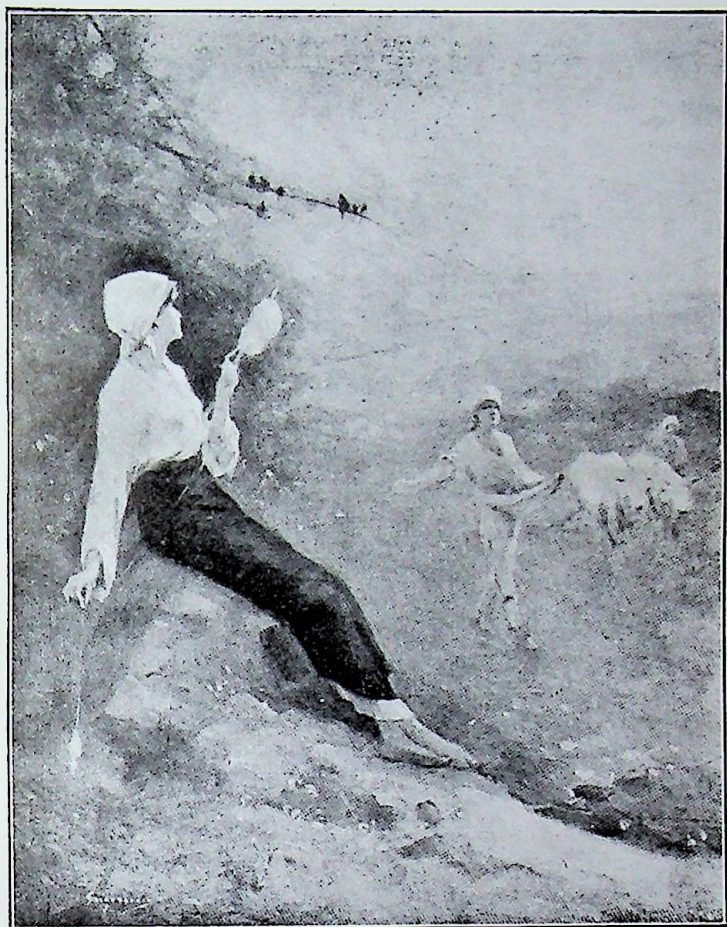

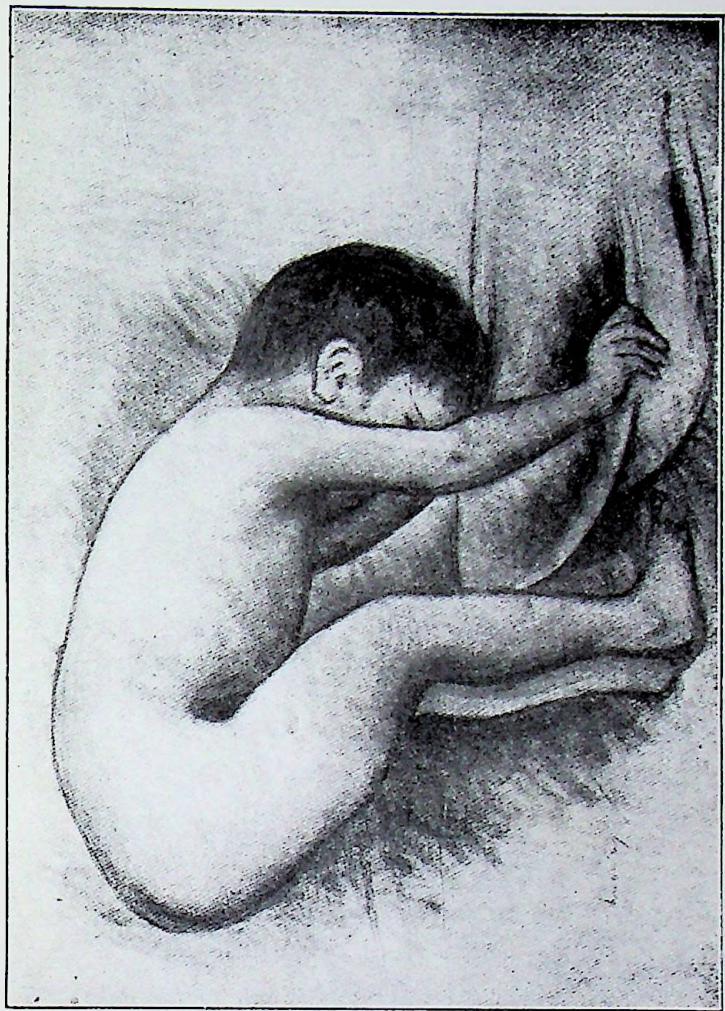

SEMANĂTORUL

N. Grigorescu

După

DE ACEIAȘI AUTORI:

Curs de limba română	cl.	Ilic., șc. norm., semin.							
”	”	”	”	”	II	”	”	”	”
”	”	”	”	”	III	”	”	”	”
”	”	”	”	”	IV	”	”	”	”
”	”	”	”	”	V	”	”	”	”
”	”	”	”	”	VI	”	”	”	”
”	”	”	”	”	VII	”	”	”	”
